

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND

Kersti Heide

LADINA TERMINITE KASUTAMINE KARISTUSÕIGUSE PRAKTIKAS

Magistritöö

Juhendaja
PhD Merike Ristikivi

Tartu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. UURIMISMATERJALI ANALÜÜS	9
1.1. Ladina terminid riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites	9
1.1.1. Ladina terminid riigikohtu lahendites 2005-2008	9
1.1.2. Ladina terminid riigikohtu lahendites 2009-2011	12
1.2. Ladina terminid Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites	14
1.2.1. Ladina terminid ringkonnakohtute 2009. aasta lahendites	15
1.2.2. Ladina terminid ringkonnakohtute 2010. aasta lahendites	16
1.2.3. Ladina terminid ringkonnakohtute 2011. aasta lahendites	17
1.2.4. Ringkonnakohtute lahendites kasutatud ladina terminite statistiline kokkuvõte ...	19
1.3. Riigi- ja ringkonnakohtute 2009.-2011. aasta lahendites esinenud ladina terminite arvandmete võrdlus.....	20
1.4. Vahekokkuvõte.....	22
2. LADINA TERMINITE KONTEKSTUAALNE ANALÜÜS.....	24
2.1. Kõige enam esinenud ladina terminid	24
2.1.1. <i>In dubio pro reo</i>	24
2.1.2. <i>Ne bis in idem</i>	28
2.1.3. <i>Obiter dictum</i>	34
2.1.4. <i>Ab ovo</i>	39
2.1.5. <i>Reformatio in peius</i>	41
2.1.6. <i>Ultima ratio</i>	45
2.1.7. <i>Ex ante</i> ja <i>ex post</i>	49
2.1.8. <i>Lex specialis</i> ja <i>lex specialis derogat legi generali</i>	52
2.1.9. <i>Modus operandi</i>	55
2.1.10. <i>A priori</i>	57
2.2. Terminoloogiline ühisosa riigi- ja ringkonnakohtute lahendites.....	58
2.3. Vahekokkuvõte.....	62
3. LADINA TERMINITE KASUTAJAD NING TERMINIKASUTUSE PROBLEEMID....	64
3.1. Ladina terminite kasutajad.....	64
3.2. Ladina terminite tähenduste esitamine kohtulahendites	70
3.3. Ladina terminite õigekiri	73
3.4. Vahekokkuvõte.....	79

KOKKUVÕTE	81
SUMMARY	86
KASUTATUD KIRJANDUS	93
LISAD	104
LISA 1. Riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedus.....	104
LISA 2. Statistiline ülevaade ladina terminite kasutajatest ringkonnakohtute lahendites..	104
LISA 3. Statistiline ülevaade ladina terminite kasutajatest riigikohtu lahendites	104
LISA 4. Riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites esinenud ladina terminid lausetes	105
LISA 5. Riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites esinenud ladina terminite sagedustabel	132

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö teema – “Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas” – on valitud kolmel põhjusel. Esmalt autori isiklikust huvist karistusõiguse kui õigusinstituudi, ladina terminite ning Rooma õiguse vastu. Teiseks, soovist samaaegselt uurida ja võrrelda kahe kohtuastme – riigikohtu ja ringkonnakohtute – praktikat. Kolmandaks, huvist uurida, milline on ladina keele ning Rooma õiguse pärandi koht 21. sajandi Eesti õigussüsteemis karistusõiguse valdkonnas.

Rooma õigust seostatakse üldjuhul just tsiviilõigusega, eriti kui silmas pidada selle tähtsust tänapäeva õigusmaailmas – paljud Rooma tsiviilõiguse instituudid ja normid kehtivad ka praegu. Isegi kui need on oluliselt teisenenud, algab nende arengulugu ikkagi Vana-Roomast. Kui öeldakse, et Rooma õigus on kaks korda maailma vallutanud, siis peetakse silmas eelkõige tsiviilõigust. Sellegipoolest ei saa nii võimsa ja kõrgeltarenenud riigi õigust selle 1300-aastase ajalooga ainult tsiviilõigusele taandada. Selleks pärineb Euroopa ise liiga palju Rooma riigist ja õigusest, et kriminaalõiguse kujunemine oleks Rooma õigusest mööda pääsenud.¹

Rooma õiguse ühe suurnime F. Wieackeri järgi peetakse Euroopa õigussüsteemi ühiseks nimetajaks Rooma õiguse pärandit.² “See järjepidevus ilmneb ka keele tasandil.”³ Rooma õigus on kõige tugevamalt avaldanud mõju tänapäevase tsiviilõiguse terminoloogiale, kuid ladina termineid kasutatakse ka karistusõiguses, rahvusvahelises õiguses ja paljudes teistes õigusvaldkondades.⁴ Ladina keel paistab kuuluvat õigusteaduse juurde juba loomu poolest. Õigusteadus kuulub nende teaduste hulka, mis on saanud alguse antiikajal ladina keele baasilt. Sealt pärinevad ka juriidilised alusmõisted.⁵ Kuigi ladina keel ei ole 21. sajandil enam aktiivne õigus- ega teaduskeel, jääb see siiski oluliseks professionaalse suhtluse vahendiks

¹ J. Sootak. Kuri karjas. Veretasust kriminaalteraapiani. *Ius Romani* – mitte ainult eraõigus. Tartu: Ilmamaa 2009, lk 377; J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani: käsitus kriminaalõiguse ajaloost. 2. vlj. Tallinn: Juura 1998, lk 65. Lähemalt on kriminaalõigust Vana-Roomas käsitletud näiteks: O. F. Robinson. *The Criminal Law of Ancient Rome*. Baltimore (Md.): Johns Hopkins University Press 1996; G. Dulckeit. *Römische Rechtsgeschichte : ein Studienbuch*. 8. Aufl. München: Beck 1989, S 64–70.

² F. Wieacker. *Vom Lebenswert des römischen Rechts*. – K. Büchner (Hrsg.). *Latein und Europa*. Stuttgart: Philipp Reclam jun. 1978, S 97.

³ Kuigi ladina keel ei ole tänapäeval enam aktiivne õigusteaduse keel, on selle ajalooline seotus õiguse arenguga Euroopas jätnud sügavad jäljed kogu Euroopa õiguskeelde. – M. Ristikivi. Ladina õigusterminite ühtsusest Euroopas. – *Õiguskeel*, 2005/4, lk 15; M. Ristikivi. Terminological Turn As a Turn of Legal Culture. – *Juridica International*, 2008/XV, p 175; M. Ristikivi. *Ignoratis terminis artis ignoratur et ars*. – *Õiguskeel*, 2005/2, lk 27.

⁴ M. Ristikivi. Õigusterminid ja õigusharidus, erialase oskussõnavara omandamine. – *Juridica* 2012/III, lk 219.

⁵ A. Lill. Ladina keel õiguskeele alusena. – *Õiguskeel*, 1996/4, lk 9. M. Ristikivi on leidnud, et suurem osa Rooma õigusest pärit sõnavarast on juurdunud ühtse ning kindla tähendusega. – M. Ristikivi. Ladina õigusterminite ühtsusest, lk 19.

Euroopa juristidele.⁶ “Eri maade õiguskeeltes on järjekindlalt kasutusel ladina päritolu võõrsõnade kõrval ka ladinakeelseid termineid ja fraase”,⁷ mis täiendavad õigusteaduse keelt ning ei vähenda emakeelse õigusterminoloogia arendamise ja kasutamise tähtsust.⁸ Ladina terminoloogiat kasutatakse täpsuse ning lingvistilise ökonoomsuse saavutamiseks, oma seisukohtade legitimeerimiseks, kuid võidakse kasutada ka kõneleja/kasutaja erudeerituse esiletoomiseks.⁹ Ladinakeelsete terminite kasutamine võimaldab hinnata juristide haritust ja üldist õiguskultuuri taset.¹⁰

Magistritöö eesmärgiks on uurida ladinakeelsete terminite¹¹ kasutamist Eesti karistusõiguse praktikas – seda nii riigi- kui ringkonnakohtute kriminaalkollegiumide kuriteo- ning väärteoasjade kohtulahendite¹² pinnalt. 2011. aasta novembri algul arutleti meedias juhtumi üle, kus prokurör vastas kannatanule kriminaalasja algatamisest keeldumise määruuses ladinakeelse lausega (*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*)¹³ ilma selle tähendust selgitamata. Riigi peaprokurör Norman Aas oli seisukohal, et selline käitumine prokuröri poolt ei ole kohane ning juurahariduseta inimestega suheldes tuleks eelistada eesti keelt või vähemalt selgitada kasutatud ladinakeelse väljendi sisu.¹⁴ Selle juhtumi valguses on aktuaalne analüüsida olukorda Eesti kohtupraktikas, kus kohtulahendite adressaatide ring on võrreldes kriminaalasja algatamisest keeldumise määruusega märksa suurem. Seetõttu ongi käesoleva magistritöö eesmärgiks analüüsida ka seda, kas Eesti karistusõiguse kohtupraktikas selgitatakse kasutatud ladinakeelsete terminite tähendust või tuuakse ära nende tõlge.

⁶ M. Ristikivi. *Latin terms in the Estonian legal language: form, meaning and influences*. Tartu: Tartu University Press 2009, p 10.

⁷ M. Ristikivi. *Ignoratis terminis*, lk 27.

⁸ M. Ristikivi. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti õiguskeeles. *Magistritöö*. Tartu: Tartu Ülikool 2006, lk 8; E. Silvet. Ladinakeelne väljend õiguskeeles. – *Õiguskeel* 1997/2, lk 17.

⁹ Erki Silvet leiab, et ladina väljendeid ei kasutata sugugi selleks, et meeldib või selleks, et näidata oma erudeeritust. Neid kasutatakse, sest need võimaldavad oma mõtteid üheselt ja ökonoomselt edasi anda ning hõlbustavad juristide rahvusvahelist üksteisemõistmist. Seega ladina terminite kasutamise peamine eesmärk ei ole kõneleja/kasutaja erudeerituse väljendamine, kuid see võib olla üks kõrvaleesmärkidest. – E. Silvet, lk 17; M. Ristikivi. *Latin terms*, p 10.

¹⁰ M. Ristikivi. *Õigusterminid ja õigusharidus*, lk 215.

¹¹ “Termin võib olla sõna, sõnaühend või pikem fraas.” – A. Vettik. *Õiguskeele kaks arenguteed*. – *Õiguskeel*, 2009, lk 109.

¹² Kohtulahendid jagunevad kohtuotsusteks ning kohtumäärusteks. – E. Kergandberg. *Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika*. Tallinn: Juura 1999, lk 5.

¹³ Tähendus: mitte keegi ei saa rohkem õigusi teisele isikule üle kanda, kui tal endal on/võiks olla. – M. Ristikivi. *Ladina keelest pärit terminite polüseemia ja sünonüümia Eesti õiguskeeles*. – H. Metslang jt (toim). *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 3*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2007, lk 262.

¹⁴ R. Berendson. Prokurör vastas kaebusele ladina keeles. – *Postimees* 09.11.2011; K. Vasli. Prokurör vastas kaebusele ladina keeles. – *Õhtuleht* 09.11.2011.

Euroopas on riigi kõrgeima kohtu lahendites sisalduvaid ladina termineid uuritud näiteks Poolas.¹⁵ Varasemates Eesti uurimustes on uuritud peamiselt riigikohtu kõikide kolleegiumide praktikat ühiselt. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikat on üldjuhul töödes käsitletud vaid mõne aasta kaupa.¹⁶ Kuid puudub töö, milles oleks käsitletud riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikat tervikuna taasiseseisvunud Eesti enda seadusandluse kontekstis. Ladina terminite esinemist ringkonnakohtute lahendites ei ole senini üldse uuritud, mistõttu puudub ka kaht kohtuastet võrdlev töö. Käesolev magistr töö täidabki selle tühimiku ning paneb aluse järgnevatele uurimustele, milles võrreldaks ladina terminite kasutamist juba Eesti kohtusüsteemi kõigis astmetes.

Selleks, et tagada kahe uuritava kohtuastme (ajaliselt) adekvaatsem võrdlus, on mõlema kohtuastme puhul võetud aluseks viimaste aastate kohtupraktika ehk aastad 2009–2011.¹⁷ Lisaks on töö uurimismaterjalidesse varasemalt Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kaitstud uurimuste põhjal kaasatud ka riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid perioodist 2005–2008.¹⁸ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid perioodist 2005–2008 on kaasatud sellesse magistr töö põhjusel, et lisaks kahe kohtuastme poolsele ladina terminite kasutamise võrdlemisele oleks võimalik hinnata ka ladina terminite kasutamist uuemas riigikohtu praktikas. Siinjuures peetakse silmas perioodi, kus kohtutel on olnud võimalik nõukogude perioodist jäänud seadustike asemel kasutada juba Eesti enda seadusandlust – see tähendab

¹⁵ W. Wolodkiewicz, J. Krzynowek. *Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej I orzecznictwie sadow.* Warszawa: Liber 2001. Rafal Manko viitab oma artiklis Wolodkiewicz'i ja Krzynoweki poolt läbiviidud uurimusele ladina terminite kasutamisest Poola kõrgeima astme kohtutes. – R. Manko. *The Culture of Private Law in Central Europe After Enlargement: A Polish Perspective.* – *European Law Journal* 2005, Volume 11, Issue 5, pp 544–547. Arvutivõrgus: <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291468-0386/issues>, 03.05.2013.

¹⁶ A. Sarapuu. *Ladina terminite kasutamine Riigikohtu lahendites aastatel 2004–2007.* Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009; K. Orgmets. *Ladina terminid ajakirjas Juridica ja Riigikohtu lahendites aastatel 2004–2005.* Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009; V. Lellep. *Ladina terminid ajakirjas Juridica ja Riigikohtu praktikas perioodil 2006–2007.* Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009; T. Toomingas. *Ladina terminid karistusõigusliku õppekirjanduse ja õiguspraktika keelekasutuses.* Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2007; S. Nurm. *Ladina õigusterminite esinemine Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades aastatel 2002–2003 ja 2008–2009.* Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2010; T. Tohv. *Ladina õigusterminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades aastatel 1998–2001.* Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2010; M. Pau. *Ladina õigusterminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades aastatel 1994–1995 ja 2009–2010.* Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2011. (Bakalaureusetööde käsikirjad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna teabekeskuses. Uurimistööde käsikirjad Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).

¹⁷ Kuigi riigikohtu lahendid on avalikkusele kättesaadavad juba samal päeval, mil need jõustuvad, siis ringkonnakohtute lahendeid avalikustatakse hiljem. Seoses sellega, et Tartu Ringkonnakohtus jõudis alles 2013. aasta alguseks avalikus registris avaldada 2011. aasta kohtulahendid, ei olnud võimalik töösse kaasata 2012. aasta kohtulahendeid. Mistõttu on tööst välja jäetud ka riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2012. aasta lahendid. Lisaks tuleb märkida, et käesolevasse magistr töö sse on kaasatud kohtupraktika (eelkõige on see oluline ringkonnakohtute lahendite puhul), mis on avalikustatud 01.02.2013. aasta seisuga.

¹⁸ Riigikohtu lahendites aastatel 2005–2007 sisaldunud ladina terminite osas on käesolevas magistr töö sse aluseks võetud: Angelika Sarapuu, lk 58–61, 70–75, 81–85. Riigikohtu lahendites 2008. aastal sisaldunud ladina terminite osas on käesolevas magistr töö sse aluseks võetud: Sigrid. Nurm, lk 33–36.

eelkõige karistusseadustikku¹⁹ (edaspidi KarS), väärteomenetluse seadustikku²⁰ (edaspidi VTMS) ning kriminaalmenetluse seadustikku²¹ (edaspidi KrMS). Kuna KarS ja VTMS jõustusid 2002. aasta 1. septembrist ning KrMS jõustus 2004. aasta 1. juulist, siis esimene terviklik aasta, kui kohtutel oli võimalik kasutada uusi olulisemaid nii materiaali- kui menetlusõiguslikke normatiivakte, oli 2005. aasta, mistõttu ongi riigikohtu lahendite uurimisel alustatud 2005. aastast.

Tööst on välja jäetud ladina lühendid ja lühendi iseloomuga sõnad (nt *ca, resp., vs, v, versus*), sest need ei ole karistusõiguses olulise tähendusliku sisuga (neid kasutatakse ka teistes teadusharudes ja eluvaldkondades). Samuti on tööst välja jäetud advokaadibüroode ladinakeelsed nimed (nt *Advocatus, In Jure*). Riigikohtu lahendite puhul on magistritöö uurimismaterjalist välja arvatud kohtuvigade parandamise määrused, määrused lahendamisaja pikendamiseks ja määrused täis-, eri- või üldkogule andmiseks, kaitsjatasu määrused. See tähendab, et kasutatud on ainult lõpplahendeid (lõplikke kohtuotsuseid või -määruseid).

Karistusõiguse praktikas esinevate ladina terminite analüüsimiseks on magistritöös püstitatud üks hüpotees ning kolm uurimisküsimust. Hüpotees on püstitatud järgmiselt: riigikohtu lahendites kasutatakse võrreldes ringkonnakohtutega ladina termineid rohkem. Hüpotees põhineb eeldusel, et riigikohtu lahendid on õigusallikateks²² ning riigikohus võtab asju menetlusse ka siis, kui see on oluline seaduse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohalt.²³ Sellistes olukordades ei ole kohtupraktikas veel kujunenud selget seisukohta, kuidas konkreetset õigusküsimust lahendada tuleks. Seetõttu peab riigikohus tahes-tahtmata oma seisukoha loomisel ja väljendamisel toetuma ka karistusõiguse teoreetilistele teadmistele ning allikatele. Viimased sisaldavad aga üldjuhul rohkem ladina termineid.²⁴ Nii on suurem tõenäosus, et mõnda õigusteoreetilises allikas esinenud ladina terminit hakatakse kasutama ka õiguspraktikas, seoses lahendamist vajava õigusliku

¹⁹ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.

²⁰ Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 22.03.2013, 21.

²¹ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 03.05.2013, 13.

²² KrMS § 2 p 4; VTMS § 2. “Laiemas tähenduses, mille kohaselt õiguse allikaks on kõik see, mis aitab õiguse sisu selgitada ja õigust tõlgendada, võib vähemalt kõrgema astme kohtu otsust pidada õiguse allikaks”. – M. Vutt. Kohtupraktika analüüs Riigikohtus. Kas luuakse teadust, uusi õiguse allikaid või ...? – Juridica 2009/VIII, lk 533.

²³ KrMS § 349 lg 3 p 2, § 390 lg 5; VTMS § 160 lg 5 p 2, § 196 lg 4.

²⁴ Olen oma varasemas uurimistöös leidnud, et karistusseadustiku kommentaarid kui (õiguspraktikal põhinev) õigusteoreetiline kirjandus sisaldab riigikohtu praktikaga võrreldes ladina termineid nii arvuliselt kui sageduselt rohkem. Seega analoogia korras võib eeldada, et ka teistes nii ema- kui võõrkeelsetes õigusteoreetilistes allikates esineb ladina termineid võrreldes kohtupraktikaga sagedamini. – K. Heide. Ladina terminid teoses “Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne” ning 2009.–2010. aasta Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites. Uurimistöe. Tartu: Tartu Ülikool 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).

probleemi analüüsimisega kohtulahendis. Uurimisküsimustena on vaatluse all: millised on kõige enam kasutatavad ladina terminid karistusõiguse praktikas; kas uuritavate riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendite alusel ilmneb karistusõigusele omane sõnavara ning millised on praktilised probleemid ladina terminite kasutamisel kohtulahendites arusaadavuse aspektist vaadatuna. Terminite uurimisel on kasutatud võrdlev-statistilist meetodit ning semantilis-kontekstuaalset analüüsi.

Käesolev magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis analüüsitakse uurimismaterjali statistiliselt. Vaatluse alla võetakse uurimismaterjalide mahukus, esinenud terminite hulk, mitu terminit esines lehekülje kohta jms. Esimene peatükk jaguneb neljaks alapeatükiks, milles uuritakse riigikohtu kriminaalkolleegiumi, ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendeid ning võrreldakse neid omavahel. Töö teine peatükk analüüsib ladina terminite tähendust kontekstuaalselt ning jaguneb kolmeks alapeatükiks. Nendest esimeses tuuakse välja kaksteist enim esinenud ladina terminit koos tõlke ning tähendusega uurimismaterjali kontekstis. Teises alapeatükis uuritakse veel terminoloogilise ühisosa esinemist. Magistritöö kolmandas peatükis uuritakse ladina terminite kasutajaid ning käsitletakse probleeme ladina terminite kasutamisel kohtulahendites. Kolmas peatükk jaguneb samuti alapeatükkideks, millest esimene käsitleb ladina terminite kasutajaid, teine ladina terminite tähenduste esitamist kohtulahendites ning kolmas ladina terminite õigekirja.

Tööle on lisatud ka viis lisa. Esimene lisamaterjal annab ülevaate riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedusest (sh lahendite arv uuritaval perioodil, nendes sisaldunud ladina terminite arv ning ladina terminite esinemissagedus). Teine ja kolmas lisa sisaldavad statistilist ülevaadet ladina terminite kasutajatest ringkonnakohtute ja riigikohtu lahendites. Neljandas lisa on esitatud kõik uuritaval perioodil riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminid lausetes. Viies lisa on riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites esinenud ladina terminite koonddabel, milles on toodud ära kõige enam esinenud ladina terminid, võrreldavate perioodide ühtivad ladina terminid, ladina terminite esinemissagedus aastate kaupa eraldi ja erinevate terminite arv.

1. UURIMISMATERJALI ANALÜÜS

1.1. Ladina terminid riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites

Riigikohus on Eesti Vabariigi kõrgeim kohus, kus vaadatakse kohtulahendeid läbi peamiselt kassatsiooni korras. Lisaks vaatab riigikohus kohtulahendeid läbi veel teistmise ja kohtuvigade parandamise menetluses.²⁵ Riigikohtu lahendid ei ole olulised vaid eelnimetatud põhjustel. Karistusõiguse seisukohalt on riigikohtu lahenditel ka teinegi tähtis ülesanne – olla kriminaalmenetlusõiguse allikaks.²⁶ Seetõttu ei piirdu riigikohtu lahendite mõju vaid kohtuasja pooltega. Kuna käesolev magistritöö keskendub ladina terminite kasutamisele karistusõiguses, siis esimese osa uurimismaterjalidest moodustavadki riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtulahendid (kohtuotsused ja –määrused)²⁷ kuriteo- ja väärteoasjades. Riigikohtu kohtupraktika ning selles esinenud ladina terminite uurimine on jagatud kaheks ajaperioodiks: esmalt aastad 2005-2008 ning seejärel aastad 2009-2011. Viimane ajaperiood võimaldab kõrvutada riigikohtu ning ringkonnakohtute kohtupraktikat, samal ajal kui kaks perioodi kokku annavad ettekujutuse kaasaja karistusõiguse kohtupraktikast riigikohtus.

1.1.1. Ladina terminid riigikohtu lahendites 2005-2008

Esimesel uuritava perioodil tegi riigikohtu kriminaalkolleegium kokku 498 kohtulahendit, millest 365 olid otsused ning 133 määrused. Ajavahemikul 2005-2008 on aastas lahendatud kohtulahendite arv pidevalt vähenenud, kahanedes perioodi lõpuks võrreldes 2005. aastaga 42% võrra. Otsuste ning määruste omavaheline vahekord aga näitab, et aasta-aastalt on kohtulahendites suurenenud otsuste osakaal (65%-lt 87%-ni). Samal ajal on kriminaal- ning väärteoasjade omavaheline suhe olnud aga väga muutlik – ühel aastal kasvades otsuste kasuks, järgmisel aastal jällegi kahanedes. Tuleb siiski märkida, et igal aastal on kriminaalasju lahendatud rohkem kui väärteoasju.

Nelja aasta kohtulahendid moodustasid kokku 2439 lehekülge, mis teeb ühe kohtulahendi keskmiseks pikkuseks 4,9 lehekülge. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtulahendid on aastate lõikes muutunud järjest mahukamateks. Eriti märgatav on kohtulahendite mahu kasv vaadeldes aastaid eraldi – 2005. aastal 3,9 lehekülge, 2006. aastal 4,4 lehekülge, 2007. aastal 5,7 lehekülge ning 2008. aastal 6,4 lehekülge. Seega on riigikohtu kriminaalkolleegiumi

²⁵ Kohtute seadus (edaspidi KS). – RT I 2002, 64, 390 ... RT I, 29.12.2012, 8, § 25 lg 1 ja § 26 lg 1.

²⁶ KrMS § 2 p 4; R. Teeveer. Riigikohtu lahend kui õiguse allikas. – Eesti kohtu lugu: 2006.-2008. aastal peetud kohtuteemaliste ettekannete valikogumik. Tartu: Riigikohus 2008, lk 111.

²⁷ Uurimismaterjali on kaasatud ainult kriminaalkolleegiumi lõplikud otsustused. S.t välja on jäetud abistava tähendusega määrused, mis ise ei ole lõplikuks lahendiks vastavas kuriteo- või väärteoasjas (kohtuvigade parandamise määrused, määrused kohtuasja lahendamiseks, määrused täis- või üldkogule üleandmiseks, kaitsjatasu otsustamise määrused).

kohtulahendid esimese perioodi nelja aasta jooksul pikenenud keskmiselt 2,5 lehekülje võrra. Kuna otsused nõuavad üldjuhul suuremat põhjendamiskohustust (võrreldes määrustega)²⁸ ning on toimunud ka otsuste osakaalu suurenemine kohtulahendite arvus, siis võibki kohtulahendite pikkuse suurenemise üheks põhjuseks olla otsuste osakaalu suurenemine. Teiseks põhjuseks võib olla riigikohtu üleüldine suund järjest põhjalikumate, selgitavamate ning õigust edasiarendavamate lahendite poole, mis on endaga tahes-tahtmata toonud kaasa ka mahukamad lahendid.

Ladina termineid kasutati kokku 77 korral. Jättes välja 2005. aasta, kus ladina termineid kasutati vaid 7 korral, kasutati ladina termineid igal aastal peaaegu sama palju kordi (22 või 24). Ladina termineid kasutati võrreldes kohtumäärustega kuus korda rohkem just kohtuotsustes. Väär- ning kuriteoasjade võrdluses ei esinenud nii suurt erinevust, kuid siiski kasutati ladina termineid arvuliselt kaks korda enam just kriminaalasjades. Nendest kahest tendentsist joonistub välja tõdemus, et ladina termineid kasutati üldjuhul kriminaalasjade otsustes ning vähemal määral väärteoasjades ja määrustes.

Põhjusel, et aastatel 2006-2008 olid lisaks terminite esinemisarvudele ka kohtulahendite leheküljelised kogumahud sarnases suurusjärgus, esinesid neil aastatel ladina terminid keskmiselt ka sarnase sagedusega (24,6-28,6) lehekülgede kohta. Nelja aasta kokkuvõttes

²⁸ Esimene põhjus, miks otsused nõuavad suuremat põhjendamiskohustust, tuleneb esiteks juba sõna “otsus” grammatilisest tõlgendamisest, mille kohaselt on otsuse puhul tegemist lahendiga, millega lahendatakse kohtuasi sisuliselt ära. Seega on otsuse eesmärgiks saavutada lõplikkus ehk panna asjale n-õ punkt (olenemata sellest, kas otsust on võimalik ja kas seda ka edasi kaevatakse). Seevastu määrused on üldjuhul lühemad põhjusel, et nendega lahendatakse n-õ kergemaid ning tavaliselt just menetlusõiguslikke küsimusi, mis juba oma olemuselt ei nõua pikemat põhjendamist. Näiteks kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale esitatud määrus, kaitsjatasu hüvitamise määrus, ilmselt põhjendamatu apellatsiooni läbivaatamata jätmise määrus jne. Ringkonnakohus kasutab määruseid samuti olukordades, kus kohtuasi saadetakse nt alama astme kohtule tagasi uueks läbivaatamiseks, kus lõpliku otsuse teeb maakohus, kellele asi tagasi saadeti, seetõttu ei ole ka ringkonnakohtul, kes asja tagasi saadab, vaja esitada asja sisu kohta käivaid põhjendusi (üldjuhul materiaalõiguslikke), vaid lihtsalt põhjendused selle kohta, miks asi saadetakse tagasi uueks arutamiseks (ehk menetlusõiguslikud põhjendused). Riigikohtu tasandil seisneb samuti määruste ning otsuste erinevus selles, et määrustega lahendatakse pigem menetlusõiguslikke küsimusi ning otsusega püütakse lahendada kohtuasja sisuliselt. Kuid riigikohtu lahendite erinevus seisneb selles, et riigikohtul ei ole võimalik valida määruse või otsuse vahel nii vabalt nagu see on võimalik ringkonnakohtul. Esmalt seetõttu, et riigikohus ei tuvasta enam fakte, mistõttu mõnes olukorras ei olegi riigikohtul võimalik ise otsust langetada. Kuid teiseks põhjusel, et riigikohus peab tegema määruse, kui kaevatakse ringkonnakohtu (kuid hüppava kassatsiooni korras ka maakohu) määruse peale ehk toimub määruskaebemenetlus. Riigikohtu lahend tuleb vormistada otsusena, kui riigikohtusse on esitatud kassatsioon. Seega võib riigikohus saata asja alama astme kohtule uueks läbivaatamiseks nii määruse kui otsusega, olenevalt sellest, kas ringkonnakohus on eelnevalt sama kohtuasjaga seoses teinud kohtumääruse või –otsuse. Kuid ringkonnakohus peab alati tegema määruse kui soovib asja täies mahus maakohule uueks arutamiseks tagasi saata. – P. Pikamäe. KrMS § 337/2.1–2.2; § 383/1–2, 5.1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012; E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012; A. Kangur. VTMS § 147/1,4. – T. Ploom jt. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn Juura 2007; S. Lind. VTMS § 174/1, 3.2, 3.5; § 196/2; § 198/1. – T. Ploom jt. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn Juura 2007.

esines keskmiselt igas 6,5 lahendis üks ladinakeelne termin. Võttes aga arvesse fakti, et ladina termineid kasutati mõnes lahendis ka rohkemal arvul kui vaid korra, siis tegelikkuses esines ladina termineid igas kümnendas kohtulahendis.²⁹ Otsustes kasutati ladina termineid kaks korda sagedamini võrreldes määrustega. Võrreldes aga kuri- ja väärteoasjade lahendeid, siis nendes esines peaaegu võrdse sagedusega ladina termineid – kriminaalasjade puhul igas kuuendas lahendis ning väärteoasjade puhul igas seitsmendas lahendis. Seega ka suhtarvuliselt kasutati ladina termineid sagedamini just kohtuotsustes ning kriminaalasjades.

Tabel 1. Statistiline ülevaade ladina terminitest riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites aastatel 2005-2008

Riigikohtu lahendid	2005. aasta	2006. aasta	2007. aasta	2008. aasta	KOKKU
Lahendite arv, sh	161 (ehk 32%)	133 (ehk 27%)	111 (ehk 22%)	93 (ehk 19%)	498 (ehk 100%)
<i>otsused</i>	102	90	92	81	365
<i>määrused</i>	59	43	19	12	133
<i>väärteoasjad</i>	51	58	31	43	183
<i>kriminaalasjad</i>	110	75	80	50	315
Lehekülgede arv	623 (ehk 26%)	590 (ehk 24%)	630 (ehk 26%)	596 (ehk 24%)	2439 (ehk 100%)
Esinenud terminite arv, neist	7 (ehk 9%)	24 (ehk 31%)	22 (ehk 29%)	24 (ehk 31%)	77 (ehk 100%)
<i>otsustes</i>	7	22	16	21	66
<i>määrustes</i>	0	2	6	3	11
<i>väärteoasjades</i>	1	7	4	14	26
<i>kriminaalasjades</i>	6	17	18	10	51
Mitme lehekülje kohta esines keskmiselt 1 termin	89	24,6	28,6	24,8	31,7
Mitme lahendi kohta esines keskmiselt 1 termin, sh	23	5,5	5	3,9	6,5
<i>otsuste kohta</i>	14,6	4,1	5,8	3,9	5,5
<i>määruste kohta</i>	- ³⁰	21,5	3,2	4	12,1
<i>väärteoasjade kohta</i>	51	8,3	7,8	3,1	7
<i>kriminaalasjade kohta</i>	18,3	4,4	4,4	5	6,2

²⁹ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

³⁰ Siin ja edaspidi tähendab tabelis märgitud “-”, et matemaatiliselt ei ole võimalik antud statistilist näitajat arvutada, sest tuleks teostada 0-ga jagamise tehe, millel aga vastus puudub.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi aastate 2005-2008 kohtulahendite põhjal võib kokkuvõtteks öelda, et lahendatud kohtuasjade arv on järjest vähenenud, kuid see-eest on lahendid aasta-aastalt muutunud aina pikemaks. Jättes välja erandliku 2005. aasta, on kasutatud ladina terminite arv püsitud stabiilsena. Ladina termineid kasutati üldjuhul kriminaalasjade otsustes ning vähemal määral väärteoasjades ja määrustes.

1.1.2. Ladina terminid riigikohtu lahendites 2009-2011

Teisel uuritava perioodil tegi riigikohtu kriminaalkolleegium kokku 371 lahendit, millest 297 olid otsused ja 74 määrused. Aastate lõikes püsis riigikohtu lahendite arv 120-130 vahel. Sealjuures ka otsuste ja määruste omavaheline arvuline suhe oli püsiv – kõikidest lahenditest ca 80% moodustasid otsused ning ca 20% määrused. Väärteoasjade puhul on 2011. aastal märgata langust, võrreldes eelmise kahe aastaga, mistõttu on sellevõrra tõusnud ka lahendatud kriminaalasjade arv.

Kolme aasta riigikohtu lahendid kokku moodustasid 2403 lehekülge, mis teeb ühe lahendi keskmiseks pikkuseks 6,5 lehekülge. Sarnaselt esimesele perioodile on ka teisel perioodil aasta-aastalt kohtulahendid muutunud järjest pikemaks – 2009. aastal keskmiselt 5,9 lehekülge, 2010. aastal 6,0 lehekülge ning 2011. aastal 7,6 lehekülge. Seega on riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid teisel perioodil pikenenud keskmiselt 1,7 lehekülje võrra. Kuna uuritava perioodi vältel oli lahendite arv igal aastal samas suurusjärgus, kuid 2011. aastal on märgata lahendite mahulist kasvu (30%-lt 39%-le) ning kriminaalasjade osakaalu suurenemist, võib eeldada, et lahendite mahu kasvu põhjustas kriminaalasjade suurem arv. Üldjuhul ongi (kuid alati ei pruugi) kriminaalasjade lahendid väärteoasjade lahenditega võrreldes pikemad, sest hõlmavad keerulisemaid õigusküsimusi, mis nõuavad kõrgeimalt kohtult sügavamalt analüüsi ning suuremat põhjendamiskohustust.

Kokku esines riigikohtu lahendites ladina termineid 156 korral. Kui 2009. aastal kasutati 30 korral ladina termineid, siis järgmisel ja ülejärgmisel aastal oli ladina terminite kasutamine kahekordistunud (vastavalt 64 ja 62 korda). Üks ladinakeelne termin esines keskmiselt iga 15,4 lehekülje kohta. Keskmiselt igas teises riigikohtu kriminaalasja otsuses võis leida ühe ladina termini ning iga 2,4 kohtulahendi kohta esines üks termin. Võttes aga arvesse fakti, et ladina termineid kasutati mõnes lahendis ka rohkemal arvul kui vaid korra, siis tegelikkuses esines igas viiendas lahendis ladina termineid.³¹ Arvestades aga ladina terminite suuremat

³¹ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

kasutamist ajavahemikul 2010-2011 ning 2010. aasta lahendite kogumahtu, siis kõige sagedamini kasutati ladina termineid just 2010. aastal, mil üks ladina termin esines iga 11,2 lehekülje ja 1,9 lahendi kohta.

2010. aasta paistab silma ka selle poolest, et siis on erakordselt palju ladina termineid kasutatud just väärteoasjades – 21 korda, mis moodustab üle poole kõikidest väärteoasjades kokku kasutatud ladina terminitest. Kui aastate lõikes on väärtegude puhul terminite kasutamine olnud üsnagi kõikuv, siis kriminaalasjade puhul on märgata aasta-aastalt terminite kasutamise kasvu (23-lt 51-ni).

Vaadeldes lahenditest määrusi ja otsuseid aga eraldi, saab tõdeda, et ladina termineid kasutatakse määrustes üldiselt vähe (vaid kolm-neli korda aastas). Seda kinnitab ka tabeli 2 alaosa, mille kohaselt võib igas teises otsuses leida ühe ladina termini, kuid määruste puhul esines üks ladina termin keskmiselt vaid iga 7,4 määruse kohta. Täheledata saab ka seda, et aasta-aastalt ei esine termineid määrustes mitte ainult arvuliselt, vaid ka suhtarvult järjest vähem – kui 2009. aastal esines iga 6,5 määruse kohta üks ladina termin, siis 2011. aastal juba iga 8,7 määruse kohta.

Tabel 2. Statistiline ülevaade ladina terminitest riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites aastatel 2009-2011

Riigikohtu lahendid	2009. aasta	2010. aasta	2011. aasta	KOKKU
Lahendite arv, sh	128 (ehk 35%)	120 (ehk 32%)	123 (ehk 33%)	371 (ehk 100%)
<i>otsused</i>	102	98	97	297
<i>määrused</i>	26	22	26	74
<i>väärteoasjad</i>	52	50	34	136
<i>kriminaalasjad</i>	76	70	89	235
Lehekülgede arv	750 (ehk 31%)	718 (ehk 30%)	935 (ehk 39%)	2403 (ehk 100%)
Esinenud terminite arv, neist	30 (ehk 19%)	64 (ehk 41%)	62 (ehk 40%)	156 (ehk 100%)
<i>otsustes</i>	26	61	59	146
<i>määrustes</i>	4	3	3	10
<i>väärteoasjades</i>	7	21	11	39
<i>kriminaalasjades</i>	23	43	51	117
Mitme lehekülje kohta esines keskmiselt 1 termin	25	11,2	15,1	15,4
Mitme lahendi kohta esines keskmiselt 1 termin, sh	4,3	1,9	2	2,4
<i>otsuste kohta</i>	3,9	1,6	1,6	2
<i>määruste kohta</i>	6,5	7,3	8,7	7,4
<i>väärteoasjade kohta</i>	7,4	2,4	3,1	3,5
<i>kriminaalasjade kohta</i>	3,3	1,6	1,7	2

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi aastate 2009-2011 kohtulahendite põhjal võib kokkuvõtteks öelda, et ladina termineid on üldiselt hakatud järjest enam kasutama, lahendite arv on olnud samas suurusjärgus, kuid lahendite maht on suurenenud, väärteoasjade arv on vähenenud, suurem osa terminitest esines kriminaalasjade otsustes ning järjest harvem võib ladina termineid kohata määrustes.

Vaadeldes kaht perioodi, võib märgata esimest erinevust selles, et 2005-2008 toimus kohtulahendite arvu vähenemine, kuid perioodil 2009-2011 on lahendite arv olnud samas suurusjärgus. Teine periood on olnud püsiv ka otsuste ning määruste omavahelise suhte osas (80% otsused), kuid esimesel perioodil toimus otsuste ning määruste omavahelise suhte pidev liikumine otsuste kasuks (63%-lt – 87%-ni). Seega moodustavad suurema osa riigikohtu lahenditest otsused. Mõlemat perioodi iseloomustas järk-järguline kohtulahendite pikenedamine, mistõttu on riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid 2005. aasta 3,9 leheküljelisest keskmisest 2011. aastaks muutunud keskmiselt juba 7,6 lehekülje pikkuseks. Mahukamate lahendite põhjuseks on ühelt poolt otsuste osakaalu suurenemine lahenditest ning teisalt riigikohtu poolt kohtuasjade põhjalikum käsitlemine. Ladina terminite kasutamises on plahvatuslikud kasvud toimunud 2006. ning 2010. aastatel, vastavalt kolm ning kaks korda võrreldes neile eelnenud aastatega. Kuna teisel perioodil kasutati arvuliselt rohkem ladina termineid, siis on sel perioodil ladina termineid kasutatud sagedamini ka lehekülgede kohta, kohtulahendite kohta, otsustes, määrustes, väär- ning kuritegude lahendites. Seega on ladina termineid hakatud kasutama nii arvuliselt kui sageduselt järjest enam.³² Ühiseks jooneks oli ka see, et ladina termineid kasutati sagedamini just kohtuotsustes ning kriminaalasjades.

1.2. Ladina terminid Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites

Eestis on kaks ringkonnakohtut: Tallinna Ringkonnakohtus ja Tartu Ringkonnakohtus. Ringkonnakohtus on teise astme kohus, mis vaatab apellatsiooni korras läbi maa-, ja halduskohtu lahendeid.³³ Kuna käesolev töö keskendub ladina terminite kasutamisele ainult karistusõiguse praktikas, siis on riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktika kõrval uurimismaterjali kaasatud vaid ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumi kohtulahendid (kohtuotsused ja –määrused) kuriteo- ja väärteoasjades. Kahe uurimismaterjali (riigi- ja

³² Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

³³ KS § 22 lg-d 1 ja 2.

ringkonnakohtute lahendite) adekvaatsemaks³⁴ omavaheliseks kõrvutamiseks on käesolevas töös kasutatud ringkonnakohtute lahendeid aastatest 2009-2011.

1.2.1. Ladina terminid ringkonnakohtute 2009. aasta lahendites

2009. aastal tehti ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumides kokku 671 lahendit kogumahuga 3538 lehekülge. Seega oli üks lahend keskmiselt 5,3 lehekülge pikk. Peaaegu kolmveerand kõikidest lahenditest pärines Tallinna ringkonnakohtust. Lahendite mahtude poolest esines Tallinna ja Tartu kohtute vahel sarnane jõudude vahekord võrreldes lahendite arvuga – 70% kogumahust hõlmasid Tallinna kohtu kirjutatud lahendid. Kuigi Tallinnas lahendati üle kahe korra rohkem kohtuasju kui Tartus, olid väärtetasjade arvud ometi samas suurusjärgus – vastavalt 29 ja 22 väärtetasja aasta jooksul. Vaadeldes määruste ja otsuste proportsiooni lahendite koguarvus, nähtub, et Tallinnas moodustasid 61,5% ning Tartus 69% kõikidest lahenditest otsused.

Esimesel uuritud aastal kasutati ladinakeelseid termineid kokku 84 korral. Üks ladinakeelne termin esines keskmiselt igas kaheksandas kohtulahendis ning iga 42,1 lehekülje järel. Võttes aga arvesse fakti, et ladina termineid kasutati mõnes lahendis ka rohkemal arvul kui vaid korra, siis tegelikkuses esines igas kaheksateistkümnendas 2009. aasta ringkonnakohtu lahendis ladina termineid.³⁵ Valdav osa (95%) terminitest esines just Tallinna ringkonnakohtu poolt kasutatuna. Hoolimata suurest arvulisest erinevusest terminite esinemissageduse osas kahe kohtu vahel on märgatavad ühised jooned terminite esinemisel. Nimelt esines mõlema ringkonnakohtu määrustes ladina termineid vaid ühel korral, mistõttu peaaegu kõik kasutatud ladinakeelsed terminid esinesid just otsustes. Sarnane tunnusjoon esines ka väärtetas- ja kriminaalasjade võrdluses – Tallinnas kasutati vaid korra väärtetasjas ladina terminit ning Tartus mitte kordagi, peaaegu kõik terminid esinesid just kriminaalasjades. Sama tendents joonistub esiteks välja ka sellest, et üks termin esines keskmiselt iga 7,5 kriminaalasja kohta, kuid kõigest iga 51 väärtetasja kohta kasutati ladina terminit. Teiseks seetõttu, et 20 korda sagedamini esines termin just otsuses, mitte määruuses. Seega saab öelda, et kui

³⁴ Olen oma varasemas uurimistöös leidnud, et juriidilises ajakirjanduses kasutatakse erinevatel ajaperioodidel erinevaid ladinakeelseid termineid. Analogia korras ei ole võimalik tõsikindlalt järeldada, et ka riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites kasutatakse erinevatel ajaperioodidel erinevaid ladinakeelsed termineid. Sellegipoolest on võimalike erinevuste ning sellest tulenevate valetõlgenduste ja –järelduste vältimiseks (erinevate ajaperioodide kasutamisel) võetud aluseks ringkonnakohtute lahendid, mis kuuluvad riigikohtu lahenditega samasse ajaperioodi. – K. Heide. Ladina terminite kasutamine õigusteaduse keelekasutuses: ajakiri Õigus 1920-1922 ja 1939-1940. Uurimistöe. Tartu 2010, lk 31-33. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).

³⁵ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

ringkonnakohtud 2009. aastal kasutasid ladina termineid, siis peaaegu alati kasutati neid kriminaalasjade otsustes.

Tabel 3. Statistiline ülevaade ladina terminitest ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites 2009. aastal

Ringkonnakohtute lahendid 2009	Tallinn	Tartu	KOKKU
Lahendite arv, sh	481 (ehk 72%)	190 (ehk 28%)	671 (ehk 100%)
<i>otsused</i>	296	131	427
<i>määrused</i>	185	59	244
<i>väärteoasjad</i>	29	22	51
<i>kriminaalasjad</i>	452	168	620
Lehekülgede arv	2478 (ehk 70%)	1060 (ehk 30%)	3538 (ehk 100%)
Esinenud terminite arv, neist	80 (ehk 95%)	4 (ehk 5%)	84 (ehk 100%)
<i>otsustes</i>	79	3	82
<i>määrustes</i>	1	1	2
<i>väärteoasjades</i>	1	0	1
<i>kriminaalasjades</i>	79	4	83
Mitme lehekülje kohta esines keskmiselt 1 termin	31	265	42,1
Mitme lahendi kohta esines keskmiselt 1 termin, sh	6	47,5	8
<i>otsuste kohta</i>	3,7	43,7	5,2
<i>määruste kohta</i>	185	59	122
<i>väärteoasjade kohta</i>	29	-	51
<i>kriminaalasjade kohta</i>	5,7	42	7,5

1.2.2. Ladina terminid ringkonnakohtute 2010. aasta lahendites

2010. aastal tehti ringkonnakohtutes kokku 602 kohtulahendit, mille kogumaht oli 3558 lehekülge. Mistõttu oli üks lahend keskmiselt 5,9 lehekülge pikk. Sarnaselt eelmisele uuritud aastale esines ka 2010. aastal lahendite arvu (440 tk ehk 73% lahendite koguarvust) ning mahu (2376 lk ehk 67% kogumahust) poolest enim lahendeid Tallinna ringkonnakohtus. Kriminaalasjade osakaal kohtute kokkuvõttes ületas 90%. See-eest Tartus lahendati võrreldes pealinnaga 2,5 korda rohkem väärteoasju.

Teisel uuritaval aastal kasutasid ringkonnakohtud ladina termineid kokku 78 korral. Üks termin esines keskmiselt iga 7,7 kohtulahendi kohta ning iga 45,6 lehekülje järel. Võttes aga arvesse fakti, et ladina termineid kasutati mõnes lahendis ka rohkemal arvul kui vaid korra, siis tegelikkuses esines igas kuueteistkümnendas 2010. aasta ringkonnakohtu lahendis ladina

termineid.³⁶ Arvuliselt kasutas Tallinna kohus rohkematel kordadel ladinakeelseid termineid – 55 korral Tartu 23 vastu. Tartu kohtulahendites esinesid terminid sagedamini kohtuotsustes (igas seitsmendas kohtulahendis), kuid mitte lehekülgede kohta (üks termin 51,4 lehekülje peale). Väärteoasjades kohtud peaaegu ei kasutanudki ladina termineid, valdav enamus terminitest esines kriminaalasjades (77 terminit 78-st). Kuigi Tallinna ringkonnakohtus kasutas määrustes 4,5 korda enam ladina termineid võrreldes Tartuga, siis kohtute kokkuvõttes määrustes termineid kuigi sagedasti ei esinenud. Seega sarnaselt 2009. aastale kasutati termineid üldjuhul kriminaalasjade otsustes.

Tabel 4. Statistiline ülevaade ladina terminitest ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites 2010. aastal

Ringkonnakohtute lahendid 2010	Tallinn	Tartu	KOKKU
Lahendite arv, sh	440 (ehk 73%)	162 (ehk 27%)	602 (ehk 100%)
<i>otsused</i>	280	88	368
<i>määrused</i>	160	74	234
<i>väärteoasjad</i>	14	37	51
<i>kriminaalasjad</i>	426	125	551
Lehekülgede arv	2376 (ehk 67%)	1182 (ehk 33%)	3558 (ehk 100%)
Esinenud terminite arv, neist	55 (ehk 71%)	23 (ehk 29%)	78 (ehk 100%)
<i>otsustes</i>	46	21	67
<i>määrustes</i>	9	2	11
<i>väärteoasjades</i>	0	1	1
<i>kriminaalasjades</i>	55	22	77
Mitme lehekülje kohta esines keskmiselt 1 termin	43,2	51,4	45,6
Mitme lahendi kohta esines keskmiselt 1 termin, sh	8	7	7,7
<i>otsuste kohta</i>	6,1	4,2	5,5
<i>määruste kohta</i>	17,8	37	21,3
<i>väärteoasjade kohta</i>	-	37	51
<i>kriminaalasjade kohta</i>	7,7	5,7	7,2

1.2.3. Ladina terminid ringkonnakohtute 2011. aasta lahendites

2011. aastal esines kokku 600 kohtulahendit, mis kokku moodustasid 3806 lehekülge. Sarnaselt eelmistele aastatele, oli ka 2011. aastal lahendite arvuline ning mahuline ülekaal Tallinna ringkonnakohtul. Väärteoasju on mõlemad kohtud lahendanud peaaegu võrdsel arvul – 15 ja 16. Ka tehtud määruste arvud on samas suurusjärgus, erinedes 28 võrra. Lahendite

³⁶ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

arvu ja mahtude erinevus tulenebki eelkõige Tallinna ringkonnakohtu poolt lahendatud suuremast kriminaalasjade otsuste arvust.

Viimasel uuritaval aastal esines kahe ringkonnakohtu peale kokku 64 terminit, mis on vähem kui eelnevatel aastatel. Üks ladinakeelne termin esines keskmiselt igal 59,5 leheküljel ja iga 9,4 kohtulahendi kohta. Võttes aga arvesse fakti, et ladina termineid kasutati mõnes lahendis ka rohkemal arvul kui vaid korra, siis tegelikkuses esines igas kuuteistkümnendas 2011. aasta ringkonnakohtu lahendis ladina termineid.³⁷ Eelmistele aastatele sarnaselt esines suurema osa terminitest Tallinna ringkonnakohtu lahendites – 70%, kuid erinevalt eelmistest aastatest esinesid ladina terminid Tallinnas ka sagedamini nii lehekülgede kui ka kohtulahendite kohta. Huvitav tähelepanek on see, et 2011. aastal kasutas Tallinna ringkonnakohtu kõiki termineid ainult kriminaalasjade otsustes. Seevastu Tartus esines kuus terminit ka määrustes ning üks väärteoasjas. Kuid ringkonnakohtute 2011. aastat iseloomustab sarnaselt varasemale kahele aastale see, et ladina termineid kasutatakse eelkõige kriminaalasjade otsustes.

Tabel 5. Statistiline ülevaade ladina terminitest ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites 2011. aastal

Ringkonnakohtute lahendid 2011	Tallinn	Tartu	KOKKU
Lahendite arv, sh	359 (ehk 60%)	241 (ehk 40%)	600 (ehk 100%)
<i>otsused</i>	256	110	366
<i>määrused</i>	103	131	234
<i>väärteoasjad</i>	15	16	31
<i>kriminaalasjad</i>	344	225	569
Lehekülgede arv	2196 (ehk 58%)	1610 (ehk 42%)	3806 (ehk 100%)
Esinenud terminite arv, neist	45 (ehk 70%)	19 (ehk 30%)	64 (ehk 100%)
<i>otsustes</i>	45	13	58
<i>määrustes</i>	0	6	6
<i>väärteoasjades</i>	0	1	1
<i>kriminaalasjades</i>	45	18	63
Mitme lehekülje kohta esines keskmiselt 1 termin	48,8	84,7	59,5
Mitme lahendi kohta esines keskmiselt 1 termin, sh	8	12,7	9,4
<i>otsuste kohta</i>	5,7	8,5	6,3
<i>määruste kohta</i>	-	21,8	39
<i>väärteoasjade kohta</i>	-	16	31
<i>kriminaalasjade kohta</i>	7,6	12,5	9

³⁷ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

1.2.4. Ringkonnakohtute lahendites kasutatud ladina terminite statistiline kokkuvõte

Kolme aasta jooksul on Tallinna ringkonnakohtu kuriteo- ja väärtegude lahendite arv vähenenud ligikaudu veerandi võrra 481-lt 359-le. Mistõttu on loogiline, et ka määrused ja otsused on arvuliselt vähenenud. Siiski on suuremat vähenemist märgata just määruste osas, mille arv on vähenenud ca 45% võrra. Kõrvutades väär- ja kuritegude kohtuasju, esineb väärtegude puhul määrustega sarnane tendents – lahendatud väärtegude arv on võrreldes 2009. aastaga vähenenud 2011. aastaks kaks korda. Kuigi kohtulahendite kogumaht on arvuliselt kolme aasta jooksul samuti vähenenud (2478-lt 2196-le), siis keskmine lahendi pikkus on seevastu suurenenud 5,2 leheküljelt 6,1 leheküljeni. Tallinna ringkonnakohtus on ka ladina terminite esinemine vähenenud peaaegu kaks korda (80-lt aastas 45-le), mistõttu on vähenenud ka terminite esinemissagedus nii lehekülgede (31 leheküljelt 48,8 leheküljeni termini kohta) kui kohtulahendite kohta (6-lt 8-ni). Kolme aasta jooksul kasutati väärteoasjades vaid ühel korral ladina terminit ning määrustes 10 korral. Seega on Tallinna ringkonnakohtule iseloomulik ladina terminite kasutamine peamiselt kriminaalasjade otsustes.

Erinevalt Tallinna ringkonnakohtust on Tartu ringkonnakohtu lahendite arv uuritud aastate jooksul suurenenud 190-lt 241-ni. Sealjuures on huvitav see, et kuigi lahendite arv on suurenenud, siis otsuste arv on mõnevõrra vähenenud (21 võrra), kuid tehtud määruste arv on rohkem kui kahekordistunud. Lahendatud väärteo- ja kriminaalasjade arv on Tartus olnud uuritavatel aastatel üsnagi kõikuv, kuid võrreldes 2009. aastaga on 2011. aastaks siiski vähenenud väärtegude arv ning tõusnud lahendatud kriminaalasjade arv. Kohtulahendite arvu suurenemine on kaasa toonud ka lahendite kogumahu kasvu – 1060 leheküljelt 1610 leheküljeni (ehk 52% võrra suurenenud). Võrreldes iga aastat eraldi on Tartu kohtulahendid keskmiselt ka olnud pikemad Tallinna ringkonnakohtu omadest, jäädes 5,6 ja 7,3 lehekülje vahele. Arvuliselt ning sageduselt on ladina terminite kasutamine Tartus olnud võrreldes Tallinnaga tagasihoidlikum, kuid siiski on Tartu osakaal kokku esinenud termineid arvestades aasta-aastalt kasvanud (5%-lt 30%-ni). Sarnaselt Tallinnale iseloomustab ka Tartut ladina terminite kasutamine eelkõige kriminaalasjade otsustes. Harva leidub termineid väärtegudes ning määrustes – kokku vastavalt kahel ja üheksal korral.

Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute andmeid koos vaadatuna selgub, et ajavahemikul 2009-2011 on ringkonnakohtute poolt lahendatud asjade arv vähenenud 671-lt 600-le. Sealjuures lahendatud määruste arv on jäänud samaks, kuid otsuste arv on vähenenud, mistõttu on lahendites suurenenud määruste osakaal. Väär- ja kuritegude kontekstis on arvuliselt vähenenud mõlemad. Kuna kohtulahendite arv on kolme aasta jooksul vähenenud, aga

lahendite kogumaht hoopis suurenenud (3538 leheküljelt 3806 leheküljeni), siis on kohtulahendid muutunud aja jooksul ka pikemaks – 2009. aastal keskmiselt 5,3 lehekülje, 2010. aastal 5,9 lehekülge ning 2011. aastal 6,3 lehekülge. Mahukamad kohtulahendid ei ole aga kaasa toonud ladina terminite kasutamise arvulist suurenemist. Ladina terminite esinemine on vähenenud 84-lt 64-ni. Ladina termineid esineb järjest harvem ringkonnakohtute lahendites nii lahendite kui lehekülgede kohta. Kuid võttes arvesse, et ladina termineid kasutati mõningates lahendites ka rohkemal arvul kui vaid korra, siis tegelikkuses on kõigi kolme aasta vältel ladina termineid sisaldanud lahendite arv olnud sama (37) ning kuna lahendite üldarv on vähenenud, siis see on reaalsuses kaasa toonud selle, et ladina termineid sisaldavate lahendite osakaal on vaadeldaval perioodil hoopis tõusnud (5,5%-lt 6,2%-ni).³⁸ Seega, valides juhuslikult ühe ringkonnakohtu lahendi, on aasta-aastalt (vähehaaval, kuid siiski) suurenenud tõenäosus, et seal esineb mõni ladinakeelne termin. Eeltoodud statistika pinnalt on võimalik ka järeldada, et ladina termineid kasutatakse ühes lahendis järjest vähemal arvul. Ringkonnakohtute lahendites esines üks ladina termin keskmiselt iga 8,3 lahendi kohta. Arvestades aga seda, et mõningad kohtulahendid sisaldasid rohkem kui üht ladina terminit, siis tegelikkuses kasutati igas 17. kohtulahendis ladina termineid.³⁹ Kui ladinakeelseid termineid aga kasutatakse, siis üldjuhul esinevad nad kriminaalasjade otsustes.

1.3. Riigi- ja ringkonnakohtute 2009.-2011. aasta lahendites esinenud ladina terminite arvandmete võrdlus

Aastatel 2009-2011 tegi riigikohus 371 lahendit, samal ajal kui ringkonnakohtud tegid 1873 lahendit. See on täiesti mõistetav erinevus, arvestades, et kõiki väär- ja kuriteoasju, mis ringkonnakohtud lahendavad, ei kaevatagi edasi riigikohtusse kassatsiooni või määruskaebe korras. Lisaks võtab riigikohtu kriminaalkolleeegium vaid *ca* 13-14% kohtule esitatud menetlustaotlustest lahendamiseks.⁴⁰ Huvitav on tähelepanek, et kuigi riigikohus lahendas uuritud alusmaterjali kaasatud kohtulahenditest vaid 17%, siis väärteoasju lahendas riigikohus isegi 3 võrra enam kui ringkonnakohtud kokku. Nimetatud fakti põhjuseks on arvatavasti väärteomenetlusele omane nn hüppav kassatsioon, mis tähendab, et teatud väärteoasjades tehtud maakohtu lahendite peale esitatud kaebusi ei lahenda mitte ringkonnakohus, vaid maakohtu otsuse peale saab kaebuse esitada otse riigikohtule, s.t apellatsiooniate jäetakse

³⁸ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtutes esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

³⁹ Vaata LISA 1, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtutes esinenud ladina terminite sagedust kirjeldavat tabelit.

⁴⁰ Riigikohtu statistika andmetel esitati riigikohtusse väär- ja kuritegudes perioodil 2009–2011 kokku 2634 kohtuasja menetlusse võtmise taotlust, kuid nendest vaid 363 (ehk 13,8%) võeti menetlusse. – Riigikohus. Statistika. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/?id=79>, 06.02.2013.

vahele.⁴¹ Kohtulahendite kogumahtude võrdluses esineb riigi- ja ringkonnakohtute vahel eeltoodud lahendite arvu suhtele sarnane proportsioon – riigikohtu lahendite maht moodustas 18% kogu uurimismaterjali mahust. Mõlema kohtuastme puhul on lahendid muutunud aastatega aina pikemaks, kuid mahukaimaid on siiski riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid, mis on ringkonnakohtute omadest keskmiselt 1,5 lehekülge pikemad.

Uuritaval perioodil kasutasid riigi- ja ringkonnakohtud ladina termineid kokku 382 korral, millest riigikohtu osakaal moodustas 41%. Kuna esinenud terminite arvu poolest ei erinenud kaks kohtuastet teineteisest niivõrd palju kui lahendite arvu ja mahu võrdluses, siis seetõttu suhtarvude võrdluses esines ladina termineid just riigikohtu lahendites sagedamini. Näiteks riigikohtus esines üks termin keskmiselt iga 15,4 lehekülje ja iga 2,4 lahendi kohta. Samal ajal kasutati ringkonnakohtutes ladina termineid kolm korda harvem – iga 48,2 lehekülje ja 8,3 lahendi kohta. Väärteoasjade puhul kasutas riigikohus lisaks suhtarvudele ka arvuliselt rohkem ladinakeelseid termineid, võrreldes ringkonnakohtutega. Kohtute ühiseks iseloomustavaks jooneks on see, et ladina termineid kasutati tavapäraselt siiski kriminaalasjade otsustes ning harvem määrustes ja väärteoasjades. Näiteks kasutati riigikohtu poolt üht ladina terminit keskmiselt igas teises kriminaalasjas ja kohtuotsuses.

⁴¹ VTMS § 136 lg 2, § 132, § 155 lg 1 p 1: “Apellatsiooni ei saa esitada maakohtu kohtuotsuse peale, mis on tehtud käesoleva seadustiku § 132 kohaselt kaebust arutades. Maakohus võib kohtuotsusega: 1) jätta kohtuvälise menetleja otsuse muutmata ja kaebuse rahuldamata; 2) tühistada kohtuvälise menetleja otsuse täies ulatuses või osaliselt ja teha uue otsuse, kui see ei raskenda menetlusaluse isiku olukorda; 3) tühistada kohtuvälise menetleja otsuse ja lõpetada väärteomenetluse käesoleva seadustiku §-s 29 või 30 sätestatud alustel. Õigus esitada käesoleva seadustiku § 157 sätestatu alusel kassatsioon on kohtumenetluse poolel maakohtu otsuse peale, mis on tehtud käesoleva seadustiku §-s 132 sätestatu alusel.”

Tabel 6. Statistiline ülevaade ladina terminitest riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites aastatel 2009-2011

2009-2011	Riigikohus	Ringkonnakohtud	KOKKU
Lahendite arv, sh	371 (ehk 17%)	1873 (ehk 83%)	2244 (ehk 100%)
<i>otsused</i>	297	1161	1458
<i>määrused</i>	74	712	786
<i>väärteoasjad</i>	136	133	269
<i>kriminaalasjad</i>	235	1740	1975
Lehekülgede arv	2403 (ehk 18%)	10902 (ehk 82%)	13305 (ehk 100%)
Esinenud terminite arv, neist	156 (ehk 41%)	226 (ehk 59%)	382 (ehk 100%)
<i>otsustes</i>	146	207	353
<i>määrustes</i>	10	19	29
<i>väärteoasjades</i>	39	3	42
<i>kriminaalasjades</i>	117	223	340
Mitme lehekülje kohta esines keskmiselt 1 termin	15,4	48,2	34,8
Mitme lahendi kohta esines keskmiselt 1 termin, sh	2,4	8,3	5,9
<i>otsuste kohta</i>	2	5,6	4,1
<i>määruste kohta</i>	7,4	37,5	27,1
<i>väärteoasjade kohta</i>	3,5	44,3	6,4
<i>kriminaalasjade kohta</i>	2	7,8	5,8

1.4. Vahekokkuvõte

Uuritud seitsme aasta jooksul on riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid muutunud kaks korda pikemaks (2005. aastal 3,9 lehekülge, 2011. aastal 7,6 lehekülge). Mahukamad kohtulahendid on arvatavasti lahendites otsuste osakaalu suurenemise ning kohtu aina põhjalikuma kohtuasjade käsitlemise tulemus. Sagenenud on ka ladina terminite kasutamine nii arvuliselt kui suhtarvudes. Näiteks kui riigikohtu lahendite esimesel perioodil (2005-2008) esines igas 10. kohtulahendis ladinakeelseid termineid, siis teisel perioodil esines ladina termineid juba igas 5. kohtulahendis. Suurenenud on ka ladina terminite esinemissagedus (2005. aasta 7-lt 2010. ja 2011. aastaks juba üle 60). Riigikohtu lahendites kasutatakse ladina termineid peamiselt ning seetõttu ka sagedamini just kriminaalasjade otsustes.

Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutab Tallinna kohus ladina termineid rohkem (ca 70%-l juhtudest). Tallinna kohtus lahendatakse ka sarnases suurusjärgus kõikidest ringkonnakohtute lahenditest. Ringkonnakohtute lahendid on sarnaselt riigikohtu lahenditele samuti aastatega järjest pikenenud (5,3 leheküljelt 2009. aastal 6,3 leheküljeni 2011. aastal). Kahe kohtuastme võrdluses on riigikohtu lahendid pikemad. Tartu ringkonnakohtu lahendid

on Tallinna kohtuga võrreldes pikemad. Kolme uuritud aasta jooksul vähenes ringkonnakohtute lahendite üldarv. Sealjuures vähenes otsuste osakaal lahendite hulgas. Seega on ringkonnakohtute lahendite mahu suurenemine vaid kohtute põhjalikuma väär- ning kuriteoasjade lahendamise tulemus. Kui riigikohtu lahendite puhul on aasta-aastalt ladina termineid järjest enam kasutatud, siis ringkonnakohtute lahendites esineb ladina termineid järjest vähesemal arvul. Sealjuures peab märkima, et kolme aasta jooksul on ladina termineid sisaldanud lahendite osakaal siiski suurenenud, sest lahendite üldarv on vähenenud, kuid ladina termineid sisaldavate lahendite arv on jäänud samaks (37 tk aastas). See näitab, et ladina termineid kasutatakse küll arvuliselt, kuid mitte suhtarvudes vähem. Samuti on võimalik eeltoodust järeldada, et ühes lahendis kasutatakse vähesematel kordadel ladina termineid. Keskmiselt iga 17. ringkonnakohtu lahend sisaldab ladina termineid. Seega riigikohtu lahendites kasutatakse ladina termineid üle kolme korra sagedamini, kuid ringkonnakohtute lahendites arvuliselt rohkem. Ringkonnakohtud kasutavad ladina termineid sarnaselt riigikohtuga peamiselt kriminaalasjade otsustes.

2. LADINA TERMINITE KONTEKSTUAALNE ANALÜÜS

2.1. Kõige enam esinenud ladina terminid

Riigi- ja ringkonnakohtud kasutasid uuritava perioodil 47 erinevat ladina terminit kokku 459 korral. Kaksteist kõige enam esinenud terminid olid: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ultima ratio*, *ex ante*, *lex specialis*, *lex specialis derogat legi generali*, *modus operandi*, *a priori* ja *ex post*.⁴² Isegi kui käesolev töö põhineks ainult riigi- ja ringkonnakohtute 2009.-2011. aastate lahenditel, oleksid kaksteist kõige enam esinenud terminid ikkagi täpselt samad, kuid mõnevõrra erinevama pingereaga.⁴³ Tähelepanuväärne on see, et need kaksteist terminid moodustavad 85% kõikidest terminite esinemiskordadest. Mistõttu nende kõige enam esinenud terminite kasutus iseloomustab üldisemalt ka kõikide ladina terminite kasutust karistusõiguse kohtupraktikas. Järgnevates alapeatükkides analüüsitakse lähemalt kahteistkümmet kõige enam esinenud terminit, millest tähendusliku seotuse tõttu on terminitest *lex specialis* ja *lex specialis derogat legi generali* ning *ex ante* ja *ex post* moodustatud paarid, kus kaht terminit analüüsitakse ühiselt.

2.1.1. *In dubio pro reo*⁴⁴

Eesti Vabariigi põhiseaduse⁴⁵ (edaspidi PS) § 22 lg-s 2 sätestatud süütuse presumptsiooni⁴⁶ põhimõtte üks allpõhimõtte on ka *in dubio pro reo* põhimõtte. *In dubio pro reo* on õigusriikliku karistusõiguse põhimõtte,⁴⁷ mille kohaselt tuleb kahtluse korral kohtul otsustada süüdistatava kasuks.⁴⁸ *In dubio pro reo* põhimõtte sisaldub KrMS § 7 lg-s 3, mis sätestab, et kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolikus tõlgendatakse tema kasuks. *In dubio pro reo* põhimõtte kehtib ka väärteomenetluses, tulenedes

⁴² Vaata LISA 5, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite koondtabelit. Nimetatud terminitest kaks kõige enam esinenud terminit *in dubio pro reo* ning *ne bis in idem* on terminid, mis on ka Poola kõrgeimastes kohtutes (kõikide kohtuasjade) kõige enam kasutatud terminite hulgas. Mis annab tunnistust sellest, et Eesti karistusõiguses kaks kõige enam kasutatavat ladina terminit on ka Poola karistusõiguse kohtupraktikas kaks kõige enam kasutatavat ladina terminit. Eeltoodu kinnitab aga taaskord seda, et ladina terminid on eri maade õiguskeeltes järjekindlalt kasutusel. – R. Manko, p 545.

⁴³ Võrdle LISA 8 viimast kaht veergu.

⁴⁴ *In dubio pro reo* termini kasutamist riigikohtu praktikas on käsitlenud ka Elari Arjakas oma uurimistöös. – E. Arjakas. Ladina õigustermin *in dubio pro reo* Riigikohtu lahendites. Uurimistöe. Tartu: 2013. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).

⁴⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

⁴⁶ Süütuse presumptsiooni põhimõtte kohaselt ei ole keegi kohustatud tõendama enda süüd kriminaalmenetluses. – PS § 22 lg 2.

⁴⁷ J. Sootak. Karistusõigus: üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 140.

⁴⁸ K. Adomeit jt. Ladina-eesti õigussõnastik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005, s.v. *in dubio pro reo*, lk 129.

VTMS §-dest 2 ja 4.⁴⁹ Seega väärteomenetluses tuleb *in dubio pro reo* põhimõtte kohaselt kõrvaldamata kahtlused tõlgendada menetlusaluse isiku kasuks.⁵⁰

In dubio pro reo on termin, mis esines uuritava perioodi riigi- ja ringkonnakohtute praktikas kõige enam – 144 korral ehk 31,4%-l juhtudest. Tegemist on terminiga, mida kasutati võrreldes kõikide teiste üheteistkümnega kõige enam esinenud terminiga ülekaalukalt kõige rohkem. Võrreldes järgneva kõige enam kohtupraktikas esinenud terminiga (*ne bis in idem*), kasutati *in dubio pro reo* terminit üle kahe korra rohkem. Ringkonnakohtute lahendites esines *in dubio pro reo* kokku 106 korral 55 erinevas kohtulahendis. Seega keskmiselt kasutati seda terminit ühes ringkonnakohtu lahendis kaks korda. Riigikohtu lahendites esines *in dubio pro reo* kokku 38 korral 29 erinevas lahendis. Eeltoodud statistikast nähtub, et riigikohtu lahendites kasutatakse ühe lahendi kohta *in dubio pro reo* terminit harvem võrreldes ringkonnakohtute lahenditega. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutas Tallinna kohus Tartuga võrreldes neli korda rohkem *in dubio pro reo* terminit (Tallinn – 86; Tartu – 20). Igal uuritaval aastal esines see termin vähemasti korra mõlema ringkonnakohtu lahendites. Tallinna ringkonnakohtu lahendites esines *in dubio pro reo* ainult kriminaalasjade lahendites. Arvestades, et seda terminit kasutati Tallinna ringkonnakohtu määrustes vaid ühel korral 86-st esinemisjuhust, siis saab eeltoodu alusel järeldada, et Tallinna ringkonnakohtu lahendites kasutatakse *in dubio pro reo* terminit alati (v.a üks erand) kriminaalasjade otsustes. Tartu ringkonnakohtu lahendites esines *in dubio pro reo* kasutamisel sama tendents – vaid ühes väärteoasjas ning ühes määruses oli seda terminit kasutatud, kõikidel ülejäänud 19 korral esines termin kriminaalasjades ning otsustes. Tallinna ringkonnakohtu lahendites kasutas *in dubio pro reo* terminit peamiselt ringkonnakohus ise enda lahendi põhistustes. Vähesel määral esines *in dubio pro reo* Tallinna kohtu lahendites eelneva kohtumenetluse kokkuvõttes, kaitsjate, prokuratuuri või süüdistatava poolt kasutatuna. Üldjoontes iseloomustab ka Tartu ringkonnakohtu lahendites esinenud termineid see, et neid kasutati peamiselt ringkonnakohtu enda põhistustes. Samuti esines ka Tartus *in dubio pro reo* kasutamist nii kaitsja kui süüdistatava poolt kui ka eelneva kohtumenetluse kokkuvõttes, kuid mitte prokuratuuri poolt kasutatuna. Kahe ringkonnakohtu erinevus terminite kasutajate osas väljendus aga selles, et Tartu lahendites kasutasid kaitsjad võrreldes kohtu endaga vaid kaks korda vähesemal määral *in dubio pro reo* terminit (kohus – 12; kaitsjad – 6). Samal ajal kui Tallinna ringkonnakohtu lahendites kasutasid kaitsjad võrreldes kohtuga kümme korda vähem nimetatud terminit (kohus – 72; kaitsjad – 7). Seega arvuliselt kasutasid kaitsjad Tartu ringkonnakohtu lahendites

⁴⁹ T. Ploom. VTMS § 4/2. – T. Ploom jt. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007.

⁵⁰ RKKKo 3-1-1-101-03, p 6.2, lk 3.

küll vähem *in dubio pro reo* terminit, kuid arvestades terminite üldist esinemisarvu vastavas kohtus ning kohtu enda poolt kasutatud terminite arvu, siis on kaitsjate poolt kasutatud terminite osakaal võrreldes kohtu poolt kasutatud terminite arvuga suurem just Tartu ringkonnakohtu lahendites. Eeltoodu võib viidata tendentsile, kus Tartu ringkonnakohtusse pöörduvad kaitsjad kasutavad ladina termineid sagedamini võrreldes Tallinna ringkonnakohtusse pöörduvate kolleegidega.⁵¹ Igal uuritud aastal esines riigikohtu lahendites vähemasti üks kord *in dubio pro reo* termin. Ringkonnakohtute lahenditele sarnaselt esines *in dubio pro reo* ka riigikohtu lahendites peamiselt kriminaalajade otsustes kohtu enda põhjustes. Sealjuures peab märkima, et kui ringkonnakohtute lahendites kasutati *in dubio pro reo* terminit vaid korra väärteoasjade lahendites, siis riigikohus kasutas seda terminit väärteoasjade lahendites nii arvuliselt kui ka sageduselt enam – 9 korda 38-st esinemiskorrast. Riigikohtu määrustes ei kasutatud üldse *in dubio pro reo* terminit. Sarnaselt teise astme kohtu lahenditele kasutati ka riigikohtu lahendites seda terminit lahendit tegeva kohtu enda kõrval nii varasema kohtumenetluse kokkuvõttes kui ka kaitsjate ning prokuratuuri poolt.

In dubio pro reo põhimõtte käib ainult faktiliste asjaolude (süüteo koosseisupärasus, õigusvastasus ja süü) kohta.⁵² *In dubio pro reo* põhimõttele ei saa tugineda, tõlgendamaks süüdimõistetud kasuks otsuses esinevaid vormistuslikke vigu.⁵³ *In dubio pro reo* põhimõtet ei või kohaldada ka põhjusel, et õiguslik olukord on ebaselge. See tähendab, et olukorras, kus senine kohtupraktika ja teooria ei ole veel andnud sellele küsimusele ühest vastust, ei või *in dubio pro reo* põhimõttele toetudes koheselt süüdistatavat õigeks mõista.⁵⁴ Kuid õigusselgusetut normi tuleks *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tõlgendada nii nagu on süüdistatavale kõige soodsam.⁵⁵ Kohtunikul on tulenevalt *iura novit curia*⁵⁶ põhimõttest alati kohustus langetada otsustus. Kui kohtunik ei suuda kurjategija süüs veendumusele jõuda, peab ta langetama *in dubio pro reo* põhimõtet arvestades õigeksmõistva kohtuotsuse, mitte aga loobuma otsustamisest.⁵⁷

Põhjusel, et *in dubio pro reo* näol on tegemist puhtalt menetlusõigusliku põhimõttega, siis kasutatigi seda terminit uuritava perioodil seoses süüdistatava või menetlusaluse isiku süü

⁵¹ Ladina terminite kasutajate kohta vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 3.1.

⁵² J. Sootak. Karistusõigus: üldosa, lk 140.

⁵³ RKKKo 3-1-2-3-09, p 6.2, lk 3.

⁵⁴ J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. – Juridica 2009/II, lk 109.

⁵⁵ T. Reinthal. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica 2010/X, lk 750.

⁵⁶ *Iura novit curia* tähendab: “kohus tunneb seadusi; õigus on kohtule teada.” – K. Adomeit jt, s.v. *iura novit curia*, lk 144.

⁵⁷ A. Nömper. Stigma abordi kaasus. – Juridica 2000/VII, lk 447.

tõendamisega. Kohtupraktikas on välja kujunenud väga selged seisukohad *in dubio pro reo* põhimõtte ning tõendamisküsimuste omavaheliste seoste osas. Esiteks leitakse kohtupraktikas, et *in dubio pro reo* põhimõte ei keela süü tuvastamisel tugineda kaudsetele tõendite.⁵⁸ Alles tõendamisprotsessi lõppetapil ehk siis kui nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.⁵⁹ Samamoodi tuleb talitada ka olukorras, kus tõendikogumi moodustavadki ainult kaudsed tõendid. Sealjuures on riigikohus leidnud, et kahtluse püsijäämise tõenäosus on suurem just siis, kui tõendite kogum hõlmab eranditult vaid kaudseid tõendeid.⁶⁰ *In dubio pro reo* põhimõtet kasutatakse seega tõenäolisemalt olukordades, kus tõendikogumisse kuuluvad ainult kaudsed tõendid võrreldatuna olukordadega, kus tõendite kogumi moodustavad nii kaudsed kui otsesed tõendid. Kohtupraktikas ollakse ühesel seisukohal ka selles, et kui ainukese süüstava tõendi osas tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava (või menetlusaluse isiku) kasuks.⁶¹ Mistõttu *in dubio pro reo* põhimõte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel, sest kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemina täielikult veendunud süüdistatava (või menetlusaluse isiku) süüs, siis tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust tema kahjuks.⁶² Keelatud on teha isiku suhtes kahjulikku otsust, vahetult uurimata, vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.⁶³ *In dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava (või menetlusaluse isiku) kasuks. Süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon peab konkreetseid asjaolusid arvestades olema ka eluliselt usutav.⁶⁴ Kõik eeltootud seisukohad *in dubio pro reo* põhimõtte kohaldamisel on kinnistunud nii riigi- kui ringkonnakohtute karistusõiguse praktikas. Sel põhjusel esines ringkonnakohtute lahendites *in dubio pro reo* termin sageli ka sõna-sõnaliselt samades lausetes, mis riigikohus on oma varasemates lahendites⁶⁵ juba kasutanud. Kuid alati

⁵⁸ Näiteks: RKKKo 3-1-1-12-07, p 8, lk 3; TlnRnKo 19.01.2009, 1-07-8495/25, lk 8; TrtRnKo 18.02.2010, 1-08-15818/92, lk 29.

⁵⁹ Näiteks: RKKKo 3-1-1-12-07, p 8, lk 3; TlnRnKo 23.09.2009, 1-07-8224/44, lk 7–8; TlnRnKo 28.02.2011, 1-10-14945/16, p 5, lk 3.

⁶⁰ Näiteks: RKKKo 3-1-1-12-07, p 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-33-08, p 10.2, lk 4.

⁶¹ Näiteks: TlnRnKo 29.09.2009, 1-08-12274/14, p 5.2, lk 5; TrtRnKo 07.12.2011, 1-11-4083/22, p 6.1, lk 5.

⁶² Näiteks: TlnRnKo 17.02.2009, 1-08-835/17, p 5, lk 4; TlnRnKo 30.08.2011, 1-11-2088/15, lk 5.

⁶³ Näiteks: RKKKo 3-1-1-24-06, p 13, lk 6; RKKKo 3-1-1-82-06, p 11, lk 5; TlnRnKo 05.10.2011, 1-10-8860/30, lk 17; TrtRnKo 15.06.2010, 1-09-16999/34, lk 19.

⁶⁴ Näiteks: TlnRnKo 10.02.2009, 1-08-9046/21, p 4, lk 7; TlnRnKo 12.10.2010, 1-08-12818/251, p 14.1, lk 23; TrtRnKo 09.12.2010, 1-09-20264/43, lk 14; RKKKo 3-1-1-8-10, p 8, lk 5; RKKKo 3-1-1-38-11, p 18, lk 12–13.

⁶⁵ Põhilised riigikohtu lahendid, milledest ringkonnakohtud oma lahendites lauseid kasutasid olid: RKKKo 3-1-1-78-05; RKKKo 3-1-1-24-06; RKKKo 3-1-1-90-06; RKKKo 3-1-1-12-07; RKKKo 3-1-1-8-10.

oli ringkonnakohtute lahendites olemas ka viide asjakohas(t)ele riigikohtu lahendile. Eeltoodu põhjal on võimalik järeldada, et riigikohtu praktika on ringkonnakohtutele suureks eeskujuks.

In dubio pro reo termini alapeatüki kokkuvõtteks peab tõdema, et tegemist on menetlusõigusliku põhimõttega, mida järgitakse nii kriminaal- kui väärteomenetluses. Ringkonnakohtute lahendites esines see termin peaaegu kolm korda rohkem kui riigikohtu lahendites. Kahe ringkonnakohtu võrdluses kasutati *in dubio pro reo* terminit nii esinemissageduselt kui ka ühes lahendis rohkem Tallinnas. Riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esines *in dubio pro reo* termin peamiselt kriminaal-asjade otsustes lahendit tegeva kohtu enda põhistustes. Mõlemad ringkonnakohtud kasutasid oma lahendites sõna-sõnaliselt lauseid, mis pärinesid riigikohtu varasematest lahenditest. *In dubio pro reo* terminit kasutati seoses süüdistatava või menetlusaluse isiku süü tõendamise küsimustega kohtupraktikas üheselt omaks võetud seisukohtade väljendamiseks.

2.1.2. *Ne bis in idem*⁶⁶

Ne bis in idem on pika ajaloo termin, ulatudes juba Vana-Kreeka ja Rooma aegadesse.⁶⁷ Õigusleksikoni kohaselt väljendab ladinakeelne termin *ne bis in idem* põhimõtet, mille kohaselt ei või isikule esitada uut süüdistust teo eest, mille kohta on tema suhtes tehtud lõplik ja jõustunud kohtuotsus.⁶⁸ Seega rõhutab õigusleksikon, et kaks korda ei või samas asjas süüdistust esitada, mis hõlmab endas lisaks veel seda, et ka menetlust ei või samas asjas kaks korda läbi viia. Kohtupraktikas kasutatakse *ne bis in idem* termini asemel tihti ka eestikeelset vastet “topeltkaristamise keeld”,⁶⁹ mis viitaks justkui sellele, et keelatud on ainult kahekordne karistamine sama süüteo eest. Tegelikult sisaldabki *ne bis in idem* põhimõte endas kaht poolt ning vaid termini tõlke grammatilisest tõlgendusest⁷⁰ lähtumine ei ava selle terviklikku

⁶⁶ *Ne bis in idem* termini kasutamist riigikohtu praktikas on käsitlenud ka Elen Ruus oma uurimistöös. – E. Ruus. Ladina õigustermin *ne bis in idem* riigikohtu praktikas. Uurimistöe. Tartu: 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).

⁶⁷ Varasem teadaolev viide *ne bis in idem* põhimõttele pärineb 355. aastast eKr. – W. B. van Bockel. *The Ne Bis In Idem Principle in EU Law: A Conceptual and Jurisprudential Analysis*. Doctoral thesis. The Netherlands: E.M. Meijers Institute of Legal Studies, Faculty of Law, Leiden University 2009, p 1. Arvutivõrgus: <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/13844>, 28.04.2013; U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 209.

⁶⁸ K. Maurer (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000, s.v. *ne bis in idem*, lk 209.

⁶⁹ Näiteks: RKKKo 3-1-1-120-06, p-d 3.2. ja 7, lk 2–3; TlnRnKo 13.10.2009, 1-08-12946/22, p 6, lk 6.

⁷⁰ Klassikalised tõlgendusteooriad (grammatiline, süstemaatiline, loogiline ja ajalooline) pärinevad F. C. von Savigny'lt. – R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – *Juridica* 2001/eriväljaanne, lk 8; M. Ernits. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas. – *Juridica* 2010/IX, lk 669–670.

Klassikaliste tõlgendamisteooriate kohta loe lähemalt näiteks: R. Narits, L. Madise, H. Schneider. Sissejuhatus, lk 27–28. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012; F. C. von Savigny. *System des heutigen Römischen Rechts*. Erster Band. Berlin: bei Veit und Comp., 1840, S 213–214; M. Luts. Friedrich Carl von Savigny (1779-1861) meetodi- ja süsteemiõpetus. Tartu: Fontes Iuris 1994, lk 57-59.

sisu. Õigussõnastik toobki välja *ne bis in idem* põhimõtte nii materiaali- kui menetlusõigusliku⁷¹ väljenduse: “Ärgu olgu kaht karistust ühe ja sama asja eest. Kui on langetatud otsus kuriteo toimepanemise eest, ei või samas asjas uuesti protsessi algatada.”⁷² Sellest hoolimata ei ava ka õigussõnastikus toodud termini tähendus täielikult *ne bis in idem* põhimõtte ulatust. Lihtsal põhjusel: selles märgitud tähendusest võib jääda mulje, et *ne bis in idem* põhimõtte kehtib vaid kuritegude eest karistuste mõistmisel ning kriminaalmenetluse läbiviimisel, kuid mitte väärtegude puhul ega väärteomenetluses. Analoogselt kriminaalmenetlusele on *ne bis in idem* põhimõtte sätestatud ka väärteomenetluses.⁷³ *Ne bis in idem* põhiõiguse kaitseala hõlmab teatud juhtudel kuri- ja väärtegude kõrval ka distsiplinaarüleastumisi.⁷⁴ Kuid karistusõiguse kohtupraktikat silmas pidades on kõige olulisem *ne bis in idem* põhimõtte puhul siiski see, et keelatud on sama teo⁷⁵ eest nii teistkordse kohtumõistmise kui ka karistamise⁷⁶ ning seda nii kriminaali- kui väärteomenetluses.

Eesti karistusõiguses on *ne bis in idem* põhimõtte sätestatud KrMS § 193 lg-s 1 koostoimes § 199 lg 1 p-ga 5, VTMS § 29 lg 1 p-des 2 ja 3 ning ka KarS § 2 lg-s 3 ja § 3 lg-s 5.⁷⁷ Lisaks karistusõigusele tunnustatakse *ne bis in idem* põhimõtet ka kui individuaalset põhiõigust.⁷⁸ See on väljendatud ka PS § 23 lg-s 3, mis sätestab sarnaselt eeltoodud õigusaktidele, et kedagi ei tohi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks.⁷⁹ *Ne bis in idem* näol on tegemist ka rahvusvaheliselt

⁷¹ Traditsiooniliselt on *ne bis in idem* põhimõtet peetud karistusõiguse (õigusharu tähenduses) või nii karistusõiguse (materiaalõiguse tähenduses) kui ka menetlusõiguse põhimõtteks. – U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 209.

⁷² K. Adomeit jt, s.v. *ne bis in idem*, lk 177–178.

⁷³ T. Ploom. VTMS § 29/3. – T. Ploom jt. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007; VTMS § 29 lg 1 p-d 2 ja 3; RKKKo 3-1-1-57-08, p 13.2, lk 7.

⁷⁴ RKKKo 3-1-1-21-06, p 9.1, lk 9; TlnRnKo 20.02.2009, 1-08-4949/35, lk 7.

⁷⁵ *Ne bis in idem* põhimõtte keelab isiku suhtes teistkordse menetluse läbiviimise juhul, kui see menetlus käsitleb samu või sisuliselt samu fakte. – RKKKo 3-1-1-57-09, p 17, lk 9.

⁷⁶ TlnRnKm 01.04.2010, 1-09-6998/16, lk 4.

⁷⁷ “Uurimisasutus või prokuratuur alustab kriminaalmenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga, kui selleks on ajend ja alus ning puuduvad käesoleva seadustiku § 199 lõikes 1 sätestatud asjaolud. Kriminaalmenetlust ei alustata, kui samas süüdistuses on isiku suhtes jõustunud kohtulahend või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus käesoleva seadustiku §-s 200 sätestatud alusel. /.../ Väärteomenetlust ei alustata ja alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui isikut on juba karistatud sama teo toimepanemise eest, sõltumata sellest, kas karistus on määratud või mõistetud Eesti Vabariigis või teises riigis või kui isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärteomenetluse lõpetamise lahend. /.../ Sama süüteo eest ei või kedagi karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või mõnes teises riigis. Kui isik paneb toime teo, mis vastab väärteo- ja kuriteokoosseisule, karistatakse isikut üksnes kuriteo eest. Kui kuriteo eest karistust ei mõisteta, võib isikut karistada väärteo eest.” – KrMS § 193 lg 1, § 199 lg 1 p 5; VTMS § 29 lg 1 p-d 2 ja 3; KarS § 2 lg 4, § 3 lg 5.

⁷⁸ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 209.

⁷⁹ *Ne bis in idem* põhimõttest PS kontekstis loe lähemalt: E. Kergandberg. PS § 23/11-20. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

üldtunnustatud põhimõttega.⁸⁰ Näiteks on seda põhimõtet väljendatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni⁸¹ protokollis nr 7 art 4 lg-s 1 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁸² art-s 50.

Uuritud kohtupraktikas leiti, et ühelt poolt kujutab *ne bis in idem* põhimõte menetlustakistust, kuid teisalt isiku subjektiivset õigust eeldada, et teda ei süüdistata sama teo eest uuesti. Mistõttu on *ne bis in idem* põhimõtte eesmärk kaitsta isikut riigi ülemäärase sekkumise eest.⁸³ Isiku suhtes ei või samas asjas teist menetlust alustada, veel vähem teda teist korda sama asja eest karistada, ka siis, kui selle teo osas tehtud esimest otsust ei ole veel jõutud täitmisele pöörata või karistusregistrisse kanda.⁸⁴ *Ne bis in idem* põhimõtte kohaselt on keelatud isiku karistamine sama teo eest ka kahes erinevas menetlusliigis. See tähendab, et näiteks väärteoasjas ei või isikut karistada sama teo eest alguses kiirmenetluse ning seejärel ka üldmenetluse korras.⁸⁵ Lisaks eeltoodule keelab *ne bis in idem* põhimõte isiku karistamise paralleelselt nii väärteo- kui kriminaalkorras.⁸⁶ Esiteks tähendab see, et keelatud on isiku karistamine kuriteo eest siis, kui teda on sama teo eest juba eelnevalt väärteokorras karistatud.⁸⁷ Kuid see põhimõte toimib ka vastupidises olukorras – kui isik on kriminaalmenetluses õigeks mõistetud, siis ei tohi väärteomenetlust samas asja üldse alustadagi, mistõttu ei ole isiku karistamine selle teo eest enam võimalik.⁸⁸

Ne bis in idem põhimõte ei ole siiski absoluutne. Nimelt ei keela *ne bis in idem* igasuguse teistkordse menetluse alustamist. Juba eespool öeldu kohaselt hõlmab *ne bis in idem* põhimõtte kaitseala kuri- ja väärtegude kõrval ka distsiplinaarüleastumisi. Sealjuures ei ole välistatud aga kriminaalmenetlusest erineva iseloomuga menetluse läbiviimine, nt tsiviilhagi

⁸⁰ “Rahvusvahelise inimõiguse staatuse andis *ne bis in idem* põhimõttele ÜRO kodaniku ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (art 14 lg 7), rahvusvahelise kriminaalõiguse põhimõtte staatuse aga Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut (art 20).” – U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 209; Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10/11, 11; Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. – RT II 2002, 2, 5.

⁸¹ “Mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.” – Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (koos lisaprotokollidega). – RT II 2000, 11, 57.

⁸² “Kedagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.” – Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303ET.01000101.htm>, 28.04.2013. *Ne bis in idem* põhimõttest Euroopa Liidu kontekstis loe lähemalt: U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte Euroopa Liidu õiguses. – Juridica 2009/IX, lk 584–594.

⁸³ TlnRnKm 01.04.2010, 1-09-6998/16, lk 4; RKKKo 3-1-1-57-08, p 10, lk 5.

⁸⁴ RKKKo 3-1-2-4-06, p 6, lk 3.

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-23-09, p 9, lk 4.

⁸⁶ TlnRnKo 13.10.2009, 1-08-12946/22, p 6, lk 6.

⁸⁷ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 32; J. Sootak (koost). Karistusõigus: üldosa, lk 138; RKKKo 3-1-1-21-06, p 8, lk 9.

⁸⁸ RKKKo 3-1-1-57-08, p 13.2, lk 7.

esitamine isiku vastu.⁸⁹ Teine erand väljendub selles, et *ne bis in idem* põhimõte ei takista menetluse taaslustamist/uuendamist juhtudel, mil taaslustamise võimalus on siseriiklikus seaduses ette nähtud ja kui on tõendeid uutest või äsjailmnenud faktidest või kui varasemas menetluses on olnud puudujääk, mis võis asja lahendit mõjutada.⁹⁰ Seega ei minda *ne bis in idem* põhimõttega vastuollu olukorras, kus kõrgemalseisev prokurör tühistab alamalseisva prokuröri poolt koostatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse ja taaslustab kriminaalmenetlust, sest riigikohtu seisukoha kohaselt võib kriminaalmenetlust välistavaks asjaoluks olla vaid tühistamata kriminaalmenetluse lõpetamise määrus.⁹¹ Analoogia korras tuleb seda põhimõtet kohaldada ka väärteomenetluses. Näiteks ei ole laiene *ne bis in idem* põhimõte ka olukorrale, kus menetlusaluse isiku poolt väärteomenetluse seadustikus ettenähtud korras esitatud taotluse alusel uuendati väärteomenetlust, sest tegemist ei ole mitte uue menetluse alustamisega vaid sama väärteomenetluse jätkamisega.⁹² *Ne bis in idem* põhimõtte rikkumisega ei ole tegemist ka juhtumil, kus isikule, kes on ennetähtaegselt vangistusest vabastatud, kuid paneb katseaja jooksul toime uue kuriteo, mõistetakse liitkaristus, mille kohaselt peab ta lisaks uue kuriteo eest mõistetud karistusele täies mahus ära kandma ka selle karistuse, millest teda ennetähtaegselt vabastati.⁹³ Seega ollakse kohtupraktikas seisukohal, et karistuse täitmisele pööramisel ei ole tegemist *ne bis in idem* põhimõtte rikkumisega.⁹⁴ Kohtupraktikas leitakse veel, et süüdimõistetud ennetähtaegselt vangistusest vabastamise otsustamisel eelnevalt toimepandud kuriteo (see mille tõttu vanglakaristust kantakse) asjaolude arvestamine ei ole *ne bis in idem* põhimõtte rikkumine, kui otsuse tegemisel võetakse kohtu poolt arvesse ka teisi nii olevikku kui tulevikku puudutavaid olulisi asjaolusid, nt töö- ja elamiskoha olemasolu vabaduses, lähedaste toetus, läbitud sotsiaalabiprogrammid vangistuses jms.⁹⁵

Ne bis in idem terminit kasutati uuritava perioodil karistusõiguse kohtupraktikas kokku 64 korral (ehk 13,9%-l juhtudest). Ringkonnakohtute praktikas kasutati seda terminit 10 erinevas lahendis kokku 31 korral ning riigikohtu praktikas 14 erinevas lahendis kokku 33 korral. Seega, võrreldes ringkonnakohtutega kasutas riigikohus *ne bis in idem* terminit nii arvuliselt mõnevõrra rohkem kui ka rohkemates erinevates kohtulahendites. Kuid ühes kohtulahendis kasutas ringkonnakohus terminit *ne bis in idem* siiski sagedamini. *Ne bis in idem* terminit

⁸⁹ RKKKo 3-1-1-21-06, p 9.1, lk 9; RKKKo 3-1-1-57-08, p 13.2, lk 7.

⁹⁰ RKKKm 3-1-1-41-08, p 12, lk 5.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² RKKKo 3-1-1-104-06, p 6, lk 3.

⁹³ TlnRnKo 21.10.2011, 1-11-4213/27, p 11, lk 9.

⁹⁴ TrtRnKm 23.02.2011, 1-06-3862/29, lk 3.

⁹⁵ TrtRnKm 24.05.2011, 1-11-4958/9, lk 5.

kasutati sageli ühes lahendis vägagi mitmel korral. Kuigi keskmiselt esines ühes lahendis *ne bis in idem* termin kaks ja pool korda, siis paljudel juhtudel viidati sellele põhimõttele ühes lahendis isegi neljal ja rohkemalgi korral, näiteks esines *ne bis in idem* ühes riigikohtu lahendis⁹⁶ lausa 12 korda. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutas Tallinna kohus ligi kolm korda rohkem *ne bis in idem* terminit (Tallinn – 23; Tartu – 8). Tallinna kohus kasutas kõikidel aastatel vähemasti korra seda terminit. Sealjuures ei esinenud *ne bis in idem* mitte ühtegi korda Tartu ringkonnakohtu 2010. aasta lahendites. Tallinna ringkonnakohtu lahendites esines *ne bis in idem* termin peamiselt kriminaalasjade otsustes ning vähesemal määral määrustes, kuid mitte kunagi väärteoasjade lahendites. Tartu ringkonnakohtu on pealinna kohtuga terminikasutuses samastatav selles osas, et ka sealsetest lahendites kasutati *ne bis in idem* terminit vaid kriminaalasjade lahendites. Kuid Tartus kasutati otsuste ning määruste konteksti silmas pidades mõnevõrra sagedamini *ne bis in idem* terminit just kohtumäärustes (viis määrust kolme otsuse vastu). Kaht ringkonnakohtu eristab *ne bis in idem* termini kasutamisel ka see, kelle poolt terminit kohtulahendites kasutati. Nimelt kui Tallinna ringkonnakohtu kasutati *ne bis in idem* terminit valdavalt kohtu enda poolt lahendi põhistustes, siis Tartus kasutati seda terminit lahendit tegeva kohtu põhistustes ning kaitsjate poolt nende apellatsioonides täpselt võrdsel arvul. See võib olla indikaatoriks, et Tartu ringkonnakohtusse pöörduvad kaitsjad kasutavad ladina termineid sagedamini võrreldes Tallinna ringkonnakohtusse pöörduvate kaitsjatega.⁹⁷ Igal uuritud aastal esines vähemasti üks kord *ne bis in idem* termin ka riigikohtu lahendites. *Ne bis in idem* terminit kasutati sarnaselt ringkonnakohtute lahenditega ka riigikohtu lahendites suuremal osal juhtudest just kriminaalasjade otsustes. Sellegipoolest eristab riigi- ja ringkonnakohtute terminikasutust see, et riigikohtu lahendites esines *ne bis in idem* termin ka väärteoasjade lahendites. Peaaegu iga kolmas *ne bis in idem* termin esines just väärteoasja lahendis. Teine üldistav sarnasus ringkonnakohtutega *ne bis in idem* termini esinemisel seisnes selles, et ka riigikohtu lahendites kasutas seda terminit enamikel juhtudel just kriminaalkollegium ise kohtulahendi põhistustes. Sellegipoolest esinesid riigikohtu lahendites *ne bis in idem* kasutajate osas väike erisus võrreldes ringkonnakohtute lahenditega. Nimelt oli termini kasutajate ring riigikohtu lahendites palju laiem – *ne bis in idem* terminit kasutasid kohtu enda ning kaitsjate kõrval veel ka prokuratuur ja süüdistatav.

Põhjused, et *ne bis in idem* põhimõtet kasutatakse nii materiaal- kui menetlusõiguslikes küsimustes nii kuri- kui väärtegude puhul, esines see termin paljude erinevate KarS-s

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-57-09.

⁹⁷ Ladina terminite kasutajate kohta vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 3.1.

sisalduvate sätete kõrval ka teistes seadustes sisalduvate süütekoosseisude analüüsimisel. Näiteks käsitleti *ne bis in idem* põhimõtet sisaldanud kohtulahendites veel loomakaitse-, metsa-, relva- ja riigihangete seaduseid.⁹⁸ KarS-s sisalduvatest sätetest käsitleti näiteks varguste (KarS § 199), asja rikkumise ja hävitamise (KarS § 203), mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise (KarS § 424), kuritegeliku ühenduse organiseerimise (KarS § 256), karistusest kandmisest kõrvalehiilimise (KarS § 329) ja avaliku korra raske rikkumise (KarS § 263) süütekoosseise.⁹⁹

Ringkonnakohtud kasutasid oma lahendites nii omaalgatuslikult *ne bis in idem* terminit kui ka sõna-sõnaliselt esitasid enda lahendites riigikohtu varasematest lahenditest pärit lauseid. Esmalt kasutas Tallinna ringkonnakohus 2009. aasta otsuses juba riigikohtu 2006. aasta lahendis sõna-sõnaliselt samasugust esinenud lauset: “Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on asutud ühesele seisukohale, et Põhiseaduse § 23 lg-s 3 sätestatud *ne bis in idem* põhiõiguse (teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeld) kaitseala ei hõlma mitte üksnes kuritegusid, vaid ka haldusõigusrikkumisi (väärtegusid) ja teatud juhul ka ditsiplinaarüleastumisi.”¹⁰⁰ Tallinna ringkonnakohus kasutas kahes oma 2011. aasta lahendis mitut lauset, mis tegelikkuses pärinevad 18. jaanuari 2010. aasta riigikohtu lahendist. Tallinna ringkonnakohtu 1. aprilli lahendis kasutati eeltoodud riigikohtu otsusest esmalt järgnevaid lauseid: “*Ne bis in idem* põhimõte kujutab endast ühelt poolt menetlustakistust, teisalt aga isiku subjektiivset õigust eeldada, et teda ei süüdistata sama teo eest uuesti. /.../ *Ne bis in idem* põhimõte peab kokkuvõttes kaitsma isikut riigi ülemäärase sekkumise eest.”¹⁰¹ Tallinna ringkonnakohtu 1. aprilli ja 12. oktoobri 2011. aasta lahendid sisaldasid eeltoodud riigikohtu lahendist pärit järgnevaid lauseid: “10. veebruari 2009. a otsusega asjas S. Z. vs Venemaa revideeris Euroopa Inimõiguste Kohus *ne bis in idem* põhimõtte osas oma seisukohti. /.../ *Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemisest, sealjuures on tähtsusetu, millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse.”¹⁰² Seega kasutas Tallinna ringkonnakohus kolmes lahendis (13-st)

⁹⁸ Seadused: Loomakaitseseadus. – RT I 2001, 3, 4 ... RT I, 18.12.2012, 18; Metsaseadus. – RT I 2006, 30, 232 ... RT I, 20.03.2013, 22; Relvaseadus. – RT I 2001, 65, 377 ... RT I, 20.03.2013, 24; Riigihangete seadus. – RT I 2007, 15, 76 ... RT I, 06.07.2012, 13.

Kohtulahendid: TlnRnKo 20.02.2009, 1-08-4949/35; RKKKo 3-1-1-117-06; RKKKm 3-1-1-18-07; RKKKo 3-1-1-21-06.

⁹⁹ RKKKm 3-1-1-88-11; TlnRnKo 20.02.2009, 1-08-4949/35; TlnRnKo 13.10.2009, 1-08-12946/22; RKKKo 3-1-1-57-09; TlnRnKm 01.04.2010, 1-09-6998/16; TlnRnKo 12.10.2010, 1-09-495/43.

¹⁰⁰ Võrdle: TlnRnKo 20.02.2009, 1-08-4949/35, lk 7; RKKKo 3-1-1-21-06, p 9.1, lk 9. Sealjuures pärineb selles lauses väljendatud põhimõte juba lahendist: RKKKo 3-1-1-63-01, p 9.2, lk 4.

¹⁰¹ Võrdle: TlnRnKm 01.04.2010, 1-09-6998/16, lk 4; RKKKo 3-1-1-57-09, p 16, lk 8. Sealjuures pärineb teises lauses väljendatud põhimõte juba lahendist: RKKKo 3-1-1-57-08, p 10, lk 5.

¹⁰² Võrdle: TlnRnKm 01.04.2010, 1-09-6998/16, lk 4; TlnRnKo 12.10.2010, 1-09-495/43, p 5.6, lk 9; RKKKo 3-1-1-57-09, p 17, lk 8–9.

varasematest riigikohtu lahenditest pärinevaid lauseid. Tartu ringkonnakohtus kasutas samuti *ne bis in idem* terminit nii iseseisvalt kui ka varasemast riigikohtu praktikast pärinevat osalist lauset otse enda lahendis. Nimelt kasutas Tartu ringkonnakohtus 2011. aasta lahendis riigikohtu 2008. aasta lahendist pärit lauseosa: “/.../ isikule võimalus teada, millised on need riikliku sunni järeleliid, mida võidakse kohaldada tema toimepandud süüteo tuvastamise korral.”¹⁰³ Seega toetus Tartu ringkonnakohtus varasemale riigikohtu praktikale *ne bis in idem* termini kasutamisel ühes lahendis kokku kolmest, mis uuritavaal perioodil üldse esinesid. Kokkuvõtvalt peab tõdema, et kuigi kolm riigikohtu lahendit on mõjutanud Tallinna ja Tartu ringkonnakohtuid kasutama *ne bis in idem* terminit vastavalt neljandikul või kolmandikul kõikidest *ne bis in idem* termini esinemiskordadest, siis üldjuhul kasutasid ringkonnakohtud seda terminit siiski iseseisvalt ja omaalgatuslikult.

Ne bis in idem termini kui teise kõige enam kasutatud termini kokkuvõtteks peab ütleva, et tegemist on nii materiaali- kui karistusõigusliku põhimõttega, mis on ka rahvusvaheliselt üldtunnustatud põhiõigus. *Ne bis in idem* põhimõtte kehtib nii kriminaal- kui väärteomenetluses. *Ne bis in idem* põhimõtte ei ole siiski absoluutne. Võimalik on kriminaalmenetlusest erineva iseloomuga menetluse läbiviimine ja menetluse uuendamine. Karistuse täitmisel pööramine ega vangistusest ennetähtaega vabastamise otsustamisel toimepandud süüteo asjaolude arvestamine ei riku *ne bis in idem* põhimõtet. Riigikohtu lahendites kasutati võrreldes ringkonnakohtutega rohkem ja sagedamini *ne bis in idem* terminit. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses esines *ne bis in idem* terminit enam just Tallinna kohtu lahendites. *Ne bis in idem* terminit kasutati ühes lahendis tavapäraselt mitmel korral. Peamiselt kasutati seda terminit kriminaal-asjade otsustes lahendit tegeva kohtu enda põhjustes. *Ne bis in idem* termini materiaali- ja menetlusõigusliku iseloomu tõttu kasutati seda terminit nii erinevate KarS-s sätestatud kui ka teistes seadustes sisalduvate süüteokoosseisude analüüsimisel. Mõlemad ringkonnakohtud kasutasid oma lahendites sõnasõnaliselt lauseid või lauseosaid, mis pärinesid riigikohtu varasematest lahenditest. Suuremal osal juhtudest kasutasid ringkonnakohtud *ne bis in idem* terminit siiski iseseisvalt.

2.1.3. Obiter dictum

Kõige lühemalt väljendades tähendab *obiter dictum* muu hulgas või muuseas öeldut, juhuslikku märkust.¹⁰⁴ Pikemalt selgitatuna tähistatakse selle terminiga kohtulahendi osa, mis ei ole selle kohtuasja jaoks määrava ega olulise tähtsusega, vaid kasutatav kõrvalmärkuse

¹⁰³ Võrdle: TrtRnKm 23.02.2011, 1-06-3862/29, lk 3; RKKKo 3-1-1-57-08, p 10, lk 5.

¹⁰⁴ K. Adomeit jt, s.v. *obiter dictum*, lk 187; K. Maurer (koost), s.v. *obiter dictum*, lk 215.

korras ehk tegemist on kohtumenetluse esemest väljuva märkusega.¹⁰⁵ Uuritud seitsme aasta jooksul kasutati riigikohtu poolt *obiter dictum* terminit kõikides kohtulahendites peaaegu alati (v.a ühel korral) lauses väljendina “*obiter dictum* korras”. Mistõttu võiks eesti keeles lühikese vastena kasutada pigem sõnapaari “kõrvalmärkuse korras”. Vaid ühel korras esines *obiter dictum* ilma sõnata “korras”, mistõttu selles lauses oleks sobilikum termini tõlge “muuhulgas” või “kõrvalmärkusena”.¹⁰⁶ Kuid pidades silmas riigikohtu lahendite autoriteetset mõju ning olemust, ei oleks “muuhulgas” tõlke kasutamine siiski kõige sobilikum.

Obiter dictum on termin, mis esines uuritavaal perioodil kokku 30 korral (ehk 6,5%-l juhtudest). Sealjuures kõikidel kordadel kasutati *obiter dictum*’it ainult riigikohtu lahendites ning eranditult kohtu enda põhistustes. Selles aspektis on *obiter dictum* sarnane järgnevas alapeatükis käsitletava terminiga *ab ovo*. Põhjus, miks ringkonnakohtud ei kasutanud *obiter dictum* terminit, võib seisneda selles, et ringkonnakohtu seisukohad ei olnud kriminaalmenetluses kuni 2011. aasta 1. septembrini maakohtu lahendi tühistamisel ning asja uueks arutamiseks maakohtule saatmisel viimasele kohustuslikud.¹⁰⁷ Alates nimetatud kuupäevast ei ole ka kõik ringkonnakohtu seisukohad maakohtule asja uuel läbivaatamisel kohustuslikud, vaid ainult need, milles selgitatakse õigusnormi tõlgendamist või kohaldamist. Samas on raske leida ka mõnd küsimust, milles ringkonnakohus peaks oma seisukohta maakohtule avaldama, mis ei oleks seotud kas õigusnormi tõlgendamise või kohaldamisega. Samuti viidi eelnimetatud redaktsiooniga KrMS-sse sisse sätte, mille kohaselt ringkonnakohtu lahendis, millega tühistatakse Riigiprokuratuuri määrus, on esitatud seisukohad õigusnormi tõlgendamiseks ja kohaldamiseks kohustuslikud kõnealuses kriminaalmenetluses prokuratuurile.¹⁰⁸ Seega enne 1. septembrit 2011 ei olnud ringkonnakohtute lahendid, millega tühistati varasem vaidlustatud lahend, kohustuslikud ei maakohtule ega prokuratuurile (viimase tehtud lahendi tühistamisel). Siiani ei ole VTMS-s sätet, mis teeks ringkonnakohtute lahendis, millega väärteoasi saadetakse maakohtule uueks arutamiseks tagasi, toodud seisukohad maakohtule kohustuslikuks. Samas võiks ringkonnakohtute lahendites väljendatud seisukohtade kohustuslikkust sellises olukorras eeldada VTMS §-le 2 tuginedes, sest

¹⁰⁵ H. N. Mozley. Mozley & Whiteley's law dictionary. London [etc.]: Butterworths 1993, s.v. *obiter dictum*, p 186; Black's Law Dictionary. 7th Edition. St. Paul (Minn.): West Group 1999, s.v. *obiter dictum*, p 1100.

¹⁰⁶ “*Obiter dictum* peab kolleegium vajalikuks lisada, et KarS § 50 lg 2 küll välistab mootorsõiduki juhtimise õiguse äravõtmise süüdistatavalt, kes kasutab mootorsõidukit seoses invaliidsusega, kuid seaduse mõttest tulenevalt peab seejuures mootorsõiduki kasutamine olema isiku puude tõttu vältimatult vajalik.” – RKKKo 3-1-1-91-07, p 7, lk 5.

¹⁰⁷ 01.09.2011. aastast jõustus KrMS redaktsioon, milles oli võrreldes varasemaga ka lisasäte § 342¹ näol, milles on vastav juhendi järgimise kohustus maakohtule esmakordselt ette nähtud. Mistõttu käesoleva tööga hõlmatud ajaperioodi jooksul ei ole riigikohus jõudnud oma varasemalt väljendatud seisukohta antud küsimuses veel muuta. Põhjusel, et kõige viimane *obiter dictum* termini kasutuskord jääb 2011. aasta 22. juunisse ehk enne uue redaktsiooni jõustumise aega.

¹⁰⁸ KrMS § 208 lg 8.

kriminaalajades on ringkonnakohtute lahenditele selline mõju antud. Tegelikult ei eksisteerinud ka riigikohtu puhul kriminaalmenetluses kuni 2011. aasta 1. septembrini sätet, mis oleks sõnaselgelt sätestanud põhimõtte, mille kohaselt on riigikohtu otsuses esitatud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel sama asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustuslikud. Sellegipoolest võis riigikohtu lahendite nn kohustuslikkuse põhimõtte tuletada KrMS § 2 p-st 4, mille kohaselt on kriminaalmenetlusõiguse allikateks muuhulgas riigikohtu lahendid küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid mis on tõstatunud seaduse kohaldamisel. Sealjuures peavad kõik kohtud lahendi tegemisel kinni pidama kehtivatest õigusallikatest. Võib öelda, et sellised küsimused, mida KrMS § 2 p-s 4 silmas peetakse, tõstusidki tavapäraselt mõne õigusnormi tõlgendamise ning kohaldamise raskustest. See-eest vääртеomenetluse seadustikus oli sõnaselgelt juba 2002. aasta 1. septembrist sätestatud, et riigikohtu seisukohad on samas asjas nii maa- kui ringkonnakohtutele kohustuslikud.¹⁰⁹

Sarnaselt paljudele teistele 2.1. alapeatükis käsitletavatele terminitele, saab ka *obiter dictum*'i puhul öelda, et tegemist on terminiga, mida kasutatakse enamjaolt kriminaalajade lahendites. Vaid kahel korral kasutati *obiter dictum* terminit vääртеoasjade lahendites. Arvestades, et tavapäraselt kasutatakse ladina termineid määrustes üksikutel kordadel, siis *obiter dictum*'i kasutamise puhul sellisest seaduspärasusest rääkida ei saa. Otsuste ning määruste vaatepunktist lähtudes esines ühel juhul kolmest *obiter dictum* termin määrustes. Vaatamata sellele, et suurem osa *obiter dictum* kasutuskordadest leidis aset ikkagi otsustes, ei ole selle termini puhul määruste ning otsuste vahekorralduslik võrreldes enamike 2.1. alapeatükis käsitletavate terminitega.

Obiter dictum termini sisu silmas pidades on otsuste ning määruste vahekorraldustamise asemel hoopis olulisem see, milliste resolutsioonitüüpide puhul riigikohus *obiter dictum* terminit kasutas. Uuritaval perioodil kõikidest 29 lahendist, milles *obiter dictum* terminit kasutati, saatis riigikohus asja alama astme kohtule uueks läbivaatamiseks 9 korral, jättis kaebuse läbi vaatamata 5 korral, jättis kaevatud/kasseeritud lahendi muutmata 11 korral ning tegi ise uue otsuse¹¹⁰ 4 korral. Võttes arvesse, et *obiter dictum*'iga väljendatakse lahendis riigikohtu seisukohta küsimuses, mis ei ole oluline kohtulahendi enda tegemiseks, on üllatav, et ka kaebuse läbivaatamata jätmisel ning kaevatud/kasseeritud lahendi muutmata jätmisel on riigikohus veel midagi soovinud kõrvalmärkuse korral väljendada. Esimesel juhul on tegemist

¹⁰⁹ VTMS § 178.

¹¹⁰ Sealjuures peab mainima, et kõikide vääртеoasjade (2 tk) puhul tegi riigikohus ise otsuse, millega lõpetas need vääртеomenetlused. – RKKKo nr 3-1-1-66-06; RKKKo 3-1-1-80-06.

olukorraga, kus riigikohus leiab, et määrus, mille peale on määruskaebus esitatud, on sisuliselt ja vormiliselt nii korrektne, et esitatud kaebus ei vääri isegi mitte pikemat arutelu. Teisel juhul leiab riigikohus samuti, et kassatsioon/määruskaebus tuleb jätta rahuldamata, kuid vähemasti eelmenetluse staadiumis on leitud, et selles tõstatatud küsimustele tuleks vastata. Eeltoodud olukordades võib *obiter dictum*'i kasutamine olla põhjendatud sellega, et kuigi esitatud kaebus või kassatsioon ei väärinud rahuldamist või isegi mitte tähelepanu, oli tegemist sobiva kohtuasjaga, milles riigikohtul avanes võimalus anda edaspidiseks selgitusi seaduse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohalt.¹¹¹ Vaadeldes *obiter dictum* termini esinemist erinevate resolutsioonide aspektist, oleks võinud ühelt poolt isegi oodata rohkemat selle termini kasutamist just olukorras, kus riigikohus leidis oma lahendis, et kohtuasi tuleks saata alama astme kohtule uueks läbivaatamiseks.¹¹² Seda eelkõige tulenevalt Eesti seadusandlusest, mille kohaselt on riigikohtu lahendites esitatud seisukohad alama astme kohtule kohustuslikud kui asi saadetakse viimasele uueks arutamiseks. Samuti põhimõttest, mille kohaselt on riigikohtu lahendid teatud olukordades õigusallikateks.¹¹³ Teiselt poolt ei saa ega tohikski riigikohus kogu asja lahendust alama astme kohtule ette kirjutada. Seda ainuüksi põhjusel, et lõpliku ja motiveeritud otsuse peab tegema siiski kohus, kellele kohtuasi uueks arutamiseks tagasi saadetakse. Vastasel korral ei oleks võimalik rääkida näiteks otsuse teinud kohtu siseveendumuse kujunemisest. Samuti tuleb silmas pidada menetlusökonoomia põhimõtet, mille tõttu riigikohtul ei olegi aega, et sellises lahendis kõik põhjendused alama astme kohtule otsuse kirjutamise tarbeks n-ö juba ette dikteerida/kirjutada. Lahendite, millega tühistatakse alama astme kohtu lahend ning saadetakse kohtuasi uueks arutamiseks sellele kohtule, mõte seisnebki selles, et lühidalt ära öelda, milles on asja eelnevalt arutanud kohus oluliselt eksinud ning lasta vea teinud kohtul endal see kahetsusväärne olukord lahendada. Kokkuvõtvalt tuleb tõdeda, et seitsme aasta jooksul ei ole riigikohus kuigi sageli (arvestades lahendite koguarvu – 869) kasutanud võimalust oma seisukohtade kõrvalmärkuse korras selgitamiseks. Eeltoodule toetudes võib öelda, et riigikohus on oma seisukohtade *obiter dictum* korras väljendamise õigust kasutanud suure kohusetunde ning ettevaatlikkusega.

Obiter dictum on eriline termin ka selles mõttes, et oma olemuselt ei ole vajalik seda tavapäraselt ühes lahendis üle ühe korra kasutada. Mistõttu peaaegu kõikidel kordadel esineski *obiter dictum* ühes riigikohtu lahendis vaid ühel korral. Siiski leidis kogu uuritava

¹¹¹ KrMS § 349 lg 3 p 2, § 390 lg 5; VTMS § 160 lg 5 p 2, § 196 lg 4.

¹¹² Riigikohtul on võimalik saata asi uueks arutamiseks alama astme kohtule tagasi nii otsuse kui määrusega, mida riigikohus on ka kasutanud nt lahendites 3-1-1-100-06 ja 3-1-1-80-07. – RKKKo 3-1-1-100-06; RKKKm 3-1-1-80-07; VTMS § 194 lg 3, § 174; KrMS § 390 lg 1, § 361.

¹¹³ KrMS § 2 p 4, § 342¹; VTMS § 2, § 178.

perioodi (seitsme aasta) jooksul üks lahend,¹¹⁴ milles kriminaalkolleegium oli *obiter dictum* terminit kasutanud kahel korral. Esmalt viitas riigikohus selles määruses, et eelnevalt asja arutanud ringkonnakohus oli maakohtule asja uueks arutamiseks saatmise määruses andnud *obiter dictum* korras juhiseid. Seejärel aga kasutas riigikohus teistkordselt *obiter dictum* terminit selgitamaks, et sellised ringkonnakohtu poolt *obiter dictum* korras antavad juhised ei ole maakohtule ega kohtumenetluse pooltele siduvad, sest tegemist on seisukohaga küsimuses, mis ei olnud lahendi esemeks ning seega ei pea maakohus nendest asja uuel arutamisel ka juhinduma. Sealjuures tuleb tähele panna, et alates 2011. aasta 1. septembrist on seadusandja riigikohtu eeltoodud seisukohale vastupidise sätte viinud KrMS-sse.¹¹⁵ Toodud näites kasutas riigikohus küll kahel korral *obiter dictum* terminit, kuid mitte kummalgi juhul selleks, et ise midagi *obiter dictum* korras selgitada.

Obiter dictum terminit kasutati riigikohtu lahendites seoses väga erinevate temaatikatega nii materiaal- kui menetlusõigusest. Sealjuures vaid liitkaristuste mõistmist käsitleti kahes lahendis – kõik teised käsitletud valdkonnad ei kordunud. Üldistatult on *obiter dictum*'i kasutamist võimalik jagada kolme suuremasse gruppi. Esmalt kasutati seda terminit riigikohtu poolt juhtumitel, kus sooviti riigikohtu seisukohta väljendada kohtu- või õiguspraktika ühtlustamise, õigusselguse või seaduse/õiguse ühetaoliseks kohaldamiseks. Sellesse gruppi kuulusid näiteks kohtulahendid, milles riigikohus käsitles Euroopa arestimis- ja vahistamismäärust, kohtute pädevust kohtualluvuse kontrollimisel, usalduse kuritarvitamise (KarS § 217²), kuriteo varjamise (KarS § 306) ning tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamise (KarS § 349) koosseise.¹¹⁶ Teine suurem *obiter dictum*'i kasutusala väljendus olukordades, kus riigikohus oma lahendites soovis alamate astmete kohtute poolt tehtud vigu välja tuua, et vältida edaspidi selliste möödalaskmiste kordumist, või anda näpunäiteid kohtutele, mida tuleks asja uuel läbivaatamisel kindlasti silmas pidada. Näiteks seoses kaasaitamise ja kaastäideviimise eristamisega, maakohtu määruses sisalduvate vastuoludega, õigeksmõistvas otsuses märkimata jäetud kriminaalmenetlusega õigeksmõistetule tekitatud kahju suurusega ning karistusest tingimisi vabastamise ebaõige kohaldamisega.¹¹⁷ Kolmas tüüpolukord, milles riigikohus peamiselt *obiter dictum* terminit kasutas, oli enda lahendites n-ö lisaargumentide esitamine, kuigi need ei olnud asja lahendamiseks hädavajalikud. Näiteks lahendites, milles käsitleti kuriteo toimepanemise viisi sarnasust kui kaudset tõendit, liitkaristuste mõistmist

¹¹⁴ RKKKm 3-1-1-18-07, p 10, lk 5.

¹¹⁵ Vt viidet 107.

¹¹⁶ RKKKm 3-1-1-1-09; RKKKm 3-1-1-9-09; RKKKm 3-1-1-95-07; RKKKo 3-1-1-100-09; RKKKo 3-1-1-57-10; RKKKo 3-1-1-71-10.

¹¹⁷ RKKKo 3-1-1-62-07; RKKKm 3-1-1-80-07; RKKKo 3-1-1-101-07; RKKKo 3-1-1-59-07.

ning juhtimisõiguse äravõtmist invaliidilt.¹¹⁸ Nende kolme suurema kasutusvaldkonna kõrval kasutati *obiter dictum* terminit ühel korral ka näiteks olukorras, kus riigikohus muutis oma varasemat seisukohta seoses jälitustegevusega kogutud teabe tõenditena kasutamiseiga.¹¹⁹ Arvestades uuritava perioodi kogulahendite arvu (869) ning seda, et iga *obiter dictum*'it sisaldanud lahend sisaldas erinevat probleemküsimust, võib öelda, et riigikohus on *obiter dictum* korras oma täiendavate seisukohtade välja toomiseks tõesti välja valinud vaid kõige nõõ põletavamaid probleeme sisaldavad kohtuasjad. Seega on riigikohus seni *obiter dictum*'i kasutamise võimalust kasutanud üsna tagasihoidlikult,¹²⁰ kuid vajalikes olukordades, mis näitab riigikohtu poolt vastutustundlikku terminikasutust.

Iseloomustades *obiter dictum* termini kasutust karistusõiguse kohtupraktikas tuleb kõigepealt ära märkida, et seda kasutati vaid riigikohtu lahendites kriminaalkolleegiumi põhjendustes. Üldjuhul esines *obiter dictum* kriminaalasjades otsustes. Arvestades lauseid, milles *obiter dictum* terminit kasutati, oleks parim eestikeelne vaste “kõrvalmärkuse korras” või “kõrvalmärkusena”. Termin olemusest lähtuvalt ei ole *obiter dictum*'it vajalik ühes lahendis enam kui ühel korral kasutada. Kõik korrad peale ühe esineski see termin ühes lahendis ka vaid ühel korral. *Obiter dictum* terminit kasutati väga erinevatele õiguslikele probleemidele tähelepanu juhtimiseks. Võimalik oli välja tuua tüüpolukorrad, milles *obiter dictum*'it kasutati. Näiteks õigus- ja kohtupraktika ühtlustamiseks, eelnevate kohtuastmete lahendite vigade välja toomiseks ning lisaargumentidena. Arvestades kohtulahendite koguarvu uuritava perioodil, kasutati *obiter dictum* terminit siiski üsna harva, kuid riigikohtu poolt kaalutletult, vajalikes olukordades ning vastutustundlikkust üles näidates.

2.1.4. Ab ovo

Ab ovo terminit kasutati kokku 28 korral (ehk 6,1%-l juhtudest) ning eranditult vaid riigikohtu lahendites kriminaalkolleegiumi enda põhjustes. Enim kasutatud terminitest on *ab ovo* ja *obiter dictum* need, mis esinesid ainult riigikohtu lahendites. Sealjuures kõikidel kordadel esines *ab ovo* termin väärteoasjade otsustes. Viimastel aastatel on märgata termini kasutamise sagenemist – 2009. aastal 4 korda, kuid 2010. aastal 11 ning 2011. aastal 9 korda.¹²¹

¹¹⁸ RKKKo 3-1-1-32-05; RKKKo 3-1-1-100-06; RKKKo 3-1-1-91-07.

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-114-04.

¹²⁰ Riigikohtunik Eerik Kergandberg on seisukohal, et ei ole päris õige absolutiseerida kohtunike hulgas levinud arusaama, et “tõsine probleem küll juba paistab, kuid kuna ei ole veel otseselt kohtulauale asetatud, siis ootame ära järgmise kaasuse”. Ta on seisukohal, et selline seisukoht võib pidurdada õigussfääri kui terviku arengut. Siiski tundub uuritud riigikohtu praktika põhjal, et kõrgeimas kohtus on võetud pigem ettevaatlik hoiak *obiter dictum*'i termini kasutamise osas ning lähtunud eeltoodud levinud arusaamast. – E. Kergandberg, lk 51.

¹²¹ Veel esines termin *ab ovo* 2006. aastal 3 korda ning 2008. aastal 1 korra.

Termin *ab ovo* pärineb tegelikkuses pikemast ning antiiksest väljendist *ab ovo usque ad mala* ehk otse tõlgituna munast õunteni,¹²² kuid lisades väljendi mõtte, tähendab see algusest lõpuni. Seega *ab ovo* tähendab otse tõlgituna munast alates, kuid kaasates termini mõtte, võiks seda väljendit tõlkida kui juurteni/allikani tagasi minema; algusest (peale).¹²³ Riigikohus kasutas grammatiliselt kujult erinevat tõlget võrreldes kirjanduses välja toodud tõlkega, kuid sellegipoolest ühtib termini sügavam mõte nii kirjanduses kui riigikohtu praktikas. Nimelt tõlkis Riigikohtu kriminaalkollegium terminit *ab ovo* pigem tähenduses “täies ulatuses”. Näiteks lauses: “VTMS § 123 lg 2¹²⁴ kohaselt tuleb maakohtul vääртеoasja arutada täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid”¹²⁵ on terminit kasutatud tähenduses “kohtu kohustus arutada vääртеoasja täies ulatuses”. Kuid lauses: “Asja arutamine täies ulatuses (*ab ovo*) eeldab VTMS § 85 p 3 kohaselt ka seda, et kohus teeks (asja kohtulikku arutamist ette valmistades) kindlaks, milliseid tõendeid tuleb kohtulikult arutamisel uurida ja võtaks tarvitusele abinõud nende esitamiseks kohtuistungil”¹²⁶ on terminit kasutatud tähenduses “asja arutamine täies ulatuses”. Kui aga kõrvutada kirjanduses toodud tõlge “algusest (peale)” ja Riigikohtu lahendites esinenud tõlge “täies ulatuses”, siis, nagu öeldud, jääb sisu poolest termini tähendus siiski samaks – (maa-)kohtul on kohustus asja lahendades alustada algusest ja selgitada välja kõik asjas tähtsust omavad asjaolud (“tagasi allikani minema”) ja lahendada asi täies ulatuses. Kuid *ab ovo* korras vääртеoasja arutamise kohustus laieneb vaid nendele vääртеgudele, mille eest karistamist on vaidlustatud.¹²⁷

Kõrvalepõike korras peab mainima, et termini *ab ovo* asemel võiks samahästi kasutada teist ladinakeelset terminit – *ab initio*. Mõlemal nimetatud terminil on sama tähendus, sest *ab initio*

¹²² Roomlastel algas söögikord munast ja lõppes puuviljadega. – R. Kleis jt. Ladina-eesti sõnaraamat. 2. vlj. Tallinn: Valgus 2002, s.v. *ovum*, lk 616; N. Benke, F.-S. Meissel. Juristenlatein. Lateinische Fachausdrücke und der Redewendungen der Juristensprache. 3. Aufl. Wien: Manz 2009, s.v. *ab ovo*, S 1–2.

¹²³ R. Lieberwirth. Latein im Recht. 3. Aufl. Berlin; München: Verlag Die Wirtschaft 1993, s.v. *ab ovo*, S. 10; G. G. Adeleye, K. Acquah-Dadzie. World Dictionary of Foreign Expressions: a Resource for Readers and Writers. Wauconda, Illinois, USA: Bolchazy-Carducci Publishers 1999, s.v. *ab ovo*, s.v. *ab ovo usque ad mala*, 2nd column, p 4. Arvutivõrgus: [http://books.google.ee/books?id=a4ddQNrt8e8C&printsec=frontcover&dq=World+Dictionary+of+Foreign+Exp](http://books.google.ee/books?id=a4ddQNrt8e8C&printsec=frontcover&dq=World+Dictionary+of+Foreign+Expressions:+a+Resource+for+Readers+and+Writers&source=bl&ots=nLXCkjtIGG&sig=odTvZDmT6d4MfqWfP7r3i9gK9dQ&hl=et&ei=rYyPTdSiEtKu8QOc-7igDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCwQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false)
[ressions:+a+Resource+for+Readers+and+Writers&source=bl&ots=nLXCkjtIGG&sig=odTvZDmT6d4MfqWfP7](http://books.google.ee/books?id=a4ddQNrt8e8C&printsec=frontcover&dq=World+Dictionary+of+Foreign+Exp)
[r3i9gK9dQ&hl=et&ei=rYyPTdSiEtKu8QOc-](http://books.google.ee/books?id=a4ddQNrt8e8C&printsec=frontcover&dq=World+Dictionary+of+Foreign+Exp)
[7igDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCwQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false](http://books.google.ee/books?id=a4ddQNrt8e8C&printsec=frontcover&dq=World+Dictionary+of+Foreign+Exp),
15.04.2013.

¹²⁴ *Ab ovo* põhimõte on väljendatud (ilma terminit ennast kasutamata) ka Eesti seadusandluses. VTMS § 123 lg 2: “Maakohus arutab vääртеoasja täies ulatuses, sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”

¹²⁵ RKKKo 3-1-1-93-10, p 7, lk 3.

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-28-10, p 7, lk 3.

¹²⁷ RKKKo 3-1-1-66-06, p 8, lk 4; RKKKo 3-1-1-20-09, p 12, lk 6.

tähendab tõlgituna “algusest (peale)”¹²⁸, kuid *ab initio* puhul on termini tõlge ning tähendus võrreldes *ab ovo*’ga palju selgem.

Peamiselt (22-l juhul 28-st) esines termin *ab ovo* ühes järgnevast kahest lausest: “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata VTMS § 110 alusel kohtuotsuse põhiosas nii tõendite analüüs kui ka see, millised asjaolud on loetud tõenditeks ning millele on otsuse langetamisel tuginetud. Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 arutab maakohus väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”¹²⁹ Veelgi enam, aastatel 2010-2011 kasutati mõlemat eeltoodud lauset tihtipeale ühes ja samas väärteoasja kohtuotsuses.¹³⁰ Eeltoodu viitab selgelt sellele, et on välja kujunenud laused, milles *ab ovo* terminit kasutatakse ning millele ikka ja jälle kohtukolleegiumi poolt viidatakse. Seetõttu võib öelda, et termin *ab ovo* on Eesti kohtupraktikas kinnistunud kindlas tüüpolukorras kasutamiseks.

Lühidalt termini *ab ovo* kasutamist karistusõiguse praktikas kokku võttes tuleb tõdeda, et tegemist ei ole oma algupäraselt tähenduselt karistusõigusliku ega õigusteadusliku terminiga. Sellest hoolimata on Eesti kohtupraktikas nimetatud termini puhul välja kujunenud üks ja kindel kasutusviis ning ka tähendus selles kontekstis – riigikohtu poolt väärteoasjade otsustes selgitamiseks, et väärteoasju tuleb maakohtul arutada algusest lõpuni. Terminit on uuritud seitsme riigikohtu aasta jooksul hakatud järjest enam kasutama ning sagedastel juhtudel kasutatakse *ab ovo* terminit ka täpselt samades lausetes.

2.1.5. *Reformatio in peius*

Reformatio in peius termin esines uuritava perioodi kohtulahendites kokku 27 korral (ehk 5,9%-l juhtudest). Ringkonnakohtute viies lahendites esines *reformatio in peius* termin kokku kuuel korral, neist enamikel juhtudel just pealinna kohtulahendites. Vaid ühel korral kasutas seda terminit Tartu ringkonnakohus. Peamiselt kasutati *reformatio in peius* terminit riigikohtu lahendites – 11 erinevas kohtulahendis kokku 21 korral. Lisaks esines nimetatud termin ühes riigikohtu lahendis tavapäraselt mitu korda, kuid ühes ringkonnakohtu lahendis üldjuhul vaid korra. Alates 2006. aastast esines *reformatio in peius* termin vähemasti korra igal uuritaval aastal. Seega on tegemist terminiga, mida kasutati läbivalt kogu uuritud perioodi vältel.

¹²⁸ H. N. Mozley, *s.v. ab initio*, p 1; Black’s Law Dictionary, *s.v. ab initio*, p 4.

¹²⁹ Näiteks: RKKKo 3-1-1-30-11, p 8, lk 6.

¹³⁰ RKKKo 3-1-1-63-10, p 7, lk 3; RKKKo 3-1-1-93-10, p-d 7 ja 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-94-10, p-d 7 ja 8, lk 2-3; RKKKo 3-1-1-89-10, p 7, lk 3; RKKKo 3-1-1-30-11, p 8, lk 6; RKKKo 3-1-1-56-11, p 6, lk 3; RKKKo 3-1-1-72-11, p 12, lk 5.

Sarnaselt paljudele teistele 2.1. alapeatükis käsitletud terminitele esines ka *reformatio in peius* eelkõige kriminaalasjade otsustes. Üksikutel kordadel võis seda terminit kohata väärteoasjade või määruste kohtulahendites. Ringkonnakohtute lahendites ei ole *reformatio in peius* terminit kordagi veel seoses väärteomenetlusega käsitletud. Kahe kohtuastme puhul paistis antud termini kasutamisel siiski välja üks erinevus. Nimelt kui ringkonnakohtute lahendites oli *reformatio in peius* termin alati kohtu enda poolt lahendi põhistustes kasutatud, siis riigikohtu lahendites kasutasid seda terminit kohtu enda kõrval pooltel juhtudel kas kaitsjad (7 korral) või prokuratuur (3 korral).

Kõige üldisemas mõttes väljendatakse *reformatio in peius* terminiga muutust või pööret halvemuse suunas/poole.¹³¹ Õiguses tähistatakse nimetatud terminiga aga olukorda, kus kaebaja kahjuks muudetakse edasikaevatud kohtuotsust.¹³² Üldpõhimõttena on lubatud muuta edasikaevatud kohtuotsust kaebaja kahjuks, näiteks kui prokurör või kannatanu kaebab otsuse edasi, kuid kõrgema astme kohus ei ole kaebaja seisukohaga nõus ning leiab, et süüdistatav tuleks hoopis õigeks mõista. Sellises olukorras on kõrgema astme kohus küll teinud otsuse kaebaja kahjuks, kuid see on lubatud. Eesti kohtupraktikas kasutatakse *reformatio in peius* terminit aga alati koos sõnaga “keeld” ning vaid olukordades, kus kõrgema astme kohtul ei ole lubatud teha otsust kaebaja kahjuks. *Reformatio in peius* keelu põhimõtte tähendab kriminaalmenetluses seda, et süüdistatava (ja tema kaitsja poolt) kohtuotsuse edasikaebamine ei tohi endaga kaasa tuua süüdistatava olukorra raskendamist.¹³³ Seega tuleb Eesti seadusandluse kohaselt *reformatio in peius* keelu põhimõtet rakendada situatsioonides, kus kaebuse esitajaks on süüdistatav või tema kaitsja, kuid mitte siis kui kaebuse esitajaks on prokuratuur või kannatanu.¹³⁴ Tegemist on keeluga, mille eesmärgiks on kaitsta süüdistatava edasikaebeõigust ehk vältida olukordi, kus süüdistatav ei julge süüdimõistva otsuse peale kaebust esitada, kartes veelgi raskemat karistust kõrgema astme kohtu poolt. Kõik süüdistatavad ei pruugi kohtusüsteemi näha kõige ausama, õiglasema ning objektiivsema institutsioonina. Mistõttu *reformatio in peius* keeld väldib selliste seisukohtade kinnitamist, milles ollakse arvamusel: “Kõrgema astme kohus määrab mulle kui süüdistatavale nagunii karmima karistuse selle eest, et ma üldse julgesin otsust edasi kaevata ning neile n-ö tööd juurde teha.” Seega *reformatio in peius* keelu põhimõtte annab süüdistatavatele kindluse, et enam halvemaks ei saa olukord muutuda (võrreldes eelnevalt tehtud kohtuotsusega). Mistõttu

¹³¹ K. Maurer (koost), *s.v. reformatio in peius*, lk 263; K. Adomeit jt, *s.v. reformatio in peius*, lk 222.

¹³² K. Adomeit jt, *s.v. reformatio in peius*, lk 222.

¹³³ RKKKo 3-1-1-99-09, p 13, lk 5; RKKKm 3-1-1-37-11, p 7, lk 5; RKKKo 3-1-1-28-08, p 11, lk 5.

¹³⁴ KrMS § 340 lg 4, § 341 lg-d 5 ja 6 (enne 01.09.2011 kehtinud redaktsioonis § 341 lg-d 3 ja 4), § 361 lg 1 p-d 2 ja 7 ning lg 2 (enne 01.09.2011 kehtinud redaktsioonis § 361 lg 1 p-d 2, 5 ja 7).

juletakse ka realselt oma seaduses sätestatud edasikaebõigust¹³⁵ kasutada. See omakorda kinnitab, et ka tegelikkuses on kohtumõistmine aus ning õiglane protsess.

Kõik eelpool (ja ka järgnevalt) *reformatio in peius* keelu põhimõtte kohta öeldu kehtib ka väärteomenetluses.¹³⁶ Selle väikese erinevusega, et väärteomenetluses ei räägita süüdistatavast, vaid menetlusalusest isikust. Seega väärteomenetluses ei või *reformatio in peius* keelu põhimõttest tulenevalt menetlusaluse isiku või tema kaitsja edasikaebuse korral menetlusaluse isiku olukorda raskendada.

Kindlasti ei tähenda *reformatio in peius* keelu põhimõtte, et mitte mingil juhul ei ole võimalik isiku olukorda raskendada. Riigikohuski on leidnud, et *reformatio in peius* keelu põhimõtte ei ole eranditevaba. Kõigepealt ei ole välistatud süüdistatavale süüksarvatud teo kvalifikatsiooni raskendamine, kuid sealjuures on kaebust lahendavad kohtud siiski seotud eelnevalt mõistetud karistusega.¹³⁷ Teiseks on võimalik isiku olukorda raskendada tema enda rehabiliteerimistaotluse alusel menetluse uuendamise korral kohtuvälises väärteomenetluses. Tegemist on olukorraga, kus, vaidlustades kohtuvälises menetluses menetluse lõpetamist, taotleb isik asja sisulist menetlemist ja peab arvestama sellega, et tema asja menetletakse edasi üldises korras ning kohtuväline menetleja teeb selle tulemusel ühe väärteomenetluse seadustikus ettenähtud lahenditest.¹³⁸

Üldjuhul kasutati *reformatio in peius* keelu põhimõtet seoses karistuse mõistmisega süüdistatavale. Ringkonnakohtute otsustes märgiti põhjendavas osas paaril korral mõistetava karistuse piirid, mis tulenesid eelnevast kohtumenetlusest kooskõlas *reformatio in peius* keelu põhimõtte järgimisega.¹³⁹ Näiteks ühel juhul märgiti, et mõistetav rahaline karistus võib olla maksimaalselt 7500 krooni.¹⁴⁰ Tallinna ringkonnakohus selgitas ühes 2009. aasta lahendis¹⁴¹ ka seda, miks ja kuidas oli maakohus eksinud *reformatio in peius* keelu vastu ning sealjuures parandas enda otsusega maakohtu tehtud vead. Selles lahendis leiti esiteks, et võrreldes esimese kohtuotsusega kasutas maakohus asjas teist korda otsust tehes süüdistatavale ebasoodsamat karistuste liitmise võtet. Nimelt loeti esimeses otsuses kõik kergemad karistused raskeimaga täielikult kaetuks, kuid teises otsuses suurendati raskeimat

¹³⁵ KrMS § 35 lg 2 lause 1, § 34 lg 1 p 8, § 47 lg 1 p 3.

¹³⁶ VTMS § 132 p 2, § 151, § 174 p 8 (enne 01.09.2011 kehtinud redaktsioonis lisaks p-d 5 ja 6); RKKKo 3-1-1-104-06, p 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-51-09, p 13, lk 4.

¹³⁷ RKKKo 3-1-1-99-09, p 13, lk 5; TlnRnKm 28.09.2010, 1-09-8193/53, p 9, lk 10.

¹³⁸ RKKKo 3-1-1-104-06, p 8, lk 3–4.

¹³⁹ TlnRnKo 29.09.2009, 1-07-8606/70, p 13, lk 5.

¹⁴⁰ TrtRnKo 15.09.2011, 1-04-201/115, p 9, lk 8.

¹⁴¹ TlnRnKo 23.09.2009, 1-07-8224/44, lk 13–15.

üksikkaristust ehk kasutati karistuste osalist liitmist. Teiseks osutati ringkonnakohtu poolt veel sellele, et maakohus oli teistkordses otsuses karistuse mõistmisel raskendanud süüdistatava olukorda veel sellega, et mõistetud liitkaristuse lõpptähtaeg (ehk vangistusest vabanemise kuupäev) oli võrreldes esimese otsusega 3 kuud ja 10 päeva hilisem. Eeltoodud lahendis oli ringkonnakohtul veel võimalik maakohtu tehtud vigu ise parandada. Seevastu riigikohus pidi nii mõnelgi korral tõdema, et kuigi isiku süüdimõistmisel on tehtud vigu, siis ei ole neid *reformatio in peius* keelu põhimõtte tõttu võimalik kõrvaldada, sest kaebuse on esitanud kas süüdistatav või tema kaitsja (mitte prokuratuur) ning vigade kõrvaldamine tähendaks süüdistatava jaoks hetkeolukorraga võrreldes raskemat tagajärge. Esmalt leidis riigikohus, et grupis toimepandud vägistamise eest mõistetud 6-aastase vangistuse puhul ei ole karistusest tingimisi vabastamine KarS § 74 alusel üldse võimalik, kuid just seda oli ringkonnakohus teinud.¹⁴² Seega selles näites tähendanuks vea kõrvaldamine antud isikule reaalselt vangistust, mis on tema jaoks kindlasti kehvem olukord võrreldes käitumiskontrollile allutatuna vabaduses viibimisega. Teises kohtulahendis oli riigikohus seisukohal, et ringkonnakohus ei oleks tohtinud süüdistatava kasuks menetluskulusid välja mõista, sest tema apellatsioon jäeti rahuldamata. Kuid kuna riigikohtule oli esitanud kassatsiooni ainult sama süüdistatava kaitsja, ei saanud riigikohus II astme kohtu poolt tehtud viga kõrvaldada ega menetluskulude väljamõistmist tühistada, sest see oleks olnud vastuolus *reformatio in peius* keelu põhimõttega.¹⁴³

Reformatio in peius keelu põhimõtet on raske liigitada ainult menetlus- või materiaalõiguslikuks põhimõtteks. Esmalt seetõttu, et nimetatud põhimõte on väljendatud Eesti menetlusseadustikes (KrMS, VTMS) ning ka riigikohus¹⁴⁴ peab seda kohtumenetluse põhimõtteks, mistõttu võiks tegemist olla menetlusõigusliku põhimõttega. Teisalt taandub selle põhimõtte kasutusala tihtipeale ikkagi karistuse mõistmisega seotud küsimustele, mistõttu võiks tegemist olla pigem materiaalõigusliku põhimõttega. Kompromisslahendusena võib öelda, et *reformatio in peius* keelu põhimõtte puhul on tegemist menetlusõigusliku põhimõttega, mis kaitseb süüdistatavale langevaid materiaalõiguslikke järelmeid.

Ringkonnakohtute lahendites sõna-sõnalisi või väga sarnaseid lauseid, mis pärineksid varasematest riigikohtu otsustest, ei esinenud. Kuid pooltel *reformatio in peius* termini kasutuskordadest ringkonnakohtute lahendites viidati sealjuures ka mõnele varasemale riigikohtu lahendile, milles samuti see termin esines. Seega ringkonnakohtud kasutavad küll

¹⁴² RKKKo 3-1-1-59-07, p 13, lk 5.

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-91-11, p 14.2, lk 7.

¹⁴⁴ Näiteks: RKKKo 3-1-1-104-06, p 8, lk 3.

vähe, kuid siiski ka omaalgatuslikult *reformatio in peius* terminit. Samuti ei kopeerita ringkonnakohtute poolt selle termini kasutamisel oma lahendites riigikohtu lahenditest pärit lauseid vaid osatakse kõrgeima kohtu poolt kasutatud mõtet, milles terminit kasutati, väljendada kokkuvõtlikult ka oma sõnadega. Ehk erinevalt mõnest teisest 2.1. alapeatükis käsitletud terminist, on *reformatio in peius* termini osas võimalik tõdeda, et ringkonnakohtud kasutavad seda terminit iseseisvalt ning oskuslikult.

Kokkuvõtteks, iseloomustades *reformatio in peius* termini kasutust karistusõiguse praktikas, tuleb esmalt märkida, et nii riigi- kui ringkonnakohtud kasutavad seda terminit peamiselt kriminaalajade otsustes. Siiski esineb riigikohtu lahendites *reformatio in peius* termin palju rohkemal arvul ning ka sagedamini võrreldes ringkonnakohtutega. Uuritava perioodi jooksul esines see termin vähemasti korra igal aastal (v.a 2005. aastal). Kui ringkonnakohtute lahendites on terminit kasutatud kohtu enda poolt, siis pooltel esinesmiskordadel riigikohtu lahendites pärines *reformatio in peius* termin kas kaitsja või prokuratuuri argumentidest. Alati esines termin väljendina "*reformatio in peius* keeld". Tegemist on põhimõttega, mis julgustab kasutama edasikaebõigust süüdistatava (või tema kaitsja) poolt. *Reformatio in peius* keeld ei ole absoluutne, vaid lubab ka erandeid. *Reformatio in peius* on pigem menetlusõiguslik termin, kuid seda kasutatakse üldjuhul materiaalsoiguslikus aspektis (karistuse mõistmisel).

2.1.6. Ultima ratio

Terminit *ultima ratio* kasutati kokku 20 korral (ehk 4,4%-l juhtudest), millest 15 korral ringkonnakohtute ning 5 korral riigikohtu lahendites. Seega saab tõdeda, et peamiselt kasutasid terminit *ultima ratio* ringkonnakohtud. Veelgi enam, Tartu ringkonnakohtu lahendites esines *ultima ratio* vaid korra, peamiselt kasutas oma lahendites seda terminit just Tallinna ringkonnakohtu. Samuti tuleb märkida fakti, et kõikidest esinemiskordadest vaid kahel korral oli terminit *ultima ratio* kasutatud väärteoasjade lahendites ning otsuste ja määruste arvestuses vaid ühel korral määrustes. Ehk nimetatud terminit kasutati peamiselt Tallinna ringkonnakohtu poolt kriminaalajade otsustes.

Termin *ultima ratio* tähistab viimset vahendit või abinõud, aga ka äärmist vajadust.¹⁴⁵ *Ultima ratio* tähendusest nähtub, et tegemist ei ole sisu poolest puhtalt õigusteadusliku, veelgi vähem ainult karistusõigusliku terminiga vaid nn üldkasutatava terminiga, mida võib peale õigusteaduse leida ka teistest eluvaldkondadest. Käesoleva töö uurimismaterjali põhjal selgus siiski tõsiasi, et karistusõiguse praktikas kasutatakse terminit *ultima ratio* vaid kindlates

¹⁴⁵ K. Adomeit jt, s.v. *ultima ratio*, lk 254.

(väljakujunenud) olukordades, mida oli kokku kolm. Ainult korra esines *ultima ratio* termin väljaspool neid kolme (järgnevalt käsitletavat) konteksti¹⁴⁶ ning seda just kaitsja kassatsioonis kasutatuna, mitte kohtute põhistustes (nagu ülejäänud 19 korral).

Esmalt kasutati terminit *ultima ratio* kahel korral 2009. aastal Tallinna ringkonnakohtu lahendites ning korra 2007. aasta riigikohtu lahendis seoses avaliku korra rikkumise koosseisu piiritlemisel mittekariistatavast teost. Nendes lahendites leiti, et avaliku korra rikkumine on kariistatav vaid siis, kui tegemist on teatud intensiivsuse piiri ületava ründega teiste isiku rahu või avaliku korra vastu laiemalt. Restoranist öösel kostuv vali muusika ning tänaval kõrgendatud häälrel rääkimist oma seisukohtade esitamisel ei peetud piisavalt intensiivseteks rünneteks avaliku korra kui õigushüve vastu.¹⁴⁷ Seevastu võõra isiku territooriumil viimase keelust hoolimata alkoholihoobes viibimist ning sealjuures valjult majaomaniku elamu akendele tagumist on peetud avaliku korra rikkumiseks.¹⁴⁸ Tegelikuses viitasid mõlemad ringkonnakohtu lahendid oma põhistustes samale 2007. aasta riigikohtu lahendile, mistõttu ka laused, milles terminit *ultima ratio* kasutati, kattusid üks ühele. 2009. aasta Tallinna ringkonnakohtu nii ühes väär- kui ka ühes kuriteo lahendis esines termin *ultima ratio* lauses: “Kariistatav sekkumine peab sellisel juhul lähtuma *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõttest.”¹⁴⁹ Sõna-sõnalt sama lause esines aga juba 2007. aasta riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendis.¹⁵⁰ Mõlemas nimetatud ringkonnakohtu lahendis oli kohtukoosseisus kohtunik Paavo Randma, kes enne Tallinna ringkonnakohtusse kohtunikuks nimetamist (1. maist 2007)¹⁵¹ töötas Riigikohtu kriminaalkolleegiumis nõunikuna.¹⁵² Kuna aga riigikohtu lahend, kust kõnealune *ultima ratio* terminit sisaldav lause pärineb, tehti viis kuud pärast Paavo Randma kohtunikuks nimetamist (4. detsembril 2007), siis ei saanud¹⁵³ olla Paavo Randma isikuks, kes aitas kaasa nii nimetatud riigikohtu kui ringkonnakohtute lahendite valmimisele (ühel juhul siis nõunikuna ning teisel juhul kohtunikuks).

¹⁴⁶ Vaata lähemalt: RKKKo nr 3-1-1-89-11.

¹⁴⁷ RKKKo 3-1-1-82-07, p-d 8 ja 9, lk 3; TlnRnKo 28.04.2009, 1-08-17102/26, p-d 8.4 ja 8.5, lk 6.

¹⁴⁸ TlnRnKo 28.12.2009, 4-09-14678/14, p-d 17.2 ja 18, lk 10–11.

¹⁴⁹ TlnRnKo 28.12.2009, 4-09-14678/14, p 17.2, lk 10; TlnRnKo 28.04.2009, 1-08-17102/26, p 8.4, lk 6.

¹⁵⁰ RKKKo 3-1-1-82-07, p 8, lk 3.

¹⁵¹ Paavo Randma kohtunikuks nimetamine 1. maist 2007. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12811170>, 13.04.2013.

¹⁵² ERIS. Teadus ja arendustegevus Eestis. Isikud. Paavo Randma. Arvutivõrgus: <https://www.eris.ee/person.php?id=5773>, 13.04.2013.

¹⁵³ Riigikohus otsustab ühe kuu jooksul pärast kassatsioonile vastamiseks antud tähtaja möödumist määrusega kassatsiooni menetlusse võtmise või sellest keeldumise. Riigikohus teeb otsuse 30 päeva jooksul pärast asja arutamise viimast istungit või kirjalikus menetluses taotluste ja dokumentide esitamiseks ettenähtud tähtpäeva möödumist. Kuna riigikohtu kodulehelt ei nähtu, et otsuse tegemise aega oleks pikendatud, siis arvestades, et lahend tehti viis kuud pärast P. Randma kohtunikuks nimetamist, ei saanud Paavo Randma olla nõunikuks, kes antud asjas valmistas veel riigikohtus töötades ette kohtuotsuse projekti. – KrMS § 349 lg 1; VTMS § 160 lg 3; Riigikohtu mainevihik, lk 9. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/795/mainevihik1.pdf>, 01.05.2013.

Sellegipoolest ei saa kõrvale jätta Paavo Randma eelnevat seotust riigikohtuga, kuna on võimalik, et ta hoidis pärast kohtunikuks nimetamist ikkagi pingsalt silma peal kõikidel riigikohtu lahenditel, et seeläbi aidata oma kohtunikutöös kaasa selliste lahendite koostamisele, mis juba sisaldavad uuemat riigikohtu praktikat ning mida seetõttu ka väiksema tõenäosusega võidakse hiljem riigikohtu poolt tühistada. Kindlasti ei tähenda eeltoodu seda, et teised ringkonnakohtute kohtunikud ei oleks uusima riigikohtu praktikaga kursis. Termin võis pärineda ka staažika¹⁵⁴ kohtuniku Julia Katškovskaja sulest, kes oli samuti mõlemas kohtukoosseisus.

Teine õiguslik olukord, kus kasutati ladina terminit *ultima ratio*, oli seotud karistuse mõistmisega. Täpsemalt karistuse mõistmisega isikutele, kes on varasemalt korduvalt karistatud ning kelle puhul tekkis küsimus, kas neile peaks andma veel viimase võimaluse vangistuse asendamise näol ühiskondlikult kasuliku tööga või saatma kohe vanglasse reaalselt karistust kandma. Sellises kontekstis kasutas terminit *ultima ratio* ainult Tallinna ringkonnakohus 2009. aasta septembrist kuni 2010. aasta aprilli lõpuni, tehes seda kokku viiel korral. Siinkohal peab ära tooma, et kõigis kohtulahendites, kus *ultima ratio* termin nimetatud kontekstis esines, kasutas ringkonnakohus täpselt sama lauseosa: “/.../ vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga on tegemist nn *ultima ratio* (viimase) abinõuga isiku ühiskonnast isoleerimise vältimiseks.”¹⁵⁵ Sarnaselt *ultima ratio* termini kasutamisele avaliku korra kontekstis pärineb ka vangistuse asendamisega seoses kasutatud *ultima ratio* termin tegelikkuses varasemast (2003. aasta) riigikohtu lahendist.¹⁵⁶ Viiest ringkonnakohtu poolt kasutatud korrast vaid ühel (lahendis 1-09-20954/18) viidati ka nimetatud riigikohtu lahendile kui allikale, kust lause tegelikult pärines, kuid sedagi arvatavasti põhjusel, et ringkonnakohus kasutas oma põhistustes sellest samast riigikohtu otsusest tervet lõiku, mitte vaid üht konkreetset lauset või lauseosa (nagu oli tehtud eelnenud neljal korral).

Viimane juhtum, kus terminit *ultima ratio* kasutati, on seotud jälitustegevusega kui isikute põhiõigusi kõige riivavama tõendite kogumise viisiga. Sellises kontekstis kasutasid kohtud *ultima ratio* terminit kõige rohkem – kokku 11 korral (Tallinna ringkonnakohus viiel, Tartu ringkonnakohus ning riigikohus mõlemad kolmel korral). Kohtulahendites kontrolliti ning

¹⁵⁴ President Lennart Meri nimetas Julia Katškovskaja Tallinna Ringkonnakohtu kohtunikuks oma 14. septembri 1993 a otsusega nr 178. – Vaike Siirus (Vabariigi Presidendi Kantselei Asjaajamistalituse nõunik) e-kiri Kersti Heidele. Tallinn, 18.04.2013 (e-kiri adressaadi valduses).

¹⁵⁵ Võrdle: TlnRnKm 16.09.2009, 1-09-11618/10, p 7.2, lk 3; TlnRnKo 18.01.2010, 1-09-6924/17, p 9.3, lk 4; TlnRnKo 19.01.2010, 1-09-17912/13, p 9.2, lk 4; TlnRnKo 06.04.2010, 1-10-1673/14, p 1, lk 2; TlnRnKo 20.04.2010, 1-09-20954/18, p 1.3, lk 3.

¹⁵⁶ Võrdle: RKKKo 3-1-1-84-03, p 7, lk 3.

analüüsi tõendite jälitustoiminguga kogumise vältimatust vajalikkusest lähtuvalt *ultima ratio* põhimõtet, mis tuleneb KrMS § 110 lg-st 1 ning jälitustegevuse seaduse (edaspidi JTS) § 5 lg-st 5. Need sisaldavad endas põhimõtet, mille kohaselt tõendite kogumine jälitustoimingutega on lubatud üksnes siis, kui taotletavat eesmärki ei ole võimalik saavutada isikute põhiõigusi vähem riivaval viisil.¹⁵⁷ Samuti kontrolliti, kas jälitustegevusega saadud tõendeid koguti seaduse kohaselt ehk kas need tõendid on konkreetsel juhul lubatavad.¹⁵⁸ Laused, milles terminit *ultima ratio* seoses jälitustoimingutega kasutati, olid üldjuhul erinevad ning ei kattunud üks ühele. Kuid riigikohtu lausete kasutamist jälitustegevuse kontekstis mõnel korral siiski esines. Nimelt kasutas riigikohtu kriminaalkolleegium 2010. aasta 1. juuli lahendis järgnevat lauset: “Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames *ex post* kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning *ultima ratio* põhimõtte järgimist.”¹⁵⁹ Sõna-sõnalt sama lauset kasutas Tallinna ringkonnakohus 2011. aasta novembri kahes lahendis.¹⁶⁰ Mõlemal juhul märgiti ringkonnakohtute lahendites, et konkreetne põhistuste osa pärineb eelnimetatud riigikohtu lahendist.

Lähtudes seega esitatud tüüpolukordadest kui terminit *ultima ratio* kasutati, saab järeldada, et sellel terminil on koht nii materiaal- (mõistetud karistuse asendamine ühiskondlikult kasuliku tööga, avaliku korra rikkumise süüteo koosseisu piiritlemine) kui menetlusõiguses (tõendite kogumine jälitustegevuses).

Huvitav on ka see, et kõik kolm *ultima ratio* termini esinemise tüüpolukorda on üksteisele ajaliselt järgnenud. Saab öelda, et kui riigikohus on mingi uue probleemi osas võtnud kindla seisukoha, siis mõnda aega on ka ringkonnakohtud terminit kasutanud sama probleemi käsitlemisel, kuid aja möödudes on kunagisest probleemist saanud juba õiguse loomulik osa, mistõttu on kadunud ka ladinakeelse termini kasutamise vajadus. Samuti võib sellele seaduspärasusele tuginedes eeldada, et kui tulevikus peaks riigikohus kasutama *ultima ratio* terminit mõne järgneva olukorra selgitamiseks, siis eeldatavasti kandub *ultima ratio* termin edasi ka ringkonnakohtute kasutusse. Kokkuvõtteks võib tõdeda, et kuigi ringkonnakohus

¹⁵⁷ KrMS § 110 lg 1: “Kriminaalmenetluses on lubatud tõendeid koguda jälitustoimingutega, kui tõendite kogumine muude menetlustoimingutega on välistatud või oluliselt raskendatud ning kriminaalmenetluse esemeks on esimese astme kuritegu või tahtlikult toimepandud teise astme kuritegu, mille eest on ette nähtud karistusena vähemalt kuni kolm aastat vangistust.”

JTS § 5 lg 5: “Jälitustoimingud on lubatud üksnes siis, kui taotletavat eesmärki ei ole võimalik saavutada isiku põhiõigusi vähem riivaval viisil.” – Jälitustegevuse seadus. – RT I 1994, 16, 290 ... RT I, 29.06.2012, 38 (alates 01.01.2013 kehtetu).

¹⁵⁸ Üldine põhimõte jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkuse kohta tuleneb KrMS §-st 111, mis sätestab, et jälitustoiminguga saadud teave on tõend, kui selle saamisel on järgitud seaduse nõudeid.

¹⁵⁹ RKKKo 3-1-1-10-11, p 19, lk 8.

¹⁶⁰ Võrdle: TlnRnKo 04.11.2011, 1-09-9812/73, p 13, lk 12; TlnRnKo 22.11.2011, 1-10-17400/32, lk 8.

kasutas *ultima ratio* terminit võrreldes riigikohtuga rohkem, siis tegelikkuses on ringkonnakohtus nimetatud terminit kasutanud vaid seetõttu, et riigikohtus on seda terminit varasemalt kasutanud lahendis, kus ta on selgitanud olulist õiguslikku probleemi. Seega on koos lahendi sisulise argumenteeringuga edasi kandunud ka terminoloogiline aspekt. See omakorda osutab selgelt ladina terminite kui juristide praktilise töövahendi tähtsusele.

Võttes lühidalt kokku *ultima ratio* terminit iseloomustava kasutamispätkika karistusõiguses, selgus, et seda terminit kasutatakse kindlates tüüpolukordades, mis on omavahel ajaliselt järgnevad. *Ultima ratio* on termin, mida on kasutatud uude õigusliku probleemi selgitamisel, kuid kui see õiguslik küsimus on lahendatud ning muutunud aja möödudes õiguse üldteada osaks, siis kaob ka vajadus ladinakeelse termini kasutamise järele. *Ultima ratio* on mitmekülgne termin, mida saab kasutada nii materiaali- kui menetluseõiguses tõstatatud õiguslike probleemide lahendamisel. Enim kasutavad *ultima ratio* terminit just teise astme kohtud (eesotsas Tallinna ringkonnakohtuga) kriminaalasjade otsustes. Tuleb siiski tõdeda, et suurem osa lauseid, kus nimetatud terminit on kasutatud, pärinevad tegelikkuses riigikohtu varasematest lahenditest (võrreldes konkreetse ringkonnakohtu lahendiga).

2.1.7. Ex ante ja ex post

Ex ante tähendab enne teo toimumist, enne seda, eelnevalt või eelnevast.¹⁶¹ *Ex post* tähendab pärast teo tegemist, pärast seda, seejärel, järgnevast, teadmistel ja faktidel põhinev.¹⁶² *Ex ante* ja *ex post* terminite puhul on tegemist tähenduse poolest omavahel seotud terminitega, sest nad on teineteise vastand-terminid. Sel põhjusel käsitletakse neid käesolevas alapeatükis ühiselt.

Kohtupraktikas kasutati *ex ante* terminit üldjuhul ründest tuleneva ohu hindamiseks, et tuvastada hädakaitse olemasolu või selle puudumine. "Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetses sündmuses osalejalt (nn *ex ante* hindamine). /.../ Kui ründeoht on tõenäoline jaatatakse ohu olemasolu. /.../ Ründe olemasolu ja selle lõpuhetke tuvastamine sõltub faktilistest asjaoludest ja lähtub objektiivse kõrvaltvaataja seisukohalt teo toimepanemise ajal. /.../ Hädakaitsetegevuse mittevastavus ründepeab olema ilmne juba kaitsetegevuse ajal – seda ei saa tuletada hiljem saadud

¹⁶¹ K. Adomeit jt, s.v. *ex ante*, lk 98; Black's Law Dictionary, s.v. *ex ante*, p 582.

¹⁶² K. Adomeit jt, s.v. *ex post*, lk 103; Black's Law Dictionary, s.v. *ex post*, p 601.

teadmiste pinnalt.”¹⁶³ *Ex ante* terminid kasutati veel seoses tahtluse tuvastamise, altkäemaksu andmise (KarS § 298), reaal- ja ideaalkogumi eristamise ning püsiva maksejõuetuse tuvastamisega.¹⁶⁴

Ex post terminid kasutati peamiselt seoses kohtu kohustusega kontrollida jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust.¹⁶⁵ Lisaks väljendas riigikohus ühes lahendis oma muret seoses eksisteeriva menetluskorraga, milles nähakse edasilükkamatutel juhtudel ette jälitustoimingu tegemine eeluurimiskohtuniku suulise eelloa alusel, ning leidis, et selline olukord ei pruugi olla õiguslikult probleemitu. Seda isegi siis, kui kohtunikule tagatakse pärast jälitustoimingu teostamist võimalus *ex post* keelduda loa andmisest.¹⁶⁶ Kuna *ex ante* ja *ex post* on tähenduslikult seotud terminid, siis ühes riigikohtu eriarvamuses kasutati ka *ex post* terminid seoses hädakaitse olukorra tuvastamisega.¹⁶⁷

Riigikohtu varasematest lahenditest pärit lausete sõna-sõnalist kasutamist tuli ringkonnakohtute lahendites ette nii *ex ante* kui *ex post* terminite puhul. *Ex ante* termini osas kasutas Tallinna ringkonnakohus kolmel korral lauset: “Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetsetes sündmuses osalejalt (nn *ex ante* hindamine).”¹⁶⁸ Eeltoodud lause pärineb aga riigikohtu 2004. aasta lahendist nr 3-1-1-17-04.¹⁶⁹ Termin *ex post* puhul kasutas Tallinna ringkonnakohus kahes 2011. aasta novembrikuu lahendis lauset: “Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames *ex post* kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning *ultima ratio* põhimõtte järgimist.”¹⁷⁰ Taaskord pärines nimetatud lause riigikohtu varasemast (1. juulist 2011. aasta) lahendist.¹⁷¹ Kõikidel juhtudel oli Tallinna ringkonnakohtu lahendites olemas ka viide vastavale riigikohtu lahendile. Võttes arvesse seda, et ringkonnakohtute lahendites ainult kolmel korral kasutati *ex post* terminid, neist ühel kaitsja poolt Tartu ringkonnakohtu lahendis ning kahel korral Tallinna ringkonnakohtu poolt, viidates varasemale riigikohtu lahendile, tuleb tõdeda, et

¹⁶³ TlnRnKo 23.03.2009, 1-08-5096/16, p 7, lk 11; TrtRnKo 06.05.2010, 1-09-12874/43, lk 13; RKKKo 3-1-1-34-08, p 9, lk 5; TlnRnKo 21.06.2011, 1-10-17190/27, p 21, lk 14.

¹⁶⁴ TlnRnKo 12.05.2010, 1-10-2087/14, p 9, lk 6; TrtRnKo 16.09.2010, 1-08-14813/54; RKKKo 3-1-1-124-06, p 3, lk 2; RKKKo 3-1-1-49-11, p 18, lk 10.

¹⁶⁵ Näiteks: TlnRnKo 04.11.2011, 1-09-9812/73, p 13, lk 12; RKKKo 3-1-1-10-11, p 19, lk 8.

¹⁶⁶ RKKKo 3-1-1-22-10, p 14.5, lk 11.

¹⁶⁷ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtunik Priit Pikamäe 21. veebruari 2011. aasta eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-108-10.

¹⁶⁸ TlnRnKo 23.03.2009, 1-08-5096/16, p 7, lk 11; TlnRnKo 20.09.2010, 1-09-11800/16, p 5.3, lk 4; TlnRnKo 25.04.2011, 1-10-16796/22, lk 4.

¹⁶⁹ RKKKo 3-1-1-17-04, p 10, lk 4.

¹⁷⁰ TlnRnKo 04.11.2011, 1-09-9812/73, p 13, lk 12; TlnRnKo 22.11.2011, 1-10-17400/32, lk 8.

¹⁷¹ RKKKo 3-1-1-10-11, p 19, lk 8.

ringkonnakohtud *ex post* terminit tõenäoliselt omaalgatuslikult ei kasutaks. Seevastu *ex ante* terminit kasutavad nii Tallinna kui Tartu ringkonnakohtud ka omaalgatuslikult ehk nad ei ole ainult varasematest riigikohtu lahenditest mõjutatud. Sealjuures on Tartu ringkonnakohtus *ex ante* termini kasutamisel iseseisvam, sest ei kasuta üldse varasematest riigikohtu lahenditest pärit lauseid.

Kohtupraktikas kasutati uuritud perioodil *ex ante* terminit kokku 19 korral (ehk 4,1%-l juhtudest) 15 erinevas kohtulahendis ning *ex post* terminit 8 korral (ehk 1,7%-l juhtudest) 7 erinevas lahendis. Seega kasutati mõlemat terminit üsna harva, kuid omavahelises võrdluses esines *ex ante* siiski üle kahe korra sagedamini. Emb-kumb termin esines kõikidel aastatel vähemalt ühes kohtuastmes. Vaid 2009. aasta riigikohtu lahendites ei leidunud kumbagi nendest terminitest. *Ex post*'i kasutati riigikohtu lahendites kahe võrra enam kui ringkonnakohtute lahendites (esines vastavalt viis ja kolm korda). Seevastu *ex ante* esines rohkem just ringkonnakohtute lahendites (üksteist kaheksa vastu). Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute võrdluses kasutas mõlemat terminit enam just pealinna kohus – *ex ante* puhul 8 korral 11-st ning *ex post* puhul 2 korral 3-st. Nii riigi- kui ringkonnakohtute lahendites kasutati kõikidel kordadel mõlemat terminit ainult kriminaalajade otsustes. Üldjuhul kasutasid otsust teinud kohtud mõlemat terminit enda põhistustes. Kuid *ex ante* ja *ex post* termineid kasutati lisaks ka kaitsjate poolt ja varasema kohtumenetluse lühikokkuvõttes. Kaitsjad kasutasid kumbagi terminit ühel korral. Varasema kohtumenetluse kirjeldustes esines *ex ante* kokku kahel korral ning *ex post* ühel korral. Tähelepanuväärne on see, et viiest *ex post* termini esinemiskorrast riigikohtu lahendites lausa kahel korral kasutati seda riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamuses¹⁷² lahendile 3-1-1-108-10. Veelgi enam, samas eriarvamuses kasutas Priit Pikamäe kahel korral ka *ex ante* terminit. Kusjuures nimetatud eriarvamus on ka ainsaks kohaks, milles neid kaht terminit kogu uuritava perioodi jooksul koos kasutati. Niivõrd vähene *ex ante* ka *ex post* terminite kooskasutamine on arvatavasti tingitud just nende vastandlikest tähendustest, mistõttu eelistatakse kasutada kas üht või teist, kuid mitte neid koos.

Kokkuvõtteks tuleb märkida, et *ex ante* ja *ex post* on tähenduslikult seotud terminid, kuid teineteise vastandid, mistõttu kasutataksegi kohtulahendites kas üht või teist. Vaid ühes eriarvamuses riigikohtu lahendile esinesid need terminid koos. Igal uuritaval aastal esines emb-kumb nendest terminitest vähemasti korra kas riigi- või ringkonnakohtute lahendites. *Ex*

¹⁷² Riigikohtu kriminaalkollegiumi kohtunik Priit Pikamäe 21. veebruari 2011. aasta eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-108-10.

ante terminit kasutatakse sagedamini võrreldes *ex post*'iga. Mõlemat terminit kasutati ainult kriminaalasjade otsustes ning peamiselt otsust tegeva kohtu enda põhistustes. Tallinna ringkonnakohus kasutab enda loodud lausete kõrval *ex ante* ja *ex post* terminite kasutamisel riigikohtu varasematest lahenditest pärit sõna-sõnaliselt ühtivaid lauseid. Ainsat *ex post* terminit, mis Tartu ringkonnakohtu lahendis esines, kasutati seal kaitsja poolt. Seevastu *ex ante* terminit kasutab Tartu ringkonnakohus omaalgatuslikult ehk ilma riigikohtu lahenditest pärit sõna-sõnaliste lausete kopeerimiseta. *Ex ante* terminit kasutati peamiselt seoses hädakaitse olemasolu või puudumise tuvastamisega ning *ex post* terminit üldjuhul jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkuse kontrollimisel.

2.1.8. Lex specialis ja lex specialis derogat legi generali

Esimene põhjus, miks käesolevas alapeatükis analüüsitakse koos kaht terminit, peitub nende terminite tähenduslikus seotuses. Õigussõnastiku ja –leksikoni kohaselt tähendab *lex specialis* eriseadust.¹⁷³ *Lex specialis derogat legi generali* väljendiga tähistatakse põhimõtet, mille kohaselt eriseadus tühistab või muudab üldseaduse.¹⁷⁴ Eelnevatest tõlgetest nähtub, et *lex specialis* termin moodustab osa pikemast väljendist *lex specialis derogat legi generali*. Seega saab öelda, et *lex specialis*'e termin ka pärineb sellest väljendist. Kusjuures kohtupraktikas kasutati ühes riigikohtu lahendis *lex specialis* terminit väljendamaks *lex specialis derogat legi generali* põhimõtet.¹⁷⁵ Toodud näide kinnitab, et *lex specialis*'t võidakse kasutada nii iseseisva tähendusega (eriseadus) terminina kui ka lühendina väljendamaks *lex specialis derogat legi generali* põhimõtet. Kohtupraktikas nimetati *lex specialis derogat legi generali* põhimõtet ka spetsiaalsuse põhimõtteks.¹⁷⁶ Kuigi õigussõnastik ja –leksikon pakuvad neile terminitele vaid eriseadusega seotud tähendust, siis uuritud kohtupraktikas kasutati mõlema termini puhul kokku nelja erinevat tõlkevarianti. Eriseaduse tähenduse kõrval esinesid need terminid veel ka erinormi, –delikti ja –regulatsioonide tähenduses.¹⁷⁷

¹⁷³ K. Adomeit jt, s.v. *lex specialis*, lk 162; K. Maurer (koost), s.v. *lex specialis*, lk 178.

¹⁷⁴ K. Adomeit jt, s.v. *lex specialis derogat legi generali*, lk 162; K. Maurer (koost), s.v. *lex specialis derogat legi generali*, lk 178.

¹⁷⁵ “Üldnorm lex specialis põhimõtte tähenduses sisaldab kõiki erinormi tunnuseid ja lisab neile veel vähemalt ühe lisaelemendi.” (rõhutused lisatud) – RKKKo 3-1-1-28-11, p 13.2, lk 10.

¹⁷⁶ TlnRnKo 19.10.2010, 1-10-935/26, p 7, lk 5; TlnRnKo 14.12.2010, 1-09-9812/54, p 10.3, lk 23.

¹⁷⁷ Näiteks lausetes (rõhutused lisatud): “Kriminaalkolleegium ei soostu selle seisukohaga ning leiab, et käesoleval juhul on Kalapüügiseaduses sätestatud väärteokoosseis eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 344 lg 1 suhtes. /.../ Õiguse üldpõhimõtete kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi (“*lex specialis derogat legi generali*”). /.../ Viimatanimetatud koosseisude suhtes moodustab röövimine eridelikti (*lex specialis*). /.../ Kohtupraktikas valitseva arusaama kohaselt tuleb KrMS §-s 111 sätestatut käsitada *lex specialis*'ena tõendite lubatavuse hindamise üldregulatsiooni suhtes.” – TlnRnKo 19.10.2010, 1-10-935/26, p 6, lk 5; RKKKo 3-1-1-32-08, p 11, lk 4; TlnRnKo 11.04.2011, 1-10-15799/17, lk 4; RKKKo 3-1-1-31-11, p 16, lk 10.

Uuritaval perioodil kasutati kohtupraktikas *lex specialis* terminit kokku 17 korral (ehk 3,7%-l juhtudest) üheksas erinevas lahendis ning *lex specialis derogat legi generali*'it 13 korral (ehk 2,8%-l juhtudest) kuues erinevas kohtulahendis. Seega kasutati neid termineid keskmiselt kaks korda ühes ja samas lahendis. Tegelikult kasutati emba-kumba terminit ühes lahendis üldjuhul ainult korra ning kolmes lahendis¹⁷⁸ mõlemat terminit väga rohkearvuliselt (alati 7 korda ühes lahendis). Tähelepanuväärne on see, et igas neljandas lahendis (25%-l juhtudest) ehk nendes eelmainitud kolmes lahendis kasutati mõlemat terminit koos.¹⁷⁹ Tegemist ei ole küll väga suure protsendiga, kuid see näitab siiski seda, et neid tähenduslikult seotud termineid kasutatakse koos ka samas lahendis. See on ühtlasi ka teiseks põhjuseks, miks käesolevas alapeatükis käsitletakse neid kaht terminit ühiselt. Mitte kumbki terminist ei esinenud ringkonnakohtute 2009. aasta ega riigikohtu 2005. ja 2007. aastate lahendites. Ringkonnakohtututest vaid Tallinna kohtu lahendites kasutati neid kaht terminit kokku 16 korral, Tartu kohtus ei kasutatud kumbagi kordagi. Riigikohus kasutas neid kokku 14 korral. Seega ringkonnakohtute lahendites esines nimetatud termineid arvuliselt mõnevõrra rohkem. Seevastu rohkemates riigikohtu lahendites neid kasutati (kaheksa nelja vastu). Tallinna ringkonnakohtu lahendites kasutati mõlemat terminit ainult kriminaalajade otsustes ning alati kohtu enda põhjustes. Riigikohtu lahendeid iseloomustas sama tendents, kuid mitte eranditevabalt. Nimelt esines *lex specialis derogat legi generali* ühes väärtetasel ning ka ühes määruses. Lisaks asus ühes riigikohtu lahendis *lex specialis derogat legi generali* väljend kolmel korral ringkonnakohtu otsuse põhjuste lühikokkuvõttes ehk eelneva kohtumenetluse kirjelduses. Seega peale kohtute ei kasutanud mitte keegi teine emba-kumba nendest terminitest. Eeltoodud riigikohtu lahendites esinenud erijuhte arvesse võttes on võimalik järeldada, et *lex specialis* termin esines nii riigi- kui ringkonnakohtute lahendites alati kriminaalajade otsustes lahendit tegeva kohtu põhjustes.

Lex specialis ning *lex specialis derogat legi generali* terminite tähendussisust lähtudes ongi võimalik neid termineid kasutada vaid ühes kindlas tüüpolukorras – kui kohus soovib selgitada õiguse (sh seaduse, normi, regulatsiooni) kohaldumise ning rakendamisega seonduvat. Kohtulahendites, milles kasutati emba-kumba nendest terminitest, käsitleti siiski väga erinevaid seaduseid ja norme. Seadustest näiteks kalapüügiseadus, maksukorralduse seadus, riigihangete seadus, kriminaalmenetluse seadustik ja alaealiste mõjutusvahendite

¹⁷⁸ TlnRnKo 19.10.2010, 1-10-935/26; TlnRnKo 14.12.2010, 1-09-9812/54; RKKKo 3-1-1-28-11.

¹⁷⁹ Kokku esines *lex specialis* või *lex specialis derogat legi generali* termin 12 lahendis, millest kolmes kasutati mõlemat terminit koos.

seadus.¹⁸⁰ Normidest KarS-s näiteks dokumendi võltsimine (KarS § 344), võltsitud dokumendi kasutamine (KarS § 345), kutse- ja ametitegevuses teatavaks saanud saladuse hoidmise kohustuse rikkumine (KarS § 157), röövimine (§ 200), väärteo aegumine (KarS § 81 lg 3) ning KrMS-s näiteks Euroopa vahistamismäärus (KrMS § 508¹⁰), määruskaebus vahistamise peale (KrMS § 387 lg 2), jälitustoiminguga saadud tõend (KrMS § 111).

Põhjusel, et *lex specialis* ja *lex specialis derogat legi generali* termineid kasutati seoses väga erinevate seaduste ning normidega, esines vaid üks olukord, kus Tallinna ringkonnakohus kasutas oma lahendites lauseid, mis on sõna-sõnalt võetud varasemast riigikohtu lahendist. Nimelt kasutati Tallinna ringkonnakohtu poolt 2011. aastal kahes erinevas lahendis lauset: “Viimatinimetatud koosseisude suhtes moodustab röövimine eridelikti (*lex specialis*).”¹⁸¹ Tegemist on aga lausega, mis pärineb riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2006. aasta otsusest.¹⁸² See-eest mõlemal juhul oli ringkonnakohtu lahendites olemas viide eeltoodud varasemale riigikohtu lahendile. Küll aga kasutab Tallinna ringkonnakohus ning ka riigikohus ise oma varasemaid lahendeid kui blankette uute lahendite kirjutamisel.¹⁸³ Seega ringkonnakohus kasutab ühelt poolt varasemat riigikohtu praktikat *lex specialis*’e kasutamisel, kuid teisalt kujundab ka iseseisvalt nii terminite *lex specialis* kui *lex specialis derogat legi generali* kasutuspraktikat.

Terminite *lex specialis* ja *lex specialis derogat legi generali* kasutamist kohtupraktikas kokkuvõtteks peab märkima, et tegemist on terminitega, mis on omavahel tähenduslikult seotud ning mida ka kasutatakse igas neljandas kohtulahendis koos. Kohtupraktikas kasutatakse neid termineid neljas erinevas tähendusvariandis, viidates kas erinormile, – seadusele, –regulatsioonile või –deliktile. *Lex specialis*’t võidakse kasutada nii iseseisva tähendusega terminina kui ka lühendina väljendamaks *lex specialis derogat legi generali* ehk nn spetsiaalsuse põhimõtet. Üldjuhul esines emb-kumb terminitest ühes kohtulahendis vaid korra, kuid kolmes lahendis, kus neid termineid koos kasutati, esinesid nad alati kokku 7 korral. Mõlemat terminit kasutasid nii Tallinna ringkonnakohus kui riigikohus peamiselt kriminaalasjade otsustes kohtulahendi põhjustes. Riigikohus kasutas neid termineid võrreldes Tallinna ringkonnakohtuga küll rohkemates lahendites, kuid arvuliselt kasutas

¹⁸⁰ Kalapüügiseadus. – RT I 1995, 80, 1384 ... RT I, 08.11.2012, 2; Maksukorralduse seadus. – RT I 2002, 26, 150 ... RT I, 17.04.2013, 14; Alaealise mõjutusvahendite seadus. – RT I 1998, 17, 264.

¹⁸¹ TlnRnKo 11.04.2011, 1-10-15799/17, lk 4; TlnRnKo 02.05.2011, 1-09-14221/55, p 12, lk 8.

¹⁸² RKKKo 3-1-1-100-06, p 9, lk 3.

¹⁸³ Võrdle Tallinna ringkonnakohtute otsuseid: TlnRnKo 19.10.2010, 1-10-935/26, p-d 6–9, lk 5–6; TlnRnKo 14.12.2010, 1-09-9812/54, p 10.3, lk 22–23.

Võrdle näiteks riigikohtu lahendeid: RKKKo 3-1-1-32-08, p 11, lk 4; RKKKm 3-1-1-75-08, p 10.1, lk 3.

viimane neid termineid siiski mõnevõrra rohkem. Mõlemat terminit kasutati kohtute poolt ühes kindlas olukorras – kui sooviti selgitada õiguse kohaldumise ning rakendamisega seonduvat. Tallinna ringkonnakohtus kasutab ühelt poolt varasemat riigikohtu praktikat *lex specialis*'e kasutamisel oma lahendites, kuid teisalt kujundab ka iseseisvalt nii terminite *lex specialis* kui *lex specialis derogat legi generali* kasutuspraktikat.

2.1.9. Modus operandi

Terminid *modus operandi* kasutati uuritava perioodil kuues kohtulahendis kokku 11 korral (ehk 2,4%-l juhtudest). Kuuel korral esines *modus operandi* ringkonnakohtute lahendites. Kahe apellatsioonikohtu omavahelises võrdluses kasutas nimetatud terminit arvuliselt rohkem (2/3 juhtudest) just Tallinna ringkonnakohtus, kuid mõlemas kohtus esines täpselt sama paljudes lahendites (kahes) seda terminit. Riigikohtu lahendites kasutati *modus operandi* terminit kokku viiel korral, kuid vaid kahes kohtulahendis. Mõlema kohtuastme poolset *modus operandi* terminikasutust iseloomustas see, et seda terminit kasutati vaid kriminaalrajade otsustes ning peaaegu iga kord ka otsustava kohtu enda poolt ehk otsuse põhjendustes. Vaid ühel korral kasutati terminit ühiselt kahe kaitsja poolt Tartu ringkonnakohtule esitatud apellatsioonis.

Modus operandi on termin, mida kasutatakse kirjeldamiseks kurjategija/kriminaali erilist tegutsemismeetodit. See mõiste viitab erilisele kriminaalsele käitumismustrile, mille tõttu kuritegu või süüline käitumine tuntakse ära kui sama isiku (käte-)töö.¹⁸⁴ Seega lühidalt öeldes tähendab *modus operandi* tegutsemismoodust või toimepanemise viisi.¹⁸⁵ Eeltoodud tähenduses kasutati seda terminit ka riigi- kui ringkonnakohtute lahendites. *Modus operandi* terminit kasutati lahendites, milles käsitleti ähvardamise, omastamise, kelmuse, röövi, kuritegelikul teel saadud vara omandamise ning suures koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemise süüdistusi. Seega üldjuhul kasutati seda terminit varavastaste süütegude kriminaalrajade otsustes. Põhjus võib seisneda selles, et suur osa Eestis toimepandavatest süütegudest moodustavadki varavastased kuriteod, mistõttu on nende puhul ka nn retsidiivse käitumisega kurjategijate osakaal suurem.¹⁸⁶ Vaatamata sellele, et

¹⁸⁴ Black's Law Dictionary, s.v. *modus operandi*, p 1020.

¹⁸⁵ M. Radin. Radin Law Dictionary. 2nd edition. Dobbs Ferry (N.Y.): Oceana 1970, s.v. *modus operandi*, p 210.

¹⁸⁶ Kõige retsidiivsemad on vargad ja kelmid. Justiitsministeerium. Pressiteated. 11.03.2010. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/49694>, 21.04.2013; Registreeritud kuriteod 2003-2010. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/53171>, 21.04.2013; A. Ahven jt. Retsidiivsus Eestis. Retsidiivsusuuring. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50875/Retsidiivsusuuring_2010.pdf, 21.04.2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2010, lk 17–19, 36–38, 43–44, 55–56, 72–74; A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2009. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50827/Kuritegevus+Eestis+2009.pdf>, 21.04.2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2010, lk 42–43; A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2010. Arvutivõrgus:

modus operandi terminit kasutatakse Eesti kohtupraktikas samas tähenduses võrreldes kirjanduses tooduga, on sellele terminile tuginevalt välja kujunenud ka kindlad kasutuspõhimõtted. Kohtupraktikas leitakse, et *modus operandi* on usaldusväärne tõendamise moodus ning ollakse seisukohal, et kuriteo toimepanemise viisi (nn *modus operandi*) sarnasus võib olla käsitatav iseseisva kaudse tõendina. Üldjuhul kasutatakse *modus operandi* terminit kuriteoepisoodide silmnähtavat sarnasust nentides, kuid ka sarnaste juhtumite arv kinnitab *modus operandi* usaldusväärset tõendamise moodusena.¹⁸⁷

Sarnaselt nii mõnelegi eelnevas alapeatükis käsitletud terminile on ka *modus operandi* puhul märgatav see, et ringkonnakohtu lahenditesse on käesolev termin tulnud varasematele riigikohtu lahenditele viitamise kaudu. See on omakorda kaasa toonud kas sõna-sõnaliselt või väga sarnaste lausete kasutamise ringkonnakohtute poolt võrreldes nendes viidatud riigikohtu lahenditega. Näiteks kasutas Tallinna ringkonnakohus 2010. aasta otsuses lauset: “Seda, et kuriteo toimepanemise viisi (nn *modus operandi*) sarnasus võib olla käsitatav iseseisva kaudse tõendina, on aktsepteerinud ka RKKK otsustes nr 3-1-1-32-05 ja nr 3-1-1-87-09 /.../”.¹⁸⁸ Tegelikult pärinebki eeltoodud lause selles viidatud riigikohtu varasemast 2009. aasta lahendist,¹⁸⁹ sest 3-1-1-32-05 otsuses ei kasutanud riigikohus veel terminit *modus operandi* kuriteo toimepanemise viisi sarnasuse väljendamiseks. Tallinna ringkonnakohtu 2011. aasta otsus sisaldas samuti peaaegu identseid lauseid (selles viidatud) riigikohtu 2010. aasta lahendist 3-1-1-8-10.¹⁹⁰ Absoluutselt igas ringkonnakohtu lahendis, milles kasutati *modus operandi* terminit,¹⁹¹ on viidatud ühele neile kahest riigikohtu lahendile, mis on seni ka ainsad lahendid kogu senise riigikohtu praktika jooksul, kus on terminit *modus operandi* üldse kasutatud.

Lisaks eeltoodule tuleks ära märkida ka huvitav fakt, et kui riigikohus kasutas *modus operandi* terminit aastatel 2009 ja 2010, siis ringkonnakohus kasutas sama terminit samuti kahel järjestikusel aastal, kuid võrreldes riigikohtuga ühe aasta võrra hiljem ehk aastatel 2010 ja 2011. Kõik see viitab taaskord tõsiasjale, et ringkonnakohtud võtavad terminikasutuses

http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54601/KuritegevusEestis2010_web.pdf, 21.04.2013.

Tallinn: Justiitsministeerium 2011, lk 70–71; A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2011. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57202/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf, 21.04.2013.

Tallinn: Justiitsministeerium 2012, lk 80.

¹⁸⁷ RKKKo 3-1-1-87-09, p 11, lk 7; RKKKo 3-1-1-8-10, p 12, lk 6.

¹⁸⁸ TlnRnKo 25.01.2010, 1-08-13347/13, p 6.1, lk 5.

¹⁸⁹ Võrdle: “Seda, et kuriteo toimepanemise viisi (nn *modus operandi*) sarnasus võib olla käsitatav iseseisva kaudse tõendina on aktsepteerinud ka Riigikohtu otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-32-05 (RT III, 2005, 17, 176).” – RKKKo 3-1-1-87-09, p 11, lk 7.

¹⁹⁰ Võrdle: TlnRnKo 14.02.2011, 1-08-10860/35, p 12, lk 12; RKKKo 3-1-1-8-10, p 12, lk 6.

¹⁹¹ TlnRnKo 25.01.2010, 1-08-13347/13, p 6.1, lk 5; TrtRnKo 15.06.2010, 1-09-16999/34, lk 14; TlnRnKo 14.02.2011, 1-08-10860/35, p 12, lk 12; TrtRnKo 21.11.2011, 1-11-2523/22, p 8.2, lk 6.

suuresti eeskju riigikohtu lahenditest. Seetõttu võib isegi väita, et kui puuduksid eelnimetatud kaks riigikohtu lahendit, siis tõenäoliselt ei oleks ringkonnakohus ka ise hakanud *modus operandi* terminit kasutama.

Võttes kokku *modus operandi* termini kasutamise iseloomustust Eesti kohtupraktikas, tuleb tõdeda, et tegemist on terminiga, mis ei esine kohtulahendites kuigi sageli, kuid mis sellegipoolest on üks kaheteistkümnest kõige enam kasutatavast terminist. *Modus operandi* esineb alati kriminaalajade otsustes ning üldjuhul ka otsust tegeva kohtu enda põhjendustes. Kõikidel kordadel, mil *modus operandi* terminit oli ringkonnakohtute otsustes kasutatud, pärines see tegelikkuses ühest kahest varasemast riigikohtu lahendist, millele ringkonnakohtud ka oma otsuses viitasid ehk ringkonnakohtud järgisid *modus operandi* kasutamisel riigikohtu eeskju.

2.1.10. A priori

Viimane termin, mis mahtus kaheteistkümnest kõige enam esinenud termini hulka, oli *a priori*, esinedes kokku 8 korral (ehk 1,7%-l juhtudest). Võrreldes teiste kõige enam esinenud terminitega kasutati *a priori* terminit üsna harva. Ringkonnakohtutest vaid Tallinna lahendites esines nimetatud termin kokku kahel korral, millest ühe korra kasutas terminit prokuratuur ning teine kord ringkonnakohus ise. Ülejäänud kuuel juhul esines termin riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites peamiselt riigikohtu enda poolt kohtulahendi põhjustes kasutatuna, kuid ühel korral ka justiitsministri arvamusalalduses. *A priori* termin esines üldjuhul kriminaalajade otsustes (vastavalt kuuel ja seitsmel juhul kaheksast).

A priori terminile on olemas ka eestikeelne lühike vaste – apriorne.¹⁹² Siiski ei ütle ka eestikeelne vaste rohkemat võrreldes ladinakeelsega, kui ei teata termini tähendust. *A priori* tähendab kogemusest sõltumatult, enne kogemust (kogemuseelselt), millelegi eelnevalt.¹⁹³ *A priori* näol on tegemist üldkeeles kasutatava terminiga, mida ei ole võimalik siduda kindla eluvaldkonnaga ning ka karistusõiguse praktikas kasutati seda terminit oma seisukohtade edasi andmiseks väga erinevates olukordades. Termin *a priori* esines: seoses tõendite vaba hindamise põhimõttega; normide põhiseadusele vastavuse kontrollimisel; seoses kriminaalmenetluse üldpõhimõttega, mille kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu; mootorsõiduki juhtimisõiguse olemasolu analüüsid; kohtueelses

¹⁹² T. Erelt (toim). Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2006, s.v. apriorne, lk 71; E. Vääri. Võõrsõnade leksikon. 7. vlj. Tallinn: Valgus 2006, s.v. apriorne, lk 77.

¹⁹³ K. Adomeit jt, s.v. *a priori*, lk 40; T. Erelt (toim). Eesti õigekeelsussõnaraamat, s.v. *a priori*, lk 71; E. Vääri, s.v. *a priori*, lk 77.

menetluses antud ütluste avaldamisega seoses ning konkurentsi kahjustava kokkuleppe süüteo koosseisu selgitades. Seega kasutati *a priori* terminit nii materiaal- kui menetlusõiguslike probleemide lahkamisel. Tulenevalt laiast teemaderingist, milles terminit kasutati, ei esinenud väga palju ka samade lausete kordamist. Kuid selgitades konkurentsi kahjustavat kokkulepet kui süütegu, kasutas Tallinna ringkonnakohtus 2010. aasta detsembrikuus sõna-sõnalt sama lauset, mida oli riigikohtu poolt kriminaalkolleegiumi otsuses 7 kuud varem kasutatud,¹⁹⁴ viidates oma otsuses ka vastavale lahendile. Aasta hiljem kasutas riigikohus uuesti konkurentzialase süüteo lahendis samuti sarnast lauset (sama mõttega), kuid sel korral juba veidi pikemas sõnastuses.¹⁹⁵ Seega kasutati *a priori* terminit sama õigusliku küsimuse käsitlemisel alati sarnases lauses ning seda nii riigi- kui ringkonnakohtu poolt.

Iseloomustades termini *a priori* kasutamist, peab ütlema, et tegemist on üldkasutatava terminiga, mida Eesti karistusõiguse praktikas kasutatakse väga erinevates õiguslikes olukordades. Kuid kui mingis olukorras on terminit juba varasemalt kasutatud, siis uuesti sama küsimust käsitledes kasutatakse sarnast lauset uuesti nii riigi- kui ringkonnakohtu poolt. Üldjuhul esines termin kriminaalasjade otsustes kohtute poolt kasutatuna. Samuti selgus taas, et terminit ei ole kohtulahendites kasutatud ringkonnakohtu enda poolt. Kahest termini esinemiskorrast (ringkonnakohtute lahendites) ühel oli tegemist prokuratuuri poolt kasutatud terminiga ning teisel korral viidati ringkonnakohtu poolt juba varasemale riigikohtu lahendile, milles oli *a priori* terminit juba kasutatud.

2.2. Terminoloogiline ühisosa riigi- ja ringkonnakohtute lahendites¹⁹⁶

Riigikohus

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi väär- ning kuriteoasjade 2009.–2011. aastate lahendites esines kokku seitse erinevat terminit (27-st ehk 26%), mida kasutati kõigil kolmel uuritaval aastal. Nendeks olid: *in dubio pro reo*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *lex specialis derogat legi generali* ning *a priori*. Nimetatud seitset terminit kasutati riigikohtu lahendites kokku 104 korral. Arvestades, et riigikohtu kriminaalkolleegium kasutas

¹⁹⁴ “Seevastu kehtivas KarS § 400 lg 2 redaktsioonis on toodud kokkulepped, otsused või kooskõlastatud tegevused, mida peetakse *a priori* konkurentsi kahjustavaks ja mille puhul ei ole eraldi nõutud konkurentsi kahjustava tagajärje või eesmärgi tuvastamist.” – RKKKo 3-1-1-32-10, p 10.2, lk 8; TlnRnKo 17.12.2010, 1-10-2979/52, p 5.8, lk 23.

¹⁹⁵ Võrdle eelmise viitega lauset: “KarS § 400 lg-s 1 sätestatud kuriteokoosseisule kuni 27. veebruarini 2010. a kehtinud sõnastuses vastab käesoleval ajal kehtiva KarS § 400 lg 2, milles on loetletud kokkulepped, otsused või kooskõlastatud tegevused, mida peetakse *a priori* konkurentsi kahjustavaiks ja mille puhul ei nõuta täiendavalt konkurentsi kahjustava tagajärje või eesmärgi tuvastamist.” – RKKKo 3-1-1-10-11, p 14, lk 6.

¹⁹⁶ Käesolevas peatükis esitatud statistiliste andmete ning ühiste terminite osas vaata LISA 5, mis sisaldab riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite koondtabelit.

kogu uuritaval perioodil 156 korral ladina termineid, siis nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvad terminid, mis esinesid riigikohtu lahendites sel perioodil igal aastal, moodustasid täpselt 2/3 (ehk 66,7%) kõikidest esinenud terminitest.

Kogu riigikohtu lahendite uuritud perioodi jooksul (2005-2011) esines kokku 3 terminit (34-st ehk 9%), mida kasutati igal aastal. Nendeks olid *in dubio pro reo*, *ne bis in idem* ja *obiter dictum*. Nimetatud termineid kasutati seitsme aasta jooksul kokku 101 korral. Arvestades, et riigikohtu kriminaalkolleegium kasutas nende aastate jooksul ladina termineid üldse kokku 233 korral, siis nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvad terminid, mis esinesid riigikohtu lahendites sel perioodil igal aastal, moodustasid 43,3% kõikidest esinenud terminitest.

Toodu arvandmed näitavad, et riigikohtu kriminaalkolleegiumil ei ole mitte ainult välja kujunenud kindlad terminid, mida kasutatakse aastast aastasse vaid neid termineid ka kasutatakse väga sageli. Lisaks peab märkima, et kuigi nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvaid termineid ei ole palju, siis moodustavad nad suurema osa kogu perioodi terminite esinemisarvudest.

Ringkonnakohtud

Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute väär- ning kuriteoasjade lahendites perioodil 2009-2011 esines kokku seitse erinevat terminit (28-st ehk 25%), mida kasutati kõigil kolmel aastal. Nendeks olid: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *ultima ratio*, *ex ante*, *modus operandi*, *reformatio in peius* ning *ex post*. Lisaks tuleb siinkohal ära märkida, et nendest vaid *in dubio pro reo* terminit kasutati igal uuritaval aastal nii Tallinna kui ka Tartu ringkonnakohtute lahendites. Eelnimetatud seitset ladina terminit kasutati ringkonnakohtute lahendites kokku 178 korral. Arvestades, et terve uuritava perioodi peale kasutasid ringkonnakohtud kokku ladina termineid 226 korral, siis nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvad terminid, mis esinesid ringkonnakohtute lahendites igal aastal, moodustasid 78,8% kõikidest esinenud terminitest. Sarnaselt riigikohtu kriminaalkolleegiumiga on ka ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumidel välja kujunenud teatud terminid, mida kasutatakse aastast aastasse. Riigikohtuga võrreldes on ringkonnakohtutes sellised terminid veelgi sagedamini kasutusel. Sarnaselt riigikohtu lahenditele on ka ringkonnakohtute lahendites terminoloogilisse ühisosasse kuuluvaid termineid vähe, kuid nad moodustavad suurema osa kogu perioodi terminite esinemisarvudest.

Riigikohus vs ringkonnakohtud

Uurides, kas esines ka termineid, mida kasutati nii riigikohtu kui ringkonnakohtute lahendites kõikidel ajavahemikku 2009-2011 kuuluvatel aastatel,¹⁹⁷ selgus, et selliseid termineid oli kokku kolm (40-st ehk 7,5%) – *in dubio pro reo*, *ne bis idem* ja *reformatio in peius*. Nimetatud termineid esines kohtute lahendites kokku 201 korral. Arvestades, et kogu uuritava perioodi vältel kasutati ladina termineid kokku 382 korral, siis nn terminoloogilisse ühisosa kuuluvad terminid, mis esinesid igal aastal nii ringkonnakohtute kui ka riigikohtu lahendites, moodustasid 52,6% terminite kogu esinemisarvust.

Siinkohal peab veel ära märkima selle, et uurides eeltoodud aspektis ka riigikohtu 2005–2011 aastate ning ringkonnakohtute 2009–2011 aastate lahendeid,¹⁹⁸ selgus, et selliseid terminoloogilist ühisosa moodustavaid termineid oli kokku kaks (47-st ehk 4,3%) – *in dubio pro reo* ja *ne bis in idem*. Neid termineid kasutati kogu uuritava perioodi jooksul kohtulahendites kokku 208 korral. Arvestades, et kogu selle perioodi vältel kasutati ladina termineid kokku 459 korral, siis nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvad terminid, mis esinesid igal aastal nii ringkonnakohtute kui ka riigikohtu lahendites, moodustasid 45,3% terminite kogu esinemisarvust.

Esitatud arvanded osundavad sellele, et kahe kohtuastme ühisosa erinevate terminite arvus võib olla küll väike, kuid see-eest on tegemist nn karistusõiguse aluspõhimõtteid¹⁹⁹ väljendavate terminitega. Seetõttu tingib just selliste terminite tähendus nende tihedama kasutuse õiguspraktika keeles.

Analüüsides ringkonnakohtute lahendites kolme aasta jooksul (2009-2011) esinenud termineid ühtse perioodina²⁰⁰ ning võrreldes neid arvandmeid riigikohtus kasutatud ladina terminitega vastaval perioodil (2009-2011), selgus, et 15 väljendi²⁰¹ puhul oli terminoloogiline kokkulangevus. See tähendab, et kui kokku kasutati kahe kohtuastme poolt

¹⁹⁷ Võrreldud on omavahel riigikohtu 2009. aastal, riigikohtu 2010. aastal, riigikohtu 2011. aastal, ringkonnakohtute 2009. aastal, ringkonnakohtute 2010. aastal ja ringkonnakohtute 2011. aastal esinenud termineid ehk kokku kuut n-ö üksust/veergu LISA 5 tabelist.

¹⁹⁸ Seega võrreldi omavahel kokku n-ö 10 üksust/veergu LISA 5 tabelist. Lisaks viites 175 toodule lisati võrdluse veel riigikohtu 2005. aastal, riigikohtu 2006. aastal, riigikohtu 2007. aastal ja riigikohtu 2008. aastal esinenud terminid.

¹⁹⁹ Nende kolme termini kohta vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükke 2.1.1.–2.1.2. ning 2.1.5.

²⁰⁰ See tähendab, et siinkohal võrreldakse omavahel kaht kohtuastet (ehk ringkonnakohtu lahendites esinenud terminid 2009–2011 vs riigikohtu lahendites esinenud terminid 2009–2011, s.t võrreldakse kaht n-ö üksust/veergu LISA 5 tabelist).

²⁰¹ Nendeks olid: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *reformatio in peius*, *ultima ratio*, *lex specialis*, *ex ante*, *lex specialis derogat legi generali*, *modus operandi*, *a priori*, *ex post*, *conditio sine qua non*, *expressis verbis*, *in dubio pro duriore*, *res gestae*, *vis absoluta*.

uuritava perioodil 40 erinevat terminit, siis nendest 15 esines perioodil 2009-2011 vähemalt korra nii riigikohtu kui ringkonnakohtute lahendites. Kuigi nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvaid termineid esines vaid 37,5% ulatuses, arvestades kõikide kasutatud erinevate terminite arvu, siis nimetatud terminite esinemissagedusi analüüsid selgus taaskord, et nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvad terminid moodustasid suurema osa kõikidest terminite kasutuskordadest. Nimelt kasutati ladina termineid mõlema kohtuastme poolt aastatel 2009-2011 kokku 382 korral, kuid nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvate terminite esinemisarv moodustas sellest lausa 80,4%.

Vaadeldes ringkonnakohtute 2009.–2011. aastate lahendites esinenud termineid ühtse perioodina ning võrreldes neid arvandmeid riigikohtus kasutatud ladina terminitega aastatel 2005–2011,²⁰² selgus, et terminoloogiline kattuvus esines nende samade 15 väljendi puhul.²⁰³ Laiendades riigikohtute praktika uuritavat perioodi 2005-2008. aastate võrra, toimus muutus esiteks selles, et nn terminoloogilise ühisosa moodustavaid termineid esines vähemas ulatuses (31,9%), sest pikema perioodi jooksul kasutati ka rohkem erinevaid ladina termineid (47). Teine muutus seisnes selles, et terminoloogilisse ühisosasse kuuluvad terminid moodustasid küll väiksema (76,3%), kuid siiski märkimisväärse osa kogu perioodil kasutatud terminite arvust.

Esiletõstetud statistika näitlikustab taaskord tõsiasja, et erinevates kohtuastmetes kasutatakse väär- ning kuriteoasjade puhul siiski peamiselt samu ladinakeelseid termineid. Uurimismaterjali pinnalt saab seega selgelt eristada sellele õigusvaldkonnale iseloomulikke väljendeid. Need terminid tähistavad olulisi printsiipe ning on seetõttu õiguspraktikas juristide töövahendiks. Siinkohal peab veel ära märkima, et enamik termineid, mida käesolevas peatükis nimetati, olid ka kaheteistkümne kõige enam kasutatud terminite hulgas, mida käsitleti lähemalt töö 2.1. alapeatükkides.

Kokkuvõte

Eeltoodud arvandmete põhjal saab teha kaks väga olulist järeldust kohtuastmete terminikasutuses. Esmalt selgus, et nn terminoloogiline ühisosa moodustas väga suure osa kõikide kokku esinenud terminite esinemissagedusest vastavas võrdluses. Näiteks riigikohtu kriminaalkolleegiumi väär- ning kuriteoasjade lahendites moodustas nn terminoloogiline

²⁰² See tähendab, et siinkohal võrreldakse omavahel sarnaselt eelmisele lõigule kaht kohtuastet, kuid riigikohtu lahendite puhul on kaasatud kogu uuritud periood (ehk ringkonnakohtute lahendites esinenud terminid 2009–2011 vs riigikohtu lahendites esinenud terminid 2005–2011, s.t võrreldakse kaht n-ö üksust/veergu LISA 5 tabelist).

²⁰³ Vt viidet 201.

ühisosa täpselt 2/3 kõikidest esinenud terminitest ning ringkonnakohtutes 78,8%. Sellest järeldub omakorda tõsiasi, et ringkonnakohtutes kasutatakse võrreldes riigikohtuga nn terminoloogilisse ühisosasse kuuluvaid termineid rohkem. Teine väga oluline iseloomulik joon terminikasutuses väljendus selles, et kahe kohtuastme võrdluses on võimalik tõdeda, et on välja kujunenud Eesti kohtupraktikale omased terminid karistusõiguse valdkonnas. Need õigusharule iseloomulikud terminid ei moodusta küll kõikidest kasutusel olnud erinevate terminite arvust märkimisväärset, kuid esinemissageduselt peamise osa. Seega olid paljud käesolevas peatükis nimetatud terminoloogilisse ühisosasse kuuluvatest terminitest ka kaheteistkümne enim esinenud termini hulgas.

2.3. Vahekokkuvõte

Riigi- ja ringkonnakohtud kasutasid uuritava perioodil 47 erinevat ladina terminit kokku 459 korral. Kaksteist kõige enam esinenud terminid olid: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ultima ratio*, *ex ante*, *lex specialis*, *lex specialis derogat legi generali*, *modus operandi*, *a priori* ja *ex post*. Isegi kui käesolev töö põhineks ainult riigi- ja ringkonnakohtute 2009.-2011. aastate lahenditel, oleksid kaksteist kõige enam esinenud terminid ikkagi täpselt samad, kuid mõnevõrra erinevama pingereaga. Tähelepanuväärne on see, et need kaksteist terminid moodustavad 85% kõikidest terminite esinemiskordadest. Ehk nende kõige enam esinenud terminite kasutus iseloomustab üldisemalt ka kõikide ladina terminite kasutust karistusõiguse kohtupraktikas.

Kahtteistkümnet kõige enam esinenud termini kasutamist iseloomustas esiteks see, et tavapäraselt kasutati neid termineid kriminaalasjade otsustes kohtu enda põhistustes. Vaid *ab ovo* termin esines alati väärteoasjade otsustes. *Ab ovo* ning *obiter dictum* termineid kasutas ainult riigikohus. Ülejäänud kõige enam esinenud termineid kasutasid nii riigi- kui ringkonnakohtud. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutas ladina termineid rohkem Tallinna kohus. Sealjuures peab märkima, et ringkonnakohtud kasutasid lahendites termineid sageli sõna-sõnalt samades lausetes, mis esinesid juba riigikohtu varasemates lahendites. Tallinna ringkonnakohus oli sel viisil riigikohtu praktikast rohkem mõjutatud kui Tartu kohus, kes oli terminikasutuse osas tihtipeale iseseisvam. Kuid riigikohtu varasematest lahenditest pärit lausete kasutamisel viidati ringkonnakohtute poolt kohtulahendites alati vastavale riigikohtu lahendile. Üldiselt kasutati kahtteist kõige enam esinenud terminit väga kindlates väljakujunenud olukordades. Ainult *a priori* terminit ei kasutatud nn tüüpolukordades (tulenevalt tema üldisest tähendusest), vaid väga erinevate õiguslike küsimuste käsitlemisel.

Terminid, mis ei ole õigusteadusliku tähendusega, olid: *ab ovo*, *ultima ratio* ning *a priori*. Sealjuures on *ab ovo* termin Eesti karistusõiguse praktikas kujunenud väärteomenetlusõiguslikuks terminiks. Ka *ultima ratio* terminit kasutatakse kindlates olukordades. Üldkasutatavate terminite ning õigusteaduslike terminite piirimail olevateks terminiteks võiks nende tähenduse tõttu pidada *ex ante*, *ex post* ning *obiter dictum* termineid. Kuid ka need on karistusõiguse praktikas kasutusel väga konkreetsetes olukordades. Puhtalt karistusõiguslikeks terminiteks võib pidada *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *reformatio in peius* ning *modus operandi* termineid. Kõige viimaks tuleb veel märkida, et *ex ante* ja *ex post* ning *lex specialis* ja *lex specialis derogat legi generali* terminid on tähenduslikult seotud terminipaarid. Esimese paari puhul on tegemist teineteise vastand-terminitega, mistõttu kasutataksegi kohtulahendites kas üht või teist. Teises paaris toodud terminid on omavahel seotud seetõttu, et üks tuleneb teisest, mistõttu ühel juhul neljast kasutatakse neid termineid ühes ja samas lahendis ka koos.

Riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud terminite puhul on võimalik välja tuua kaks väga olulist järeldust. Esmalt selgus, et nn terminoloogiline ühisosa moodustas väga suure osa kõikide kokku esinenud terminite esinemissagedusest vastavas võrdluses. Näiteks riigikohtu kriminaalkolleegiumi väär- ning kuriteoasjade lahendites moodustasid nn terminoloogilisse ühisossa kuuluvad terminid täpselt 2/3 kõikidest esinenud terminitest ning ringkonnakohtutes 78,8%. Sellest järeldub omakorda tõsiasi, et ringkonnakohtutes kasutatakse võrreldes riigikohtuga nn terminoloogilise ühisosa moodustavaid termineid enam. Teine väga oluline iseloomulik joon terminikasutuses väljendus selles, et kahe kohtuastme võrdluses on võimalik tõdeda, et on välja kujunenud Eesti kohtupraktikale omased terminid karistusõiguse valdkonnas. Need õigusharule iseloomulikud terminid ei moodusta küll kõikidest kasutusel olnud erinevate terminite arvust märkimisväärset, kuid esinemissageduselt peamise osa. Ehk paljud terminoloogilisse ühisossa kuuluvatest terminitest olid ka kaheteistkümne kõige enam esinenud terminite hulgas.

3. LADINA TERMINITE KASUTAJAD NING TERMINIKASUTUSE PROBLEEMID

3.1. Ladina terminite kasutajad

Tallinna ja Tartu ringkonnakohtud

Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites esines ajavahemikul 2009-2011 ladina termineid kokku 226 korral. Ladina termineid kasutasid²⁰⁴ ringkonnakohtute lahendites eelkõige kohtud ise (82% juhtudest), sest kohtulahendi tähtsaim osa ongi otsustust langetava kohtu õiguslik põhjendus. Apellatsioonikohtud kasutasid ladinakeelseid termineid lausa 174 korral ehk 77% juhtudest. Varasema kohtumenetluse juures, täpsemalt maakohtu lahendi põhiseisukohti refereerides, kasutati ladina termineid kokku 11 korral. Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute võrdluses kasutati suurem osa termineid just pealinna kohtu poolt. Kuigi üldjuhul esines nii Tallinna kui Tartu kohtulahendites nii I kui II astme kohtu põhjendustes aasta jooksul vähemalt mõni ladinakeelne termin, siis selles osas olid erandiks 2009. aasta Tartu ringkonnakohtu lahendid, kus ei maa- ega ringkonnakohtud ei olnud kasutanud mitte ühtegi ladina terminit.

Kohtumenetluse nn teise osapoole poolt, mille moodustavad süüdistatav või menetlusalune isik²⁰⁵ ja kaitsja, kasutati ladina termineid vastavalt 4 ja 35 korral. Tuleb aga silmas pidada, et igas väär- või kuriteo kohtuasjas on alati olemas süüdistatav/menetlusalune isik, kuid mitte alati kaitsjat.²⁰⁶ Seetõttu on üllatav näha, et isegi kui kaitsjaid osaleb kohtumenetlustes vähem kui süüdistatavaid/menetlusaluseid isikuid, siis kokkuvõttes kasutavad kaitsjad siiski (üheksa korda) rohkem ladinakeelseid termineid. Arvatavasti on see seletatav tõsiasjaga, et keskmisel süüdistataval ja menetlusalusel isikul ei ole üldjuhul õigusteaduslikku haridust. Seevastu keskmine kaitsja peab olema läbinud vähemasti magistriõppe õigusteaduse erialal,²⁰⁷ mis sisaldab endas kindlasti iga õigusvaldkonna olulisemate terminite (sh ladinakeelsete) ja õigusmõistete (tundma)õppimist. Sellest järeldub, et lisaks kohtunikele on ladina terminid otseseks töövahendiks erialases argumentatsioonis ka kaitsjatel, kes teavad vastava valdkonna

²⁰⁴ Vaata LISA 2, mis sisaldab statistilist ülevaadet ladina terminite kasutajatest ringkonnakohtute lahendites.

²⁰⁵ Kohtumenetluse pooleks kriminaalmenetluses on süüdistatav ning väärteomenetluses menetlusalune isik. – VTMS § 16, § 17; KrMS § 17 lg 1.

²⁰⁶ Kaitsja olemasolu on väärteoasja kohtumenetluses kohustuslik vaid siis, kui menetlusalune isik on 14-18-aastane või kui ta ei ole psüühikahäire tõttu ise suuteline end esindama. Kriminaalasja kohtumenetluses on kaitsja osavõtt kohustuslik järgmistes olukordades: kui isik on pannud kuriteo toime alaealisena; kui isik ei ole oma psüühilise või füüsilise puude tõttu suuteline ise end kaitsma või kui kaitsmine on selle tõttu raskendatud; kui isikut süüdistatakse kuriteos, mille eest võib mõista eluaegse vangistuse; kui isik on viibinud vahi all vähemalt kuus kuud ning kui kriminaalasja menetletakse kiirmenetluses. Seega on kaitsja osavõtukohustus laiem just kriminaalmenetluses. – KrMS § 45 lg-d 2 ja 4; VTMS § 21 lg 3 ja § 19 lg 3.

²⁰⁷ VTMS § 20 lg 1; KrMS § 42 lg 1.

termineid ning ka kasutavad neid oma erialases töös. Seevastu inimestelt, kes vastavaid termineid ei tea, ei saa ka nende kasutamist eeldada ega oodata.

Süüdistatava või menetlusaluse isiku poolt kasutati ladina termineid kokku vaid neljal korral ning nendest kolmel just Tartu ringkonnakohtus. Ringkonnakohtute lahendites on süüdistatavad kasutanud ladina termineid ainult kriminaalajade menetlustes. Esmalt kasutas üks süüdistatav ladina terminit ravimi (*Salbutamolium*) nimetamisel määruskaebuses, väitmaks, et tema uriinist leitud narkoaine võis olla tingitud tema bronhiaalastma ravimist, mitte narkootikumide tarvitamisest.²⁰⁸ Teine süüdistatav kasutas terminit *in dubio pro reo* enda apellatsioonis, kuid ringkonnakohtu otsusest on võimalik järeldada, et ta kasutas seda terminit vaid seetõttu, et ta viitas oma apellatsioonis riigikohtu lahendile, kus oli sedasama terminit juba kasutatud.²⁰⁹ Kolmas süüdistatav kasutas samuti terminit *in dubio pro reo* oma nimel esitatud apellatsioonis. Kuigi ta esitas apellatsiooni enda nimel ning tal oli olemas ka kaitsja, kes teist apellatsiooni lisaks ei esitanud,²¹⁰ võib eeldada, et arvatavasti koostas või abistas kaitsja süüdistatavat apellatsiooni kirjutamisel. Arvestades ka seda, et nimetatud süüdistatav on põhiharidusega isik, kelle emakeeleks on vene keel ning keda on varasemalt vaid ühel korral kehalise väärkohtlemise eest (rahalise karistusega) karistatud, on raske uskuda, et ta ise omaalgatuslikult ladinakeelset terminit kasutas.²¹¹ Neljas süüdistatav kasutas vähemlevinud ning tähenduse poolest spetsiifilisemat ladinakeelset väljendit – *opinio iuris sive necessitatis* – oma määruskaebuses. Tal ei olnud küll kaitsjat, kuid kuna kohtumäärusest nähtub, et süüdistatav on oma kaebuses viidanud Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) praktikale, võib olla kindel, et nimetatud termin pärineb hoopis EIK lahendist.²¹² Kõike eelkirjutatud arvesse võttes saab seega öelda, et süüdistatavad kasutavad ladina termineid enda algatusel ning oma teadmiste tuginedes apellatsiooni või määruskaebust esitades väga harva.

²⁰⁸ TrtRnKm 14.12.2010, 1-05-389/40, lk 2.

²⁰⁹ Võrdluseks lause süüdistatava apellatsioonist: “Apellant tugineb kaebuses *in dubio pro reo* põhimõttele, mille kohaselt ei tohi vahetult uurimata, vastuoluliste või puudulike tõendite alusel teha süüdimõistvat otsust (RK 3-1-1-78-05).” – TrtRnKo 17.06.2011, 1-10-1709/63, lk 11.

Lause viidatud riigikohtu lahendist: “Kui tunnistaja ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalajas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste tõendite alusel.” – RKKKo 3-1-1-78-05, p 7.2, lk 3.

²¹⁰ Ei ole harvad juhtumid, kus apellatsiooni esitavad korrakaas süüdistatav kui tema kaitsja. Üldjuhul kui süüdistatav esitab apellatsiooni ja tal on olemas ka kaitsja, siis ka viimane esitab n-ö teise apellatsiooni.

²¹¹ TlnRnKo 07.11.2011, 1-10-14751/13, lk 1 ja 3.

²¹² Võrdluseks laused süüdistatava määruskaebusest: “Nii on EIK kohtuasjas *Van Anraat vs. Holland* leidnud, et sageli määratletakse isikute õigusi ja kohustusi seadusandliku tehnika abil, kus õigusnorm sisaldab üldise määratluse ning mitte ammendavat loetelu. Sellisel juhul tuleb kohaldada *opinio iuris sive necessitatis* põhimõtet ning uurida, kas on olemas piisav haldus- või kohtupraktika, millest isik võib saada õigusselgust mingis küsimuses.” – TrtRnKm 21.12.2011, 1-07-2186/259, lk 2-3; EIKo 06.07.2010, 65389/09, *Van Anraat vs the Netherlands*, point 88, p 38.

Suurema tõenäosusega on õigusharidusega kaitsja aidanud süüdistatavat apellatsiooni või määruskaebuse koostamisel või pärinevad ladinakeelsed terminid viidatud kohtulahenditest.

Kaitsjad kasutasid apellatsioone või määruskaebusi esitades järgmisi ladina termineid: *in dubio pro reo* (13 korda); *ne bis in idem* (7 korda); *ultima ratio* (6 korda); *expressis verbis, in corpore* (2 korda); *ex post, in dubio pro duriore, modus operandi, numerus clausus, vim vi repellere licet* (1 kord). Kokku 22 erinevat kaitsjat kasutas 10 erinevat ladina terminit 35 korral.²¹³ Enamik termineid esines kriminaalajades ning vaid 2 esines vääртеoasjade kohtulahendites. Tartu ringkonnakohtus kasutati kaitsjate poolt ladina termineid 18 korda ning Tallinna ringkonnakohtus 17 korda. Seega, arvestades fakti, et 2/3 lahenditest tehti Tallinna kohtu poolt, siis kaitsjad, kes esindavad oma kaitsealuseid Tartu ringkonnakohtus, kasutavad ladina termineid sagedamini nii terminite arvu kui kohtulahendite suhtarvu poolest. Lisaks tuleks siinkohal märkida, et kõik terminid, mis Tartu ringkonnakohtu lahendites 2009. aastal esinesid (4 tk), olid sinna tee leidnud just kaitsjate töö tulemusena. Suurem osa kaitsjatest kasutas ladina terminit vaid ühel korral ning seetõttu ka vaid ühes kohtulahendis (õigemini küll apellatsioonis või määruskaebuses). Teistest enim kasutasid ladina termineid Tarmo Pilv (7 korral) ning Tarvo Lindma (6 korral), kes mõlemad esindasid oma kaitsealuseid Tartu ringkonnakohtus. Kuid Tarvo Lindma puhul peab märkima, et kõik ladinakeelsed terminid pärinesid ühest ja samast kohtulahendist. Eesti õiguspraktikas väga harva esinevat terminit – *vim vi repellere licet* ehk vägivalla tõrjumine vägivallaga on lubatud (hädakaitse põhimõte)²¹⁴ – kasutas kaitsja Harland Paas, kes on aastaid tagasi olnud muuhulgas ka kriminaalkohtunik.²¹⁵

Kriminaalmenetluses on kohtumenetluse pooleks lisaks süüdistatavale (ning tema kaitsjale) ka prokurör (prokuratuur) ning vääртеomenetluses kohtuväline menetleja, kelleks võib olla

²¹³ Tarmo Pilv 7 korda (*ne bis in idem, expressis verbis, in dubio pro reo*), Tarvo Lindma 6 korda (*numerus clausus, expressis verbis, ultima ratio, ex post*), Sven Sillar 3 korda (*in corpore, in dubio pro reo*), Raul Otsa 2 korda (*in dubio pro reo*), Leon Glikman ja Helmeri Indela ühiselt 2 korda (*ultima ratio*), Marko Paabumets ja Aivar Kello ühiselt 2 korda (*in dubio pro reo, modus operandi*), Anti Aasmaa 1 kord (*ne bis in idem*), Alla Jakobson 1 kord (*in dubio pro reo*), Paul Järve 1 kord (*ne bis in idem*), Karin Laugas 1 kord (*in dubio pro reo*), Tanel Mällas 1 kord (*ultima ratio*), Harland Paas 1 kord (*vim vi repellere licet*), Aivar Pilv 1 kord (*in dubio pro reo*), Ahto Sirendi 1 kord (*ne bis in idem*), Natalia Suvorova 1 kord (*in dubio pro reo*), Liis Toomsalu 1 kord (*in dubio pro reo*), Kaido Uduste 1 kord (*ne bis in idem*), Allan Valk 1 kord (*in dubio pro reo*), Heldur Otti ja Vello Luik ühiselt 1 kord (*in dubio pro duriore*).

²¹⁴ K. Adomeit jt, s.v. *vim vi repellere naturaliter licet*, lk 261.

²¹⁵ Harland Paas on olnud politseiuuriija ja Saare maakohtu kriminaalkohtunik, kuid praegu jurist. – Harland Paas. – 22. mai 2010. aasta Postimees. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/266235/presidenti-tutart-ahvardas-tagasihoidlik-tutarlaps/>, 01.04.2013.

2. aprillil 1998 vabastas vabariigi president ametist Saare maakohtu kohtuniku Harland Paasi. – Ametlikud teated. Vabariigi president vabastas ametist kohtuniku. Arvutivõrgus: <http://vp1992-2001.president.ee/est/ateated/AmetlikTeade.asp?ID=8108>, 01.04.2013.

näiteks Politsei- ja Piirivalveamet, Keskkonnainspeksioon, Maksu- ja Tolliamet, valla- või linnavalitsus.²¹⁶ Ringkonnakohtute lahendites esines ladina termineid, mida oli kasutatud süüdistava poole poolt kokku vaid kahel korral. Mõlemal korral kasutasid ladina termineid prokurörid, mistõttu väärteasjades süüdistav pool ei kasutanud kordagi ladinakeelseid termineid. Prokuürid kasutasid ladina termineid enda apellatsioonides, mitte kaitsjate poolt esitatud apellatsioonidele vastates. Lisaks esinesid mõlema prokuröri poolt kasutatud terminid vaid Tallinna ringkonnakohtu lahendites. Riigiprokuratuuri juhtiv riigiprokurör Margus Kurm kasutas 2009. aastal terminit *a priori*. Põhja Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Katrin Mikenberg kasutas 2011. aastal terminit *in dubio pro reo*, leides, et antud kriminaalasjas ei ole alust nimetatud põhimõtet kohaldada.²¹⁷

Riigikohus

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites esines aastatel 2005-2011 kokku 233 ladinakeelset terminit, millest riigikohus kasutas²¹⁸ oma õiguslikes põhjendustes 190 ehk 81,5%. Maakohtu lahendite refereerimisel esines ladina termineid vaid 3 korral (ehk 1,3%) ning ringkonnakohtute lahendite lühikokkuvõttes 13 korral (ehk 5,6%). Sarnaselt ringkonnakohtute lahenditega kasutatakse suurem osa (88,4%) ladina terminitest eelkõige kohtute endi poolt, kas siis enda põhjendustes või eelmiste astmete kohtute põhistusi välja tuues. Teine sarnasus ringkonnakohtute lahenditega seisneb selles, et kui ringkonnakohtute lahendites kasutasid ringkonnakohtud ise peamise osa kohtute poolt ringkonnakohtute lahendites kokku kasutatud terminitest, siis ka riigikohtu lahendites kasutatakse suurem osa kõikidest terminitest just otsustava kohtu (ehk antud juhul riigikohtu) enda poolt.

Eriarvamustes esinenud terminid on arvestatud samuti kohtute põhistuste hulka, sest riigikohtu kohtunikud esindavad siiski kohtuniku ja kohtu vaadet asja lahendusest, olgugi et nende arvamus ei ole kõikides aspektides ühtinud kohtuotsuses väljendatud enamuse riigikohtunike arvamusel. Seitsme aasta jooksul kasutati ladina termineid 5 eriarvamuses kokku vaid 8 korral ning isegi mitte igal aastal, vaid neljal aastal. Võttes arvesse, et seitsme aasta jooksul kirjutati kokku 27 eriarvamust, siis ladina termineid esines 18%-l eriarvamustest. Riigikohtunik Eerik Kergandberg kasutas 2007. aastal ühes oma eriarvamuses korra ladina terminit *de lege ferenda*. 2009. aastal kasutasid riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jüri Ilvest ühe ja sama kriminaalasja jaoks kirjutatud eriarvamustes ka täpselt sama ladina terminit – *nullum crimen sine lege*. Kolmandat korda kasutas Eerik Kergandberg

²¹⁶ VTMS § 9, § 17 lg 1, § 52; KrMS § 17 lg 1.

²¹⁷ TlnRnKo 26.09.2011, 1-10-14338/20, lk 5.

²¹⁸ Vaata LISA 3, mis sisaldab statistilist ülevaadet ladina terminite kasutajatest riigikohtu lahendites.

ladina keelt 2010. aastal, kui kohtuotsuse eriarvamusest võis leida termini *ne bis in idem*. Viimasel uuritud ehk 2011. aastal kasutas Priit Pikamäe ühes eriarvamuses termineid *ex post* ja *ex ante* kumbagi kahel korral. Seega vaieldamatult kõige enam kasutas erinevates eriarvamustes ladina termineid riigikohtunik Eerik Kergandberg, kes lisaks kohtunikutööle on koostanud ka mitmeid karistusõigusele olulisi teoseid ning aktiivselt avaldanud artikleid nii *Juridicas* kui *Juridica Internationalis*.²¹⁹

Riigikohtu lahendites esinenud ladina terminitest 20 oli kasutatud kaitsjate poolt ning nendest omakorda 5 esines varasemas kohtumenetluses – kas siis kaebuses maakohutule kohtuvälise menetleja otsuse peale või apellatsioonis. Vaid kahel korral kasutasid kaitsjad ladina termineid väärteloasjade kohtumenetlustes. Seega valdav enamus (90%) kaitsjate poolt kasutatud ladina terminitest esines just kriminaalasjade lahendites. Perioodil 2005-2011 esines igal aastal vähemalt üks ladina termin, mis oli riigikohtu lahenditesse tee leidnud kaitsjate töö tulemusena. Kuigi tavaliselt esines riigikohtu lahendites kaitsjate poolt kasutatud termineid aastas üks kuni kolm, siis 2011. aastal on toimunud kaitsjate poolt ladina terminite kasutamisel hüppeline kasv – 9 korral esines ladina termineid kaitsjate poolt kasutatuna. Viisteist²²⁰ kaitsjat kasutas kokku seitset erinevat ladina terminit: *reformatio in peius* (7 korda); *ne bis in idem* (5 korda); *in dubio pro reo* (4 korda); *ex ante, nemo tenetur se ipsum accusare, nulla poena sine lege certa, ultima ratio* (1 kord). Ei ole võimalik esile tuua kaitsjat, kes oleks teistega võrreldes kasutanud rohkem ladina termineid. Kõik kaitsjad kasutasid termineid vaid ühel-kahel korral. Võrreldes ringkonnakohtute lahenditega on esiteks vähem kaitsjaid kasutanud riigikohtu lahendites ladina termineid. Samuti on kaitsjad kasutanud vähem erinevaid ladina termineid ning ka termineid arvuliselt.

Kassatsiooni või teistmisavaldust ei või riigikohtusse esitada süüdistatav/menetlusalune isik ise, vaid seda peab tegema tema eest kaitsja.²²¹ Seetõttu on ka mõistetav, miks riigikohtu lahendites esines süüdistatava/menetlusaluse isiku poolt kasutatuna ladina termineid vaid ühel korral ning sedagi lahendis varasemat kohtumenetlust kirjeldavas osas. Nimelt esines ladina

²¹⁹ Eerik Kergandbergi publikatsioonide nimekirjaga on võimalik lähemalt tutvuda Eesti Teadusinfosüsteemis. – Eesti Teadusportaal. Inimesed. Eerik Kergandberg. Arvutivõrgus: <https://www.etis.ee/portaal/isikuPublikatsioonid.aspx?TextBoxName=kergandberg&PersonVID=754&lang=et&FromUrl0=isikud.aspx>, 01.04.2013.

²²⁰ Ove Ladva 2 korda (*reformatio in peius*), Sirje Must 2 korda (*ne bis in idem, nemo tenetur se ipsum accusare*), Tarmo Pilv 2 korda (*ne bis in idem*), Maano Saareväli 2 korda (*ex ante, ne bis in idem*), Leonid Olovjanišnikov ja Vladimir Sadekov ühiselt 2 korda (*reformatio in peius*), Anti Aasmaa 1 kord (*reformatio in peius*), Paul Järve 1 kord (*in dubio pro reo*), Olev Kuklase 1 kord (*in dubio pro reo*), Aivar Lillo 1 kord (*reformatio in peius*), Monika Mägi 1 kord (*ultima ratio*), Marko Paabumets 1 kord (*in dubio pro reo*), Raul Palmaru 1 kord (*reformatio in peius*), Aivar Pilv 1 kord (*in dubio pro reo*), Madis Päts 1 kord (*nulla poena sine lege certa*), Kaido Uduste 1 kord (*ne bis in idem*).

²²¹ KrMS § 344 lg 3 p 2, § 367 lg 1; VTMS § 155 lg 2, § 17 lg 2 ja § 181 lg 1.

termin *ne bis in idem* menetlusaluse isiku poolt kasutatuna 2007. aasta riigikohtu lahendi osas, kus oli refereeritud isiku kaebust maakohtule kohtuvälise menetleja otsuse peale. Menetlusalune isik väitis, et talle on koostatud ühe ja sama teo eest kaks väärteoprotokoll ning ka kaks karistusotsust, mistõttu rikub selline tegutsemine kohtuvälise menetleja poolt *ne bis in idem* põhimõtet.²²²

Uuritud seitsme aasta jooksul leidis riigikohtu lahendites kokku vaid viiel korral ladina termineid, mis olid kasutatud n-ö süüdistava poole ehk kas prokuratuuri või kohtuvälise menetleja poolt. Veelgi enam, ladina termineid kasutati n-ö süüdistava kohtumenetluse poole poolt vaid kahel aastal – 2007. ja 2011. aastal. Kõigil viiel korral kasutas termineid vaid prokuratuur ning seda eranditult ainult kassatsioonivastustes (ehk alati olukordades, kus kassatsiooni olid esitanud süüdistatava kaitsja(d), mitte prokuratuur ise). Esinesid ladina terminid *reformatio in peius* (3 korda), *in dubio pro reo* (1 kord) ja *ne bis in idem* (1 kord). Ei prokuröridest ega prokuratuuridest ei ole võimalik esile tõsta kedagi, kes oleks teistest enim kasutanud ladina termineid, sest ladina termineid kasutati nii riigiprokuratuuris kui ka Viru, Põhja ja Lõuna Ringkonnaprokuratuurides töötavate prokuröride poolt.

Lisaks kohtutele ning tavapärasele kohtumenetluste pooltele kriminaal- ja väärteomenetlustes (süüdistatav/menetlusalune isik, kaitsja, prokuratuur/kohtuvälise menetleja) on riigikohtus asja lahendamisel võimalus, et eriti keerukat (õiguslikku) probleemi sisaldavad kohtuasjad antakse lahendada riigikohtu üldkogule.²²³ Seetõttu olukordades, kus riigikohtu üldkogu kontrollib mingi normi (või selle puudumise) vastavust põhiseadusele, annavad tihti kõnealuse normi põhiseadusele vastavusele omapoolse hinnangu/arvamuse ka näiteks Riigikogu õigus- ja põhiseaduskomisjon, justiitsminister ning õiguskantsler. Sellistel juhtudel on võimalik, et riigikohtu lahendisse satuvad ladina terminid, mida on eelnimetatud isikute või institutsioonide poolt kasutatud. Seitsme aasta jooksul esines riigikohtu lahendites vaid ühel korral ladina termin mõne muu isiku või institutsiooni poolt kasutatuna peale kohtute või kohtumenetluse poolte. Nimelt kasutas 2008. aastal toonane justiitsminister Rein Lang oma arvamuses riigikohtu üldkogule terminit *a priori*.²²⁴

²²² RKKKo 3-1-1-117-06, p 2, lk 2.

²²³ KrMS § 353 p 4, § 356; VTMS § 169.

²²⁴ RKÜKo 3-1-1-86-07, p 9, lk 5.

Kokkuvõte

Käesolevat alapeatükki terminite kasutajatest kokku võttes tuleb esmalt tõdeda, et kohtulahendites kasutatakse ladina termineid eelkõige otsuse teinud kohtu enda põhjendustes ning alamate astmete kohtute otsustusi refereerides. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutatakse ladina termineid rohkem Tallinna ringkonnakohtu poolt. Riigi- ja ringkonnakohtute lahendites kasutatakse kohtute põhjendustes ladina termineid sarnases suurusjärgus – vastavalt 88,4% ja 82% juhtudest. Riigikohtunike eriarvamustes ei esinenud ladina termineid väga sageli, enim kasutas ladina termineid riigikohtunik Eerik Kergandberg. Süüdistatavad/menetlusosalused isikud kasutavad ladina termineid väga harva ning siis on neid tõenäoliselt apellatsiooni või määruskaebuse koostamisel abistanud kas kaitsjad või pärinevad terminid teistest viidatud kohtulahenditest. Kaitsjad kasutavad võrreldes süüdistatavatega rohkem ladina termineid. Nii süüdistatavad kui kaitsjad kasutavad ladina termineid enamjaolt kriminaalasjades. Kaitsjad, kes esindavad oma kaitsealuseid Tartu ringkonnakohtus, kasutavad ladina termineid sagedamini. Riigi- ja ringkonnakohtute võrdluses kasutavad kaitsjad ladina termineid enam siiski ringkonnakohtute lahendites. Süüdistava poole poolt kasutatakse ladina termineid ainult kriminaalasjades. Prokuratuur kasutab ladina termineid (võrreldes kaitsjatega) väga harva nii riigi- kui ringkonnakohtutes. Lisaks esinevad ladina terminid prokuratuuri poolt kasutatuna ainult Tallinna ringkonnakohtus. Huvitav on aga see, et ringkonnakohtute lahendites kasutab prokuratuur ladina termineid ainult siis, kui ta ise on esitanud apellatsiooni, kuid riigikohtus ainult siis, kui kaitsjad on esitanud kassatsiooni (ehk kassatsioonidele ise vastates).

3.2. Ladina terminite tähenduste esitamine kohtulahendites

Kohtulahend on õiguskultuuri ja selle kaudu kogu kultuuri osa.²²⁵ Kohtud loovad ühiskonnas ennustatavust ning lahendavad olulisi õiguslikke probleeme kohtulahendite kaudu. Kohtulahendite adressaatide ring on küllaltki lai.²²⁶ Kõigepealt on kohtulahend oluline kohtumenetluse osalistele. Kriminaal- ja väärteomenetluses on kohtulahend kõige olulisem süüdistatavale või menetlusosalusele isikule, sest just tema on see, keda kõige otsesemalt kohtulahend mõjutab – kas ta mõistetakse õigeks või süüdi ning kui süüdi, siis millist ja kui rasket karistust peab ta kandma. Prokurörile, kohtuvälisele menetlejale ning kaitsjale annab kohtulahend tagasisidet nende töö kvaliteedi kohta, mis vähemasti esimese kahe puhul mõjutab omakorda ka nendesse institutsioonidesse suhtumist teiste ühiskonnaliikmete poolt.

²²⁵ E. Kergandberg, lk 29.

²²⁶ A. Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012, lk 87.

Kohtulahendite adressaatideks on kindlasti ka juristkond laiemalt, neile pakub enim huvi just see, milline on õigus ning selle kohaldamisel aktsepteeritud praktika konkreetsetes küsimustes.²²⁷ Eriliselt pööratakse nii õigusteadlaste kui –praktikute poolt tähelepanu kohtulahenditele küsimustes, millele varasem kohtupraktika ei ole kas üldse või siis ühest vastust andnud. Seega on kohtulahendite väga oluliseks ülesandeks kujundada õiguse rakendamise praktikat, luues seeläbi uut õigust. Ringkonnakohtute lahendite puhul saab rääkida ka riigikohtust kui veel ühest adressaadist. Kindlasti on iga kohtulahendi tegemisel kohtu eesmärgiks veenda menetlusosalisi (ja tegelikult kõiki ühiskonnaliikmeid) selles, et tegemist on õige ning õiglase lahendusega. Kuid kohtulahendi edasikaebamise võimaluse olemasolu tõttu on ringkonnakohtu lahendite eesmärgiks muuhulgas ka veenda riigikohtu selles, et tehtud lahend on õigusega kooskõlas ning ei vaja tühistamist ega muutmist. Madalamast astmest võib alguse saada isegi kõrgema kohtu praktika muutus.²²⁸ Mistõttu võib ringkonnakohtute lahendite eesmärgiks pidada ka ringkonnakohtu poolt väljendatud uudse seisukoha kinnitamist riigikohtu kui kõrgeima kohtu poolt. Riigi- ja ringkonnakohtute lahendite puhul on menetlusosaliste ning juristkonna kõrval oluliseks adressaadiks ka madalama astme kohtud/kohus. Seda eelkõige olukordades, kus tühistatakse madalama astme kohtu lahend ning saadetakse see viimasele uuesti arutamiseks.²²⁹ Kuid riigikohtu lahendid on lisaks eeltoodule olulised ka õigusallikatena²³⁰ kõikidele, kes õigusega kokku puutuvad. Viimaseks tuleb kohtulahendite adressaatidena nimetada veel ühiskonda tervikuna, selle liikmed peavad ühiskonna normaalseks toimimiseks kohut usaldama ning tehtud lahenditega nõustuma ja neid aktsepteerima.²³¹ Seega on nii riigi- kui ringkonnakohtute lahenditel palju erinevaid adressaate, kes kõik ei oma õigusharidust. Seetõttu peavad olema kohtulahendid arusaadavad eelkõige süüdistatavale ja menetlusalusele isikule, kuid ka juristidele ning igale keskmisele Eesti elanikule. Eeltoodust tulenevalt on väga oluline analüüsida, kas ladinakeelsete terminite kasutamine uuritud kohtupraktikas võib/võis negatiivselt mõjutada lahenditest arusaamist.

Käesolevasse töösse kaasatud kohtupraktika põhjal võib etteruttavalt öelda, et ladina terminite kasutamine ei ole raskendanud kohtulahendite sisu mõistmist. Riigi- ja ringkonnakohtud kasutasid ladina terminite tähenduse avamiseks peamiselt kaht võimalust – kas lisades lausesse termini tõlke või selgituse selle tähenduse kohta.

²²⁷ A. Kangur, lk 88.

²²⁸ *Ibid.*

²²⁹ KrMS § 342¹, § 364; VTMS § 2, § 178 lg 1 p 1.

²³⁰ KrMS § 2 p 4; VTMS § 2.

²³¹ A. Kangur, lk 89.

Termini tõlke esitamiseks kasutati erinevaid mooduseid. Üheks neist oli termini tõlke lisamine termini järel sulgudes. Näiteks *in dubio pro reo* põhimõtte lauses: “Seejuures kordab Riigikohtu kriminaalkolleegium otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-24-06 väljendatud seisukohta, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* (kahtluse korral süüdistatava kasuks) põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust puudulike tõendite alusel.”²³² Paljudel juhtudel aga kasutati ladinakeelset terminit ennast sulgudes eestikeelse vaste järel. Näiteks *lex specialis* lauses: “Et väärteokaristusõiguses sätestatud norm võib olla erinormiks (*lex specialis*) kuriteokoosseisu suhtes, on lisaks osundatud õiguskirjanduse seisukohtadele ringkonnakohtu hinnangul tunnustanud ka senine kohtupraktika”²³³ või *modus operandi* lauses: “Erinevate kuritegude toimepanemise viisi sarnasus (nn *modus operandi*) võib anda võimaluse järeldada, et need on toime pannud sama isik.”²³⁴ Sulgude kasutamise kõrval teine võimalus, mida termini tõlke esitamisel kasutati, oli tõlke lisamine termini järel, kasutades termini ja selle tähenduse eristamiseks sidesõna “ehk”. Näiteks *ultima ratio* lauses: “Karistusõiguslik sekkumine peab sellisel juhtudel lähtuma *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõttest”²³⁵ või *ne bis in idem* termin lauses: “Tegemist on nn *ne bis in idem* põhimõttega ehk sama teo eest teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga.”²³⁶

Teine tähenduse avamise viis, mida kohtulahendites ladina terminite sisu avamisel kasutati, oli ladinakeelse terminiga väljendatud põhimõtte selgituse välja toomine. Näiteks esines termin *conditio sine qua non* lauses: “Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsustes nr 3-2-1-53-06, 3-2-1-45-08 märkinud, et VÕS § 127 lg 4 mõtte kohaselt peab teo ja kahju vahel põhjusliku seose tuvastamisel kasutama nn *conditio sine qua non* – testi, mille kohaselt ajaliselt eelnev sündmus loetakse hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud.”²³⁷ Termin tähenduse avamisel kasutati ka viitamist sättele/sätetele, milles see põhimõtte sisaldub. Kuid sellisel juhul ei avatud lauses endas termini sisu. Näiteks kasutati *nullum crimen sine lege* põhimõtet lauses: “Seetõttu on vajalik peatuda ka küsimusel, kas juhul, kui isik on kolmanda teo toime pannud pärast KarS § 199 lg 2 p 9 kehtestamist ja tema varasemad teod on toime pandud enne selle sätte jõustumist, on

²³² RKKKo 3-1-1-88-06, p 12, lk 6.

²³³ TlnRnKo 19.10.2010, 1-10-935/26, p 8, lk 6.

²³⁴ TrtRnKo 15.06.2010, 1-09-16999/34, lk 14.

²³⁵ RKKKo 3-1-1-82-07, p 8, lk 3; TlnRnKo 28.12.2009, 4-09-14678/14, p 17.2, lk 10.

²³⁶ TlnRnKo 21.10.2011, 1-11-4213/27, p 11, lk 9.

²³⁷ TlnRnKo 23.09.2009, 1-07-12096/24, p 2, lk 5.

tegemist *nullum crimen sine lege* põhimõtte rikkumisega KarS § 5 lg 3 tähenduses.²³⁸ *In dubio pro reo* põhimõtte allikatele viidati näiteks lauses: “Sellega on kohus rikkunud *in dubio pro reo* põhimõtet KrMS § 7 lg 3 mõistes. /.../ Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud nn in dubio pro reo põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikuid süüstatavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”²³⁹

Kõikidest 47 erinevast kasutatud ladinakeelsest terminist kõige keerukamaks ning vähemtuntuks ja –kasutatuks saab pidada *vim vi repellere licet* põhimõtet, mille kohaselt on lubatud vägivalda tõrjumine vägivallaga.²⁴⁰ Seda terminit kasutas kaitsja järgnevas lauses: “Kuni omavoli veel lõppenud ei ole ja see ei ole viinud valduse kaotusele, on valdajal õigus enesekaitsele ja ta tohib omavoli jõuga tõrjuda (*vim vi repellere licet* - ldn).”²⁴¹ Seega isegi sellise haruldase termini puhul oli lauses toodud välja selle sisu ning mõte.

Kohtupraktikas esinenud ladinakeelsete terminite tähenduse väljatoomist kokku võttes peab tõdema, et kohtulahendites leiti erinevaid viise, kuidas termini sisu avada ka nendele, kellel ei ole õigusteaduslikku või filoloogilist haridust/teadmisi. Ladinakeelset terminit kasutati lauses näiteks koos tõlke, selgituse või viitega sätetele, milles terminiga väljendatud põhimõte on kirja pandud. Seega on kohtulahenditest ning nendes esinevatest ladinakeelseid termineid sisalduvatest lausetest võimalik aru saada ka termini tähendust algselt teadmata.

3.3. Ladina terminite õigekiri

Ladinakeelsete väljendite vigane kasutus võib muuta teksti sisu, mis omakorda võib raskendada kohtulahendi mõistmist.²⁴² Kasutades võõrkeelseid sõnu ja väljendeid, peab esmalt järgima selle keele grammatikareegleid, kust sõna või väljend pärineb. Teiseks tuleb osata võõrkeelseid termineid eesti keeles käänata ning tekstis korrektselt esile tuua. Ütlematagi selge on see, et ükskõik millises keeles kirjutades tuleks vältida igasuguseid trüki- ning hooletusvigu. Toetudes uuritud alusmaterjalile tuleb tõdeda, et kahjuks on nii ringkonnakohtud kui riigikohus ladinakeelsete terminite kasutamisel eelnimetatud põhimõtete

²³⁸ RKKKo 3-1-1-87-08, p 12, lk 4.

²³⁹ TlnRnKo 08.02.2011, 1-10-1689/14, p 4, lk 7; TlnRnKo 08.06.2009, 1-08-13885/12, p 4, lk 3.

²⁴⁰ K. Adomeit jt, s.v. *vim vi repellere naturaliter licet*, lk 261.

²⁴¹ TlnRnKo 07.04.2010, 1-09-14947/21, lk 4.

²⁴² M. Ristikivi. *Iurisconsulti grammaticis soluti sunt?* – Õiguskeel 2011, lk 78.

vastu eksinud. Kokku kasutati ladinakeelseid termineid 459 korral. Nendest 59 korral²⁴³ esines ladinakeelne termin keeleliselt ebakorrektselt. Seega 13% terminitest, mis esinesid kohtuotsustes, ei olnud korrektselt kirja pandud.

Grammatikareeglite vastu eksimine

Tsitaatsõnad ja –väljendid on puhtvõörkeelsed ning neid kirjutatakse nagu võörkeeles, kust nad on võetud.²⁴⁴ Seega ladinakeelsete väljendite kasutamisel/kirjutamisel peab järgima ladina keele grammatikareegleid. Ladinakeelsete terminite puhul eksiti kokku neljal korral termini grammatilises vormis, kuid mitte ükski järgnevalt toodud viga ei mõjutanud terminist, seda sisaldavast lausest või kohtulahendist arusaamist.

Tartu ringkonnakohus eksis grammatikareeglite vastu kokku kolmel korral, kuid ühes ja samas kohtulahendis. Veelgi enam, eksimus puudutas vaid üht terminit, mida kasutati 2011. aasta kohtuotsuse järgnevas lauses: “Karistusseadustiku § 83 lg 1 tõlgendamisel, mis annab aluse süüteo toimepanemise vahendi (nn *instrumenta sceleris*) konfiskeerimiseks, on Riigikohtu praktika jagatav põhimõtteliselt kahte etappi. See aga ei tähenda, et ka siinkohal ei saaks/tuleks silmas pidada juba mainitud julgestuseesmärki selle teises tähenduses (täiendav suunatus süüteo toimepanemise vahendile) ja seda just selleks, et *instrumenta sceleris*’t ei kasutataks tulevikus süütegude toimepanemisel. Seega on tuvastatav, et kõnealust sõiduautot kasutati vahetult ja eesmärgipäraselt kui *instrumenta sceleris*’t süüteo toimepanemiseks, mis annab täiendava aluse ning põhjuse selle sõiduki konfiskeerimiseks.”²⁴⁵ Toodud lausetest nähtub, et terminit on soovitud kasutada tähistamiseks mõistet “toimepanemise vahend”, kuid esitatud lauses on ladina terminit kasutatud tegelikult mitmuse vormis ehk tähenduses “toimepanemise vahendid”. Ainsuses on termini grammatiline vorm aga *intrumentum sceleris*.²⁴⁶

Riigikohtu lahendites esines vaid ühel korral ladina termin vales grammatilises vormis. 2011. aasta otsuses on riigikohus kasutanud lauset: “Tulenevalt PS § 23 lg-s 1 sätestatud karistusõiguse tagasiulatava jõu keelust tuleb süüdimõistetute suhtes kohaldatavat

²⁴³ Arvesse on võetud vaid ebakorrektsete terminite arvu, mitte esinenud õigekirjavigade arvu. Põhjusel, et üksikute terminite (3 tk) puhul esines mitu rikkumist samaaegselt (nt käändelõpu ebakorrektna lisamine ning muust tekstist eristamata jätmine).

²⁴⁴ T. Ereht. Eesti ortograafia. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005, lk 16.

²⁴⁵ TrtRnKo 27.09.2011, 1-11-5725/15, lk 4–5.

²⁴⁶ Kui “vahend” oleks ladina keeles a-lõpuline nimisõna, siis peaks tegemist olema naissoost (*femininum*) sõnaga, kuid “vahend” on hoopis kesksõost sõna (*neutrum*). Mistõttu on “vahend” ladina keeles ainsuse vormis *instrumentum*. – M. Ristikivi. Ladina keel juristidele. 4. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 170; R. Kleis jt, s.v. *instrumentum*, lk 616.

materiaalõigust tõlgendada viisil, mis kõige vähem tema põhiõigusi riivab (*lex mitius*).²⁴⁷ Soovitud on kasutada terminit tähenduses “pehmem seadus”, kuid eksitud on omadussõna keskvõrde soovormi valikul. Nimelt on omadussõna vorm sõltuv sellega kaasas käiva nimisõna soost.²⁴⁸ Kuna sõna *lex* on naissoost sõna, siis oleks pidanud ka omadussõna *mitis* esinema keskvõrdes naissoost vormis, kuid *mitius*’e puhul on tegemist omadussõna keskssoost vormiga keskvõrdes. Tähenduses “pehmem seadus” oleks termini grammatiliselt korrektne vorm seega *lex mitior*.²⁴⁹ Seega kui ringkonnakohtus eksiti nimisõna ainsuse ja mitmuse eristamisel, siis riigikohtu otsuses seisneb eksimus selles, et omadussõna ei ole osatud õigesti kasutada keskvõrdes. Riigikohtu poolt kasutatud lausest lähtuvalt võiks isegi öelda, et soovitud on kasutada mitte keskvõrret, vaid lausa ülivõrret ehk terminit, mille tähendus oleks “pehmeim seadus”. Sellisel juhul oleks nimetatud termini õige grammatiline vorm *lex mitissima*.²⁵⁰

Käänamisvead

Tsitaatsõnu ja –väljendeid tuleb eesti keeles käänta ülakoma abil.²⁵¹ Selle keelereegli vastu eksiti kokku kolmel korral, neist üks kord riigikohtu lahendis ning kaks korda ringkonnakohtute lahendites. See-eest ei takistanud järgnevalt esitatud käänamisvead terminit, seda sisaldavat lauset või kohtulahendit ennast mõistmast.

Tallinna ringkonnakohtu 2009. aasta otsuses kasutati terminit *musculus psoas* lauses: “*Musculus psoase* piirkonnas siledaservaline vigastus.”²⁵² Esiletoodud lauses lisati terminile *musculus psoas* omastava käände lõpp kohe termini lõppu, kasutamata ülakoma. Korrektne lause oleks pidanud välja nägema järgmiselt: “*Musculus psoas*’e piirkonnas siledaservaline vigastus.” Tartu ringkonnakohtu 2010. aasta otsuses kasutati terminit *numerus clausus* lauses: “Lisaks ei ole kaitsjal õnnestunud leida ühegi EL liikmesriigi seadusandluses sellist regulatsiooni, kus ei oleks jälitustegevust lubavaid kuritegusid loetletud *numerus claususe*

²⁴⁷ RKKKo 3-1-1-63-11, p 12, lk 5.

²⁴⁸ “Adjektiivide meessoost vorme kasutatakse koos meessoost sõnadega, naissoost vorme koos naissoost sõnadega, keskssoost vorme koos keskssoost sõnadega.” – M. Ristikivi. Ladina keel juristidele, lk 101.

²⁴⁹ Ladinakeelne sõna *lex* on naissoost (*femininum*) nimisõna, mille tähendus eesti keeles on “seadus”. Ladinakeelne sõna *mitis* on omadussõna, mille tähendus eesti keeles on “pehme”. Moodustades keskvõrret ehk komparatiivi on nii mees- kui naissoost sõnade puhul komparatiivi lõpuks –ior ning keskssool -ius. Kuna nimisõna *lex* on naissoost sõna, siis peab teda iseloomustav omadussõna (keskvõrdes) olema samuti naissoost vormis (vt eelmist viidet). Mistõttu naissoost keskvõrre omadussõnast *mitis* olekski *mitior* ning sõnaühend “pehmem seadus” seega *lex mitior*. – M. Ristikivi. Ladina keel juristidele, lk 104; R. Kleis jt, s.v. *lex*, lk 673 ja s.v. *mitis*, lk 718–719.

²⁵⁰ Ülivõrde ehk superlatiivi moodustamisel peab omadussõna naissoost vorm lõppema a-ga. Mistõttu ülivõrre omadussõnast *mitis* oleks *mitissima* ning sõnaühend “pehmeim seadus” seega *lex mitissima*. – M. Ristikivi. Ladina keel juristidele, lk 104.

²⁵¹ T. Erelt. Eesti ortograafia, lk 16 ja 84.

²⁵² TlnRnKo 08.12.2009, 1-09-4625/25, lk 5.

alusel erinevalt Eestist.”²⁵³ Sarnaselt Tallinna ringkonnakohtule lisati ka Tartu kohtu otsusest esiletoodud lauses ladinakeelsele terminile omastava käände lõpp kohe termini enda lõppu, kasutamata sealjuures ülakoma. Korrektne lause oleks pidanud välja nägema järgmiselt: “Lisaks ei ole kaitsjal õnnestunud leida ühegi EL liikmesriigi seadusandluses sellist regulatsiooni, kus ei oleks jältustegevust lubavaid kuritegusid loetletud *numerus clausus*’e alusel erinevalt Eestist.”

Riigikohtu ainus ladinakeelse termini käänamisviga jääb aastasse 2005, mil terminit *obiter dictum* kasutati järgnevalt: “Riigikohtu kriminaalkolleegium peab kohtupraktika ühtlustamiseks *obiter dictumi* korras vajalikuks peatuda ka metsavarguste toimepanemismvormidel.” Terminile lisatud käändelõpust nähtub, et terminit sooviti kasutada omastavas käändes.

Trüki- ja hooletusvead

Riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esines trüki- või hooletusvigu kokku kuuel korral. Vead väljendusid peamiselt selles, et mõni täht või tähemärk oli üleliigne või hoopiski puudu. Seega oli tegemist vigadega, mis ei mõjutanud terminist, seda sisaldavast lausest või kohtulahendist endast arusaamist.

Ringkonnakohtutest Tartus ei olnud mitte ühtegi trüki- ega hooletusviga. Kõik neli ringkonnakohtute poolt tehtud vead esinesid ainult Tallinna ringkonnakohtu lahendites. Põhjuseks, miks nn lohakusvead esinesid ainult Tallinna ringkonnakohtus võiks pidada fakti, et Tallinnas kirjutatakse keskmiselt 3 korda rohkem kohtulahendeid, mis muudab vea avastamise keerulisemaks. Tuleb märkida, et siiski on suurem osa nimetatud vigadest jäänud 2009. aastasse, kus neid esines kokku kolm korda. Esmalt kasutati terminit *in dubio pro reo* lause keskel suure algustähega.²⁵⁴ Teiseks oli termini *visualis* puhul kasutatud vokaali “a” topelt ehk termin esines lauses kujul *visuaalis*.²⁵⁵ Kolmandaks esines termin *a priori* üleliigse ülakomaga, olles kujul *a’piori*.²⁵⁶ Mitte ühtegi nn lohakusviga ei leidunud 2010. aastal.

²⁵³ TrtRnKo 10.12.2010, 1-08-7474/53, lk 30.

²⁵⁴ “Apellantide väidete osas, et M. Võrk on süüdi tunnistanud vaid kaudsete tõendite alusel ning kõrvaldamata kahtlused on tõlgendatud süüdistatava kahjuks, peab kohtukolleegium vajalikuks osutada Riigikohtu poolt sedastatule, et *In dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.” (rõhutus lisatud) – TlnRnKo 11.05.2009, 1-07-9015/35, lk 8.

²⁵⁵ “Ladinakeelsed väljendid “*audire*” ja “*visuaalis*” tähistavad kuulmise ja nägemise abil tajutavat.” (rõhutus lisatud) – TlnRnKo 20.10.2009, 1-04-179/30, lk 10.

²⁵⁶ “Kui kohus on välistanud süüdimõistmise kaudsete tõendite põhjal *a’piori*, siis on ta läinud vastuollu KrMS § 61 sätestatud tõendite vaba hindamise põhimõttega ja rikkunud sellega oluliselt kriminaalmenetlusõigust.” (rõhutus lisatud) – TlnRnKo 27.11.2009, 1-06-12187/60, lk 7.

Viimasel uuritaval aastal esines vaid üks trüki- või hooletusviga, kus termini *in dubio pro reo* puhul oli puudu esimene osa terminist ehk sõna “in”. Kuid kuna samas lahendis eelnes vigasele terminikasutusele termin *in dubio pro reo*, siis saab juba ainuüksi sellest järeldada, et termini osa “in” lihtsalt unustati või kustutati inimliku eksituse tõttu.²⁵⁷

Seitsme aasta jooksul paistsid riigikohtu lahendid silma keelelise korrektsuse poolest. Mainida võiks siinkohal vaid kahte juhtumit. Kõigepealt kasutati 2006. aastal ladinakeelset väljendit *nullum crimen nulla poena sine lege certa* üleliigse komaga, esinedes lauses järgmisel kujul: “Kassaator aga leiab, et M. Hansoni süüdimõistmisel on rikutud määratletuspõhimõtet (*nullum crimen, nulla poena sine lege certa*) ning tegelikkuses puuduvad reeglid, mis määraksid, kuidas tuleb salastatud teabega toimida pärast sellise teabe väljaviimist turvaalalt.”²⁵⁸ Enamjaolt nimetatud terminis koma ei kasutata.²⁵⁹ Teine nn hooletusviga esines 2009. aasta otsuses, kus terminile *reformatio in peius* oli esimesele sõnale lisatud liigne “n”, esinedes seega kujul *reformation in peius*.²⁶⁰ Nimetatud viga tekkis arvatavasti põhjusel, et arvutiklaviatuuril asuvad täht “n” ja “tühiku” klahv niivõrd lähestikku, et soovides sisestada tühikut pärast sõna *reformatio*, lisandus enne tühikut eelmise sõna lõppu täht “n”. Teine võimalik selgitus tekkinud hooletusveale võib olla see, et arvutiprogramm, millel töötab inglisekeelne *speller* (ehk n-ö keelekorrektor), lisab automaatselt ise ladinakeelsete sõnade lõppu tähe “n”.

Eristamine muust tekstist

Muust tekstist eristamiseks tuleb tsitaatsõnu ja –väljendeid kirjutada teises, nn kursiivkirjas.²⁶¹ Vaieldamatult kõige enam esinenud termini ebakorrektna kasutusviisi väljendus uurimismaterjalis selles, et terminit ei oldud muust tekstist eristatud (78%-l juhtudest). Sealjuures on tegemist termini ebakorrektna kasutamisega, mis ei mõjuta üldse terminist endast, seda sisaldavast lausest või kohtulahendist arusaamist. Kokku kasutati ladina termineid kolme aasta jooksul ringkonnakohtute lahendites ning seitsme aasta jooksul riigikohtu lahendites 459 korral, kuid lausa 49 korral ehk 11% juhtudest ei peetud nimetatud

²⁵⁷ “Kriminaalõiguses kehtiva *in dubio pro reo* põhimõtte kohaselt tõlgendatakse kõik kriminaalmenetluses tekkinud kahtlused süüdistatava kasuks. Nimetatud kahtluse olemasolu andis maakohutule põhjendatud aluse lähtuda *dubio pro reo* põhimõttest ja tõlgendada kõrvaldamata kahtlused süüdistatava kasuks”. (rõhutused lisatud) – TlnRnKo 24.10.2011, 1-10-4571/23, lk 2 ja 12.

²⁵⁸ RKKKo 3-1-1-90-06, p 22, lk 12.

²⁵⁹ K. Adomeit jt, s.v. *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, lk 184.

²⁶⁰ “Ringkonnakohus ei tuvastanud *reformation in peius* keelu põhimõtte väidetavat rikkumist.” (rõhutus lisatud) – RKKKo 3-1-1-99-09, p 10, lk 4.

²⁶¹ T. Erelt. Eesti ortograafia, lk 16; E. Silvet, lk 18. Samal seisukohal ollakse ka üliõpilastööde kirjutamise ja vormistamise juhendis: “Võõrkeelsed terminid ja vähetuntud võõrsõnad, mis kirjutatakse ja hääldatakse võõrkeelsetena, tuleb kirjutada kursiivis.” – J. Sootak (koost). Üliõpilastöö kirjutamine ja vormistamine: juhend õigusteaduskonna üliõpilasele. Tallinn: Juura 2011, lk 13.

keelereeglist kinni. Eksimusi ladinakeelse termini põhitekstist eristamisel esines 2008. aastal 2 korral, 2009. aastal 18 korral, 2010. aastal 14 ning 2011. aastal 15 korral. Ringkonnakohtute lahendites ei eristatud ladina termineid muust tekstist kokku 44 ning riigikohtu lahendites 5 korral (ehk vaid 10% kõikidest eksimustest). Seega järgis riigikohus võrreldes ringkonnakohtutega nimetatud keelereeglit oluliselt suuremal määral. Huvitaval kombel esinesid ringkonnakohtute poolt 2009. aastal tehtud eksimused kõik Tallinna ringkonnakohtu ning 2010. aasta eksimused Tartu ringkonnakohtu lahendites.

Üldiselt ei eristatud ladina terminit tekstist üldse ehk termin esines täpselt samas kirjastiilis nagu eestikeelne ümbritsev tekstki – tavakirjas. Näiteks: “Kohus on jätnud kohaldamata ne bis in idem põhimõtte.”²⁶² Kuigi üldjuhul tähendab ladina termini tekstist eristamine selle kirjutamist kursiivkirjas, siis esines ka kuus juhtumit, kus kohtulahendis oli lause ja/või lõigu põhitekst esitatud kursiivkirjas, näiteks lause: “*Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames ex post kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning ultima ratio põhimõtte järgimist.*”²⁶³ Mistõttu sellises olukorras oleks ladinakeelne termin pidanud esinema tavakirjas. Vastasel korral kui kogu lause või lõik on kursiivkirjas ning ka ladinakeelne (või muu võõrkeelne) termin on kursiivis, siis ka sellisel juhul ei eristata võõrkeelset terminit omakeelsest tekstist.

Mõningatel juhtudel (kokku 8 korral) püüti ladinakeelseid termineid muust tekstist eristada jutumärkide kasutamisega, näiteks lauses: “Õiguse üldpõhimõtete kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi (“lex specialis derogat legi generali”).”²⁶⁴ Selline lähenemine ei ole keelereeglitest lähtuvalt siiski kõige soovitatum viis võõrkeelset terminit omakeelsest tekstist eristada. Siinkohal tuleks märkida, et kõik riigikohtu poolsed eksimused olid eranditult seotud jutumärkide kasutamisega ladinakeelse termini tekstist eristamisel.

Kokkuvõte

Võttes kokku kõik esinenud õigekirjavead ladina terminite kasutamisel, tuleb esmalt tõdeda, et 13% terminitest olid kohtulahendites kirja pandud vähemalt üht ülaltoodud keelereeglit rikkudes. Üksikutel kordadel esines ladinakeelne termin vales grammatilises vormis – kolmel korral sooviti kasutada nimisõnalise termini ainsuse vormi, kuid kirjutati mitmuse vorm ning ühel korral ei osatud omadussõna puhul moodustada keskvõrret. Ladina terminite kasutamisel

²⁶² TlnRnKo 25.11.2009, 1-08-194/50, lk 6.

²⁶³ TlnRnKo 22.11.2011, 1-10-17400/32, lk 8.

²⁶⁴ RKKKm 3-1-1-75-08, p 10.1, lk 3.

eestikeelsetes lausetes on tihtipeale vajalik terminite käänamine ning sellisel juhul tuleb käändelõpp võõrkeelsetele terminitele lisada ülakoma abil. Kolmel juhul ei olnud kohtulahendites terminite väljendamisel omastavas käändes käändelõpu lisamisel kasutatud ülakoma, vaid käändelõpp oli lisatud kohe ladinakeelsele terminile. Vähesel määral (vaid kuuel korral) esines trüki- või hooletusvigu, mis seisnesid peamiselt selles, et mõni täht või tähemärk terminis oli üleliigne või hoopiski puudu. Kõikidest õigekirjavigadest 78%-l juhtudest oli terminite kasutamisel probleemiks see, et neid ei eristatud muust (põhi-)tekstist. Korrektseks tekstist eristamiseks ei saa muuhulgas pidada ka termini paigutamist jutumärkidesse. Sealjuures tuleb märkida, et ülaltoodud neljast üldisest keelereegli rikkumisest kõige vähemolulisem (vähemasti kohtulahendi mõistetavuse mõttes) ongi võõrkeelse termini muust tekstist eristamine. Lisaks on selle keelereegli järgimine pigem tehnilist laadi ettevõtmine, mis ei nõua süüvimist grammatikasse. Seepärast on sedalaadi eksimusi ka kõige kergem märgata ning parandada. Seega kui kohtud edaspidi eristaksid ladinakeelseid termineid muust tekstist teise kirjastiiliga, saaks öelda, et vaid *ca* 3% terminite puhul on eksitud keelereeglite vastu. Sellisel juhul oleks terminite õigekirjavigade esinemine väär- ja kuritegude kohtupraktikas väga harv nähtus. Sealjuures tuleb märkida, et mitte ükski eeltoodud õigekirjavigadest ei mõjutanud ladina terminist, seda sisaldavast lausest ega kohtulahendist tervikuna arusaamist.

3.4. Vahekokkuvõte

Ladina termineid kasutatakse peamiselt kohtute poolt – üle 80% terminitest kasutatakse just kohtute põhistustes. Riigikohtunike eriarvamustes esines ladina termineid harva. Enim kasutas eriarvamustes ladina termineid kohtunik Eerik Kergandberg. Süüdistatavate/menetlusosaluste isikute poolt kasutatakse ladina termineid samuti väga harva ning ka siis on neid tõenäoliselt apellatsiooni või määruskaebuse koostamisel abistanud kas kaitsjad või pärinevad terminid teistest viidatud kohtulahenditest. Süüdistatavatest rohkem kasutavad ladina termineid kaitsjad. Üldiselt kasutavad kaitsjad ladina termineid enam ringkonnakohtutes. Sealjuures kasutatakse ladina termineid kaitsjate poolt sagedamini just Tartu ringkonnakohtus. Võrreldes kaitsjatega kasutab prokuratuur ladina termineid mõlemas kohtuastmes väga vähe. Prokuratuur kasutab ringkonnakohtutest ladina termineid vaid Tallinna ringkonnakohtus. Huvitav on aga see, et ringkonnakohtute lahendites kasutab prokuratuur ladina termineid ainult siis, kui ta ise on esitanud apellatsiooni, kuid riigikohtus ainult siis, kui kaitsjad on esitanud kassatsiooni (ehk kassatsioonidele vastates). Ladina

termineid kasutatakse kõikide kohtumenetlusega seotud poolte poolt peamiselt kriminaalasjades.

Kohtupraktikas esinenud ladinakeelsete terminite tähenduse väljatoomist kokku võttes peab tõdema, et kohtulahendites leiti erinevaid viise, kuidas termini sisu avada ka neile, kellel ei ole õigusteaduslikku või filoloogilist haridust/teadmisi. Ladinakeelset terminit kasutati lauses näiteks koos tõlke, selgituse või viitega sättele, milles terminiga väljendatud põhimõtte on kirja pandud. Seega on kohtulahenditest ning nendes esinevatest ladinakeelseid termineid sisalduvatest lausetest võimalik aru saada ka termini tähendust algselt teadmata.

Ladina terminite õigekirja osas tuleb esmalt märkida, et 13% terminitest oli kohtulahendites kirja pandud vähemasti üht keelereeglit rikkudes. Esines ka termineid, mille kasutamisel oli eksitud korraga mitme keelereegli vastu. Grammatikareeglite osas esinesid üksikud eksimused nimisõna ainsuse-mitmuse ning omadussõna keskvärde moodustamisel. Käänamise puhul esinesid samuti vaid üksikud vead ning seda ladina terminite kasutamisel eestikeelses lauses omastavas käändes. Vähesel määral esines ka trüki- või hooletusvigu, mis seisnesid peamiselt selles, et mõni täht või tähemärk terminis oli üleliigne või hoopiski puudu. Kõikidest õigekirjavigadest 78%-l juhtudest oli terminite kasutamisel probleemiks see, et neid ei eristatud muust (põhi-)tekstist. Korrektseks tekstist eristamiseks ei saa muuhulgas pidada ka termini paigutamist jutumärkidesse. Sealjuures tuleb märkida, et ülaltoodud neljast üldisest keelereegli rikkumisest kõige vähemolulisem ongi võõrkeelse termini muust tekstist eristamine. Samuti on sedalaadi eksimusi kohtulahendites ka kõige kergem märgata ning parandada. Ainuüksi ladina terminite muust tekstist eristamise tulemusel langeks ebakorrektselt esinenud ladina terminite osakaal 3%-le. Lõpetuseks tuleb märkida, et mitte ükski eeltoodud õigekirjavigadest ei mõjutanud ladina terminist, seda sisaldavast lausest ega kohtulahendist tervikuna arusaamist.

KOKKUVÕTE

Ladina keel ei pruugi 21. sajandil enam olla aktiivseks õigusteaduse keeleks, kuid sellest hoolimata on tegemist keelega, millest pärineval terminoloogial on ka tänapäeva Euroopa õigusruumis oluline roll. Käesolevas magistritöös uuriti ladina terminite kasutust Eesti karistusõiguse kohtupraktikas riigikohtu 2005.–2011. aastate ning ringkonnakohtute 2009.–2011. aastate kohtulahendite toel.

Magistritöö hüpotees eeldas, et riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites kasutatakse võrreldes ringkonnakohtute lahenditega rohkem ladina termineid. See hüpotees leidis osaliselt kinnitust. Esmalt seetõttu, et riigikohtu lahendites esinesid ladina terminid kolm korda sagedamini lehekülgede kohta kui ringkonnakohtute lahendites (vastavalt 15,4 lehekülje ja 48,2 lehekülje kohta üks ladina termin). Teiseks esinesid ladina terminid kohtulahendite kohta riigikohtu lahendites samuti *ca* kolm korda sagedamini. Nimelt sisaldas iga viies riigikohtu lahend (aastatel 2009–2011) ladina termineid, kuid ringkonnakohtu puhul vaid iga seitsmeteistkümmes. Hüpotees ei leidnud osaliselt kinnitust aga seetõttu, et ringkonnakohtute lahendites kasutati erinevaid ladina termineid rohkemal arvul ning ka ladina termineid kokku esines arvuliselt rohkem just ringkonnakohtute lahendites. Nimelt kasutati ringkonnakohtute lahendites 28 erinevat ladina terminit, kuid riigikohtu lahendites ühe võrra vähem erinevaid ladina termineid. Samuti esines ringkonnakohtute lahendites ladina termineid kokku 226 korral, kuid riigikohtu lahendites samal perioodil (aastatel 2009–2011) 156 korda.

Käesoleva töö esimene uurimisküsimus oli, millised on kõige enam kasutatavad ladina terminid karistusõiguse praktikas. Uuritud seitsme riigikohtu ning kolme ringkonnakohtute lahendite aastate põhjal olid kaksteist kõige enam kasutatud ladina terminit karistusõiguse praktikas: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ultima ratio*, *ex ante*, *lex specialis*, *lex specialis derogat legi generali*, *modus operandi*, *a priori* ja *ex post*.

Töö teine uurimisküsimus oli, kas uuritavate riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendite alusel ilmneb karistusõigusele omane sõnavara. Kahe kohtuastme võrdluses on võimalik tõdeda, et karistusõiguse kohtupraktikas kasutatakse enamjaolt samu ladina termineid kuri- ja väärteoasjade lahendites. Need õigusharule iseloomulikud terminid ei moodusta küll kõikidest kasutusel olnud erinevate terminite arvust märkimisväärset osa, kuid esinemissageduselt peamise osa. Näiteks riigikohtu

kriminaalkolleegiumi väär- ning kuriteoasjade lahendites moodustasid nn terminoloogilise ühisosa seitse terminit (mis esinesid 2009–2011 perioodi jooksul igal aastal) täpselt 2/3 kõikidest esinenud terminitest, kuid kõigest 26% kõikidest erinevatest terminitest, mida sel perioodil riigikohtu lahendites kasutati. Nendeks terminoloogilist ühisosa moodustavateks terminiteks olid: *in dubio pro reo*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *lex specialis derogat legi generali* ning *a priori*. Ringkonnakohtute lahendites moodustasid nn terminoloogilise ühisosa seitse terminit 78,8% kõikidest esinenud terminitest, kuid kõigest 28% erinevate terminite arvust. Ringkonnakohtute lahendite nn terminoloogiline ühisosa moodustus järgmistest terminitest: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *ultima ratio*, *ex ante*, *modus operandi*, *reformatio in peius* ning *ex post*. Eeltoodust järeldub tõsiasi, et ringkonnakohtutes kasutatakse võrreldes riigikohtuga nn terminoloogilisse ühisossa kuuluvaid termineid enam. Termineid, mida kasutati nii riigikohtu kui ringkonnakohtute lahendites kõikidel ajavahemikku 2009–2011 kuuluvatel aastatel, oli kokku kolm (40-st ehk 7,5%) – *in dubio pro reo*, *ne bis in idem* ja *reformatio in peius*. Nimetatud terminid moodustasid 52,6% terminite kogu esinemisarvust. Esitatud näidete arvandmed osutavad sellele, et kahe kohtuastme ühisosa erinevate terminite arvus võib olla küll väike, kuid see-eest on tegemist nn karistusõiguse aluspõhimõtteid väljendavate terminitega. Seetõttu tingib just selliste terminite tähendus nende tihedama kasutuse õiguspraktika keeles. See on omakorda ka põhjuseks, miks paljud terminid, mis moodustasid terminoloogilise ühisosa, olid ka kaheteistkümne kõige enam esinenud termini hulgas.

Viimane uurimisküsimus puudutas probleeme ladina terminite kasutamisel kohtulahendites arusaadavuse aspektist vaadatuna. Probleemidena analüüsiti käesolevas töös seda, kas kohtulahendites tuuakse mingil viisil välja kasutatud ladina termini tähendus ning kas terminite kasutamisel esinevad õigekirjavead võisid mõjutada kohtulahenditest arusaamist. Analüüsi käigus ilmnis, et kohtulahendites leiti erinevaid viise, kuidas termini sisu avada ka nendele, kellel ei ole õigusteaduslikku või filoloogilist haridust. Ladinakeelset terminit kasutati lauses näiteks koos tõlke, selgituse või viitega sättele, milles terminiga väljendatud põhimõtte on kirja pandud. Seega oli kohtulahenditest ning nendes esinevatest ladinakeelseid termineid sisalduvatest lausetest võimalik aru saada ka termini tähendust algselt teadmata. Ladina terminite õigekirja osas tuleb märkida, et 13% terminitest oli kohtulahendites kirja pandud vähemasti üht keelereeglit rikkudes. Esines ka termineid, mille kasutamisel oli eksitud korruga mitme keelereegli vastu. Esines eksimusi nii grammatika- kui käänamisreeglites. Lisaks leidis terminite kasutamisel ka trüki- ja hooletusvigu. Kõige problemaatilisem oli termini eristamine muust tekstist. Siiski ei olnud ükski rikkumine niivõrd terminit moonutav,

et see oleks mõjutanud ladina termini tähendusest, terminit sisaldavast lausest või kohtulahendist tervikuna arusaamist.

Magistritöö esimesest peatükist, mis analüüsis uurimismaterjale, tuleb välja tuua veel mõned olulised tähelepanekud. Esmalt riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendite kohta: uuritud seitsme aasta jooksul on riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid muutunud kaks korda pikemaks (2005. aastal 3,9 lehekülge, 2011. aastal 7,6 lehekülge). Mahukamad kohtulahendid on arvatavasti lahendites otsuste osakaalu suurenemise ning kohtu aina põhjalikuma kohtuasjade käsitlemise tulemus. Sagenenud on ka ladina terminite kasutamine nii arvuliselt kui suhtarvudes. Näiteks kui riigikohtu lahendite esimesel perioodil (2005–2008) esines igas 10. kohtulahendis ladinakeelseid termineid, siis teisel perioodil (2009–2011) esines ladina termineid juba igas 5. kohtulahendis. Suurenenud on ka ladina terminite esinemissagedus (2005. aasta 7-lt 2010. ja 2011. aastaks juba üle 60). Riigikohtu lahendites kasutatakse ladina termineid peamiselt kriminaalasjade otsustes.

Ringkonnakohtute lahendite osas on oluliseimad tähelepanekud järgmised. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutab Tallinna kohus ladina termineid rohkem (ca 70%-l juhtudest). Tallinna kohtus lahendatakse ka sarnases suurusjärgus kõikidest ringkonnakohtute lahenditest. Ringkonnakohtute lahendid on sarnaselt riigikohtu lahenditele samuti aastatega järjest pikenenud (5,3 leheküljelt 2009. aastal 6,3 leheküljeni 2011. aastal). Tartu ringkonnakohtu lahendid on Tallinna kohtuga võrreldes pikemad. Kolme uuritud aasta jooksul vähenes ringkonnakohtute lahendite üldarv. Sealjuures vähenes otsuste osakaal lahendite hulgas. Seega on ringkonnakohtute lahendite tekstilise mahu suurenemine vaid kohtute põhjalikuma väär- ning kuriteoasjade lahendamise tulemus. Kui riigikohtu lahendite puhul on aasta-aastalt ladina termineid järjest enam kasutatud, siis ringkonnakohtute lahendites esineb ladina termineid järjest vähesemal arvil. Sealjuures peab märkima, et samal ajal kui lahendite üldarv on vähenenud, on ladinaga termineid sisaldanud lahendite arv jäänud samaks (37 tk aastas). See näitab, et ladina termineid kasutatakse küll arvuliselt, kuid mitte suhtarvudes vähem. Samuti on võimalik eeltoodust järeldada, et ühes ringkonnakohtu lahendis kasutatakse vähesematel kordadel ladina termineid. Ringkonnakohtud kasutavad ladina termineid sarnaselt riigikohtuga peamiselt kriminaalasjade otsustes.

Magistritöö põhirõhk lasus töö teisel peatükil – ladina terminite kontekstuaalsel analüüsil. Riigikohtu 2005.–2009. aastate ja ringkonnakohtute 2009. – 2011. aastate lahendites kasutati 47 erinevat ladina terminit kokku 459 korral. Tähelepanuväärne on see, et eespool mainitud

kaksteist kõige enam kasutatud terminit moodustasid 85% kõikidest terminite esinemiskordadest, mistõttu nende kõige enam esinenud terminite kasutus iseloomustab üldisemalt ka kõikide ladina terminite kasutust uuritud perioodi karistusõiguse kohtupraktikas.

Kahteistkümmet kõige enam esinenud termini kasutamist iseloomustas esiteks see, et tavapäraselt kasutati neid termineid kriminaalasjade otsustes kohtu enda põhistustes. Vaid *ab ovo* termin esines alati vääртеoasjade otsustes. Termineid *ab ovo* ning *obiter dictum* kasutas ainult riigikohus. Ülejäänud kõige enam esinenud termineid kasutasid nii riigi- kui ringkonnakohtud. Ringkonnakohtute omavahelises võrdluses kasutas ladina termineid rohkem Tallinna kohus. Sealjuures peab märkima, et ringkonnakohtud kasutasid lahendites termineid sageli tsiteerides varasemaid riigikohtu lahendeid. Tallinna ringkonnakohus oli terminoloogilisel tasandil riigikohtu praktikast rohkem mõjutatud kui Tartu kohus. Üldjuhul kasutati kahteist kõige enam esinenud terminit väga kindlates väljakujunenud olukordades. Ainult *a priori* terminit ei kasutatud nn tüüpolukordades (tulenevalt tema üldisest tähendusest) vaid väga erinevate õiguslike küsimuste käsitlemisel. Terminid, mis ei ole kitsalt õigusteadusliku tähendusega, olid: *ab ovo*, *ultima ratio* ning *a priori*. Sealjuures on *ab ovo* termin Eesti karistusõiguse praktikas kujunenud vääртеomenetlus-õiguslikuks terminiks. Ka *ultima ratio* terminit kasutatakse kindlates olukordades. Üldkasutatavate terminite ning õigusteaduslike terminite piirimail olevateks terminiteks võiks nende tähenduse tõttu pidada termineid *ex ante*, *ex post* ning *obiter dictum*. Kuid ka need on karistusõiguse praktikas kasutusel väga konkreetsetes olukordades. Puhtalt karistus-õiguslikeks terminiteks võib pidada *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *reformatio in peius* ning *modus operandi* termineid. Kõige viimaks tuleb veel märkida, et *ex ante* ja *ex post* ning *lex specialis* ja *lex specialis derogat legi generali* terminid on tähenduslikult seotud terminipaarid. Esimese paari puhul on tegemist vastand-terminitega, mistõttu kasutataksegi kohtulahendites kas üht või teist. Teises paaris toodud terminid on omavahel seotud seetõttu, et üks tuleneb teisest, mistõttu ühel juhul neljast kasutatakse neid termineid ühes ja samas lahendis ka koos.

Käesoleva töö kolmas peatükk käsitles ladina terminite kasutajaid ning probleeme nende kasutamisel kohtulahendites. Ladina terminite kasutajate osas on oluline välja tuua, et termineid kasutatakse peamiselt kohtute poolt – üle 80% terminitest kasutatakse just kohtute põhistustes. Riigikohtunike eriarvamustes esines ladina termineid harva. Enim kasutas eriarvamustes ladina termineid kohtunik Eerik Kergandberg. Süüdistatavate/menetlusaluste isikute poolt kasutatakse ladina termineid samuti väga harva ning ka siis on neid tõenäoliselt

apellatsiooni või määruskaebuse koostamisel abistanud kas kaitsjad või pärinevad terminid teistest viidatud kohtulahenditest. Süüdistatavatest rohkem kasutavad ladina termineid kaitsjad. Üldiselt kasutavad kaitsjad ladina termineid enam ringkonnakohtutes. Sealjuures kasutatakse ladina termineid kaitsjate poolt sagedamini just Tartu ringkonnakohtus. Võrreldes kaitsjatega kasutab prokuratuur ladina termineid mõlemas kohtuastmes väga vähe. Prokuratuur kasutab ladina termineid ringkonnakohtutest vaid Tallinna ringkonnakohtus. Huvitav on aga see, et ringkonnakohtute lahendites kasutab prokuratuur ladina termineid ainult siis, kui ta ise on esitanud apellatsiooni, kuid riigikohtus ainult siis, kui kaitsjad on esitanud kassatsiooni (ehk kassatsioonidele vastates). Apellatsiooni ning kassatsiooni adressaadiks on kohtunik, kes hakkab asja uuesti menetlema. Edasikaebes esitatud argumentatsioon peab olema väga hästi põhjendatud ning veenev, sest vastasel korral ei saavuta kaebuse esitaja alamas astmes tehtud lahendi tühistamist ega muutmist endale soovitud suunas. Kaebust põhjendatakse tihti just teoreetilistest seisukohtadest lähtudes. Ladina termineid kasutatakse kaebuste põhjendustes kui teoreetiliste printsiipide tähistajaid ehk ladina terminid on juristide töövahenditeks oma argumentide põhistamisel teoreetilistele seisukohtadele tuginedes. Ladina termineid kasutatakse kõikide kohtumenetlusega seotud poolte poolt peamiselt kriminaalasjades. Viimaks, õigekirjavigadesse puutuvalt, peab märkima, et ainuüksi ladina terminite muust tekstist eristamise tulemusel langeks ebakorrektselt esinenud ladina terminite osakaal 3%-le.

Käesolev magistr töö näitas, et ka 21. sajandil on ladinakeelsel terminoloogial oluline koht Eesti karistusõiguse (kohtu-)praktikas. Ladina keel on vahend, mis võimaldab juristidel teineteist mõista, sest suurem osa ladina keelest pärit sõnavarast on kinnistunud ühtse ning kindla tähendusega. Mitte ainult nimetatud põhjustel ei ole oluline teada ladina keelt ja terminite tähendusi. Teadusala termineid tuleb mõista ka selleks, et mõista teadust ennast. Antud magistr töö on heaks alusmaterjaliks, et lähemalt uurida Eesti karistusõiguse kohtupraktikat kõigis kolmes kohtuastmes ladina terminite kasutamise pilgu läbi. Selleks tuleks lisaks riigi- ja ringkonnakohtute lahenditele kaasta uurimismaterjalidesse ka maakohtute lahendid.

The Usage of Latin Terms in the Practice of Penal Law

SUMMARY

Roman law is most commonly associated with civil law and when they say, that Roman law has conquered the world two times, they most probably mean the civil law. But just because of that it is not right to think that civil law is all there is to Roman law. European law stems itself from the Ancient Rome and its law, which means that the development of criminal law has greatly been influenced by the Roman law.²⁶⁵ Therefore Latin seems to belong to law by its nature. Nowadays many states use Latin terms and phrases in their legal language.²⁶⁶ Latin complements the legal language by giving accurate definition and linguistic economy.²⁶⁷

The present master's thesis investigates the usage of juridical terminology of Latin origin in the penal law of Estonian judicial practice. The terminology analysed in this study comprises the terms collected from Estonian circuit courts²⁶⁸ and the Supreme Court's criminal chambers' judicial practice. To compare the judicial practice of two courts in penal law, last three available years have been chosen (from 2009 to 2011). In addition the judicial practice of the Estonian Supreme Court's criminal chamber's from 2005 to 2008 is also included in this study. Those years are included because the year 2005 was the first year when Estonian courts had the chance to use Estonia's own penal law legislature (new Penal Code, Code of Criminal Procedure and Code of Misdemeanour Procedure) instead of the Soviet legacy. The inclusion of years 2005 to 2008 provides the opportunity to see how the usage of Latin terms in the Supreme Court has changed during the period Estonia has had its own legislature to base judicial practice on.

In November 2011 the Estonian media discussed whether it is acceptable that a prosecutor uses Latin sentence (*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*)²⁶⁹ without explaining it in the ruling not to commence criminal proceeding, which was addressed to the victim who did not have any knowledge of law or Latin. This case demonstrated the need to study whether this kind of problem also exists in Estonian judicial practice. The theme of this

²⁶⁵ J. Sootak. Kuri karjas, lk 377; J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani, lk 65; O. F. Robinson; G. Dulckeit, S 64–70.

²⁶⁶ M. Ristikivi. *Ignoratis terminis*, lk 27.

²⁶⁷ E. Silvet, lk 17; M. Ristikivi. Latin terms, p 10.

²⁶⁸ Estonia has a three-level court system. Courts of appeal are courts of second instance (sometimes also called circuit courts or district courts). The courts of appeal are situated in Tartu and Tallinn, therefore there are 2 circuit courts in Estonia.

²⁶⁹ This sentence means that no one can transfer more rights to another person than he/she himself/herself has. – M. Ristikivi. *Ladina keelest*, lk 262.

master's thesis is also actual, as no one has studied the usage of Latin terms in the Estonian Supreme Court's criminal chamber's judicial decisions after the court had the opportunity to use Estonia's own legislation instead of the Soviet legacy legislation. Finally, this master's thesis is also important, because the usage of Latin terms in circuit courts' criminal chamber's judicial decisions has not been researched before. Therefore the comparative study of the Supreme Court's and circuit courts's judicial practice has not been carried out in earlier research papers or theses.

The aim of this master's thesis was to analyse the usage of Latin terms in the judicial practice of penal law. For that one hypothesis and three research questions were raised. The hypothesis was the following – in the judicial practice of the Supreme Court more Latin terms are used. This hypothesis was based on the assumption that the Supreme Court's judicial decisions are according to Estonian laws also sources of law.²⁷⁰ In addition the Supreme Court shall accept an appeal in cassation or an appeal against a ruling if the judgment of the Supreme Court is essential for the uniform application of law or elaboration of law.²⁷¹ In the latter situation a clear standpoint has not been developed, as to how a legal question/situation should be resolved. On account of which the Supreme Court has to rely on the theoretical knowledge of penal law and other theoretical sources to create a solution to the problem. Due to the fact that Latin terms are more often used in theoretical sources, the bigger is the chance that some of the Latin terms in those sources will also be used in the judicial practice to analyse and resolve the legal problems. The three research questions were the following: what are the most used Latin terms in penal law's judicial practice; are there many common terms, which are used in penal law; and what are the possible problems of using Latin terms in judicial decisions regarding the understanding of the latter.

The hypothesis was partially confirmed. Firstly, because Latin terms occurred three times more often per page in the Supreme Court's judicial decisions than in circuit courts' ones. Latin terms occurred after every 15.4 pages in the Supreme Court's judicial decisions, but after every 48.2 pages in circuit courts' ones. Secondly, Latin terms occurred also three times more often per decision in the Supreme Court's judicial decisions than in circuit courts' ones. Notably every fifth decision of the Supreme Court contained Latin terms, but only every 17th of circuit courts ones from the same period (2009–2011). The hypothesis was not partially confirmed, firstly because in the decisions of circuit courts more different Latin terms (28

²⁷⁰ KrMS (Code of Criminal Procedure) § 2 p 4; VTMS (Code of Misdemeanour Procedure) § 2.

²⁷¹ KrMS § 349 lg 3 p 2, § 390 lg 5; VTMS § 160 lg 5 p 2, § 196 lg 4.

different terms) were used compared to the Supreme Court's decisions (27 different terms). Secondly, during the same period (2009–2011) there were numerically altogether more times Latin terms used in circuit courts's decision (226 times) than in the Supreme Court's ones (156 times).

The first research question was the following – what are the most used Latin terms in penal law's judicial practice. Based on the Supreme Court's judicial decisions of seven years (2005–2011) and circuit courts' judicial decisions of three years (2009–2011) the most used Latin terms in criminal law were: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ultima ratio*, *ex ante*, *lex specialis*, *lex specialis derogat legi generali*, *modus operandi*, *a priori* and *ex post*.

The second research question was the following – are there many common terms, which are used in penal law. Comparing the Supreme Court and circuit courts it can be stated, that in the judicial practice of penal law mostly the same Latin terms are used in the decisions of criminal cases and misdemeanour matters. Those penal law's common terms do not form a considerable part of all the different terms used, but numerically most of the Latin terms. For example in the Supreme Court's decisions of criminal and misdemeanour cases those seven common terms, which occurred every year from 2009 to 2011, comprised exactly two thirds of all the Latin terms that were used. But at the same time those seven common terms were only 26% of the different terms used in the Supreme Court's decisions during that period. Foregoing seven terms were: *in dubio pro reo*, *ab ovo*, *reformatio in peius*, *ne bis in idem*, *obiter dictum*, *lex specialis derogat legi generali* and *a priori*. In circuit courts' decisions of criminal and misdemeanour cases there were also seven common terms, which occurred every year from 2009 to 2011. Those terms comprised 78.8% of all the Latin terms that were used, but at the same time those seven common terms were only 28% of the different terms used in circuit courts' decisions during that period. The seven common terms in circuit courts' decisions were: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *ultima ratio*, *ex ante*, *modus operandi*, *reformatio in peius* and *ex post*. As the numbers show, in circuit courts' judicial practice the common terms are more often used than in the Supreme Court's judicial practice. There also existed three Latin terms (*in dubio pro reo*, *ne bis in idem* and *reformatio in peius*), which were used in both court levels every year during the period from 2009 to 2011. Those three terms comprised 52.6% of all the Latin terms that were used in that period, but only 7.5% of all the different terms used during those three years. All those examples show, that the number of

common terms can be small, but the usage of those terms is very high. This is also the reason why most of the mentioned common terms are also one of the twelve most used terms.

The last research question was the following – what are the possible problems of using Latin terms in judicial decisions regarding the understanding of the latter. One of the problems analysed in this master's thesis was the question if the meaning of used Latin terms was somehow made clear in judicial decisions. As it turned out, there were many ways how the meaning of Latin term was supplied in the judicial decisions for those who do not have juridical nor philological education/knowledge. For example the translation was given, the term was explained or the provision which stated the meaning of the term was pointed out. Therefore it was possible to understand all the judicial decisions that contained Latin terms without originally knowing the meaning of them. The second possible problem, which was analysed was the question whether the mistakes of writing and using Latin terms affected the understanding of judicial decisions' themselves. Firstly it should be mentioned that 13% of all the terms had violated at least one of the four language rules. Latin terms were also misused so, that they violated several language rules. In this work the four violated language rules were the following: grammatical mistakes when writing the Latin terms (for example confusion with singular and plural forms); declension errors when using Latin terms in Estonian sentences; typing errors and non-distinguishing of Latin terms from the surrounding text. The most problematic was the latter, because about 78% of all the mistakes were related to non-distinguishing. At the same time this is also the easiest error to spot and correct in the judicial decisions. Therefore if court would only improve this aspect, only 3% of all the Latin term used in the judicial practice of penal law would be written down incorrectly. But still non of the aforementioned violations of language rules affected the understanding of the Latin terms nor the judicial decisions.

From the first chapter of this master's thesis, which contained analysis of the research material (judicial decisions of the Supreme Court and circuit courts), the following important observations should be brought out. Firstly regarding the Supreme Court's judicial decisions. During the period from 2005 to 2011 the judicial decisions of the Supreme Court have become two times longer. In 2005 an average the Supreme Court's judicial decision was 3.9 pages long, but in 2011 it consisted of 7.6 pages. More voluminous judicial decisions are most probably the result of a higher proportion of judgments (from the decision) and an even more in depth analysis of each case from the courts. In addition the risen number of criminal decisions may also have effected the lengthening of judicial decisions. The usage of Latin

terms in the Supreme Court's judicial decisions has also increased both in numerically and proportionally. For example during the first period (from 2005 to 2008) Latin terms were used in every 10th judicial decision, but in the second period (from 2009 to 2011) already in every 5th decision. The usage of Latin terms has also increased numerically – in 2005 there were used only 7 Latin terms used, but by 2011 Latin terms were used over 60 times in one year. In the Supreme Court's judicial decisions Latin terms are mostly used in the judgments of criminal cases.

The most important observations from the first chapter regarding circuit courts are the following. When comparing two circuit courts, the data showed that Tallinn District Court used more Latin terms than Tartu District Court. Notably *ca* 70% of all the Latin terms used in circuit courts were used by Tallinn's court. The same proportion is between two courts also in the aspect of resolved judicial decisions. Like the Supreme Court's decisions, circuit courts' decisions also have become longer over the years. In 2009 an average circuit courts' judicial decision was 5.3 pages long, but in 2011 already 6.3 pages, but the Supreme Court's decisions are still longer than circuit courts' ones. When comparing two circuit courts then Tartu's judicial decisions are longer. During the research period (from 2009 to 2011) the number of resolved judicial decisions has decreased. The proportion of judgments from decisions has also decreased. Therefore the increase in the volume of decisions is the result of circuit courts' even more in depth analysis when resolving the criminal and misdemeanour cases. It is noticeable that the Supreme Court's decisions include more Latin terms year by year and circuit courts' decisions include less Latin terms by each year. The reason for this may be that the number of circuit courts' decisions has decreased. But it should be pointed out that the proportion of decisions which include Latin terms has risen over the years, because the overall number of decisions has decreased, but the number of decision which include Latin terms has stayed the same (37 circuit courts' decisions every year have at least one Latin term in it). It shows, that Latin terms are numerically used less, but proportionally more. In addition it shows, that Latin terms are used less frequently in one decision. Like the Supreme Court circuit courts also use Latin terms mostly in the judgments of criminal cases.

The main focus of this master's thesis lied on the second chapter – on the contextual analysis of Latin terms. In the Supreme Court's judicial decisions (from 2005 to 2011) and circuit courts' judicial decisions (from 2009 to 2011) 47 different Latin terms were used altogether 459 times. Remarkable is the fact, that the twelve most used terms (look second research question) comprised 85% of all the Latin terms that were used. Therefore the usage of these

terms in general characterizes the usage of all (or most of the) Latin terms in judicial practice of penal law.

Firstly the usage of the twelve most used Latin terms characterized the fact, that most commonly they were used in the judgments of criminal cases by the deciding court itself. Only the term *ab ovo* was used only in the misdemeanour matters. The terms *ab ovo* and *obiter dictum* were used only in the Supreme Court's judicial decisions. Rest of the most used terms were used in both court levels. When comparing the two circuit courts, then most of the terms were used by the Tallinn District Court. Circuit court very often used Latin terms literally in the same sentences as the Supreme Court had used before (in the decisions of earlier years). In this way Tallinn District Court was more influenced by the earlier Supreme Court's judicial practice than Tartu. The latter was more independent when using Latin terms. But it should also be mentioned that each time when circuit courts used exactly the same sentences from the earlier Supreme Court's decisions, then they at least referred to the specific Supreme Court's decisions, where the sentence originated from. In general all the twelve most used terms were used in very specific and certain situations. Only *a priori* was not used in typical situations, but it had a lot to do with its general meaning. From the twelve most used terms the ones whose meaning originally was not related to law were: *ab ovo*, *ultima ratio* and *a priori*. But the term *ab ovo* has in Estonian penal law become known as a misdemeanour procedure term. The *ultima ratio* term is also used in very specific situations regardless of its non-legal meaning. The terms which can not be classified simply as legal terms nor as generally used terms were: *ex ante*, *ex post* and *obiter dictum*. But even those are in penal law's practice used in specific circumstances. Because of their meaning purely penal law terms were: *in dubio pro reo*, *ne bis in idem*, *reformatio in peius* and *modus operandi*. Last but not least it should be mentioned that terms *lex specialis – lex specialis derogat legi generali* and *ex ante – ex post* are term-pairs because of their related meaning. The first pair is connected, because *lex specialis* term stems from the principle of *lex specialis derogat legi generali*. Therefore in every 4th decision they are used together. The second pair is connected, because they are each others opposites. Therefore they usually are not used together.

The third chapter of this master's thesis analysed the users of Latin terms and the possible problems in connection with the usage of Latin terms in judicial decisions (the latter is addressed before). Regarding the users of Latin terms it is important to address the following. Latin terms are mainly used by the courts – over 80% of the terms are used in the decisions'

motivational part. Dissenting opinions of the Supreme Court's²⁷² justices very rarely included Latin terms. Latin terms were most often used by justice Eerik Kergandberg. Accused or person subject to proceedings also used Latin terms, though very seldom. Even if they used Latin terms, then they most probably had help from their criminal defence counsel or the Latin terms were taken from referred judicial decisions. Criminal defence counsels use more Latin terms than accused or person subject to proceedings. They mostly use Latin terms in circuit courts and when comparing the two circuit courts then more in Tartu. Latin terms were very rarely used by prosecuting authority (prosecutor) in both court levels. Prosecutors used Latin terms in circuit courts only in Tallinn. It is interesting that prosecutors use Latin terms in circuits courts only when they have filed an appeal themselves, but in the Supreme Court only when they answer to the cassation i.e. when the cassation (appeal to the Supreme Court) was filed by the criminal defence counsels. Latin terms are used by all the parties of the judicial procedure mostly in criminal cases.

This master's thesis showed that even in the 21st century juridical terminology of Latin origin has a place in the penal law of Estonian judicial practice. Latin is one of the ways for the lawyers to understand each other, because the majority of the vocabulary which originates from Roman law has petrified with uniform and specific meaning. This is not the only reason to know Latin and the meaning of Latin terms. In addition to understanding the science itself it is needed to understand the terms used in this field of science. This master's thesis gave an opportunity to take a look at the usage of Latin terms in current penal law's practice in Estonia. This master's thesis is an excellent basis to study the usage of Latin terminology in Estonian penal law's practice in all three levels of court system. In order to do that one should add county courts' materials for example the years from 2009 to 2011.

Kersti Heide

/allkiri/

06.05.2013

²⁷² In circuit court from 2009 to 2011 non of the judges made a dissenting opinion.

KASUTATUD KIRJANDUS

Uurimismaterjalid:

1. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2005. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2005–31.12.2005), 161 kohtulahendit.
2. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2006. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2006–31.12.2006), 133 kohtulahendit.
3. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2007. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2007–31.12.2007), 111 kohtulahendit.
4. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2008. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2008–31.12.2008), 93 kohtulahendit.
5. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2009. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2009–31.12.2009), 128 kohtulahendit.
6. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2010. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2010–31.12.2010), 120 kohtulahendit.
7. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2011. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2011–31.12.2011), 123 kohtulahendit.
8. Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide 2009. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2009–31-12.2009), 671 kohtulahendit.
9. Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide 2010. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2010–31-12.2010), 602 kohtulahendit.
10. Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide 2011. aasta kuriteo- ja väärteoasjad (01.01.2011–31-12.2011), 600 kohtulahendit.

Kirjandus:

1. 2. aprillil 1998 vabastas vabariigi president ametist Saare maakohtu kohtuniku Harland Paasi. – Ametlikud teated. Vabariigi president vabastas ametist kohtuniku. Arvutivõrgus: <http://vp1992-2001.president.ee/est/ateated/AmetlikTeade.asp?ID=8108>, 01.04.2013.
2. Adeleye, G. G., Acquah-Dadzie, K. World Dictionary of Foreign Expressions: a Resource for Readers and Writers. Wauconda, Illinois, USA: Bolchazy-Carducci Publishers 1999. Arvutivõrgus: <http://books.google.ee/books?id=a4ddQNrt8e8C&printsec=frontcover&dq=World+Dictionary+of+Foreign+Expressions:+a+Resource+for+Readers+and+Writers&source=bl&ots=nLXCkjtIGG&sig=odTvZDmT6d4MfqWfP7r3i9gK9dQ&hl=et&ei=rYyPTdSiEtKu8QOc>

=

- [7igDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCwQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false](#), 15.04.2013.
3. Adomeit, K., Ristikivi, M., Siimets-Gross, H. *Ladina-eesti õigussõnastik*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005.
 4. Ahven, A. jt (koost). *Kuritegevus Eestis 2009*. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50827/Kuritegevus+Eestis+2009.pdf>, 21.04.2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2010.
 5. Ahven, A. jt (koost). *Kuritegevus Eestis 2010*. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54601/KuritegevusEestis2010_w eb.pdf, 21.04.2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2011.
 6. Ahven, A. jt (koost). *Kuritegevus Eestis 2011*. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57202/Kuritegevus Eestis 2011.pdf>, 21.04.2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2012.
 7. Ahven, A., Salla, J., Vahtrus, S. *Retsidiivsus Eestis. Retsidiivsusuuring*. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50875/Retsidiivsusuuring_2010.pdf, 21.04.2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2010.
 8. Alexy, R. *Põhiõigused Eesti põhiseaduses*. – *Juridica* 2001/eriväljaanne, lk 5–96.
 9. Arjakas, E. *Ladina õigustermin in dubio pro reo* Riigikohtu lahendites. Uurimistö. Tartu: 2013. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).
 10. Benke, N., Meissel, F.-S. *Juristenlatein. Lateinische Fachausdrücke und der Redewendungen der Juristensprache*. 3. Aufl. Wien: Manz 2009.
 11. Berendson, R. *Prokurör vastas kaebusele ladina keeles*. – Postimees 09.11.2011.
 12. *Black's Law Dictionary*. 7th Edition. St. Paul (Minn.): West Group 1999.
 13. Bockel, van W. B. *The Ne Bis In Idem Principle in EU Law: A Conceptual and Jurisprudential Analysis*. Doctoral thesis. The Netherlands: E.M. Meijers Institute of Legal Studies, Faculty of Law, Leiden University 2009. Arvutivõrgus: <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/13844>, 28.04.2013.
 14. Dulckeit, G. *Römische Rechtsgeschichte : ein Studienbuch*. 8. Aufl. München: Beck 1989.
 15. Eesti Teadusportaal. Inimesed. Eerik Kergandberg. Arvutivõrgus: <https://www.etis.ee/portaal/isikuPublikatsioonid.aspx?TextBoxName=kergandberg&PersonVID=754&lang=et&FromUrl0=isikud.aspx>, 01.04.2013.
 16. Erelt, T. *Eesti ortograafia*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005.
 17. Erelt, T. (toim). *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2006.

18. ERIS. Teadus ja arendustegevus Eestis. Isikud. Paavo Randma. Arvutivõrgus: <https://www.eris.ee/person.php?id=5773>, 13.04.2013.
19. Ernits, M. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas. – Juridica 2010/IX, lk 666 – 686.
20. Harland Paas. – 22. mai 2010. aasta Postimees. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/266235/presidendi-tutart-ahvardas-tagasihoidlik-tutarlaps/>, 01.04.2013.
21. Heide, K. Ladina terminid teoses “Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne” ning 2009.–2010. aasta Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).
22. Heide, K. Ladina terminite kasutamine õigusteaduse keelekasutuses: ajakiri Õigus 1920-1922 ja 1939-1940. Uurimistöö. Tartu 2010, lk 31-33. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).
23. Kangur, A. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012.
24. Kergandberg, E. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Tallinn: Juura 1999.
25. Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
26. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
27. Kleis, R. jt. Ladina-eesti sõnaraamat. 2. vlj. Tallinn: Valgus 2002.
28. Kõige retsidiivsemad on vargad ja kelmid. Justiitsministeerium. Pressiteated. 11.03.2010. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/49694>, 21.04.2013.
29. Lellep, V. Ladina terminid ajakirjas Juridica ja Riigikohtu praktikas perioodil 2006–2007. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna teabekeskuses).
30. Lieberwirth, R. Latein im Recht. 3. Aufl. Berlin, München: Verlag Die Wirtschaft 1993.
31. Lill, A. Ladina keel õiguskeele alusena. – Õiguskeel, 1996, nr 4, lk 9–13.
32. Luts, M. Friedrich Carl von Savigny (1779-1861) meetodi- ja süsteemiõpetus. Tartu: Fontes Iuris 1994.
33. Lõhmus, U. *Ne bis in idem* põhimõtte Euroopa Liidu õiguses. – Juridica 2009/IX, lk 584–594.
34. Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012.
35. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

36. Manko, R. The Culture of Private Law in Central Europe After Enlargement: A Polish Perspective. – European Law Journal 2005, Volume 11, Issue 5, pp 544–547. Arvutivõrgus: <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291468-0386/issues>, 03.05.2013.
37. Maurer, K. (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000.
38. Mozley, H. N. Mozley & Whiteley's law dictionary. London [etc.]: Butterworths 1993.
39. Nurm, S. Ladina õigusterminite esinemine Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades aastatel 2002–2003 ja 2008–2009. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2010. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).
40. Nõmper, A. Stigma abordi kaasus. – Juridica 2000/VII, lk 435–450.
41. Orgmets, K. Ladina terminid ajakirjas Juridica ja Riigikohtu lahendites aastatel 2004–2005. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna teabekeskuses).
42. Paavo Randma kohtunikuks nimetamine 1. maist 2007. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12811170>, 13.04.2013.
43. Pau, M. Ladina õigusterminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades aastatel 1994–1995 ja 2009–2010. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).
44. Ploom, T. jt. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn Juura 2007.
45. Radin, M. Radin Law Dictionary. 2nd edition. Dobbs Ferry (N.Y.): Oceana 1970.
46. Registreeritud kuriteod 2003-2010. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/53171>, 21.04.2013.
47. Reinthal, T. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? – Juridica 2010/X, lk 740–750.
48. Riigikohtu mainevihik. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/795/mainevihik1.pdf>, 01.05.2013.
49. Riigikohus. Statistika. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/?id=79>, 06.02.2013.
50. Ristikivi, M. *Ignoratis terminis artis ignoratur et ars*. – Õiguskeel, 2005, nr 2, lk 27–36.
51. Ristikivi, M. *Iurisconsulti grammaticis soluti sunt?* – Õiguskeel 2011, lk 73–78.
52. Ristikivi, M. Ladina keel juristidele. 4. vlj. Tallinn: Juura 2009.
53. Ristikivi, M. Ladina keelest pärit terminite polüseemia ja sünonüümia Eesti õiguskeeles. – H. Metslang, M. Langemets, M.-M. Sepper (toim). Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 3. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2007.
54. Ristikivi, M. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti õiguskeeles. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2006.

55. Ristikivi, M. Ladina õigusterminate ühtsusest Euroopas – Õiguskeel, 2005, nr 4, lk 14–19.
56. Ristikivi, M. Latin terms in the Estonian legal language: form, meaning and influences. Tartu: Tartu University Press 2009.
57. Ristikivi, M. Terminological Turn As a Turn of Legal Culture. – *Juridica International*, 2008, No XV, pp 175–182;
58. Ristikivi, M. Õigusterminid ja õigusharidus, erialase oskussõnavara omandamine. – *Juridica* 2012/III, lk 215–220.
59. Robinson, O. F. *The Criminal Law of Ancient Rome*. Baltimore (Md.): Johns Hopkins University Press 1996.
60. Ruus, E. Ladina õigustermin *ne bis in idem* riigikohtu praktikas. Uurimistöö. Tartu: 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).
61. Sarapuu, A. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu lahendites aastatel 2004–2007. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna teabekeskuses).
62. Savigny, von F. C. *System des heutigen Römischen Rechts*. Erster Band. Berlin: bei Veit und Comp., 1840.
63. Siirus, V. (Vabariigi Presidendi Kantselei Asjaajamistalituse nõunik) e-kiri Kersti Heidele. Tallinn, 18.04.2013. (E-kiri adressaadi valduses).
64. Silvet, E. Ladinakeelne väljend õiguskeeles. – *Õiguskeel* 1997, nr 2, lk 16–19.
65. Sootak, J. *Karistusõigus: üldosa*. Tallinn: Juura 2010.
66. Sootak, J. Kuri karjas. Veretasust kriminaalteraapiani. *Ius Romani* – mitte ainult eraõigus. Tartu: Ilmamaa 2009.
67. Sootak, J. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. – *Juridica* 2009/II, lk 108–113.
68. Sootak, J. Veritasust kriminaalteraapiani: käsitus kriminaalõiguse ajaloost. 2. vlj. Tallinn: Juura 1998.
69. Sootak, J. (koost). Üliõpilastöö kirjutamine ja vormistamine: juhend õigusteaduskonna üliõpilasele. Tallinn: Juura 2011.
70. Teeveer, R. Riigikohtu lahend kui õiguse allikas. – *Eesti kohtu lugu: 2006.-2008. aastal peetud kohtuteemaliste ettekannete valikkogumik*. Tartu: Riigikohus 2008.
71. Tohv, T. Ladina õigusterminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades aastatel 1998–2001. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2010. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õiguse ajaloo õppetoolis).

72. Toomingas, T. Ladina terminid karistusõigusliku õppekirjanduse ja õiguspraktika keelekasutuses. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2007. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna teabekeskuses).
73. Vasli, K. Prokurör vastas kaebusele ladina keeles. – Õhtuleht 09.11.2011.
74. Vettik, A. Õiguskeele kaks arenguteed. – Õiguskeel, 2009, lk 106–110.
75. Vutt, M. Kohtupraktika analüüs Riigikohtus. Kas luuakse teadust, uusi õiguse allikaid või ...? – Juridica 2009/VIII, lk 527–535.
76. Vääri, E. Võõrsõnade leksikon. 7. vlj. Tallinn: Valgus 2006.
77. Wieacker, F. Vom Lebenswert des römischen Rechts. – K. Büchner (Hrsg.). Latein und Europa. Stuttgart: Philipp Reclam jun. 1978, S 95–114 (viidatud: Ristikivi, M. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti õiguskeeles. Magistratöö. Tartu: Tartu Ülikool 2006, lk 8).
78. Wolodkiewicz, W., Krzynowek, J. Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej I orzecznictwie sadow. Warszawa: Liber 2001. (viidatud: Manko, R. The Culture of Private Law in Central Europe After Enlargement: A Polish Perspective. – European Law Journal 2005, Volume 11, Issue 5, pp 527–548. Arvutivõrgus: <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291468-0386/issues>, 03.05.2013.

Õigusaktid:

79. Alaealise mõjutusvahendite seadus. – RT I 1998, 17, 264.
80. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
81. Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (koos lisaprotokollidega). – RT II 2000, 11, 57.
82. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/et/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303ET.01000101.htm>, 28.04.2013.
83. Jälitustegevuse seadus. – RT I 1994, 16, 290 ... RT I, 29.06.2012, 38 (alates 01.01.2013 kehtetu).
84. Kalapüügiseadus. – RT I 1995, 80, 1384 ... RT I, 08.11.2012, 2.
85. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.
86. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10/11, 11.
87. Kohtute seadus. – RT I 2002, 64, 390 ... RT I, 29.12.2012, 8.
88. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 23.02.2011, 45 ... RT I, 03.05.2013, 13.

89. Loomakaitse seadus. – RT I 2001, 3, 4 ... RT I, 18.12.2012, 18.
90. Maksukorralduse seadus. – RT I 2002, 26, 150 ... RT I, 17.04.2013, 14.
91. Metsaseadus. – RT I 2006, 30, 232 ... RT I, 20.03.2013, 22.
92. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. – RT II 2002, 2, 5.
93. Relvaseadus. – RT I 2001, 65, 377 ... RT I, 20.03.2013, 24.
94. Riigihangete seadus. – RT I 2007, 15, 76 ... RT I, 06.07.2012, 13.
95. Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 14.03.2011, 32 ... RT I, 22.03.2013, 21.

Kohtupraktika:

96. EIKo 06.07.2010, 65389/09, Van Anraat vs the Netherlands.
97. RKKKo 3-1-1-63-01
98. RKKKo 3-1-1-84-03
99. RKKKo 3-1-1-101-03
100. RKKKo 3-1-1-17-04
101. RKKKo 3-1-1-114-04
102. RKKKo 3-1-1-32-05
103. RKKKo 3-1-1-78-05
104. RKKKo 3-1-1-21-06
105. RKKKo 3-1-1-24-06
106. RKKKo 3-1-1-66-06
107. RKKKo 3-1-1-80-06
108. RKKKo 3-1-1-82-06
109. RKKKo 3-1-1-88-06
110. RKKKo 3-1-1-90-06
111. RKKKo 3-1-1-100-06
112. RKKKo 3-1-1-104-06
113. RKKKo 3-1-1-117-06
114. RKKKo 3-1-1-120-06
115. RKKKo 3-1-1-124-06
116. RKKKo 3-1-2-4-06
117. RKKKo 3-1-1-12-07
118. RKKKm 3-1-1-18-07
119. RKKKo 3-1-1-59-07

120. RKKKo 3-1-1-62-07
121. RKKKm 3-1-1-80-07
122. RKKKo 3-1-1-82-07
123. RKKKo 3-1-1-91-07
124. RKKKm 3-1-1-95-07
125. RKKKo 3-1-1-101-07
126. RKKKo 3-1-1-28-08
127. RKKKo 3-1-1-32-08
128. RKKKo 3-1-1-33-08
129. RKKKo 3-1-1-34-08
130. RKKKm 3-1-1-41-08
131. RKKKo 3-1-1-57-08
132. RKKKm 3-1-1-75-08
133. RKKKo 3-1-1-87-08
134. RKKKm 3-1-1-1-09
135. RKKKm 3-1-1-9-09
136. RKKKo 3-1-1-20-09
137. RKKKo 3-1-1-23-09
138. RKKKo 3-1-1-51-09
139. RKKKo 3-1-1-57-09
140. RKKKo 3-1-1-87-09
141. RKKKo 3-1-1-99-09
142. RKKKo 3-1-1-100-09
143. RKKKo 3-1-2-3-09
144. RKKKo 3-1-1-8-10
145. RKKKo 3-1-1-22-10
146. RKKKo 3-1-1-28-10
147. RKKKo 3-1-1-32-10
148. RKKKo 3-1-1-57-10
149. RKKKo 3-1-1-63-10
150. RKKKo 3-1-1-71-10
151. RKKKo 3-1-1-89-10
152. RKKKo 3-1-1-93-10
153. RKKKo 3-1-1-94-10
154. RKKKo 3-1-1-108-10 koos kohtunik P. Pikamäe eriarvamusega

155. RKKKo 3-1-1-10-11
156. RKKKo 3-1-1-28-11
157. RKKKo 3-1-1-30-11
158. RKKKo 3-1-1-31-11
159. RKKKm 3-1-1-37-11
160. RKKKo 3-1-1-38-11
161. RKKKo 3-1-1-49-11
162. RKKKo 3-1-1-56-11
163. RKKKo 3-1-1-63-11
164. RKKKo 3-1-1-72-11
165. RKKKm 3-1-1-88-11
166. RKKKo nr 3-1-1-89-11
167. RKKKo 3-1-1-91-11
168. RKÜKo 3-1-1-86-07
169. TlnRnKo 19.01.2009, 1-07-8495/25
170. TlnRnKo 10.02.2009, 1-08-9046/21
171. TlnRnKo 17.02.2009, 1-08-835/17
172. TlnRnKo 20.02.2009, 1-08-4949/35
173. TlnRnKo 23.03.2009, 1-08-5096/16
174. TlnRnKo 28.04.2009, 1-08-17102/26
175. TlnRnKo 11.05.2009, 1-07-9015/35
176. TlnRnKo 08.06.2009, 1-08-13885/12
177. TlnRnKm 16.09.2009, 1-09-11618/10
178. TlnRnKo 23.09.2009, 1-07-12096/24
179. TlnRnKo 23.09.2009, 1-07-8224/44
180. TlnRnKo 29.09.2009, 1-07-8606/70
181. TlnRnKo 29.09.2009, 1-08-12274/14
182. TlnRnKo 13.10.2009, 1-08-12946/22
183. TlnRnKo 20.10.2009, 1-04-179/30
184. TlnRnKo 27.11.2009, 1-06-12187/60
185. TlnRnKo 08.12.2009, 1-09-4625/25
186. TlnRnKo 28.12.2009, 4-09-14678/14
187. TlnRnKo 18.01.2010, 1-09-6924/17
188. TlnRnKo 19.01.2010, 1-09-17912/13
189. TlnRnKo 25.01.2010, 1-08-13347/13

190. TlnRnKm 01.04.2010, 1-09-6998/16
191. TlnRnKo 06.04.2010, 1-10-1673/14
192. TlnRnKo 07.04.2010, 1-09-14947/21
193. TlnRnKo 20.04.2010, 1-09-20954/18
194. TlnRnKo 12.05.2010, 1-10-2087/14
195. TlnRnKo 20.09.2010, 1-09-11800/16
196. TlnRnKm 28.09.2010, 1-09-8193/53
197. TlnRnKo 12.10.2010, 1-08-12818/251
198. TlnRnKo 12.10.2010, 1-09-495/43
199. TlnRnKo 19.10.2010, 1-10-935/26
200. TlnRnKo 25.11.2009, 1-08-194/50
201. TlnRnKo 14.12.2010, 1-09-9812/54
202. TlnRnKo 17.12.2010, 1-10-2979/52
203. TlnRnKo 08.02.2011, 1-10-1689/14
204. TlnRnKo 14.02.2011, 1-08-10860/35
205. TlnRnKo 28.02.2011, 1-10-14945/16
206. TlnRnKo 11.04.2011, 1-10-15799/17
207. TlnRnKo 25.04.2011, 1-10-16796/22
208. TlnRnKo 02.05.2011, 1-09-14221/55
209. TlnRnKo 21.06.2011, 1-10-17190/27
210. TlnRnKo 30.08.2011, 1-11-2088/15
211. TlnRnKo 26.09.2011, 1-10-14338/20
212. TlnRnKo 05.10.2011, 1-10-8860/30
213. TlnRnKo 21.10.2011, 1-11-4213/27
214. TlnRnKo 24.10.2011, 1-10-4571/23
215. TlnRnKo 04.11.2011, 1-09-9812/73
216. TlnRnKo 07.11.2011, 1-10-14751/13
217. TlnRnKo 22.11.2011, 1-10-17400/32
218. TrtRnKo 18.02.2010, 1-08-15818/92
219. TrtRnKo 06.05.2010, 1-09-12874/43
220. TrtRnKo 15.06.2010, 1-09-16999/34
221. TrtRnKo 16.09.2010, 1-08-14813/54
222. TrtRnKo 09.12.2010, 1-09-20264/43
223. TrtRnKo 10.12.2010, 1-08-7474/53
224. TrtRnKm 14.12.2010, 1-05-389/40

- 225. TrtRnKm 23.02.2011, 1-06-3862/29
- 226. TrtRnKm 24.05.2011, 1-11-4958/9
- 227. TrtRnKo 17.06.2011, 1-10-1709/63
- 228. TrtRnKo 15.09.2011, 1-04-201/115
- 229. TrtRnKo 27.09.2011, 1-11-5725/15
- 230. TrtRnKo 21.11.2011, 1-11-2523/22
- 231. TrtRnKo 07.12.2011, 1-11-4083/22
- 232. TrtRnKm 21.12.2011, 1-07-2186/259

LISAD

LISA 1. Riigi- ja ringkonnakohtute lahendites esinenud ladina terminite sagedus

Kohus	Lahendite üldarv	Ladina termineid kokku	Ladina termineid sisaldanud lahendite arv	Ladina termineid sisaldanud lahendite osakaal lahendite üldarvust
Riigikohus 2005	161	7	7	4,3%
Riigikohus 2006	133	24	14	10,5%
Riigikohus 2007	111	22	14	12,6%
Riigikohus 2008	93	24	16	17,2%
Riigikohus 2009	128	30	21	16,4%
Riigikohus 2010	120	64	35	29,2%
Riigikohus 2011	123	62	27	22,0%
Ringkonnakohtud 2009	671	84	37	5,5%
Ringkonnakohtud 2010	602	78	37	6,1%
Ringkonnakohtud 2011	600	64	37	6,2%
Riigikohus 2005-2008	498	77	51	10,2%
Riigikohus 2009-2011	371	156	83	22,4%
Riigikohus kokku	869	233	134	15,4%
Ringkonnakohtud kokku	1873	226	111	5,9%

LISA 2. Statistiline ülevaade ladina terminite kasutajatest ringkonnakohtute lahendites

Kasutaja	Tallinn 2009	Tartu 2009	Tallinn 2010	Tartu 2010	Tallinn 2011	Tartu 2011	Kokku
maakohus	4	0	3	1	2	1	11
ringkonnakohus	71	0	47	9	33	14	174
süüdistatav / menetlusalune isik	0	0	0	1	1	2	4
kaitsja	4	4	5	12	8	2	35
prokurör / kohtuväline menetleja	1	0	0	0	1	0	2

LISA 3. Statistiline ülevaade ladina terminite kasutajatest riigikohtu lahendites

Kasutaja	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Kokku
maakohus	1	0	0	0	0	1	1	3
ringkonnakohus	0	2	1	1	2	1	6	13
riigikohus, sh eriarvamustes	5	21	16	20	25	60	43	190
süüdistatav / menetlusalune isik	0	0	1	0	0	0	0	1
kaitsja	1	1	2	2	3	2	9	20
prokurör / kohtuväline menetleja	0	0	2	0	0	0	3	5
muu	0	0	0	1	0	0	0	1

LISA 4. Riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites esinenud ladina terminid lausetes

Riigikohus 2005²⁷³

- 1) **3-1-1-131-04**, 14. jaanuar 2005, lk 2 – “Selline tõlgenduse laiendamine on isikute õigusi kitsendav ja vastuolus *“nulla poena sine lege certa”* põhimõttega.”
- 2) **3-1-1-114-04**, 17. jaanuar 2005, lk 5 – “Tulenevalt eeltoodust, kuid arvestades täiendavalt ka asjaolu, et ringkonnakohtu vaidlustatud lahend oli tehtud KrMS kehtivuse ajal, peab Riigikohtu kriminaalkolleegium vajalikuks *obiter dictum* korras märkida, et vastavalt KrMS §-le 111 ei saa Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt kulgevas kriminaalmenetluses jälitustegevuse vahendusel tõendite kogumisel enam lähtuda Riigikohtu otsuse nr 3-1-1-137-03 esitatud seisukohast: KrMS §-st 111 tuleneb üheselt, et mistahes seaduserikkumine jälitustegevuse vahendusel teavet kogudes välistab selle teabe tõendina kasutatavuse.”
- 3) **3-1-1-142-04**, 3. märts 2005, lk 2 – “Kohtuotsuse kohaselt ei saa siiski seda, et kiirmenetluse otsustes sisalduvad süüteokirjeldused kattuvad aja, koha ja metsamaterjali koguste osas süüdistusega kriminaalasjas, käsitleda *ne bis in idem* põhimõtte rikkumisena, põhjusel, et A. Takkil ei ole registri andmetel karistusi väärtegude eest; trahvid, mis talle kiirmenetluse otsustega määrati, on täitmata ja nende täitmine oli kohtuliku uurimise ajal peatatud kohtuvälise menetleja taotluse alusel.”
- 4) **3-1-1-139-04**, 9. märts 2005, lk 8 – “Samuti hinnatakse *ex ante* objektiivse kõrvalvaatleja meetodil (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25. märtsi 2004. a otsus asjas nr 3-1-1-17-04 - RT III 2004, 9, 108, p 10) kollideerivate kohustuste rikkumisega õigushüvedele kaasneva ohu suurust ning ulatust - ehk seda millise tõenäosusega ja kuivõrd vahetult ning intensiivselt ühe või teise kohustuse rikkumine õigushüve kahjustada ähvardas.”
- 5) **3-1-1-32-05**, 6. mai 2005, lk 4 – “Siinjuures tuleb aga *obiter dictum* korras märkida, et iseenesest ei ole välistatud lugeda mingi isiku poolt kuriteo toimepanemise kaudseks tõendiks selle kuriteo toimepanemise viisi sarnasust isiku poolt varem toimepandud kuriteo toimepanemise viisiga.”
- 6) **3-1-1-78-05**, 21. september 2005, lk 3 – “Kui tunnistaja ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste tõendite alusel.”
- 7) **3-1-1-93-05**, 27. september 2005, lk 5 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium peab kohtupraktika ühtlustamiseks *obiter dictum* korras vajalikuks peatuda ka metsavarguste toimepanemismvormidel.”

Riigikohus 2006²⁷⁴

- 1) **3-1-1-144-05**, 9. veebruar 2006, lk 4 – “Kohtud on tõendite hindamisel rikkunud *in dubio pro reo* põhimõtet, mille kohaselt kõik kõrvaldamata kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 2) **3-1-1-1-06**, 3. aprill 2006, lk 2 – “*Obiter dictum* korras märgib kriminaalkolleegium aga järgmist.”
- 3) **3-1-1-24-06**, 5. mai 2006, lk 6 – “Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel (vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-78-05 - RT III 2005, 27, 287).”
- 4) **3-1-1-21-06**, 5. mai 2006, lk 4 – “*Ne bis in idem* põhimõtte kohaldamine ei eelda isiku karistamist karistusõiguses ette nähtud sanktsioonidega, vaid keelab sama isiku suhtes sama tegu uuesti menetleda, millele vastab isiku subjektiivne õigus eeldada, et teda ei süüdistata sama teo eest uuesti.”
Lk 5-6 – “Prokuröri väited, et kõnealuste ehitustööde otsuse vastuvõtmine linnavolikogu poolt ja sellekohaste summade kohene planeerimine Kuressaare 2003. a lisaeelarvesse või 2004. a

²⁷³ A. Sarapuu, lk 58–61.

²⁷⁴ A. Sarapuu, lk 70–75.

eelarvesse oleks vabastanud linna intresside tasumise kohustusest, on käsitavad spekulatsioonina *ex post* ega muuda midagi asjaolus, et linn oli enda käsutusse saanud teise isiku, s.o äriühingu varade arvel heakorrastatud linnaalad oluliselt varem, kui tehtud tööde eest tasuti.”

Lk 9 – “Kohtud on lugenud sellise süüdistuse alusetuks kahel põhjusel: J. Tamkivi on sama teo eest karistatud väärteomenetluses hoiatustrahviga, mistõttu ei võimalda PS § 23 lg-st 3 tulenev *ne bis in idem* põhimõte riigihanke korraldamata jätmist käesolevas kriminaalmenetluses teist korda hinnata; 1. jaanuaril 2004. a jõustunud Riigihangete seaduse muudatuste kohaselt ei ole süüdistuses kirjeldatud mahus ehitustööde tellimisel riigihanke korraldamine enam nõutav, mistõttu välistab KarS § 5 lg 2 võimaluse käsitada J. Tamkivi poolt riigihanke korraldamata jätmist ametiisiku õigusliku minetusena KarS § 289 või mõne muu ametialase kuriteokoosseisu mõttes.”

Lk 9 – “Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on asutud ühesele seisukohale, et Põhiseaduse § 23 lg-s 3 sätestatud *ne bis in idem* põhiõiguse (teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeld) kaitseala ei hõlma mitte üksnes kuritegusid, vaid ka haldusõiguserikkumisi (väärtegusid) ja teatud juhul ka distsiplinaarüleastumisi (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. aprilli 2003. a otsus asjas nr 3-1-3-6-03 - RT III 2003, 15, 144, p 10).”

- 5) **3-1-2-4-06**, 31. august 2006, lk 3 – “Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on asutud ühesele seisukohale, et Põhiseaduse § 23 lg-s 3 sätestatud *ne bis in idem* põhiõiguse (teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeld) kaitseala ei hõlma mitte üksnes kuritegusid, vaid ka väärtegusid ja teatud juhul isegi distsiplinaarüleastumisi (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 5. mai 2006. a otsus asjas nr 3-1-1-21-06 - RT III 2006, 20, 182; 17. aprilli 2003. a otsus asjas nr 3-1-3-6-03 - RT III 2003, 15, 144, p 10; 8. veebruari 2000. a otsus nr 3-1-1-19-00 - RT III 2001, 6, 69; 5. juuni 2001. a otsus nr 3-1-1-63-01 - RT III 2001, 20, 215; 20. septembri 2002. a otsus nr 3-1-1-88-02 - RT III 2002, 23, 263).”

Lk 3 – “Kollegium märgib täiendavalt, et tulenevalt *ne bis in idem* põhimõttest on teo teist korda menetlemine ja isiku karistamine välistatud sõltumata sellest, kas esimene karistusotsus on täitmisele pööratud või kas see kajastub karistusregistris.”

- 6) **3-1-1-66-06**, 27. september 2006, lk 3-4 – “Kohtupraktikas korduvalt toonitatu kohaselt (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid väärteoasjades nr 3-1-1-30-05 - RT III 2005, 15, 152 ; 3-1-1-19-04 - RT III 2004, 11, 134; 3-1-1-49-04 - RT III 2004, 17, 207; 3-1-1-2-05 - RT III 2005, 7, 65) peab maakohus väärteomenetluse seadustiku § 123 lg-st 2 tulenevalt arutama väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”

Lk 4 – “Mingeid mõõndusi *ab ovo* korras kohtuliku arutamise suhtes ei ole seadusandja pidanud võimalikuks ka VTMS § 132 p-s 1 ettenähtud lahendiga lõppeva kohtuliku arutamise puhuks - seega puhuks, mil maakohus jätab kokkuvõttes kohtuvälise menetleja otsuse muutmata ja kaebuse rahuldamata.”

Lk 4 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium märgib siinjuures *obiter dictum* korras, et eelkirjeldatud juhul puudutab VTMS § 123 lg-st 2 tulenev maakohtu *ab ovo* korras arutamise kohustus vaid seda väärtegu, mille eest karistamist on vaidlustatud.”

- 7) **3-1-1-80-06**, 6. oktoober 2006, lk 3 – “Ühtlasi märgib Riigikohus *obiter dictum* korras, et väärteoasjas tehtud otsustest ei nähtu aktsiaseltsi organit või juhtivtöötajat, kelle tegevus (tegemata jätmine) juriidilisele isikule omistatakse.”
- 8) **3-1-1-88-06**, 12. oktoober 2006, lk 6 – “Seejuures kordab Riigikohtu kriminaalkolleegium otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-24-06 (RT III 2006, 20, 183) väljendatud seisukohta, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* (kahtluse korral süüdistatava kasuks) põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust puudulike tõendite alusel.”
- 9) **3-1-1-91-06**, 2. november 2006, lk 2 – “Kuid arvestades asjaolu, et käesoleva kohtuasja esemeks olevas õiguslikus küsimuses on kohtupraktika lahknev, peab Riigikohtu kriminaalkolleegium prokuröri taotlusest lähtuvalt õigusselguse ja õiguse ühetaolise kohaldamise huvides põhjendatult *obiter dictum* korras märkida järgmist.”
- 10) **3-1-1-100-06**, 17. november 2006, lk 3 – “Viimatinimetatud koosseisude suhtes moodustab röövimine eridelikti (*lex specialis*).”

Lk 6 – “Kuigi selles suhtes pole kassatsiooni esitatud, peab Riigikohtu kriminaalkolleegium *obiter dictum* korras vajalikuks ühtlasi selgitada liitkaristuste mõistmisse puutuvat.”

- 11) **3-1-1-90-06**, 20. november 2006, lk 12 – “Kassaator aga leiab, et M. Hansoni süüdimõistmisel on rikutud määratletuspõhimõtet (*nullum crimen, nulla poena sine lege certa*) ning tegelikkuses puuduvad reeglid, mis määraksid, kuidas tuleb salastatud teabega toimida pärast sellise teabe väljaviimist turvaalalt.”
Lk 15 – “Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel (vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused kriminaalasjades nr 3-1-1-78-05, RT III 2005, 27, 287 ja 3-1-1-24-06, RT III 2006, 20, 183).”
- 12) **3-1-1-104-06**, 11. detsember 2006, lk 3 – “VTMS § 29 lg 1 p-d 2 ja 3 lähtuvad põhiseaduse (PS) § 23 lg-st 3, mille kohaselt ei tohi kedagi "teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks" (*ne bis in idem* põhimõte).”
Lk 3 – “Iseenesest on õige maakohtu väide, et ka väärtomenetluses kehtib printsiip, mille kohaselt süüdistatava või menetlusaluse isiku olukorda ei või raskendada tema kaebuse lahendamisel (*reformatio in peius* keeld).”
- 13) **3-1-1-82-06**, 18. detsember 2006, lk 5 – “Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused kriminaalasjades nr 3-1-1-24-06 - RT III 2006, 20, 183 ja 3-1-1-78-05 - RT III 2005, 27, 287).”
- 14) **3-1-1-97-06**, 29. detsember 2006, lk 7 – “Samas märkis prokurör, et ei soovi süüdistust täiendada ega muuta, mistõttu pole tarvilik ka uue süüdistusakti koostamine, vaid piisab märkmest, et V. Jääratsi tegu oli karistatav KrK § 161 *pro* KarS § 289 järgi.”

Riigikohus 2007²⁷⁵

- 1) **3-1-1-117-06**, 19. veebruar 2007, lk 2 – “Samuti märgiti, et rikutud on *ne bis in idem* põhimõtet, kuna sama teo eest koostati M. Meilbaumile kaks väärteprotokollu ja kaks karistusotsust.”
- 2) **3-1-1-125-06**, 7. märts 2007, lk 5-6 – “Teiste sõnadega, kooskõlalise tõlgendamise põhimõte ei saa olla aluseks siseriikliku õiguse *contra legem* tõlgendusele.”
Lk 6 – “Kohtud on sellisel viisil jõudnud kehtiva kriminaalmenetluse õiguse suhtes *contra legem* seisukohtadeni, milline tulemus on välistatud ka *Pupino* lahendist tulenevalt.”
- 3) **3-1-1-118-06**, 26. märts 2007, **ERIARVAMUS 2**, lk 1 – “Kuid siin on tegemist vaid *de lege ferenda* korras lahendatava probleemiga.”
- 4) **3-1-2-1-07**, 2. aprill 2007, lk 2 – “E. T. süüditunnistamine ja karistamine KrK § 119² lg 1 järgi on vastuolus topeltkaristamise keelu (*ne bis in idem*) põhimõttega.”
- 5) **3-1-1-12-07**, 7. mai 2007, lk 3 – “Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 3 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil - siis, kui kõigi - nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüis, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”
- 6) **3-1-1-124-06**, 7. mai 2007, lk 2 – “Otsustamisel, kas erinevad süüteoüksused on täidetud ühe või mitme teoga, tuleb lähtuda teoühtsuse põhimõttest, mille kohaselt on tegemist teoainsusega juhul, kui iseenesest väliselt lahutatavad osateod on kantud tegija ühtsest tahtest ning on ajaliselt ja ruumiliselt nii tihedas seoses, et objektiivne vaateleja *ex ante* leiab tegemist olevat ühe teoga.”
Lk 3 – “*Ne bis in idem* põhimõte hõlmab üksnes olukordi, kus õiguserikkumised on oluliste koosseisutunnuste poolest kokkulangevad ja põhinevad ühel ja samal teol.”
- 7) **3-1-1-18-07**, 4. juuni 2007, lk 4 – “Prokurör leiab, et uue, süüdistatava olukorda raskendava süüdistuse esitamist ei takista ka *reformatio in peius* keeld.”
Lk 5 – “Ringkonnakohus ei esitanud ühest seisukohta, millise käitlemisviisiga tegemist on ja relvaseaduse millisele sättele viidata tuleb, vaid juhtis maakohtu tähelepanu erinevatele võimalikele alternatiividele *obiter dictum* korras.”

²⁷⁵ A. Sarapuu, lk 81–85.

Lk 5 – “Küll aga peab kriminaalkolleegium vajalikuks märkida, et taolised *obiter dictum* korras väljendatud seisukohad ei ole edasises menetluses maakohtule ja kohtumenetluse pooltele siduvad, sest tegemist on seisukohaga küsimuses, mis ei olnud lahendi esemeks.”

Lk 5 – “Sellest tulenevalt tuleb püssiraudadega seonduvas episoodis lahendada ka küsimus, kas võimalik süüdimõistmine ei lähe vastuollu *ne bis in idem* põhimõttega.”

8) **3-1-1-27-07**, 21. juuni 2007, lk 4 – “Kolleeegium peab siinjuures vajalikuks *obiter dictum* korras osutada sellele, et vastavalt 13. detsembril 2006. a jõustunud KrMS 16.¹ peatükis sätestatud on konfiskeerimine võimalik ka erimenetluse tulemina ja kohtumääruse alusel.”

9) **3-1-1-34-07**, 29. august 2007, lk 6 – “Nimetatud eesmärgi tõhusaks saavutamiseks ei piisa alati sellest, kui isikul on keelatud olla *de jure* teatud ametikohtadel (nt kuuluda äriühingu juhtorganitesse).”

Lk 6 – “On juhtumeid, kus on põhjendatud võtta isikult õigus täita *de facto* mingeid ülesandeid.”

10) **3-1-1-40-07**, 24. september 2007, lk 4 – “Samas peab Riigikohtu kriminaalkolleegium *obiter dictum* korras vajalikuks täiendavalt peatuda liitkaristuse mõistmisel.”

11) **3-1-1-62-07**, 12. november 2007, lk 7 – “*Obiter dictum* korras juhib kolleeegium tähelepanu vajadusele selgelt eristada otsuse tegemisel ja põhistamisel ühiselt ja kooskõlastatult toimepandud tegu, mis moodustab karistusseadustiku mõttes kaastäideviimise, ning täideviija füüsilist, ainelist või vaimset abistamist, mille puhul on tegemist kaasaaitamisega.”

12) **3-1-1-59-07**, 26. november 2007, lk 5 – “*Obiter dictum* korras peab kriminaalkolleegium käesolevas asjas vajalikuks käsitleda karistuse mõistmisega seotud materiaalõiguslikku probleemi.”

Lk 5 – “Kuivõrd aga prokuratuur ei ole kassatsiooni esitanud, ei saa nimetatud eksimust kõrvaldada ka käesoleva kriminaalasja uuel arutamisel, kuna see oleks vastuolus *reformatio in peius* keeluga.”

13) **3-1-1-82-07**, 4. detsember 2007, lk 3 – “Karistusõiguslik sekkumine peab sellisel juhtudel lähtuma *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõttest.”

14) **3-1-1-85-07**, 18. detsember 2007, lk 2 – “Ühtlasi viitas ringkonnakohus Riigikohtu lahenditele nr-d 3-1-1-89-03, 3-1-1-78-05 ja 3-1-1-24-06 ning rõhutas, et juhul kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel teha otsus süüdistatava kasuks.”

Riigikohus 2008²⁷⁶

1) **3-1-1-95-07**, 4. veebruar 2008, lk 3 – “Samas peab Riigikohtu kriminaalkolleegium seaduse ühetaolise kohaldamise eesmärgil *obiter dictum* korras vajalikuks käsitleda kohtute pädevust kontrollida kohtualluvust.”

2) **3-1-1-91-07**, 12. veebruar 2008, lk 5 – “*Obiter dictum* peab kolleeegium vajalikuks lisada, et KarS § 50 lg 2 küll välistab mootorsõiduki juhtimise õiguse äravõtmise süüdistatavalt, kes kasutab mootorsõidukit seoses invaliidsusega, kuid seaduse mõttest tulenevalt peab seejuures mootorsõiduki kasutamine olema isiku puude tõttu vältimatult vajalik.”

3) **3-1-1-80-07**, 3. märts 2008, lk 6-7 – “*Obiter dictum* korras peab kolleeegium vajalikuks juhtida tähelepanu Harju Maakohtu 21. juuni 2006. a määruse (vt käesoleva kohtumääruse p 2) vastuolulisusele.”

4) **3-1-1-101-07**, 1. aprill 2008, lk 11 – “*Obiter dictum* korras peab kolleeegium vajalikuks märkida veel järgmist.”

5) **3-1-1-10-08**, 15. aprill 2008, lk 6 – “Kolleeegium leiab, et prokuröri seisukoht, mille kohaselt hõlmaks "vabaduse piiramine" koosseisutunnusena ükskõik milliseid põhiõiguslikke vabadusi, ei ole kooskõlas PS § 23 lg-st 1 tuletatava karistusõigusnormi määratletuse nõudega (*nullum crimen nulla poena sine lege certa*).”

6) **3-1-1-83-07**, 21. aprill 2008, lk 7 – “*Obiter dictum* korras märgib kolleeegium, et kuigi kohtud on käsitanud A. Kästi varguse vahetu üksiktäideviijana, ei ole kriminaalasjas kindlaks tehtud, et süüdistatav võttis omakäeliselt sularaha välja, s.o sisestas pangaautomaati pangakaardi ja PIN-koodid ning andis korralduse sularaha väljastamiseks.”

7) **3-1-1-86-07**, 16. mai 2008, lk 5 – “Samas leiab justiitsminister, et juhul, kui on tegemist karistusvõimu piiratud üleandmisega vääriteomenetluses ja menetleja tegevuse üle on tagatud

²⁷⁶ S. Nurm, lk 33–36.

- piisav kontroll ning menetlusluse isiku põhiõiguste kaitse, ei saa seda *a priori* lugeda põhiseadusega vastuolus olevaks.”
- 8) **3-1-1-32-08**, 11. juuni 2008, lk 4 – “Õiguse üldpõhimõtete kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi (“*lex specialis derogat legi generali*”).”
Lk 4 – “Seejuures ei ole tähtsust, kas erinorm kehtestati varem või hiljem kui üldnorm, sest ka varasema eriseaduse ja hilisema üldseaduse konkurentsi korral on prioriteet (varasemal) eriseadusel (“*lex generalis posterior non derogat legi priori speciali*”).”
- 9) **3-1-1-33-08**, 19. juuni 2008, lk 4 – “Kriminaalkolleegium osundab ka oma varasemale seisukohale, et kui ka kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süüis, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole, ning et kahtluste püsijäämise tõenäosus on suurem siis, kui tõendite kogum hõlmab eranditult vaid kaudseid tõendeid (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-12-07 - RT III 2007, 19, 157).”
- 10) **3-1-1-34-08**, 20. juuni 2008, lk 3 – “Kohus lisas, et hädakaitsetegevuse ründele vastavuse või mittevastavuse tuvastamisel tuleb lähtuda nn *ex ante* kriteeriumist ehk objektiivse kõrvalvaataja seisukohast.”
Lk 5 – “Ründe olemasolu ja selle lõpuhetke tuvastamine sõltub faktilistest asjaoludest ja lähtub objektiivse kõrvalvaataja seisukohalt teo toimepanemise ajal (nn *ex ante* hindamine).”
- 11) **3-1-1-47-08**, 9. september 2008, lk 3 – “Vastavalt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele kriminaalasjas nr 3-1-1-24-06 juhul, kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas kogutud tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte teha süüdistatavale kahjulikku otsust puudulike tõendite alusel.”
- 12) **3-1-1-41-08**, 23. september 2008, lk 5 – “Olukorras, mil kõrgemalseisev prokurör tühistab alamalseisva prokuröri poolt koostatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse ja taasalustab kriminaalmenetlust, võib tõusetuda küsimus, kas selliselt toimides ei riivata Põhiseaduse § 23 lg-s 3 sätestatud *ne bis in idem* põhimõtet.”
- 13) **3-1-1-50-08**, 24. september 2008, lk 5 – “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 arutab kohus vääriteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest ning kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslike asjaolusid (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27. septembri 2006. a otsus asjas nr 3-1-1-66-06 - RT III 2006, 35, 296, p 6 koos viidetega varasematele lahenditele).”
- 14) **3-1-1-35-08**, 3. oktoober 2008, lk 10 – “Metsaseaduse alusel tekkiv keskkonnakahju hüvitamise nõue ei ole suunatud mitte metsa kui omandi eseme väärtuse vähenemise kompenseerimisele, vaid metsa kahjustamisega looduskeskkonnale kui sellisele (*per se*) tekitatud kahju heastamisele.”
- 15) **3-1-1-57-08**, 31. oktoober 2008, lk 3 – “U. Treieri süüdimõistmisel on rikutud PS § 23 lg-s 3 sisalduvat *ne bis in idem* põhimõtet, kuna kohus on kriminaalmenetluses juba andnud hinnangu menetlusluse isiku teole, mõistes ta õigeks.”
Lk 3-4 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium lahendab esmalt süüteo aegumise küsimuse (I), seejärel analüüsib PS § 23 lg-s 3 sisalduva teistkordse karistamise keelu (*ne bis in idem*) olemust (II) ning võtab seejärel seisukoha kassatsiooni rahuldamise osas (III).”
Lk 5 – “Tegemist on nn *ne bis in idem* põhimõttega ehk sama teo eest teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga, millele vastava põhiõigusega tagatakse isikule võimalus teada, millised on need riikliku sunni järelmid, mida võidakse kohaldada tema toimepandud süüteo tuvastamise korral.”
Lk 5 – “Seega peab *ne bis in idem* põhimõtte kokkuvõttes kaitsma isikut riigi ülemäärase sekkumise eest.”
Lk 7 – “Konventsiooni 7. lisaprotokolli seletuskirjas leitakse, et *ne bis in idem* põhimõtte ei välista sama teo suhtes lisaks kriminaalmenetlusele sellest erineva iseloomuga menetluse läbiviimist (näiteks tsiviilhagi esitamine isiku vastu või ametniku karistamine distsiplinaarkorras).”
Lk 7 – “Väärteguisid ja nende eest kohaldatavaid karistusi on Riigikohus järjepidevalt pidanud *ne bis in idem* printsiibi kaitsealasse kuuluvateks.”
- 16) **3-1-1-28-08**, 7. november 2008, lk 5 – “Kooskõlas *reformatio in peius* keelu põhimõttega ning tulenevalt KrMS § 340 lg-s 4 sätestatust on ringkonnakohus pädev süüdistatavate olukorda raskendama üksnes siis ja niivõrd, kui ja kuivõrd on seda enda apellatsioonis taotlenud prokurör või kannatanu.”

Lk 6 – “Kuna Riigikohtu kriminaalkolleegium vaatab kõnealust kriminaalasja kassatsiooni korras läbi üksnes kaitsjate kassatsioonide alusel, siis, tulenevalt KrMS § 341 lg-tes 3 ja 4 sisalduvast *reformatio in peius* keelu põhimõttest ei saaks maa- ega ringkonnakohus teha süüdistatavate suhtes sisuliselt raskemat kohtuotsust kui seda tegi maakohus.”

Riigikohus 2009

- 1) **3-1-1-75-08**, 15. jaanuar 2009, lk 3 – “Õiguse üldpõhimõtete kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi (“*lex specialis derogat legi generali*”).”
- 2) **3-1-1-1-09**, 2. märts 2009, lk 4 – “Kriminaalkolleegium peab aga ühetaolise õiguspraktika kujundamise seisukohast vajalikuks *obiter dictum* korras selgitada järgmist.”
- 3) **3-1-1-12-09**, 12. märts 2009, lk 4 – “Kollegiumi veendumuse kohaselt on nii maa- kui ringkonnakohus põhjendatult lugenud tuvastatuks, et I. Lipnikov kasutas E. V.-i suhtes sellist vägivalda, mis välistas viimase tahte teostamise täielikult (*vis absoluta*) ning et E. V.-i sellist seisundit (teadvusetus) ära kasutades võttis I. Lipnikov tema taskust telefoni ja rahakoti.”
- 4) **3-1-1-9-09**, 18. märts 2009, lk 5 – “Kriminaalkolleegium peab aga ühetaolise õiguspraktika kujundamise seisukohast vajalikuks *obiter dictum* korras selgitada järgmist.”
- 5) **3-1-1-20-09**, 13. aprill 2009, lk 6 – “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 arutab kohus vääртеoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest ning kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslike asjaolusid.”
Lk 6 – “Maakohtu vääртеoasja *ab ovo* korras arutamise kohustus ei laiene vääртеgudele, mille eest karistamist ei ole vaidlustatud.”
- 6) **3-1-1-23-09**, 13. aprill 2009, lk 4 – “Alustades pärast kiirmenetluse otsuse tegemist ja karistuse määramist üldmenetlust ning karistades V. Pulka sama teo eest ka üldmenetluses, rikuti *ne bis in idem* põhimõtet PS § 23 lg 3 tähenduses.”
- 7) **3-1-1-87-08**, 20. aprill 2009, lk 4 – “Seetõttu on vajalik peatuda ka küsimusel, kas juhul, kui isik on kolmanda teo toime pannud pärast KarS § 199 lg 2 p 9 kehtestamist ja tema varasemad teod on toime pandud enne selle sätte jõustumist, on tegemist *nullum crimen sine lege* põhimõtte rikkumisega KarS § 5 lg 3 tähenduses.”
ERIARVAMUS 1 lk 1 – “Jäin Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20. aprilli 2009. a otsuse nr 3-1-1-87-09 tegemisel eriarvamusele selle tõttu, et minu arusaamise kohaselt on Aleksandr Gubini süüditunnistamisel ja karistamisel KarS § 199 lg 2 p 9 järgi 20. augustil 2008. a toime pandud ühe pudeli õlle varguse katse eest rikutud PS § 23 lg-s 1 ja KarS § 5 lg-s 3 sätestatud *nullum crimen sine lege* põhimõtet.”
ERIARVAMUS 2 lk 1 – “Ma ei saa nõustuda kohtuotsuse p-s 12 väljendatud seisukohaga, et A. Gubini suhtes pole rikutud *nullum crimen sine lege* põhimõtet.”
- 8) **3-1-1-21-09**, 7. mai 2009, lk 7 – “Kõrvaldamata kahtlused tuleb kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 9) **3-1-1-51-09**, 3. juuni 2009, lk 4 – “Kriminaalkolleegium osutab täiendavalt vääртеomenetluses kehtivale printsibile, millest tulenevalt menetlusaluse isiku olukorda ei või tema kaebuse lahendamisel raskendada (*reformatio in peius* keeld), mis väljendub muu hulgas ka VTMS § 132 p-s 2 ja § 174 p-des 4, 6 ning 8.”
- 10) **3-1-1-50-09**, 17. juuni 2009, lk 2 – “Ühtlasi on maakohus läinud vastuollu *ne bis in idem* põhimõttega, kuna A. Säraku suhtes on Harju Maakohtu 16. novembri 2007. a otsusega vääртеomenetlus relvaseaduse § 89² lg 1 järgi VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel lõpetatud.”
- 11) **3-1-1-69-09**, 17. september 2009, lk 4 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium peab *obiter dictum* korras vajalikuks täiendavalt peatuda süüdistatavale mõistetud karistusel.”
- 12) **3-1-1-61-09**, 24. september 2009, lk 12 – “Seetõttu ei võta kollegium seisukohta küsimuses, kas juhul, kui KrK § 161 järgi kvalifitseeritav kuritegu ei oleks aegunud, pidanuks kohus, leides, et A. Org on KrK §-s 161 sätestatud kuriteo toime pannud, kriminaalmenetluse “*reformatio in peius*” keelust tulenevalt siiski aegumise tõttu lõpetama või võinuks ta teha süüdimõistva kohtuotsuse.”
- 13) **3-1-2-3-09**, 2. oktoober 2009, lk 2 – “Käesoleval juhul ei ole asjakohane avalduse esitaja viide *in dubio pro reo* põhimõttele.”
Lk 3 – “*In dubio pro reo* põhimõttele ei saa aga tugineda, tõlgendamaks süüdimõistetu kasuks otsuses esinevaid vormistuslikke vigu.”

- 14) **3-1-1-85-09**, 5. oktoober 2009, lk 3 – “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 arutab maakohus väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
- 15) **3-1-1-86-09**, 26. oktoober 2009, lk 3 – “Nendest sätetest tuleneb, et igal inimesel mootorsõiduki juhtimisõigust *a priori* ei ole, kuna seda tuleb riigilt taotleda liikluseaduses ja selle alusel antud õigusaktides sätestatud tingimustel.”
- 16) **3-1-1-71-09**, 30. oktoober 2009, lk 5-6 – “Kollegium märgib taaskord, et tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 peab maakohus arutama väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
- 17) **3-1-1-87-09**, 10. november 2009, lk 7-8 – “Seda, et kuriteo toimepanemise viisi (nn *modus operandi*) sarnasus võib olla käsitatav iseseisva kaudse tõendina on aktsepteeritud ka Riigikohtu otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-32-05 (RT III, 2005, 17, 176).”
- 18) **3-1-1-84-09**, 18. november 2009, lk 9 – “Kuna kaassüüdistatavat ei ole võimalik käsitada tõendiallikate iseseisva liigina (tõendiallikana *sui generis*), tuleb kaaluda tema käsitamist kas süüdistatavana või tunnistajana.”
- 19) **3-1-1-99-09**, 23. november 2009, lk 3-4 – “Mõlemad kaitsjad leidsid, et kriminaalasja Riigikohtust maakohtusse uueks arutamiseks tagastamine kaitsjate kassatsioonide alusel on toonud kaasa *reformatio in peius* keelu põhimõtte rikkumise.”
- Lk 4 – “Ringkonnakohus ei tuvastanud *reformatio in peius* keelu põhimõtte väidetavat rikkumist.”
- Lk 5 – “Mõlemad kassaatorid leiavad, et kriminaalasja uuel arutamisel maakohtus rikuti *reformatio in peius* keelu põhimõtet.”
- Lk 5 – “Kriminaalmenetluses kehtib *reformatio in peius* keelu põhimõte, mille kohaselt süüdistatava isiku olukorda ei või raskendada tema kaebuse lahendamisel.”
- Lk 5-6 – “Kriminaalkollegium leiab, et V. Varlašini ja J. Varlašini kriminaalasja uuel arutamisel maa- ja ringkonnakohtus ei ole *reformatio in peius* keelu põhimõtet rikutud ja põhjendab seda järeldust järgmiselt.”
- 19) **3-1-1-55-09**, 30. november 2009, lk 4 – “*Conditio sine qua non* põhimõtte kohaselt loetakse ajalisel eelnev sündmus hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta ei oleks ajalisel hilisemat sündmust toimunud.”
- Lk 15 – “On õige, et tuvastamiseks põhjuslikku seost nn ekvivalentsusteooria mõttes *conditio sine qua non*-vormeli abil, loetakse ajalisel eelnev sündmus hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajalisel hilisemat sündmust toimunud.”
- 20) **3-1-1-100-09**, 28. detsember 2009, lk 12 – “Seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks peab Riigikohtu kriminaalkollegium siiski *obiter dictum* korras vajalikuks selgitada järgmist.”

Riigikohus 2010

- 1) **3-1-1-57-09**, 18. jaanuari 2010, lk 3 – “Ühtlasi on kohus N. Kohtovit KarS § 256 lg 1 järgi süüdi mõistes läinud vastuollu *ne bis in idem* põhimõttega, kuna N. Kohtovit on Tartu Maakohtu 6. oktoobri 2006.a otsusega kriminaalasjas nr 1-06-10361 samade tegude eest juba KarS § 184 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi karistatud kolmeaastase vangistusega.”
- Lk 3 – “Ringkonnakohus asus seisukohale, et nende kuritegude objektiivse koosseisu tunnused ei kattu, mistõttu ta ei nõustunud kaitsja väitega, et N. Kohtovi süüdimõistmisel KarS § 256 lg 1 järgi on mindud vastuollu *ne bis in idem* põhimõttega.”
- Lk 3 – “Tunnistades N. Kohtovi süüdi KarS § 256 lg 1 järgi on kohtud rikkunud *ne bis in idem* põhimõtet, kuna N. Kohtovit on sama teo eest juba karistatud.”
- Lk 5 – “Riigikohtu kriminaalkollegium käsitleb esmalt kuritegeliku ühenduse mõistet (I), siis analüüsib KarS § 256 lg-s 1 sätestatud süüteo koosseisu ja selle täidetust N. Kohtovi puhul (II) ja viimaks annab oma hinnangu väidetavale *ne bis in idem* põhimõtte rikkumisele N. Kohtovi süüditunnistamisel KarS § 256 lg 1 järgi (III).”
- Lk 8 – “Tegemist on *ne bis in idem* põhimõttega ehk sama teo eest teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga.”
- Lk 8 – “*Ne bis in idem* põhimõte kujutab endast ühelt poolt menetlustakistust, teisalt aga isiku subjektiivset õigust eeldada, et teda ei süüdistata sama teo eest uuesti.”

- Lk 8 – “*Ne bis in idem* põhimõte peab kokkuvõttes kaitsma isikut riigi ülemäärase sekkumise eest.”
- Lk 8-9 – “10. veebruari 2009. a otsusega asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa* revideeris Euroopa Inimõiguste Kohus *ne bis in idem* põhimõtte osas oma seisukohti.”
- Lk 9 – “*Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemisest, sealjuures on tähtsusetu, millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse.”
- Lk 9 – “Kriminaalkolleegium on seisukohal, et N. Kohtovi süüditunnistamine käesolevas kriminaalasjas KarS § 256 lg 1 järgi rikub *ne bis in idem* põhimõtet järgmistel põhjustel.”
- Lk 10 – “Kontrollimaks *ne bis in idem* põhimõtte järgimist ei saa lähtuda kitsalt süüdistuses ja kohtuotsuses süüdistatava teo kirjeldamisel kasutatud sõnade erinevusest, vaid tuleb sisuliselt hinnata mõlema kriminaalmenetluse esemeks olevaid teo tehioolusid.”
- ERIARVAMUS** lk 1 – “Ma ei ole päris kindel, kas käsitletava kohtuotsuse III osas esitatud arusaam *ne bis in idem* põhimõtte tõlgendusest Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas on ikka täielikus kooskõlas nende eesmärkidega, mida püüti saavutada rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni vastuvõtmisega ning ka KarS §-de 255 ja 256 kehtestamisega.”
- 2) **3-1-1-82-09**, 29. jaanuar 2010, lk 7 – “Kõrvaldamata kahtlused tuleb kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.”
 - 3) **3-1-1-6-10**, 25. veebruar 2010, lk 3 – “Kriminaalkolleegium märgib taas kord, et tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 arutab maakohus väärtetoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
 - 4) **3-1-1-8-10**, 9. märts 2010, lk 5 – “Muuhulgas on ringkonnakohtu otsuses õigesti märgitud, et mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõtetest.”
- Lk 6 – “Sageli on nimelt erinevate kuritegude toimepanemise viis (nn *modus operandi*) niisuguseks kaudsete tõendite pinnalt süsteemiloovaks faktoriks, mis võimaldab lõppkokkuvõttes tõsikäindlalt järeldada, et mitmed erinevad kuriteod on toime pannud sama isik.”
- Lk 6 – “Kuid *modus operandi*’st kui usaldusväärsest tõendamise moodusest võib rääkida ka juhtudel, mil spetsiifika ei seisne ainuüksi kuriteo enese toimepanemise viisis, vaid nende kuritegude avaramat ajalist tausta kajastavates erinevates tunnustes.”
- Lk 6 – “*Modus operandi* usaldusväärset tõendamise moodusena kinnitab ka sarnaste juhtumite arv.”
- Lk 7 – “Lõpuks kinnitab käesoleva kohtuasja puhul *modus operandi* usaldusväärset tõendamisel seegi, et tuvastatud on kõigi röövimise episoodide vahetu toimepanemise sarnasus.”
- Lk 7 – “Kolleegiumi arvates on käesoleva kriminaalasja puhul kuriteo toimepanemise viisile tugineva tõendamiseviisi puhul põhjendatud määral arvestatud ka KrMS § 7 lg-s 3 sisalduva *in dubio pro reo* põhimõttega.”
- 5) **3-1-1-7-10**, 17. märts 2010, lk 9 – “Seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks peab kriminaalkolleegium siiski *obiter dictum* korras vajalikuks selgitada järgmist.”
 - 6) **3-1-1-12-10**, 5. aprill 2010, lk 4 – “Tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõtetest tuleb kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendada aga süüdistatava kasuks.”
 - 7) **3-1-2-1-10**, 7. aprill 2010, lk 4 – “Kolleegiumi arvates tuleb sellele küsimusele vastata jaatavalt seetõttu, et AMVS § 6 lg-tes 2 ja 4 sätestatu on käsitatav erinormidena (*lex specialis*) HaS § 8 lg 2 teises lauses, samuti PGS § 17 lg 1 teises lauses sätestatu suhtes.”
 - 8) **3-1-1-119-09**, 14. aprill 2010, lk 11 – “Kuna kaassüüdistatavat ei ole võimalik käsitada tõendiallikate iseseisva liigina (tõendiallikana *sui generis*), siis on teda eraldatud kriminaalasjas võimalik käsitada üksnes tunnistajana.”
- Lk 12 – “Enese mittesüüstamise privileeg (*nemo tenetur se ipsum accusare*) kui põhiõigus sisaldub PS § 22 lg-s 3, mille kohaselt ei tohi kedagi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu.”
- Lk 12 – “Kolleegiumi arvates puudub seetõttu igasugune mõistlik põhjus, miks peaks kriminaalasjade formaalne eraldamine ja kohtuotsuse varasem tegemine mõne kaassüüdistatava suhtes endaga kaasa tooma tema menetlusseisundi sedavõrd olulise muutumise ja *nemo tenetur se*

- ipsum accusare* põhimõttest kõrvalekaldumise, et edasiselt tekib tal hilisemas menetluses tunnistajana sama kuriteo tehioolude osas ütluste andmise kohustus.”
- 9) **3-1-1-25-10**, 14. aprill 2010, lk 5 – “Kolleegium märgib, et ringkonnakohus ei pidanud siiski kaitsja taotlust tõendi kogumiseks *a priori* asjakohatuks ja kõnealust tunnistajat kriminaalasja lahendamise seisukohalt ebaoluliseks, mis annaks alust rääkida apellatsiooni perspektiivitusel.”
 - 10) **3-1-1-28-10**, 15. aprill 2010, lk 3 – “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 arutab maakohus väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
Lk 3 – “Asja arutamine täies ulatuses (*ab ovo*) eeldab VTMS § 85 p 3 kohaselt ka seda, et kohus teeks (asja kohtulikku arutamist ette valmistades) kindlaks, milliseid tõendeid tuleb kohtulikult arutamisel uurida ja võtaks tarvitusele abinõud nende esitamiseks kohtuistungil.”
 - 11) **3-1-1-20-10**, 27. aprill 2010, lk 4 – “Selles kohtuotsuses on märgitud, et *reformatio in peius* keelu põhimõttest lähtuvalt on kohus pädev väärteomenetluse VTMS § 29 lg 1 p 4 alusel lõpetama vaid siis, kui ta ise arutab väärteoasja VTMS § 83 lg-s 1 nimetatud korras (s.t kui eelnevalt ei ole selles asjas tehtud kohtuvälise menetleja karistusotsust).”
 - 12) **3-1-1-26-10**, 30. aprill 2010, lk 3 – “Ka on õige kohtuvälise menetleja väide selle kohta, et seadused ei näe *expressis verbis* ette võimalust kohaldada isiku suhtes lisakaristusena vaid teatud kategooria sõiduki juhtimise õiguse äravõtmist.”
 - 13) **3-1-1-32-10**, 7. mai 2010, lk 8 – “Seevastu kehtivas KarS § 400 lg 2 redaktsioonis on toodud kokkulepped, otsused või kooskõlastatud tegevused, mida peetakse *a priori* konkurentsi kahjustavaks ja mille puhul ei ole eraldi nõutud konkurentsi kahjustava tagajärje või eesmärgi tuvastamist.”
 - 14) **3-1-1-35-10**, 10. mai 2010, lk 5 – “Seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks märgib kriminaalkolleegium *obiter dictum* korras veel järgmist.”
 - 15) **3-1-1-36-10**, 12. mai 2010, lk 3 – “Väärteomenetluse seadustiku § 171 lg-s 4 räägitakse küll *expressis verbis* ringkonnakohtu lahendist, kuid kõnealuse normi sõna-sõnaline rakendamine satuks kriminaalkolleegiumi hinnangul vastuollu nii väärteomenetluse seadustiku süstemaatilise tõlgendamise tulenevate argumentide kui ka seadusandja taotletava eesmärgiga.”
 - 16) **3-1-1-18-10**, 13. mai 2010, lk 4 – “Mõiste "juhtimisõiguse taastamine" kasutamisest võib järeldada, et kuigi liiklusseadus ei näe seda *expressis verbis* ette, tingib juhiloa kehtetus siiski juhtimisõiguse puudumise.”
 - 17) **3-1-1-22-10**, 26. mai 2010, lk 9 – “Samas märgib kolleegium, et *ex post facto* antav objektiivne hinnang ametiisiku tegude seaduslikkusele ja kasulikkusele pistiseandja jaoks ei pruugi kokku langeda süüdistatavate ettekujutusega vastavatest asjaoludest teo toimepanemise ajal.”
Lk 11 – “Kolleegium märgib üksnes, et ka selline menetluskord, milles nähakse ette edasilükkamatutel juhtudel jälitustoimingu tegemine eeluurimiskohtuniku suulise eelloa alusel, ei pruugi olla õiguslikult probleemitu isegi juhul, kui kohtunikule tagatakse pärast jälitustoimingu teostamist võimalus *ex post* siiski keelduda loa andmisest.”
Lk 11 – “Viimane aga raskendab kui ei muuda isegi võimatuks kohtul kontrollida KrMS § 110 lg-s 1 sätestatud jälitustoimingu lubatavuse eelduste täidetust konkreetses asjas, sealhulgas õigusriiklikult olulise jälitustegevuse *ultima ratio* põhimõtte järgimist.”
 - 18) **3-1-1-41-10**, 27. mai 2010, lk 3 – “Tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tuleb kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendada aga süüdistatava kasuks.”
 - 19) **3-1-1-54-10**, 18. juuni 2010, lk 5 – “Küll aga peab kolleegium õiguse ühetaolise kohaldamise tagamiseks vajalikuks *obiter dictum* korras märkida, et erinevalt ringkonnakohtu vaidlustatud määruses märgitust ei ole ainuüksi tõkendi olemasolu selleks juriidiliseks faktiks, millega võiks siduda kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumist ja aegumistähtaja peatumist.”
 - 20) **3-1-1-75-10**, 9. september 2010, lk 4 – “Ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest lähtuvalt tuleb kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendada süüdistatava kasuks.”
 - 21) **3-1-1-63-10**, 27. september 2010, lk 3 – “Vastavalt VTMS § 123 lg-le 2 tuleb maakohtul väärteoasja arutada täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
Lk 3 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata VTMS § 110 alusel kohtuotsuse põhiosas nii tõendite

- analüüs kui ka see, millised asjaolud on loetud tõendatuks ning millele on otsuse tegemisel tuginetud.”
- 22) **3-1-1-67-10**, 27. september 2010, lk 6 – “Teiseks oli tegemist n-ö spontaansete ütlustega (*res gestae*) menetlusvälisele isikule, kellel puudus ametist tulenev huvi antud teabe vastu ja seetõttu pole reeglina alust nende ütluste usaldusväärsuses kahelda.”
- 23) **3-1-1-72-10**, 27. september 2010, lk 5 – “Pelgalt viide õiguskorra kaitsmise vajadusele ei saa olla aluseks kehtiva seaduse *contra legem* tõlgendusele.”
- 24) **3-1-1-60-10**, 28. september 2010, lk 4 – “Kui kohtuotsuse tegemisel tuleb *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tõlgendada kahtlused süüdistatava kasuks, siis KrMS §-s 6 sätestatu nõuab, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda *in dubio pro duriore* põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks.”
- 25) **3-1-1-82-10**, 6. oktoober 2010, lk 4 – “Tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tuleb kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendada aga süüdistatava kasuks.”
- 26) **3-1-1-57-10**, 27. oktoober 2010, lk 12 – “Kollegium märgib ühtlasi, et olukorras, kus puuduvad otsesed tõendid selle kohta, milline süüdistatavatest kannatanu surmani viinud eluohtlikud tervisekahjustused põhjustas, tuleb kõrvaldamata kahtlused kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.”
Lk 15 – “Kuna kuriteo asjaolude avaldamata jätmine kujutab endast kuriteost mitteteatamist KarS § 307 lg 1 tähenduses, siis on nimetatud karistusnorm KarS § 306 lg 1 suhtes käsitatav kui *lex specialis*.”
Lk 16 – “*Obiter dictum* korras märgib kriminaalkollegium seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks KarS § 306 lg 2 kohta järgmist.”
- 27) **3-1-1-71-10**, 1. november 2010, lk 4 – “*Obiter dictum* korras seaduse ühetaolise kohaldamise tagamiseks märgib kriminaalkollegium täiendavalt veel järgmist.”
- 28) **3-1-1-84-10**, 3. november 2010, lk 12 – “Seda seetõttu, et 1. jaanuarist 2004 jõustunud omastamise koosseisu uus redaktsioon tõrjus erinormina ametiseisundi kuritarvitamise koosseisu kui üldnormi kõrvale (“*lex specialis derogat legi generali*”).”
- 29) **3-1-1-86-10**, 8. november 2010, lk 2 – “Kinnipidamise jätkamise põhjendatust ei saa kontrollida *in abstracto* ja igal üksikjuhul tuleb kaaluda riigisiseseid otsuseid ning avaldaja esitatud põhjendusi oma vabastamiseks.”
- 30) **3-1-1-94-10**, 9. november 2010, lk 2-3 – “VTMS § 123 lg 2 kohaselt tuleb maakohtul väärteoasja arutada täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
Lk 3 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata VTMS § 110 alusel kohtuotsuse põhiosas nii tõendite analüüs kui ka see, millised asjaolud on loetud tõendatuks ning millele on otsuse tegemisel tuginetud.”
- 31) **3-1-1-93-10**, 9. november 2010, lk 3 – “VTMS § 123 lg 2 kohaselt tuleb maakohtul väärteoasja arutada täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
Lk 3 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata VTMS § 110 alusel kohtuotsuse põhiosas nii tõendite analüüs kui ka see, millised asjaolud on loetud tõendatuks ning millele on otsuse tegemisel tuginetud.”
- 32) **3-1-1-83-10**, 16. november 2010, lk 14-15 – “Seetõttu lähtub kollegium põhimõttel *in dubio pro reo* (KrMS § 7 lg 3) V. Vasilievi jaoks võimalikult soodsast eeldusest, et süüdistuses nimetatud OÜ Vikodelli käibedeklaratsioonides kajastati käibemaksu kõigilt nendelt näilikelte tehingutelt, millele viidates OÜ Palma Oil tagastas OÜ-le Vikodelli 12 283 384 krooni (vt käesoleva otsuse punkt 25).”
Lk 17 – “Riigikohus määratles käesolevas otsuses põhimõttel *in dubio pro reo* üksnes minimaalse maksusumma, mille laekumata jäämise põhjustamine V. Vasilievi poolt on väljaspool kahtlust.”
- 33) **3-1-1-89-10**, 19. november 2010, lk 3 – “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 peab maakohus väärteoasja arutama täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
Lk 3 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata VTMS § 110 alusel kohtuotsuse põhiosas nii tõendite

analüüs kui ka see, millised asjaolud on loetud tõendatuks ning millele on otsuse tegemisel tuginetud.”

- 34) **3-1-1-96-10**, 25. november 2010, lk 3 – “Tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 väljendatud *in dubio pro reo* põhimõttest jäeti V. Panferovi kasuks tõlgendamata kahtlused tema süüdiolukus.”
- 35) **3-1-1-79-10**, 29. november 2010, lk 12 – “Objektiivne *ex ante* vaatleja peab ära tundma hoolsusvastase teo tagajärjel tekkinud või tekkida võiva ohu.”

Riigikohus 2011

- 1) **3-1-1-100-10**, 14. jaanuar 2011, lk 3 – “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 peab maakohus väärteoasja arutama täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
- 2) **3-1-1-108-10**, 21. veebruar 2011, **ERIARVAMUS**, lk 1 – “Ühtlasi on kriminaalkollegium korduvalt rõhutanud, et kaitsetegevuse vastavuse hindamisel nendele kriteeriumitele tuleb lähtuda *ex ante* objektiivse kaitsja seisukohalt (vt Riigikohtu kriminaalkollegiumi kohtuotsused kriminaalasjades nr 3-1-1-17-04; 3-1-1-34-08).”
ERIARVAMUS, lk 1-2 – “Eeltoodust tulenevalt on kohtud ühelt poolt ilmselgelt eksinud kaitsetegevuse õiguspärasuse hindamiseks kohtupraktikaga seatud reeglite vastu, sest asjaolu, et A. Mišinile endale ei tekitatud ründe tagajärjel mingeid vigastusi, kujutab endast ühemõtteliselt *ex post* hinnangut.”
ERIARVAMUS, lk 2 – “Võimalik, et hinnanguna *ex post* oleks tulemus kaitsja jaoks ebasoodne, sest lõppkokkuvõttes võib tõesti nentida, et ründe tõrjumiseks oleks ehk piisanud rusika- ja jalahoopidest.”
ERIARVAMUS, lk 2 – “*Ex ante* hinnangu kohaselt oli aga kaitsevahend sobiv.”
- 3) **3-1-1-6-11**, 23. märts 2011, lk 11 – “Rikutud on *in dubio pro reo* ning süütuse presumptsiooni põhimõtteid.”
- 4) **3-1-1-8-11**, 11. aprill 2011, lk 6 – “Kõrvaldamata kahtlused peab tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tõlgendama süüdistatava kasuks.”
- 5) **3-1-1-97-10**, 11. aprill 2011, lk 12-13 – “Seoses AS V esindaja väitega, et maakohtu otsustus konfiskeerida süüdistatavalt kokku 8 016 189 krooni 90 senti kahjustab oluliselt aktsiaseltsi õigusi ja huve, sest selle tõttu jääb AS V kahju tõenäoliselt olulises osas hüvitamata (vt otsuse punktid 8.6 ja 10.3), märgib kollegium *obiter dictum* korras järgmist.”
- 6) **3-1-1-31-11**, 28. aprill 2011, lk 10 – “Kohtupraktikas valitseva arusaama kohaselt tuleb KrMS §-s 111 sätestatud käsitada *lex specialis*’ena tõendite lubatavuse hindamise üldregulatsiooni suhtes.”
- 7) **3-1-1-12-11**, 4. mai 2011, lk 16 – “Euroopa Komisjon on välja andnud teatise vähetähtsate kokkulepete kohta, mis ei piira märgatavalt konkurentsi Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 81 lõike 1 kohaselt (*de minimis*) (edaspidi: *De minimis* teatis) (2001/C 368/07).”
Lk 16 – “*De minimis* teatise punkti 7 (a) kohaselt ei ole konkurentide vahel sõlmitud kokkulepe siiski oluline, kui kokkuleppeosaliste turuosa ühtekokku ei ületa 10 % kokkuleppega mõjutataval asjakohasel turul.”
Lk 16 – “Nii tulenebki *De minimis* teatise p-st 11.1 (a), et juhul kui konkurendid sõlmivad kokkuleppe, milles nad fikseerivad hinnad kolmandate isikute suhtes, siis ei ole võimalik, et see kokkulepe ei kahjusta märgatavalt konkurentsi.”
- 8) **3-1-1-26-11**, 4. mai 2011, lk 3 – “Arvestades süüdistatava ütlusi ja *in dubio pro reo* (kahtluse korral süüdistatava kasuks) põhimõtet, luges ringkonnakohus tõendatuks, et D. Monogarov jooksis kõnniteelt haljasalale just selleks, et kaklus lõpetada.”
Lk 3 – “Lähtudes *in dubio pro reo* põhimõttest leidis kohus, et M. L.-ile tekitati vigastused pärast seda, kui D. Monogarov oli juba sattunud hädakaitseisundisse.”
Lk 6 – “Seevastu ringkonnakohus ei kahelnud D. Monogarovi ütlustes ja lähtudes *in dubio pro reo* põhimõttest tuvastas, et haljasalale jooksmisega püüdis D. Monogarov kaklust lõpetada.”
- 9) **3-1-1-37-11**, 6. mai 2011, lk 5 – “Seega on ringkonnakohus läinud vastuollu *reformatio in peius* keeluga ehk põhimõttega, et kohtuotsuse edasikaebamine süüdistatava ja tema kaitsja poolt ei tohi endaga kaasa tuua süüdistatava olukorra raskendamist.”
- 10) **3-1-1-30-11**, 12. mai 2011, lk 6 – “VTMS § 123 lg 2 kohaselt peab maakohus väärteoasja arutama täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”

- Lk 6 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata vastavalt VTMS §-le 110 otsuse põhiosas nii tõendite analüüs, kui ka see, millised asjaolud tõendatuks loeti ning neile antav õiguslik hinnang.”
- 11) **3-1-1-28-11**, 2. juuni 2011, lk 6 – “Ringkonnakohus nõustus maakohtuga, et lähtuvalt *in dubio pro reo* põhimõttest tuleb M. Viisitamm ja V. Kingi vastavalt KarS § 294 lg 1 ja § 298 lg 1 järgi õigeks mõista, kuivõrd üheselt ei ole tuvastatud, et V. Kingi poolt M. Viisitamme naise firma kontole kantud 29 500 krooni oli tasu M. Viisitamme ebaseadusliku tegevuse eest.”
- Lk 7 – “Tulenevalt vormelist *lex specialis derogat legi generali* on tarvis kohaldada väärteokoosseisu kuriteokoosseisu ees ja KarS § 3 lg-s 5 sätestatud väärteokaristusõiguse subsidiaarsuspõhimõte ei rakendu.”
- Lk 7 – “Kui nii väärteo- kui ka kriminaalõigusnorm kaitsevad sama õigushüve, sõltub otsus põhimõtte *lex specialis derogat legi generali* rakendamise kohta sellest, kas väärteokoosseis on arusaadavalt mõeldud mingit elujuhtumit eraldi reguleerima ning sellest, kas kuriteokoosseisu absoluutse ning piiramatult rakendamise korral jääks praktikas üldse võimalust väärteokoosseisu kohaldamiseks.”
- Lk 7 – “Seega on seadusandja süüdistuses kirjeldatud käitumise reguleerimiseks loonud spetsiaalse väärteokoosseisu, mistõttu tulenevalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali* kuulub kohaldamisele RHS § 111 lg 3 p 2, aga mitte KarS §-s 157 sätestatud kuriteokoosseis.”
- Lk 10 – “Nn spetsiaalsuspõhimõte (*lex specialis derogat legi generali*) kujutab endast õiguslikku tõlgendamismeetodit, mille kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi (vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15. jaanuari 2009. a määrus kriminaalasjas nr 3-1-1-75-08, p 10.1).”
- Lk 10 – “Üldnorm *lex specialis* põhimõtte tähenduses sisaldab kõiki erinormi tunnuseid ja lisab neile veel vähemalt ühe lisaelemendi.”
- Lk 11 – “Esiteks tuleb märkida, et erinorm *lex specialis* põhimõtte tähenduses ei saa endas tõepoolest sisaldada selliseid tunnuseid, mida pole üldnormis.”
- Lk 11 – “Seetõttu tuleb RHS § 111 lg 3 p 1 pidada erinormiks KarS § 157 suhtes *lex specialis* põhimõtte tähenduses ja KarS § 3 lg 5 ei kohaldu ning M. Viisitamme ja S. Saart ei ole võimalik süüdi tunnustada KarS § 157 järgi riigihanke korraldamisega seonduvate tegude eest.”
- 12) **3-1-1-38-11**, 8. juuni 2011, lk 8 – “Täielikult on tähelepanuta jäetud väited *in dubio pro reo* põhimõtte kohaldatavusest.”
- Lk 10 – “Kohtud ei eksinud ka *in dubio pro reo* põhimõtte vastu.”
- Lk 12-13 – “Mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest, sest süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9. märtsi 2010. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-8-10, p 8).”
- Lk 14 – “Tõendikogumi pinnalt ei ole grupilise suure koguse narkootilise aine ebaseadusliku käitlemise osas jäetud kõrvaldamata selliseid kahtlusi, mida tuleks lähtuvalt *in dubio pro reo* põhimõttest tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 13) **3-1-1-54-11**, 22. juuni 2011, lk 10 – “Kriminaalkolleegium märgib aga *obiter dictum* korras täiendavalt.”
- 14) **3-1-1-10-11**, 1. juuli 2011, lk 6 – “KarS § 400 lg-s 1 sätestatud kuriteokoosseisule kuni 27. veebruarini 2010. a kehtinud sõnastuses vastab käesoleval ajal kehtiva KarS § 400 lg 2, milles on loetletud kokkulepped, otsused või kooskõlastatud tegevused, mida peetakse *a priori* konkurentsi kahjustavaiks ja mille puhul ei nõuta täiendavalt konkurentsi kahjustava tagajärje või eesmärgi tuvastamist.”
- Lk 8 – “Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames *ex post* kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning *ultima ratio* põhimõtte järgimist.”
- Lk 8 – “Praeguses kriminaalasjas on maakohus ja ringkonnakohus kontrollinud jälitustoiminguga saadud tõendite, s.t A. Skoblovi ja I. Zavizioni, samuti R. E. ja M. P. ning I. Zavizioni ja K. U. vaheliste telefonivestluste pealtkuulamise seaduslikkust, samuti tõendite jälitustoiminguga kogumise vältimatut vajalikkust lähtuvalt *ultima ratio* põhimõttest.”
- Lk 9 – “Maakohtu järeldus, et J. Kalvi ja AS Liviko poolt keelatud hinnakokkuleppe sõlmimine on tõendatud asjaoluga, et ajalisel pärast seda leiti müügilt pooleliitrist viina läbiräägitud hinnaga, pole formaalloomiselt korrektne, sest samastab ajalise järgnevuse põhjusliku seosega (*post hoc ergo propter hoc*).”

- Lk 10 – “Jälitustoiminguga saadud teabe suurema tõeväärtuse presümeerimine võrreldes muude tõendiallikatega ainuüksi põhjusel, et selline teave on kogutud jälitustoimingule allutatud isikute eest varjatult, tähendaks KrMS § 63 lg-s 1 loetletud tõendiliikidest ühele *a priori* suurema tõendusliku jõu omistamist.”
- Lk 11 – “Kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud põhimõttega *in dubio pro reo* tuleb need kahtlused tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 15) **3-1-1-56-11**, 8. august 2011, lk 3 – “Vastavalt VTMS § 123 lg-le 2 arutab kohus väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
- Lk 3 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata vastavalt VTMS §-le 110 otsuse põhiosas nii tõendite analüüs, kui ka see, millised asjaolud tõendatuks loeti ning neile antav õiguslik hinnang.”
- 16) **3-1-1-58-11**, 12. september 2011, lk 7 – “Sarnaselt KrMS § 71 lg-le 2 põhineb ka § 34 lg 1 p-s 1 sätestatud ütluste andmisest keeldumise alus PS § 22 lg-st 3 tuleneval enese mittesüüstamise privileegil (*nemo tenetur se ipsum accusare*).”
- Lk 7-8 – “Muu hulgas märkis kolleegium osutatud lahendis järgmist: "Kolleegiumi arvates puudub seetõttu igasugune mõistlik põhjus, miks peaks kriminaalasjade formaalne eraldamine ja kohtuotsuse varasem tegemine mõne kaassüüdistatava suhtes endaga kaasa tooma tema menetlusseisundi sedavõrd olulise muutumise ja *nemo tenetur se ipsum accusare* põhimõttest kõrvalekaldumise, et edasiselt tekib tal hilisemas menetluses tunnistajana sama kuriteo tehioolude osas ütluste andmise kohustus.”
- 17) **3-1-1-63-11**, 5. oktoober 2011, lk 5 – “Tulenevalt PS § 23 lg-s 1 sätestatud karistusõiguse tagasiulatava jõu keelust tuleb süüdimõistetu suhtes kohaldatavat materiaalõigust tõlgendada viisil, mis kõige vähem tema põhiõigusi riivab (*lex mitius*).”
- 18) **3-1-1-72-11**, 12. oktoober 2011, lk 5 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on varasemas praktikas korduvalt märkinud, et vastavalt VTMS § 123 lg-le 2 arutab kohus väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.”
- Lk 5 – “Väärteoasja arutamine *ab ovo* tähendab muuhulgas maakohtu kohustust lahendada VTMS §-s 133 loetletud küsimused ja näidata vastavalt VTMS §-le 110 otsuse põhiosas nii tõendite analüüs, kui ka see, millised asjaolud tõendatuks loeti ning neile antav õiguslik hinnang.”
- 19) **3-1-1-49-11**, 28. oktoober 2011, lk 10 – “Sellise hinnangu andmisel tuleb lähtuda informatsioonist, mis oli kättesaadav maksejõuetuse väidetava ilmnemise ajal (nn *ex ante* hindamine).”
- Lk 16 – “Järelikult on kohtud jätnud põhjusliku seose kinnistute müügi ja Japi Mööbel OÜ kahjumi vahel nõuetepäraselt tuvastamata, samastades ajalise järgnevuse põhjusliku seosega (*post hoc ergo propter hoc*).”
- 20) **3-1-1-88-11**, 4. november 2011, lk 4 – “Tegemist on PS § 23 lg 3 ja KarS § 2 lg 3 sätestatud *ne bis in idem*-põhimõtte rikkumise ning materiaalõiguse ebaõige kohaldamisega.”
- 21) **3-1-1-81-11**, 4. november 2011, lk 15 – “4. oktoobri 2011. a avalduses palub kaitsja esitada Euroopa Kohtule eelotsustuse taotlus järgmistes küsimustes: 1) kas ühenduse õigusega - Euroopa põhiõiguste harta art 52 lg-s 3 sätestatud põhimõtet silmas pidades - on kooskõlas liikmesriigi kõrgema kohtu praktika, mille kohaselt ühenduse õiguse allikana käsitletakse selliseid kohtulahendeid, mida ei ole liikmesriigi keeles avaldatud?; 2) kui vastus eelmisele küsimusele on jaatav, siis kas EÜ asutamislepingu art 249 lg-t 3 tuleb tõlgendada selliselt, et liikmesriikide kohustus siseriikliku õiguse kooskõlalisel tõlgendamisel ei hõlma Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid?; 3) kas ühenduse õigusega - Euroopa põhiõiguste harta art 48 lg-s 1 ja art 47 lg-s 2 sätestatud põhimõtteid nende koosmõjus silmas pidades - on kooskõlas siseriiklik õigusnorm, mis näeb ette kriminaalõigusliku vastutuse maksuhaldurile andmete esitamata jätmise või valeandmete esitamise eest ning ei sisalda samas õigusnormis võimalust kriminaalõigusliku vastutuse välistamiseks juhul, kui isik realiseeris enda õigust vaikida?; 4) kui vastus eelnevale küsimusele on jaatav, siis kas selline vastus on sõltuv selge haldus- või kohtupraktika olemasolust, millega välistatakse isiku kriminaalõiguslik vastutus maksuhaldurile andmete esitamata jätmise eest siis, kui isik on realiseerinud põhimõtet *nemo tenetur se ipsum accusare*.”
- 22) **3-1-1-70-11**, 10. november 2011, lk 4 – “Maakohus leidis, et lähtuvalt *in dubio pro reo* põhimõttest tuleb asuda seisukohale, et menetlusalusele isikule väärteoprotokollis etteheidetavas

- käitumises ei ole väärteprotokollis esile toodud asjaolude alusel väärteto objektiivsed tunnused tuvastatavad.”
- Lk 11 – “Kahtlemata olid A. Randmaa ja OÜ P käsitatavad *de iure* erinevate isikutena, seda olenemata asjaolust, et A. Randmaa oli OÜ P juhatuse liikmena selle esindaja.”
- 23) **3-1-1-91-11**, 18. november 2011, lk 5 – “Ringkonnakohus rikkus *reformatio in peius* keeldu.”
- Lk 5 – “Jättes K. Rahnu kasuks 1150,41 suuruse summa välja mõistmata, rikuti *reformatio in peius* keeldu.”
- Lk 7 – “Kuivõrd aga prokuratuur ei ole ringkonnakohtu otsuse peale selles osas kassatsiooni esitanud, ei saa kolleegium nimetatud eksimust kõrvaldada, kuna see oleks vastuolus *reformatio in peius* keeluga.”
- 24) **3-1-1-95-11**, 24. november 2011, lk 4 – “Kohtumenetluses vaatas väärtetoasja läbi maakohus *ab ovo*, hinnates kõiki faktilisi asjaolusid ja andes neile õigusliku hinnangu.”
- 25) **3-1-1-100-11**, 9. detsember 2011, lk 5 – “Kolleegium on seisukohal, et jättes menetlusaluse isiku kaebuse lahendamisel kontrollimata tema juhatuse liikme tegevuse vastavuse deliktstruktuuri nendele elementidele, on maakohus rikkunud väärtetoasja *ab ovo*, s.o täies ulatuses lahendamise põhimõtet VTMS § 150 lg 2 mõttes, mis toob endaga kaasa kohtuotsuse tühistamise (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27. septembri 2006. a otsus asjas nr 3-1-1-66-06, p 6; 19. novembri 2010. a otsus asjas nr 3-1-1-89-10, p 7; 8. augusti 2011. a otsus asjas nr 3-1-1-56-11, p 6 ja 12. oktoobri 2011. a otsus asjas nr 3-1-1-72-11, p 12).”
- 26) **3-1-1-85-11**, 14. detsember 2011, lk 13 – “Ringkonnakohus rikkus *reformatio in peius* keeldu.”
- Lk 14 – “Ringkonnakohus rikkus *reformatio in peius* keeldu.”
- Lk 17 – “Võttes arvesse, et ringkonnakohus mõistis R. Tamsonile lõplikuks liitkaristuseks kaks aastat vangistust, pole *reformatio in peius* keeldu rikutud.”
- Lk 18 – “Pidades silmas, et ringkonnakohtu poolt mõistetud liitkaristus oli väiksem kui maakohtus mõistetu, ei rikutud *reformatio in peius* keeldu ka A. Kraavi suhtes.”
- 27) **3-1-1-89-11**, 14. detsember 2011, lk 15 – “Arvestades tsiviilõiguslike suhete dispositiivset iseloomu, karistusõiguse aktsessoorsuse ning *ultima ratio* põhimõtet, peab kannatanu seisukoht menetluses olema karistusõiguslikult relevantne.

Tallinna ringkonnakohus 2009

- 1) **4-09-14678/14**, 28. detsember 2009, lk 10 – “Karistusõiguslik sekkumine peab sellisel juhul lähtuma *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõttest.”
- 2) **1-07-8495/25**, 19. jaanuar 2009, lk 8 – “Käesoleva kriminaalasja kohtulik uurimisel vahetult uuritud tõendite hindamisel tuleb kohtukolleegiumi hinnangul arvestada ka Riigikohtu otsuses nr 3-1-1-12-07 selgitatud põhimõtte *in dubio pro reo* olemust: Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
- Lk 8-9 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil – siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (otsuse p 8).”
- Lk 9 – “Oluline on tähele panna, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- Lk 14 – “Kokkuvõtteks märgib kohtukolleegium, et kontrollitud süüdistatavate poolt esitatud versioonide usaldusväärsust kõigi tõendite kogumis hindamise teel ning arvestades süüdistatavatele inkrimineeritud süüteo liiki ja vastava kuritegeliku käitumise kriminoloogilist eripära, ei ole kohtukolleegiumi hinnangul tõusetunud käesolevas kriminaalasjas vaidlusaluse kuriteoepisoodi osas selliseid kõrvaldamata kahtlusi, mis võimaldaks hinnata tõendeid *in dubio pro reo* valguses viisil, et nad tegelikkuses altkäemaksu andmist, võtmist ja vahendamist siiski ei kinnita.”
- 3) **1-08-9046/21**, 10. veebruar 2009, lk 7 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 4) **1-08-5639/23**, 16. veebruar 2009, lk 7 – “VÕS § 127 lg 4 mõtte kohaselt peab teo ja kahju vahel põhjusliku seose tuvastamisel kasutama nn *conditio sine qua non* – testi, mille kohaselt ajaliselt

eelnev sündmus (praegusel juhul toimunud liiklusõnnetus ja sellega kannatanule kehavigastuste tekitamine) loetakse hilisema sündmuse (praegusel juhul kannatanu elukvaliteedi ja heaolu märgatav langus) põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajalisel hilisemat sündmust toimunud.”

- 5) **1-08-835/17**, 17. veebruar 2009, lk 4 – “Seejuures on oluline silmas pidada, et kui tunnistaja (kannatanu) ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks (RKKKo 3-1-1-78-05).”

Lk 4 – “Viimasena osundatud kriminaalkolleegiumi lahendist tuleneb seega ühiselt suunis, et *in dubio pro reo* põhimõtte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatavate süüs, tuleb isik(ud) õigeks mõista, mitte aga langetada otsust isiku(te) kahjuks.”

Lk 10-11 – “*In dubio pro reo* ning süütuse presumptsiooni põhimõtteid silmas pidades leiab kriminaalkolleegium seega, et maakohu otsus tuleb tühistada ning süüdistatavad neile esitatud süüdistuses õigeks mõista.”

Lk 11 – “Apellatsiooninstantsis ei ole selle tõendi kasutamist vaidlustatud ning apellandid on sellele ka osundanud kui vastuolusid esiletoovale tõendile; *reformatio in peius* põhimõttele tuginevalt leiab kriminaalkolleegium, et ringkonnakohtul puudub alus selle tõendi kõrvalejätmiseks isiklikul initsiatiivil ning väljaspool apellatsioonide taotlusi (ringkonnakohus saab lähtuda vaid talle kriminaalmenetluse seadustikuga antud pädevusest ja on otsuse tegemisel seotud apellatsiooni piiridega – RKKKo 3-1-1-28-08, p 11).”

- 6) **1-08-4949/35**, 20. veebruar 2009, lk 2 – “Maakohus mõistis Aivar Vahuri õigeks kuna leidis, et sama teo eest on Aivar Vahur juba karistatud Loomakaitseaduse § 66-2 lg 1 järgi ning tema süüdimõistmine KarS prg. 203 järgi esitatud süüdistuses tooks kaasa tema topeltkaristamise, mis on Põhiseaduse § 23 lg 2 sätestatud *ne bis in idem* põhimõtte rikkumine.”

Lk 6 – “Otsustamaks, kas konkreetsel juhul oleks Aivar Vahuri süüdimõistmisel ja karistamisel KarS prg. 203 järgi tegemist *ne bis in idem* (edaspidi NB printsiip) printsiibi rikkumisega, omab kohtukolleegiumi arvates määravat tähtsust küsimus, kas käsitletavas vääртеootsuses ja süüdistusaktis kirjeldatud süüteo kirjeldatud teod on samased selle teo mõttes, mida NB printsiip silmas peab.”

Lk 7 – “Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on asutud ühesele seisukohale, et Põhiseaduse § 23 lg-s 3 sätestatud *ne bis in idem* põhiõiguse (teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeld) kaitseala ei hõlma mitte üksnes kuritegusid, vaid ka haldusõigusrikkumisi (väärtegusid) ja teatud juhul ka ditsiplinaarüleastumisi (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. aprilli 2003. a otsus asjas nr. 3-1-1-6-03).”

- 7) **1-08-9034/20**, 23. veebruar 2009, lk 4 – “Osundades RKKK otsusele nr 3-1-1-4-04, leiab kaitsja, et mõlema teo eest eraldi karistamisel on rikutud *ne bis in idem* põhimõtet.”

- 8) **1-08-2301/15**, 23. märts 2009, lk 2 – “Kui tunnistaja J. M. ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste tõendite alusel.”

- 9) **1-08-5096/16**, 23. märts 2009, lk 11 – “Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetses sündmuses osalejatel (nn *ex ante* hindamine).”

- 10) **1-08-11282/76**, 23. märts 2009, lk 9 – “Käesoleva kriminaalasja kohtulik uurimisel vahetult uuritud tõendite hindamisel tuleb kohtukolleegiumi hinnangul arvestada ka Riigikohtu otsuses nr 3-1-1-12-07 selgitatud põhimõtte *in dubio pro reo* olemust: Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-st 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”

Lk 9 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil - siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava kui menetlusosaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (otsuse p 8).”

- 11) **1-07-13124/36**, 31. märts 2009, lk 5 – “Uuritud tõenditega ei ole ümber lükatud süüdistatavate kaitsepositsioon selles osas, et mõlemad said AS S. müügilepingust teada *post factum*, L. Männistu vahendas enne müügipakkumise tegemist vaid vajalikud tehnilised andmed, A. Sokmanni informeeriti veelgi hiljem.”

- 12) **1-08-9234/25**, 21. aprill 2009, lk 10 – “Kriminaalkolleegium on seisukohal, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks; paljuski on aga just sellisena hinnatavad maakohtu otsuses esitatud argumendid.”
- 13) **1-08-17102/26**, 28. aprill 2009, lk 6 – “Karistusõiguslik sekkumine peab sellisel juhul lähtuma *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõttest (RT III 2007, 45, 359).”
- 14) **1-07-9015/35**, 11. mai 2009, lk 4 – “Apellandi teadmiste kohaselt ei ole ebausaldusväärse tunnistaja ütlustele *in corpore* võimalik tõendi tähendust anda.”
Lk 8 – “Apellantide väidete osas, et M. Võrk on süüdi tunnistatud vaid kaudsete tõendite alusel ning kõrvaldamata kahtlused on tõlgendatud süüdistatava kahjuks, peab kohtukolleegium vajalikuks osutada Riigikohtu poolt sedastatule, et *In dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 8 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil - siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”
- 15) **1-07-13025/113**, 12. mai 2009, lk 14 – “Kohus osundas, et Riigikohus on lahendis nr 3-1-1-90-06 leidnud, et kui tõendite uurimisel tekivad mõistlikud kahtlused ja neid ei ole võimalik kõrvaldada teiste asjas olevate tõenditega, siis vastavalt põhimõttele *in dubio pro reo* peab tegema otsuse süüdistatava kasuks, aga mitte teha süüdistatav otsus süüdistatava suhtes kahtlaste tõendite või uurimata vasturääkivuste ja oletuste alusel.”
- 16) **1-08-13885/12**, 8. juuni 2009, lk 3 – “Apelland leiab, et maakohus on tõendite hindamisel rikkunud KrMS § 7 lg 3 sätteid ehk teisisõnu, jättes tõusetunud kahtlused süüdistatava kasuks hindamata, eksinud *in dubio pro reo* põhimõtte vastu.”
Lk 3 – “Ringkonnakohus selle etteheitega ei nõustu ja märgib, et maakohus on otsuses õigustatult viidanud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-12-07, milles on selgitatud põhimõtte *in dubio pro reo* olemust ning sedastatud järgmine.”
Lk 3 – “Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikuid süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 4 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil - siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (otsuse p 8).”
Lk 4 – “Eeltoodust tuleneb aga seegi, et *in dubio pro reo* põhimõte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava süüs, tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust isiku kahjuks (vt ka Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 17. veebruari 2009. a otsus kriminaalasjas 1-08-835).”
Lk 4 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
Lk 4 – “Apellant ei nõustu maakohtu otsuses toodud järeldustega ja taotleb tõendite ümberhindamist *in dubio pro reo* põhimõtte taustal ringkonnakohtu poolt ning enda õigeksmõistmist.”
- 17) **1-09-2264/14**, 16. juuni 2009, lk 5 – “Kolleegiumi veendumuse kohaselt on maakohus põhjendatult lugenud tuvastatuks, et A. Ovsjannikov kasutas kannatanu suhtes sellist vägivalda, mis välistas viimase tahte teostamise täielikult (*vis absoluta*) ning et kannatanu sellist seisundit (teadvusetus) ära kasutades võttis A. Ovsjannikov tema taskust telefoni ja rahakoti.”
- 18) **1-08-2006/39**, 17. juuni 2009, lk 10 – “Kohtupraktika on asunud seejuures üheselt seisukohale, et kui tunnistaja (kaassüüdistatava) ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks (RKKKo 3-1-1-78-05).”
Lk 10 – “Viimasena osundatud kriminaalkolleegiumi lahendist tuleneb seega üheselt suunis, et *in dubio pro reo* põhimõte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatavate süüs, tuleb isik(ud) õigeks mõista, mitte aga langetada otsust isiku(te) kahjuks.”

- 19) **1-08-14423/13**, 8. september 2009, lk 6 – “Kriminaalkolleegium peab vajalikuks seejuures üksnes selgitada, et *in dubio pro reo* põhimõtte (tõusetunud kahtluse tõlgendamine süüdistatava kasuks) poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 20) **1-09-1661/17**, 16. september 2009, lk 7 – “Kriminaalkolleegiumile jääb mõistmatuks prokuröri äraspidine arusaam, et käesoleval juhul vaatluse all olev valvekaamera salvestis kinnitab kuriteo toimepanemist seni, kuni (kaitsja initsiatiivil) pole tõendatud vastupidine; sellistel puhkudel (s.t juhul, kui tõendite hindamisel tekivad põhjendatud kahtlused) kuulub otsustuse langetamisel rakendamisele põhimõtte *in dubio pro reo*, mitte aga *in dubio pro duriore*, nagu seda sisuliselt taotleb prokurör.”
- 21) **1-09-11618/10**, 16. september 2009, lk 3 – “Nii on maakohus märkinud, et J. Dolmatov on eelnevalt korduvalt karistatud reaalse vangistusega, kuid vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga on tegemist nn *ultima ratio* (viimase) abinõuga isiku ühiskonnast isoleerimise vältimiseks.”
- 22) **1-07-8224/44**, 23. september 2009, lk 6 – “Pöördudes lõpuks veel ka *in dubio pro reo* põhimõtte poole leiab apellant, et Sergei Kulešov tuleb mõrva süüdistuses õigeks mõista.”
 Lk 7 – “Kohtukolleegium leiab, et maakohus ei ole kuidagi rikkunud tõendite hindamisel KrMS § 7 lg 3 sätteid ehk teisisõnu eksinud *in dubio pro reo* põhimõtte vastu.”
 Lk 7 – “Maakohus on otsuses õigustatult lähtunud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses nr 3-1-1-12-07 väljendatud seisukohast, milles on selgitanud põhimõtte *in dubio pro reo* olemust ning sedastatud järgmine.”
 Lk 7 – “Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüdistavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
 Lk 7-8 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil – siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (otsuse p 8).”
 Lk 8 – “Eeltoodust tuleneb aga seegi, et *in dubio pro reo* põhimõtte pole sedavõrd tõendamis, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava süüs, tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust isiku kahjuks.”
 Lk 8 – “Esitatud apellatsioonides ei nõustu apellandid maakohtu otsuses toodud järeldustega ja sisuliselt taotletakse tõendite ümberhindamist *in dubio pro reo* põhimõtte taustal ringkonnakohtu poolt ning õigeksmõistva kohtuotsuse tegemist.”
 Lk 13 – “Kohtukolleegium leiab, et maakohus on S. Kulešovi süüdistusasja teistkordsel arutamisel rikkunud KrMS prg. 341 lg 3 sisalduvat *reformatio in peius* keelu põhimõtet, mille kohaselt ei saa maakohus asja teistkordsel arutamisel raskendada süüdistatava olukorda võrreldes esimese kohtuotsusega, mis oli vaidlustatud vaid kaitsja ja süüdistatava poolt ning mis nimetatud apellatsioonide alusel oli apellatsioonimenetluses tühistatud.”
- 23) **1-07-12096/24**, 23. september 2009, lk 5 – “Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsustes nr 3-2-1-53-06, 3-2-1-45-08 märkinud, et VÕS § 127 lg 4 mõtte kohaselt peab teo ja kahju vahel põhjusliku seose tuvastamisel kasutama nn *conditio sine qua non* – testi, mille kohaselt ajaliselt eelnev sündmus loetakse hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud.”
- 24) **1-08-12274/14**, 29. september 2009, lk 5 – “Kohtupraktika on asunud seejuures üheselt seisukohale, et kui ainukese süüdistava tõendi osas tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks (RKKKo 3-1-1-78-05).”
 Lk 5 – “Osundatud kriminaalkolleegiumi lahendist tuleneb seega üheselt suunis, et *in dubio pro reo* põhimõtte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava süüs, tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust tema kahjuks.”
- 25) **1-07-8606/70**, 29. september 2009, lk 5 – “Jättes kõrvale küsimuse, kas kujunenud olukorras saaks üldse süüdistuse piirest väljumata rääkida kaastäideviimisest, osundab kriminaalkolleegium sellele, et käesoleval juhul keelab J. Vladimirovi käsitlemise täideviijana nn *reformatio in peius* põhimõtte.”
 Lk 5 – “Eelnevast ning nn *reformatio in peius* põhimõttest tuleneb, et karistuse mõistmisel on ringkonnakohus seotud nende piiridega, mille seab Tallinna Ringkonnakohtu 6. jaanuari 2009. a otsus (vt RKKKo 3-1-1-59-07, p 13; 3-1-1-28-08, p 14).”

- 26) **1-08-7793/23**, 29. september 2009, lk 8 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
Lk 9 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil -, siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (RKKKo 3-1-1-12-08, p 8).”
- 27) **1-08-12946/22**, 13. oktoober 2009, lk 6 – “Enda seisukohta motiveerides annab kriminaalkolleegium esmalt hinnangu kaitsja väitel aset leidnud *ne bis in idem* põhimõtte rikkumisele (I), esitab seejärel seisukoha küsimuses, kas jätkuvalt on seaduslik ning põhjendatud J. Klaisi süüditunnistamine KarS § 424 järgi (II) ning esitab siis enda argumendid J. Klaisile mõistetud põhi- ja lisakaristuse osas (III-IV).”
Lk 6 – “Esitatud apellatsioonis leiab kaitsja, et sel viisil toimides on rikutud KarS § 2 lg 3 sätteid, s.t on eksitud topeltkaristamise keelu ehk *ne bis in idem* põhimõtte vastu.”
Lk 6 – “Nimelt on Riigikohtu kriminaalkolleegium asunud *ne bis in idem* põhimõtte esemelise kaitseala tõlgendamisel seisukohale, et isikut ei saa karistada paralleelselt väärteo- ning kriminaalkorras.”
Lk 6 – “Kui anda sellele küsimusele jaatav vastus, tuleb J. Klais talle etteheidetavates kuritegudes tervikuna *ne bis in idem* põhimõtte rikkumise tõttu õigeks mõista, kuivõrd teda on nende eest väärteo korras juba karistatud.”
Lk 7 – “Samal ajal peab ringkonnakohus vajalikuks märkida, et *ne bis in idem* põhimõtte sisustamisel tuleb lähtuda Euroopa Inimõiguste Kohtu asjaspepuutuvast praktikast.”
Lk 8 – “Seega tuleb *ne bis in idem* küsimuse lahendamisel tegelda faktide võrdlemisega, kuid seda just inimekäitumisele antava tervikhinnangu, mitte aga teo kui konkreetse deliktis objektiivses küljes sisalduva/kirjeldatud koosseisulise tunnuse (kriminaliseeritud käitumise) mõttes.”
Lk 8 – “Seetõttu asub kriminaalkolleegium seisukohale, et kaitsja viited *ne bis in idem* põhimõtte rikkumisele on asjakohatud ning tuleb jätta edasise tähelepanuta.”
Lk 14 – “Käesoleva otsuse p-des 5-9 selgitas kriminaalkolleegium, et lisakaristuse mõistmisel ei ole eksitud nn *ne bis in idem* põhimõtte vastu.”
- 28) **1-09-2300/15**, 16. oktoober 2009, lk 7 – “Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsustes nr 3-2-1-53-06, 3-2-1-45-08 märkinud, et VÕS § 127 lg 4 mõtte kohaselt peab teo ja kahju vahel põhjusliku seose tuvastamisel kasutama nn *conditio sine qua non* – testi, mille kohaselt ajaliselt eelnev sündmus loetakse hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud.”
- 29) **1-04-179/30**, 20. oktoober 2009, lk 10 – “Ladinakeelsed väljendid “*audire*” ja “*visuaalis*” tähistavad kuulmise ja nägemise abil tajutavat.”
- 30) **1-09-7681/15**, 21. oktoober 2009, lk 3 – “Ringkonnakohtu hinnangul ei saa tuvastatud asjaolude taustal rääkida tõsiseltvõetavatest tõusetunud kahtlustest D. Rozotškini süüs ning ka nn *in dubio pro reo* olukorrast tervikuna.”
Lk 3 – “Nimelt on kohtupraktikas kinnistunud arusaam, et alles siis, kui ka kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (vt RKKKo 3-1-1-12-07; 3-1-1-33-08).”
Lk 3 – “Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium on eelnevale tulenevalt olnud senises praktikas kestvalt seisukohal, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole seega hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 31) **1-09-6338/27**, 24. november 2009, lk 15 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 32) **1-08-194/50**, 25. november 2009, lk 6 – “Kohus on jätnud kohaldamata *ne bis in idem* põhimõtte.”
Lk 13 – “Ringkonnakohus ei nõustu kaitsja apellatsiooniga selles, et väärteoasjas nr 4-07-2482 tehtud menetlust lõpetava kohtulahendiga peaks *ne bis in idem* põhimõtte järgimisel kaasneva süüdistatava A. Säraku õigeksmõistmine käesolevas kriminaalasjas.”
- 33) **1-06-12187/60**, 27. november 2009, lk 7 – “Kui kohus on välistanud süüdimõistmise kaudsete tõendite põhjal *a priori*, siis on ta läinud vastuollu KrMS § 61 sätestatud tõendite vaba hindamise põhimõttega ja rikkunud sellega oluliselt kriminaalmenetlusõigust.”

Lk 33 – “Riigikohus on oma otsuses 3-1-1-12-07 märkinud, et *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüdistavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”

Lk 33 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil - siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava kui menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”

- 34) **1-08-13231/19**, 30. november 2009, lk 5 – “Apellant ei nõustu maakohtu otsuses toodud järeldustega ja taotleb tõendite ümberhindamist *in dubio pro reo* põhimõtte taustal ringkonnakohtu poolt ning I.Tukkevi õigeksmõistmist.”

Lk 8 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”

- 35) **1-09-4625/25**, 8. detsember 2009, lk 5 – “Musculus psoase piirkonnas siledaservaline vigastus.”

Tartu ringkonnakohus 2009

- 1) **1-07-11600/32**, 18. veebruar 2009, lk 5 – “Kohtuotsus on tehtud *ne bis in idem* põhimõtet rikkudes, kuivõrd N. Kohtov on Tartu Maakohtu 6. oktoobri 2006 otsusega kriminaalasjas nr 1-06-10361 samade tegude eest juba süüdi mõistetud – N. Kohtov on süüdi mõistetud KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi ja karistatud 3-aastase vangistusega.”

Lk 5-6 – “Õigusteoorias on asutud seisukohale, et *ne bis in idem* põhimõtte puhul tuleks lähtuda pigem kriminaalmenetluslikust teo mõistest.”

Lk 6 – “Selline tegevus moodustab menetlusõiguslikult sama teo ning see moodustab sama teo ka *ne bis in idem* põhimõtte kohaldamisalas.”

- 2) 1-09-3110/16, 21. juuli 2009, lk 4 – “Kohtuotsus tugineb kaudsete tõendite hindamisele ja apellandi arvates ei ole maakohus tõendite kogumi tervikhinnangu tulemusena suutnud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süüs ja seega oleks tulnud rakendada *in dubio pro reo* põhimõtet.”

Tallinna ringkonnakohus 2010

- 1) **1-09-6924/17**, 18. jaanuar 2010, lk 4. – “Ringkonnakohus peab vajalikuks veel märkida, et V. Zonovit on eelnevalt korduvalt karistatud reaalse vangistusega, kuid vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga on tegemist nn *ultima ratio* (viimase) abinõuga isiku ühiskonnas isoleerimise vältimiseks.”

- 2) **1-09-17912/13**, 19. jaanuar 2010, lk 4 – “Ringkonnakohus peab vajalikuks märkida, et V. Karamõsevat on eelnevalt korduvalt karistatud reaalse vangistusega, kuid vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga on tegemist nn *ultima ratio* (viimase) abinõuga isiku ühiskonnast isoleerimise vältimiseks.”

- 3) **1-08-13347/13**, 25. jaanuar 2010, lk 5. - “Seda, et kuriteo toimepanemise viisi (nn *modus operandi*) sarnasus võib olla käsitatav iseseisva kaudse tõendina, on aktsepteerinud ka RKKK otsustes nr 3-1-1-32-05 ja nr 3-1-1-87-09, kus osundatakse isiku käitumismustri “silmnähtavale sarnasusele” ajalisel erinevates olukordades.”

- 4) **1-07-8975/39**, 2. marts 2010, lk 6. - “Kohus *in corpore* tunnistanud prostitutsiooni vahendamises süüdi kõik XXXXX X hoonet rentinud äriühingu töölised.”

- 5) **1-09-17721/17**, 23. marts 2010, lk 5-6. – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”

Lk 12 – “Sellele asjaolule on õigustatult osundanud ka maakohus, mis *in dubio pro reo* põhimõtte alusel suunab kriminaalkolleegiumi karistuse mõistmisela alla sanktsiooni keskmist määra.”

- 6) **1-09-6998/16**, 1. aprill 2010, lk 3. – “Veel viitab kaitsja EIÖK otsusele 10. veebruarist 2009. a asjas S. Z. vs. Venemaa, milles on *ne bis in idem* põhimõtte osas märgitud, et Konventsiooni 7. protokoll 4. artikli esimest lõiget tuleb mõista selliselt, et see keelab isiku suhtes teistkordse menetluse läbiviimise juhul, kui menetlus käsitleb samu või sisuliselt samu fakte.”

Lk 4 – “Tegemist on *ne bis in idem* põhimõttega ehk sama teo eest teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga.”

- Lk 4 - “*Ne bis in idem* põhimõte kujutab endast ühelt poolt menetlustakistust, teisalt aga isiku subjektiivset õigust eeldada, et teda ei süüdistata sama teo eest uuesti.”
- Lk 4 – “*Ne bis in idem* põhimõte peab kokkuvõttes kaitsma isikut riigi ülemäärase sekkumise eest (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 31. oktoobri 2008. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-57-08, p 10).”
- Lk 4 – “10. veebruari 2009. a otsusega asjas S. Z. vs Venemaa revideeris Euroopa Inimõiguste Kohus *ne bis in idem* põhimõtte osas oma seisukohti.”
- Lk 4 – “*Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemisest, sealjuures on tähtsusetu, millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse.”
- 7) **1-10-1673/14**, 6. aprill 2010, lk 2. - “Lisaks märgib kohus, et V. Godõrev ei ole ka isik, kelle suhtes oleks võimalik kohaldada KarS § 69 sätteid ning tema karistus asendada üldkasuliku toga, kuna V. Godõrevi on eelnevalt karistatud korduvalt reaalse vangistusega, kuid vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga on tegemist *ultima ratio* (viimase) abinõuga isiku ühiskonnast isoleerimise vältimiseks ning V. Godõrev suhtes ei esine eeldusi üldkasuliku töö edukaks edukaks läbiviimiseks ning tema suhtes vangistuse asendamine üldkasuliku tööga ei täidaks oma eesmärki eripreventiivses mõttes.”
 - 8) **1-09-14947/21**, 7. aprill 2010, lk 4 – “Kuni omavoli veel lõppenud ei ole ja see ei ole viinud valduse kaotusele, on valdajal õigus enesekaitsele ja ta tohib omavoli jõuga tõrjuda (*vim vi repellere licet* - ldn).”
 - 9) **1-09-14910/21**, 13. aprill 2010, lk 7 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on seega leidnud, et tahtluse tuvastamisel tuleb arvesse võtta kõik *in concreto* esinenud asjaolud, mis mõjuvad enda olemuselt tagajärje saavutamise riski tõstvatena või iseloomustavad selles tähenduses isiku käitumist.”
 - 10) **1-09-20954/18**, 20. aprill 2010, lk 3 – “Seega on vangistuse asendamisel üldkasuliku tööga tegemist *ultima ratio* (viimase) abinõuga isiku ühiskonnast isoleerimise vältimiseks.”
 - 11) **1-09-3221/40**, 20. aprill 2010, lk 1-2 – “Tallinna Lennujaamas asuvas Põhja Maksu- ja Tollikeskuse Tollikontrolliosakonna Piirikontrollitalituse teeninduspiirkonnas teostati Hassan Mohamed Siadi ning tema isiklike asjade läbivaatus, mille käigus leiti tal kaasas olnud kohvrast kokku 15,66 kg katiooni ja katiini (+/- norpseudofedriini) sisaldavaid *Catha edulis* taime võrseid.”
 - 12) **1-10-2087/14**, 12. mai 2010, lk 6 – “Kui rõhk asetatakse isiku käitumise välise ohtlikkuse analüüsile, siis on tahtlus selle käitumise taustal n.ö prognoositav: isikule teadaolevate asjaolude kaudu aktsepteerib ta *ex ante* iseenda poolt loodud riski (ja ka selle võimalikke tagajärgi); teisisõnu – mida rohkem on isik teadlik enda teo ohtlikkusest/riskantsusest, seda vähem on vaja tuvastada nn sisemist emotsionaalset seost võimaliku tagajärjega/õigushüve reaalse kahjustamisega (siinkohal kordab kriminaalkolleegium, et asjaolu, et KarS §392 on formaalne delikt, ei muuda selles arusaamas midagi).”
 - 13) **1-09-702/33**, 19. mai 2010, lk 15 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
 - 14) **1-09-22114/12**, 24. mai 2010, lk 8 – “Oluline on seega tähele panna ja mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
 - 15) **1-09-21596/17**, 21. juuni 2010, lk 6 – “Kriminaalkolleegium leiab sarnaselt maakohtule, et süüdistatava esitatud selgitusel (mis on ütlnud tema kaitseversiooniks) puudub igasugune elementaarne eluline usutavus ning et tegemist ei ole nn *in dubio pro reo* olukorraga, s.o kõrvaldamata kahtlusega, mis tuleks KrMS § 7 lg 3 kohaselt tõlgendada süüdistatava kasuks.”
Lk 6 – “Oluline on seega tähele panna ja mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
 - 16) **1-09-11800/16**, 20. september 2010, lk 4 – “Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetsetes sündmuses osalejale (nn *ex ante* hindamine).”
 - 17) **1-09-11463/33**, 20. september 2010, lk 12 – “Oluline on seega tähele panna ning mõista, et *in dubio pro reo* põhimõtte poolt ei ole hõlmatud igasugused, ka kõige kaugemalseisvamad

- hüpoteetilised variandid, mis võimaldaks tõendites sisalduvat teavet tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 18) **1-09-8193/53**, 28. september 2010, lk 10 – “Otsuses nr 3-1-1-99-09 on ka Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud nn *reformatio in peius* keelu põhimõtte avamisel, et kriminaalasja uuesti arutav maakohus on isegi pädev raskendama süüdistatavale süüksarvatud teo kvalifikatsiooni ning piirangud on seatud ainult mõistetavale karistusele – kohus ei või mõista üksnes süüdistatavale raskemat karistust kui see, mis oli mõistetud esimese astme kohtu tühistatud otsusega (vt otsuse p 13; vt ka RKKKo 3-1-1-97-06, p 33).”
- 19) **1-08-12818/251**, 12. oktoober 2010, lk 23 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on seejuures otsuses nr 3-1-1-8-10 tunnistanud Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi kestvat praktikat, mille kohaselt mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest – konkreetne esitatud seisukoht peab konkreetseid asjaolusid arvestades olema ka eluliselt usutav.”
- Lk 42 – “Ringkonnakohus peab maakohtu kõnealust järelust seega argumenteeritaks ning põhjendatuks, mistõttu on alusetud kaitsja viited *in dubio pro reo* põhimõtte rakendamisele selle küsimuse lahendamisel.”
- Lk 43 – “Täiendavalt sellisesse konteksti asetatuna ei ole viited *in dubio pro reo* põhimõttele ning ringkonnakohtu hinnangul seega ilmselgselt asjakohased.”
- 20) **1-09-495/43**, 12. oktoober 2010, lk 9 – “10. veebruari 2009. a otsusega asjas Sergey Zolotukhin vs Venemaa revideeris Euroopa Inimõiguste Kohus *ne bis in idem* põhimõtte osas oma seisukohti.”
- Lk 9 – “*Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemisest, sealjuures on tähtsusetu, millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse.”
- 21) **1-10-1605/24**, 12. oktoober 2010, lk 5 – “Mõlemale apellatsioonile on seejuures iseloomulik, et taotletakse pöördumist nn *in dubio pro reo* põhimõtte poole, leides, et kriminaalasjas sisaldub hulgaliselt kõrvaldamata kahtlusi, mis kõik tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks ning mis enda koostoimes ei luba teha V. Chukhnini suhtes süüdimõistvat otsust.”
- Lk 5 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil - siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava kui menetlusaluse isiku süüis, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (RKKKo 3-1-1-12-07, p 8).”
- 22) **1-10-935/26**, 19. oktoober 2010, lk 5 – “Kriminaalkolleegium ei soostu selle seisukohaga ning leiab, et käesoleval juhul on Kalapüügiseaduses sätestatud väärteokoosseis eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 344 lg 1 suhtes.”
- Lk 5 – “Nii väärteo- kui ka kriminaalõigusnorm kaitsevad sel juhul sama õigushüve, kuid otsus spetsiaalsuse ning põhimõtte *lex specialis derogat legi generali* rakendamise kohta sõltub sellest, kas väärteokoosseis on arusaadavalt mõeldud mingit elujuhtumit eraldi reguleerima ning ka lihtsalt küsimusest, kas kuriteokoosseisu absoluutse ning piiramatu rakendamise korral jääks praktikas ülduldse järgi võimalust väärteokoosseisu kohaldamiseks.”
- Lk 6 – “Et väärteokaristusõiguses sätestatud norm võib olla erinormiks (*lex specialis*) kuriteokoosseisu suhtes, on lisaks osundatud õiguskirjanduse seisukohtadele ringkonnakohtu hinnangul tunnustanud ka senine kohtupraktika.”
- Lk 6 – “Ühtlasi on kriminaalkolleegium toonitanud, et MKS § 154 on erinormiks (*lex specialis*) KarS § 345 suhtes (otsuse p 28).”
- Lk 6 – “Ehk siis – kui isik esitab maksuhaldurile võltsitud dokumendi, paneb ta toime väärteo, mitte aga kuriteo ning seda just lähtuvalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali*.”
- Lk 6 – “Kirjeldatud seisukohtadest lähtudes leiab ringkonnakohus, et Kalapüügiseaduse § 23¹ lg-s 1 sätestatud väärteokoosseis on eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 344 lg 1 suhtes ning viimane ei kuuluks käesoleval juhul kohaldamisele isegi mitte sii, kui Ü. Koni süüdistuses kirjeldatud käitumine leiaks terviklikult tõendamist.”
- Lk 6 – “Kokkuvõtvalt leiab kriminaalkolleegium seega, et süüdistuses kirjeldatud käitumise lahendamiseks/karistamiseks on seadusandja spetsiaalselt loonud väärteokoosseisu Kalapüügiseaduses, mistõttu tulenevalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali* kuulub kohaldamisele just viimane.”
- 23) **1-08-1062/54**, 26. oktoober 2010, lk 6 – “Kohtul on alus rääkida süüdistusversiooni suhtes tekkinud kahtlusest, mille kõrvaldamiseks pole kogutud piisavalt tõendeid ning kõrvaldamata

kahtlused tuleb kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.”

Lk 16 – “Seega on süüdistatav esitanud kontrollimatu kaitseteesi, kinnitamata millegagi selle paikapidavust ning alusetult on maakohus selle küsimuse lahendamisel pöördunud põhimõtte *in dubio pro reo* poole.”

- 24) **1-09-5307/36**, 16. november 2010, lk 11 – “Kuivõrd tõendite uurimisel on tekkinud põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks ning mõista O. Speek KarS § 222 lg 1 järgi õigeks.”
- 25) **1-09-9812/54**, 14. detsember 2010, lk 13 – “Maakohus on menetlusõiguse rikkumisega jätnud arvestamata KrMS § 110 *ultima ratio* argumendi ja on jätnud kohaldamata KrMS § 111.”
- Lk 18 – “Kohtukollegium nõustub maakohuga ning peab vajalikuks osundada Riigikohtu otsuses nr 3-1-1-12-07 väljendatud seisukohale, et *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
- Lk 18 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil – siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”
- Lk 22 – “Kohtukollegium ei soostu selle seisukohaga ning leiab, et käesoleval juhul on Riigihangete seaduses sätestatud vääртеokoosseis eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 157 suhtes.”
- Lk 23 – “Nii vääртеo- kui ka kriminaalõigusnorm kaitsevad sel juhul sama õigushüve, kuid otsuse spetsiaalsuse ning põhimõtte *lex specialis derogat legi generali* rakendamise kohta sõltub sellest, kas vääртеokoosseis on arusaadavalt mõeldud mingit elujuhtumit eraldi reguleerima ning ka lihtsalt küsimusest, kas kuriteokoosseisu absoluutse ning piiramatult rakendamise korral jääks praktikas üleüldse järgi võimalust vääртеokoosseisu kohaldamiseks.”
- Lk 23 – “Et vääртеokaristusõiguses sätestatud norm võib olla erinormiks (*lex specialis*) kuriteokoosseisu suhtes, on lisaks osundatud õiguskirjanduse seisukohtadele tunnustanud ka senine kohtupraktika.”
- Lk 23 – “Ühtlasi on kriminaalkollegium toonitanud, et MKS § 154 on erinormiks (*lex specialis*) KarS § 345 suhtes (otsuse p 28).”
- Lk 23 – “Ehk siis – kui isik esitab maksuhaldurile võltsitud dokumendi, paneb ta toime vääртеo, mitte aga kuriteo ning seda just lähtuvalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali*.”
- Lk 23 – “Kirjeldatud seisukohtadest lähtudes leiab ringkonnakohus, et Riigihangete seaduse § 111 lg-s 3 p-s 2 sätestatud vääртеokoosseis on eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 157 suhtes ning viimane ei kuuluks kohaldamisele isegi mitte M. Viisitamme ja S. Saare süüdistuses kirjeldatud käitumise tõendatuse korral.”
- Lk 23 – “Kokkuvõtvalt leiab kohtukollegium seega, et süüdistuses kirjeldatud käitumise lahendamiseks/karistamiseks on seadusandja spetsiaalselt loonud vääртеokoosseisu Riigihangete seaduses, mistõttu tulenevalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali* kuulub kohaldamisele just viimane.”
- Lk 26 – “Riigikohus on oma otsuses 3-1-1-60-10 selgitanud, et kui kohtuotsuse tegemisel tuleb *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tõlgendada kahtlused süüdistatava kasuks, siis KrMS §-s 6 sätestatu nõuab, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda *in dubio pro duriore* põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks.”
- 26) **1-10-2979/52**, 17. detsember 2010, lk 23 – “Seevastu kehtivas KarS § 400 lg 2 redaktsioonis on toodud kokkulepped, otsused või kooskõlastatud tegevused, mida peetakse *a priori* konkurentsi kahjustavaks ja mille puhul ei ole eraldi nõutud konkurentsi kahjustava tagajärje või eesmärgi tuvastamist.”

Tartu ringkonnakohus 2010

- 1) **4-10-2375/9**, 26. august 2010, lk 2 – “VTMS § 5 p 1 tuleneb *expressis verbis* kohtuvälise menetleja kohustus selgitada menetlustoimingut, rakendades menetlusosalisele toimingule eesmärki ning tema õigusi ja kohustusi.”
- 2) **1-08-15818/92**, 18. veebruar 2010, lk 29 – “Ringkonnakohus nõustub prokuröri apellatsiooni viitega Riigikohtu lahendile nr 3-1-1-12-07, et Põhiseaduse §-st 22 lg 2 tulenevalt ja KrMS §-st 7 lg 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene järeldus, et isikut süüstavaid järeldusi saaks

- teha ainult otseste tõendite pinnalt ka et süü tuvastamisel ja sellekohaste järelduste tegemisel ei tohiks tugineda kaudsetel tõenditel.”
- 3) **1-09-12874/43**, 6. mai 2010, lk 13 – “Ründeohu hindamisel lähtutakse objektiivse vaatleja *ex ante* hinnangust ning juhul, kui ründeohu on tõenäoline jaatatakse ohu olemasolu.”
 - 4) **1-09-5622/123**, 11. juuni 2010, lk 19 – “Riigikohtu lahendi nr 3-1-1-12-07 punkt 8 kohaselt *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikuid süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 19 – “Eeltoodule lisaks ringkonnakohus märgib, et Riigikohtu otsuse 3-1-1-8-10 punkt 8 kohaselt mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest.”
 - 5) **1-09-16999/34**, 15. juuni 2010, lk 4 – “Kõik kõrvaldamata kahtlused tõlgendab kohus kooskõlas KrMS § 7 lg 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega süüdistatava kasuks ja leiab, et M. Muidre tegu tuleks ümber kvalifitseerida KarS § 183 lg 1 järgi, s.o väikeses koguses kokaiini ebaseaduslikuks edasiandmiseks.”
Lk 14 – “Erinevate kuritegude toimepanemise viisi sarnasus (nn *modus operandi*) võib anda võimaluse järeldada, et need on toime pannud sama isik.”
Lk 19 – “Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel (RKKKo nr 3-1-1-24-06 ja 3-1-1-78-05).”
Lk 21 – “Riigikohtu lahendi nr 3-1-1-12-07 punkt 8 kohaselt *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikuid süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 21 – “Eeltoodule lisaks ringkonnakohus märgib, et Riigikohtu otsuse 3-1-1-8-10 punkt 8 kohaselt mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest.”
 - 6) **1-08-14813/54**, 16. september, 2010, lk 9 – “Samas ei nõustu ringkonnakohus, et teole antav õiguslik hinnang peaks olema *ex ante* kriteeriumist lähtudes.”
 - 7) **1-09-21082/17**, 22. oktoober 2010, lk 4 – “Juhul, kui kohtul tekkisid tõendite hindamisel kahtlused, tuli need kõrvaldada veenvalt teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, vastasel juhul pidanuks kohus PS § 22 lg 2 tulenevat ja KrMS § 7 lg 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõtet aluseks võttes tõlgendama tekkinud kahtlused süüdistatava kasuks.”
 - 8) **1-09-22334/31**, 4. november 2010, lk 21 – “Juhul, kui kohtul tekkisid süüdistatava suhtes tõendite hindamisel kahtlused, tuli need kõrvaldada veenvalt teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, vastasel juhul pidanuks kohus põhiseaduse § 22 lg 2 tulenevat ja KrMS § 7 lg 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõtet aluseks võttes tõlgendama tekkinud kahtlused süüdistatava kasuks.”
Lk 21 – “Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi ...).”
 - 9) **1-09-20264/43**, 9. detsember 2010, lk 14 – “Riigikohtu lahendi nr 3-1-1-12-07 punkt 8 kohaselt *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 14 – “Eeltoodule lisaks ringkonnakohus märgib, et Riigikohtu otsuse 3-1-1-8-10 punkt 8 kohaselt mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest.”
 - 10) **1-08-7474/53**, 10. detsember 2010, Lk 30 – “Lisaks ei ole kaitsjal õnnestunud leida ühegi EL liikmesriigi seadusandluses sellist regulatsiooni, kus ei oleks jälitustegevust lubavaid kuritegusid loetletud *numerus claususe* alusel erinevalt Eestist.”
Lk 30 – “Antud asjas viis see *expressis verbis* keelatud jälitustoimingute käigus saadud teabe kasutamiseni tõendina.”
Lk 31 – “Kaitsja leiab, et 16.02.2008 jälitusprotokollist on ilmne, et jälitustoimingute tegemine ei ole rajanenud *ultima ratio* põhimõttel, vaid kriminaalmenetlust alustatigi jälitustegevusega ja jälitustegevust on teostatud juba alates 01.02.2006.”
Lk 31 – “Kaitsja märgib, et jälitustegevuse seaduslikkuse kinnitamiseks on vajalik vähemalt tuvastada: kas jälitustegevuses lähtuti jälitustegevuse seaduse (JTS) § 5 lg 1 seaduslikkuse põhimõttest, kas esines KrMS § 110 lg 1 ja JTS § 5 lg 5 *ultima ratio* asjaolu, s.o. kas oli vaja

kasutada “viimast meedet” muude tõendite kogumise võimaluste puudumisel või oli jälitustegevus seadusevastaselt esmalt tõendite kogumise viis, millega alustati tõendite kogumist...”

Lk 32 – “Igasugune määrus või sisehaldusakt peab olema kirjalik, s.o taasesitatav ja kontrollitav, mis on ka EIK poolt ettekirjutatud kolmeastmelise kontrolli, sh *ex post* kontrolli nõue.”

Lk 32 – “Üksnes kõiki asjaolusid ja dokumente koos analüüsid on võimalik sedastada, kas *ultima ratio* põhimõtte on järgimist leidnud või mitte.”

- 11) **1-05-389/40**, 14. detsember 2010, lk 2 – “Lisaks selgitab R. Kattel, et tema uriinist leitud narkoaine võis olla tingitud tema bronhiaalastma ravimist (*Salbutamol*).”

Tallinna ringkonnakohus 2011

- 1) **1-10-1689/14**, 8. veebruar 2011, lk 6 – “Selline maakohtu käsitus on ilmselgelt põhjendamatu ja motiveerimata ning läheb vastuollu “*in dubio pro reo* põhimõttega””.

Lk 7 – “Sellega on kohus rikkunud *in dubio pro reo* põhimõtet KrMS § 7 lg 3 mõistes ja KrMS § 338 p-i 1 ning KrMS § 339 lg 1 p-i 7, mis on kokkuvõttes viinud materiaaoliguse ebaõige kohaldamiseni ja P. Rukiste süüdimõistmiseni KarS § 182 alusel.”

- 2) **1-08-10860/35**, 14. veebruar 2011, lk 12 – “Viimasena viitab ringkonnakohus kohtupraktikas aktsepteerimist leidnud tõendamise viisile, mis rajaneb isiku käitumise teatu reeglipärale, nn *modus operandi* le, mis täiendavalt kinnitab kohtu hinnangul P. Nyholmi süüd talle inkrimineeritud kuriteos.”

Lk 12 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on seejuures leinud, et *modus operandi*’st kui usaldusväärsest tõendamise moodusest võib rääkida ka juhtudel, mil vaadeldava käitumise spetsiifika ei seisne ainuüksi kuriteo enese toimepanemise viisis, vaid nende kuritegude avaramat ajalist tausta kajastavates erinevates tunnustes.”

Lk 12 – “*Modus operandi* usaldusväärset tõendamise moodusena kinnitab Riigikohtu hinnangul ka sarnaste juhtumite arv (vt RKKKo 3-1-1-8-10, p 12).”

- 3) **1-10-14945/16**, 28. veebruar 2011, lk 3 – “Mõlemale apellatsioonile on seejuures iseloomulik, et taotletakse sisuliselt pöördumist nn *in dubio pro reo* põhimõtte poole, leides, et kriminaalasjas sisaldub hulgaliselt kõrvaldamata kahtlusi, mis kõik tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks ning mis enda koostoimes ei luba teha J. Pavlovi suhtes süüdimõistvat otsust.”

Lk 3 – “Kohtupraktika on selle küsimuse käsitlemisel asunud seisukohale, et alles tõendamisprotsessi lõppetapil – siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüis, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole (RKKKo 3-1-1-12-07, p 8).”

- 4) **1-10-3575/24**, 16. märts 2011, lk 6 – “Siinkohal osundab kohtukolleegium Riigikohtu otsustele nr 3-1-1-60-09 ja 3-1-1-19-10, milledes väljendatud seisukoha kohaselt tuleb küll kohtuotsuse tegemisel *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tõlgendada kahtlused süüdistatava kasuks, kuid KrMS §-s 6 sätestatu nõuab, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda *in dubio pro duriore* põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks.”

- 5) **1-10-14829/15**, 24. märts 2011, lk 3 – “Riigikohus on 27.09.2010. a kriminaalasjas nr 3-1-1-67-10 tehtud otsuse punktis 12 leidnud, et menetlusvälisele isikule, kellel puudub ametist tulenev huvi antud teabe vastu, antud spontaansetele ütlustele (*res gestae*) võib tugineda isiku enda ütluste usaldusväärseuse kontrollimiseks.”

- 6) **1-10-15799/17**, 11. aprill 2011, lk 4 – “Viimatinimetatud koosseisude suhtes moodustab röövimine eridelikti (*lex specialis*).”

- 7) **1-09-1476/74**, 14. aprill 2011, lk 11 – “Kohus on viidanud Riigikohtu otsuses 3-1-1-60-10 toodud seisukohale, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda *in dubio pro duriore* põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks.”

- 8) **1-10-3857/18**, 20. aprill 2011, lk 3 – “Kriminaalõiguses kehtiva *in dubio pro reo* põhimõtte kohaselt tõlgendatakse kõik kriminaalmenetluses tekkinud kahtlused süüdistatava kasuks.”

Lk 5 – “Kohtukolleegiumi arvates on maakohus tõendite hindamisel järginud *in dubio pro reo* põhimõtet ning õigesti leidnud, et kõik kriminaalmenetluses tekkinud kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks.”

- 9) **1-10-16796/22**, 25. aprill 2011, lk 4 – “Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetses sündmuses osalejale (nn *ex ante* hindamine) (Riigikohtu otsus nr. 3-1-1-17-04).”

- 10) **1-09-10013/44**, 27. aprill 2011, lk 16 – “Seda ei saa põhistada fakti kaudu, et M. Tarum oli ettevõtte omanikuks, muud sellekohased tõendid aga puuduvad, mistõttu on taaskord eksitud põhimõtte *in dubio pro reo* vastu.”
Lk 27 – “Kuigi põhjuslik seos kaasaaitamisteo ja täideviimisteo vahel kuulub tõepoolest kaasaaitamisteo objektiivsesse külge, ei pea see esinema nn *conditio*-vormeli kvaliteedis.”
- 11) **1-09-14221/55**, 2. mai 2011, lk 8 – “Viimatinimetatud koosseisude suhtes moodustab röövimine eridelikti (*lex specialis*).”
- 12) **1-10-17190/27**, 21. juuni 2011, lk 8 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on seega leidnud, et tahtluse tuvastamisel tuleb arvesse võtta kõik *in concreto* esinenud asjaolud, mis mõjuvad enda olemuselt tagajärje saavutamise riski tõstvatena või iseloomustavad selles tähenduses isiku käitumist.”
Lk 14 – “Hädakaitsetegevuse ründele vastavuse või mittevastavuse tuvastamisel on seejuures kohaldatavad *ex ante* hindamiskriteeriumid – hädakaitsetegevuse mittevastavus ründele peab olema ilmne juba kaitsetegevuse ajal – seda ei saa tuletada hiljem saadud teadmiste pinnalt.”
Lk 14 – “Sellises olukorras noa kui kaitsevahendi haaramine ei ole *ex ante* põhimõtte kohaselt situatsiooni hinnates talle etteheidetav.”
- 13) **1-10-17190/28**, 21. juuni 2011, lk 8 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on seega leidnud, et tahtluse tuvastamisel tuleb arvesse võtta kõik *in concreto* esinenud asjaolud, mis mõjuvad enda olemuselt tagajärje saavutamise riski tõstvatena või iseloomustavad selles tähenduses isiku käitumist.”
Lk 14 – “Hädakaitsetegevuse ründele vastavuse või mittevastavuse tuvastamisel on seejuures kohaldatavad *ex ante* hindamiskriteeriumid – hädakaitsetegevuse mittevastavus ründele peab olema ilmne juba kaitsetegevuse ajal – seda ei saa tuletada hiljem saadud teadmiste pinnalt.”
Lk 14 – “Sellises olukorras noa kui kaitsevahendi haaramine ei ole *ex ante* põhimõtte kohaselt situatsiooni hinnates talle etteheidetav.”
- 14) **1-11-2088/15**, 30. august 2011, lk 5 – “Veel peab kohtukolleegium vajalikuks selgitada tulenevalt kaitsja apellatsioonis väidetuga, et Põhiseaduse § 22 lg-st 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstatavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele.”
Lk 5 – “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil – siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüis, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”
Lk 5 – “Eeltoodust tuleneb aga seegi, et *in dubio pro reo* põhimõtte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava süüis, tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust isiku kahjuks.”
- 15) **1-10-14338/20**, 26. september 2011, lk 5 – “Apellant leiab, et antud juhul puudus alus kohaldada *in dubio pro reo* põhimõtet, kuna süüdistatav ei andnud reaalselt võimalust alibi kontrollimiseks.”
- 16) **1-10-8860/30**, 5. oktoober 2011, lk 9 – “Jälitustegevuse seaduse § 5 lg 5 ja KrMS § 110 lg 1 tõlgendamisel nende koosmõjus tuleb väita, et tõendite kogumine jälitustoimingutega on lubatud üksnes *ultima ratio* põhimõttest lähtuvalt, ehk seega vaid siis, kui taotletavat eesmärki ei ole võimalik saavutada isikute põhiõigusi vähem riivaval viisil.”
Lk 17 – “Vastavalt Riigikohtu 5. mai 2006. a. otsusele 3-1-1-24-06 Kui tõendite hindamisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel (vt ka RKKKo nr 3-1-1-78-05).”
Lk 21- “Alles tõendamisprotsessi lõppetapil – siis, kui kõigi – nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüis, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”
Lk 21-22 – “Eeltoodust tuleneb aga seegi, et *in dubio pro reo* põhimõtte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava süüis, tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust isiku kahjuks.”
- 17) **1-11-101/37**, 10. oktoober 2011, lk 8 – “Kohtukolleegium nõustub maakohtuga, et *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tuleb kõrvaldamata kahtlus tõlgendada süüdistatava kasuks, mistõttu esitatud süüdistuses A. Raudsepa süüditunnistamine võimalik ei ole.”

- 18) **1-11-4213/27**, 21. oktoober 2011, lk 9 – “Tegemist on nn *ne bis in idem* põhimõttega ehk sama teo eest teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga.”
- 19) **1-10-4571/23**, 24. oktoober 2011, lk 2 – “Kriminaalõiguses kehtiva *in dubio pro reo* põhimõtte kohaselt tõlgendatakse kõik kriminaalmenetluses tekkinud kahtlused süüdistatava kasuks.”
Lk 12 – “Nimetatud kahtluse olemasolu andis maakohutule põhjendatud aluse lähtuda *dubio pro reo* põhimõttest ja tõlgendada kõrvaldamata kahtlused süüdistatava kasuks.”
- 20) **1-11-3159/29**, 28. oktoober 2011, lk 3 – “Kõrvaldamata kahtlused tuleb kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.”
Lk 6 – “Kohtul pole tekkinud kahtlusi M. Porgandi süüs ning seetõttu polnud alust pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.”
- 21) **1-09-9812/73**, 4. november 2011, lk 10 – “Maakohus on menetlusõiguse rikkumisega jätnud arvestamata KrMS § 110 *ultima ratio* argumendi ja on jätnud kohaldamata KrMS § 111.”
Lk 12 – “Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames *ex post* kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning *ultima ratio* põhimõtte järgimist.”
- 22) **1-10-14751/13**, 7. november 2011, lk 3 – “Kaebaja leiab, et antud olukorras pidi kohus rakendada *in dubio pro reo* põhimõtet ning tõlgendada kõrvaldamata kahtlused süüdistatava kasuks.”
- 23) **1-10-17400/32**, 22. november 2011, lk 8 – “Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames *ex post* kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning *ultima ratio* põhimõtte järgimist.”
- 24) **1-10-16724/21**, 7. detsember 2011, lk 10 – “Riigikohtu kriminaalkolleegium on seega leidnud, et tahtluse tuvastamisel tuleb arvesse võtta kõik *in concreto* esinenud asjaolud, mis mõjuvad enda olemuselt tagajärje saavutamise riski tõstvatena või iseloomustavad selles tähenduses isiku käitumist.”

Tartu ringkonnakohus 2011

- 1) **4-11-725/15**, 21. juuni 2011, lk 5 – “Kõrvaldamata kahtlused tuleb kooskõlas KrMS § 7 lg 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.”
- 2) **1-06-3862/29**, 23. veebruar 2011, lk 3 – “Määruskaebuses on kaitsja leidnud, et A. Rohelpuule karistuse täitmisele pööramise tõttu on rikutud *ne bis in idem* põhimõtet.”
Lk 3 – “Õige on kaitsja viide KarS § 2 lg-st 3 tulenevale *ne bis in idem* põhimõttele, mille kohaselt ei tohi kedagi karistada sama süüteo eest mitu korda.”
Lk 3 – “*Ne bis in idem* põhimõtte kohaselt on keelatud sama teo eest teistkordne kohtumõistmine ja isiku karistamine ning sellele vastava põhiõiguse eesmärk on tagada isikule võimalus teada, millised on riikliku sunni järeلمid, mida võidakse kohaldada tema toimepandud süüteo tuvastamise korral.”
- 3) **1-09-19418/47**, 21. aprill 2011, lk 4 – “Hädakaitsetegevuse ründele vastavuse või mittevastavuse tuvastamisel tuleb kohaldada *ex ante* hindamiskriteeriumeid.”
- 4) **1-11-4958/9**, 24. mai 2011, lk 3 – “Need esimese grupi asjaolud on juba kord arvesse võetud karistuse mõistmisel ja vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamise küsimuse otsustamisel nende ainule nende asjaoludega arvestamine on *ne bis in idem* põhimõtte seisukohalt mõneti küsitav.”
Lk 5 – “Seega pole tegemist kaitsja poolt viidatud *ne bis in idem* põhimõtte rikkumisega.”
- 5) **1-10-1709/63**, 17. juuni 2011, lk 11 – “Apellant tugineb kaebuses *in dubio pro reo* põhimõttele, mille kohaselt ei tohi vahetult uurimata, vastuoluliste või puudulike tõendite alusel teha süüdimõistvat otsust (RK 3-1-1-78-05).”
- 6) **1-04-201/115**, 15. september 2011, lk 8 – “Pidades silmas *reformatio in peius* põhimõtet tuleb samaaegselt tunnistada, et käesoleval juhul tuleks kõne alla ainuüksi rahalise karistuse mõistmine ja seda maksimaalses määras 7500 krooni (tulenevalt Tartu Maakohtu 4. novembri 2008 otsusest), mida vaieldamatult esineva riive kontekstis tuleks omakorda veel vähendada.”
- 7) **1-11-5725/15**, 27. september 2011, lk 4 – “Karistusseadustiku § 83 lg 1 tõlgendamisel, mis annab aluse süüteo toimepanemise vahendi (nn *instrumenta sceleris*) konfiskeerimiseks, on Riigikohtu praktika jagatav põhimõtteliselt kahte etappi.”
Lk 5- “See aga ei tähenda, et ka siinkohal ei saaks/tuleks silmas pidada juba mainitud julgestuseesmärki selle teises tähenduses (täiendav suunatus süüteo toimepanemise vahendile) ja seda just selleks, et *instrumenta sceleris*’t ei kasutataks tulevikus süütegude toimepanemisel.”

Lk 5 – “Seega on tuvastatav, et kõnealust sõiduautot kasutati vahetult ja eesmärgipäraselt kui *instrumenta sceleris*’t süüteo toimepanemiseks, mis annab täiendava aluse ning põhjuse selle sõiduki konfiskeerimiseks.”

- 8) **1-10-12769/30**, 21. oktoober 2011, lk 14 – “Siinkohal on aga asjakohane viidata Riigikohtu praktikale (nt lahendid 3-1-1-82-06, 3-1-1-88-06, 3-1-1-90-06), milles on korduvalt väljendatud, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.”
- 9) **1-10-16139/17**, 7. november 2011, lk 4 – “Kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud põhimõttega *in dubio pro reo* tuleb asjakohased kahtlused tõlgendada süüdistatava kasuks (RKKKo 3-1-1-10-11).”
- 10) **1-11-4783/19**, 21. november 2011, lk 8 – “Ringkonnakohus peab vajalikuks märkida, et eelkäsitletud tõendite ja asjaolude pinnalt võivad tekkida kahtlused, et ebaseadusliku elektrienergia kasutaja oli P. Kondaratenko, kuid siinkohal on aga asjakohane viidata Riigikohtu praktikale (nt lahendid 3-1-1-82-06, 3-1-1-88-06, 3-1-1-90-06), milles on korduvalt väljendatud, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.”
- 11) **1-11-2523/22**, 21. november 2011, lk 6 – “Just nimelt kuritegude toimepanemise viis ning asjaolud (nn *modus operandi*) on selliseks süsteemiloovaks faktoriks, mis võimaldab koostoimes teiste tõenditega tõsikindlalt järeldada ning väita, et isik on toime pannud talle etteheidetava kuriteo.”
- 12) **1-11-4083/22**, 7. detsember 2011, lk 5 – “Kohtupraktika on asunud seejuures üheselt seisukohale, et kui ainukese süüstava tõendi osas tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks (RKKKo 3-1-1-78-05).”
Lk 5 – “Osundatud kriminaalkolleegiumi lahendist tuleneb seega üheselt suunis, et *in dubio pro reo* põhimõtte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava süüis, tuleb isik õigeks mõista, mitte aga langetada otsust tema kahjuks.”
- 13) **1-07-2186/259**, 21. detsember 2011, lk 3 – “Sellisel juhul tuleb kohaldada *opinio iuris sive necessitatis* põhimõtet ning uurida, kas on olemas piisav haldus- või kohtupraktika, millest isik võib saada õigusselgust mingis küsimuses.”

LISA 5. Riigi- ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide lahendites esinenud ladina terminite sagedustabel

Esinenud termin	Ringkonnakohtud 2009	Ringkonnakohtud 2010	Ringkonnakohtud 2011	Ringkonnakohtud 2009-2011	Riigikohus 2005	Riigikohus 2006	Riigikohus 2007	Riigikohus 2008	Riigikohus 2009	Riigikohus 2010	Riigikohus 2011	Riigikohus 2009-2011	Riigikohus 2005-2011	Riigi- ja ringkonnakohtud 2009-2011	Riigikohus 2005-2011 ja ringkonnakohtud 2009-2011
<i>in dubio pro reo</i>	48	30	28	106	1	5	3	2	3	12	12	27	38	133	144
<i>ne bis in idem</i>	17	8	6	31	1	6	4	7	2	12	1	15	33	46	64
<i>obiter dictum</i>					3	5	6	5	4	5	2	11	30	11	30
<i>ab ovo</i>						3		1	4	11	9	24	28	24	28
<i>reformatio in peius</i>	4	1	1	6		1	2	2	7	1	8	16	21	22	27
<i>ultima ratio</i>	3	8	4	15			1			1	3	4	5	19	20
<i>ex ante</i>	1	4	6	11	1		1	2		1	3	4	8	15	19
<i>lex specialis</i>		8	2	10		1					2	4	6	7	16
<i>lex specialis derogat legi generali</i>		6		6				1	1	1	4	6	7	12	13
<i>modus operandi</i>		2	4	6					1	4		5	5	11	11
<i>a priori</i>	1	1		2				1	1	2	2	5	6	7	8
<i>ex post</i>		1	2	3		1				1	3	4	5	7	8
<i>conditio sine qua non</i>	3			3					2			2	2	5	5
<i>expressis verbis</i>		2		2						3		3	3	5	5
<i>in dubio pro duriore</i>	1	1	2	4						1		1	1	5	5
<i>nemo tenetur se ipsum accusare</i>										2	3	5	5	5	5
<i>de minimis</i>											4	4	4	4	4
<i>in concreto</i>		1	3	4										4	4
<i>contra legem</i>							2			1		1	3	1	3
<i>instrumentum sceleris</i>			3	3										3	3
<i>nullum crimen sine lege</i>									3			3	3	3	3
<i>de iure</i>							1				1	1	2	1	2

<i>in corpore</i>	1	1		2										2	2
<i>nullum crimen nulla poena sine lege certa</i>						1		1					2		2
<i>post hoc ergo propter hoc</i>											2	2	2	2	2
<i>res gestae</i>			1	1					1		1	1	2	2	2
<i>sui generis</i>								1	1		2	2	2	2	2
<i>vis absoluta</i>	1			1				1			1	1	2	2	2
<i>audire</i>	1			1										1	1
<i>Catha edulis</i>		1		1										1	1
<i>conditio</i>			1	1										1	1
<i>de facto</i>							1						1		1
<i>de lege ferenda</i>							1						1		1
<i>ex post facto</i>									1		1	1	1	1	1
<i>in abstracto</i>									1		1	1	1	1	1
<i>lex generalis posterior non derogat legi priori speciali</i>								1					1		1
<i>lex mitior</i>											1	1	1	1	1
<i>musculus psoas</i>	1			1										1	1
<i>nulla poena sine lege certa</i>					1								1		1
<i>numerus clausus</i>		1		1										1	1
<i>opinio iuris sive necessitatis</i>			1	1										1	1
<i>per se</i>								1					1		1
<i>post factum</i>	1			1										1	1
<i>pro</i>						1								1	1
<i>Salbutamolium</i>		1		1										1	1
<i>vim vi repellere licet</i>		1		1										1	1
<i>visualis</i>	1			1										1	1
Esinemissagedus kokku:	84	78	64	226	7	24	22	24	30	64	62	156	233	382	459
Erinevaid termineid:	14	18	14	28	5	9	10	11	12	20	16	27	34	40	47

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kersti Heide, (sünnikuupäev: 09.10.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas”,

mille juhendaja on *PhD* Merike Ristikivi,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 06.05.2013